O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta’limi vazirligi

GPE Transforming Education

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM SEKTORIDA ISLOHOTLARNI AMALGA OSHIRISHDA SHERIKLIK TO‘G‘RISIDAGI BITIM

Toshkent, O‘zbekiston

2023-yil, mart

MINNATDORCHILIK

Ta’lim sohasida sheriklik to‘g‘risidagi milliy bitimning ishlab chiqilishi davlat idoralari, rivojlanish bo‘yicha sheriklar, jamoatchilik, ta’lim amaliyotchilari, xususiy sektor va yoshlar vakillarining 150 dan ortiq manfaatdor tomonlari bilan keng maslahatlashuvlar va ularning ishtiroki natijasida yuzaga keldi. Ushbu jarayon UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi tomonidan muvofiqlashtirildi. UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi Mahalliy ta’lim guruhi va Ta’limda Global Hamkorlik (GPE) o‘rtasida muvofiqlashtiruvchi organ rolini bajaradi. Milliy bitimni ishlab chiqishda O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vaziri Hilola Umarova, Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining birinchi o‘rinbosari va sobiq maktabgacha ta’lim vaziri Agrippina Shin, shuningdek, Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining birinchi o‘rinbosari Usmon Sharifxo‘jayev birgalikda rahbarlik qildi.

Quyida texnik materiallar, maslahatlar, taqrizlar va resurslarni o‘zaro almashish orqali Bitimni ishlab chiqishda faol hissa qo‘shgan mutaxassislar va ta’lim sohasi vakillari ro‘yxati keltirilgan.

Hukumat va milliy muassasalardan texnik koordinatorlar va mansabdor shaxslar: Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi: Laziz Xo‘jaqulov, Nargiza Kuchkarova, Ilhom Sirajev, Erkin Murodov, Dilshoda Norboyeva, Sardor Rajabov, Rashid Tojiboyev, Anvarjon Mahmudov, Dilfuza Sadriddinova, Abdurahim Nosirov, Dilfuza Islomova, Indira Xoldorova, Dilrabo Davidova, Dilfuza Rahimovna, G‘iyosiddin Sobirov, Abduvali Ismoilov, Zinaida Kim; Maktabgacha ta’lim agentligi: Oyatillo Rahmatillayev, Irina Grosheva, Qodir Oqilov, Qudrat Xadiyev, Abror Yo‘ldoshev, Bahrom Xidirboyev, Umida Muhitdinova, Gulchehra Nosirova, Farhod Uzoqov, Anvar Jo‘rayev, Zafar Usmonov, Ibrohim Ismatov, Shahzod Samiyev, Yelena Lavrova, Dilfuza Hasanova; A. Avloniy nomidagi pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti: Ayubxon Rajiyev, Mehriniso Pardayeva, Ravshan Ahmedov, Farrux Abdullayev; Respublika ta’lim markazi: Shuhrat Sattorov, Azizbek Ortiqov, Sa’dulla Quronov, Xolmirza Yusupov, A’zamjon Nazirov, Abdujabbor G‘aniyev; Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti: Nargiza Abdunazarova, Nafisa Abdullayeva; Innovatsiya, texnologiya va strategiya markazi: Sarvar Jalolov, Albina Hanter; O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi: Liliya Gaynutdinova; O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi: G‘ayrat Toshmatov, Aziza Umarova; Qurilish va uy-joy kommunal xo‘jaligi vazirligi: Bahodir Sodiqov; Iqtisodiyot va moliya vazirligi: Shuhrat G‘afurov, Adham Eshonov; Investitsiyalar, soha va savdo vazirligi: Mirazim Haydarov; Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi: Shahlo Turdiqulova; Raqamli texnologiyalar vazirligi, IT Park: Mahliyo Muhsinova; Milliy mass-mediani qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish jamoat fondi: Muxlisa Xudoyberganova; Respublika bolalar ijtimoiy moslashuvi markazi: Vasila Olimova; O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi: Gulmira Olimova; Pedagogik mahorat va xalqaro baholash ilmiy-amaliy markazi: Xushnamo Burhonxo‘jayeva; Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti: Hayot Qodirov, Zulfiya Dehqonboyeva, Lolaxon O‘rinboyeva; Farg‘ona viloyati xalq ta’limi boshqarmasi: Abdujabbor G‘aniyev;

Rivojlanish bo‘yicha hamkor agentliklarning texnik koordinatorlari va xodimlari: Osiyo taraqqiyot banki: Eisuke Tajima, Navbahor Sharipova, Farida Jumaboyeva; Amerika kengashi: Shuhratxo‘ja Omonov; Britaniya kengashi: Denis Voddingem, Nilufar Begiboyeva, Jamila G‘ulomova; Finlandiyaning Toshkentdagi konsulligi: Alisher Jo‘rayev; Yevropa Ittifoqining O‘zbekistondagi vakolatxonasi: Akmal Rustamov; Hindiston elchixonasi: Alok Pandey; Buyuk Britaniya tashqi ishlar va xalqaro taraqqiyot vazirligi: Samira Abdusalomova; Finlandiyaning ta’lim bo‘yicha milliy agentligi: Andrey Veremenko; Fransiya elchixonasi: Serj Bellini; Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ): Kristian Xiris, Mattias Klingenberg, Komila Xo‘jayeva, Nodir Rahimov; Ta'lim uchun global hamkorlik: Lina Bennet, Katerina Xruskovets Gonsales; Islom taraqqiyot banki: Muhammad Mirzai Kahah, Javara Gaye, Kafer Biser; Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi: Hiroyuki Hasegava; Energiya va atmosferani muhofaza qilish muammolarini o‘rganish bo‘yicha ilmiy-tadqiqot instituti: Jerri Burkholder; Shveytsariya taraqqiyot va hamkorlik agentligi: Dildora Obidjonova; BMT TD: Komila Muhammadxonova, Bahodir Bekov, Nariman Murodosilov, Dilfuza Abulhasan, Bunyod Avliyoqulov, Nodira Zikrillayeva, Bahodir Paluaniyozov; UNESCO: Baxtiyor Namazov, Dilfuza Hamidova; YUNFPA: Dilora G‘aniyeva, Nargiza Fuzailova; UNICEF: Alberto Byankoli, Yana Chicherina, Umida Islomova, Vazira Nazarova, Yana Kim, Inna Volfson, Hyeri Hyon, Mariya Vivas Alisa, Sagitjan Aytyanov, Olga Kim, Tinatin Baum, Saidbek Jo‘rabekov, Safinas Axayeva, Komolaxon Rahmonova, Murodjon Ismoilov, Diana Isayeva, Dilfuza Nabiyeva; BMT NJBB: Vladimir Kozin, Azizxon Bahodirov, Gulnor Kudaybergenova, Indira Muqimova, Borixon Shoumarov, Azat Irmanov, Rustam Abdumanov, Mashhura Soipova; AQSH elchixonasining ingliz tili bo‘yicha mintaqaviy idorasi: Kevin Makkogi, Umida Boltayeva; AQSH xalqaro taraqqiyot agentligi: Luan Gronhovd, Abdug‘ani Bozorov, Nabira Jimuratova; Jahon taraqqiyot banki: Viktoriya Boboxo‘jayeva, Sherili Le Motti, Sayeda Arob Iqbal, Hiroshi Saeki, Shohrux Komiljonov, Lola Yusupova.

Fuqarolik jamiyati, xususiy sektor vakillari va ta’lim sohasidagi mutaxassislar: “Zamin" fondi: Denis Malenkix va Shahnoza Ishmatova; Xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar assotsiatsiyasi: Feruza Vahobova; O‘qituvchilar uyushmasi: Nabil Irisov, Yulduz Uzoqboyeva; “Barkamol avlod" maktabi: Sevara Mahmudova; Nogironlar assotsiatsiyasi: Farhod Abdurahmonov; Buxorodagi Prezident maktabi yoshlar vakili: Firdavs Navro‘zov; 158-maktab: Ozodbek G‘ulomov; “Umnichka" maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo‘yicha ta’lim markazi: Shahnoza Ikromova; Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti: Mirsaid Muxtorov; Vebster universiteti: Komil Jalilov.

Xalqaro va milliy ekspertlar: Metyu Goldi-Skot, Odil Simon, Demos Helsinki, Mikko Annala, Mikael Sokero, Silva Mertsola, Sanjar Boboyev, Muazzam Ismoilova, Yuliya Narolskaya, Bahodir G‘aniyev.

MUNDARIJA

MINNATDORCHILIK 2
QISQARTMALAR VA AKRONIMLAR 6
1. USTUVOR ISLOHOTNI JORIY ETISH 7
2. YANGI KONSEPTUAL ASOS VA BOSHQARUV TUZILMASI 10
3. O‘ZBEKISTONDA TA’LIM TIZIMINING JORIY TRANSFORMATSIYASI 14
4. ISLOHOTLAR USTUVORLIGINING MANTIQIY ASOSLARI 17
Infratuzilma, qurilish va uskunalar 18
O‘quv dasturlari, o‘qitish va o‘quv resurslari / o‘qituvchilarning malakasini oshirish 20
Ta'limni baholash tizimlari 21
Boshqaruv, maktablarni takomillashtirish, monitoring va baholash 22
Gender muammolari, inson huquqlari va tenglik 25
5. O‘ZGARISH NAZARIYASI 27
Islohotning ta'siri va natijasi 28
1-komponent: infratuzilma, qurilish va uskunalar 30
2-komponent: o‘quv dasturlari, o‘qitish va o‘quv resurslari 30
3-komponent: o‘qituvchilarning malakasini oshirish 30
4-komponent: ta’limni baholash tizimlari 31
5-komponent: boshqaruv, maktablarni takomillashtirish, monitoring va baholash 31
NATIJALAR 41
1-natija 41
2-natija 42
3-natija 45
4-natija 47
5-natija 49
6. TIZIMNING O‘ZGARISHIGA HISSA QO‘SHADIGAN OMILLAR 52
Muhim rag‘batlantiruvchi omil: ma'lumotlar va dalillar 53
Muhim rag‘batlantiruvchi omil: rejalashtirish, siyosat va gender monitoring 54
Muhim rag‘batlantiruvchi omil: ta'lim sohasini muvofiqlashtirish 55
Muhim rag‘batlantiruvchi omil: ichki moliyalashtirish hajmi, samaradorligi va adolatliligi 57
Ta'lim sohasini isloh qilishni qo‘llab-quvvatlash uchun qo‘shimcha tarmoqlararo dasturlar 58

7. TA'LIM UCHUN DAVLAT BYUDJETI VA RIVOJLANISH BO‘YICHA SHERIKLARNING RESURSLARI 61
8. MONITORING, BAHOLASH VA O‘QITISH 65
9. RIVOJLANISH BO‘YICHA SHERIKLARNING BAYONOTI 72
10. ILOVALAR 77
I-ILOVA. Maktabgacha va maktab ta’limining barcha kichik tarmoqlarida muammolar, imkoniyatlar va amalga oshirilayotgan tadbirlar tahlili 78
Foydalanilgan adabiyotlar 155
II-ILOVA. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati 158

QISQARTMALAR VA AKRONIMLAR

OTB	Osiyo taraqqiyot banki
EYBR	Erta yoshdagi bolalarning rivojlanishi
MT	Maktabgacha ta’lim
EBRS	Erta yoshdagi bolalarni rivojlantirish standartlari
TSR	Ta’lim sektori rejasi
YIM	Yalpi ichki mahsulot
URK	Umumiy ro‘yxatga olish koeffitsiyenti
TGH	Ta’lim uchun global hamkorlik
AKT	Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari
ITB	Islom taraqqiyot banki
KOICA	Koreya xalqaro hamkorlik agentligi
MMG	Mahalliy ta’lim bo‘yicha mutaxassislar guruhi
TBT	Ta’limni boshqarish tizimi
MB	Monitoring va baholash
MMTV	Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi
TV	Tekshirish vositalari
MO‘D	Milliy o‘quv dasturi
O‘BKSH	O‘qimagan, band bo‘lmagan va kasbiy tayyorgarlikdan o‘tmagan shaxslar
DMB	Davlat moliyasini boshqarish
PISA	Programme for International Student Assessment (O‘quvchilarni xalqaro baholash dasturi)
PIRLS	Progress in International Reading and Literacy Study (Xalqaro o‘qish savodxonligi tadqiqoti)
DXSH	Davlat-xususiy sheriklik
STT	Sifatni ta’minlash talablari
RTM	Respublika ta’lim markazi
TSRG	Tizim salohiyatini rivojlantirish uchun grant
BRM	Barqaror rivojlanish maqsadlari
IXO‘	Ijtimoiy va xulq-atvor o‘zgarishlari
VT	Vaziyat tahlili
TO‘G	Tizimni o‘zgartirish uchun grant
STEAM	Science, Technology, Engineering, the Arts, and Mathematics Fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematika
TO‘SXT	O‘qish va o‘qitish sohasida xalqaro tadqiqotlar
MFT	Matematika va fan tendensiyalari
O‘UM	O‘quv-uslubiy materiallar
TKTT	Texnik va kasbiy ta’lim hamda tayyorgarlik
BMT	Birlashgan Millatlar Tashkiloti
SSG	Suv ta’minoti, sanitariya va gigiyena
JB	Jahon banki

1. USTUVOR ISLOHOTNI JORIY ETISH

Milliy sheriklik to‘g‘risidagi mazkur Bitim (keyingi o‘rinlarda “Bitim” deb yuritiladi) sifatli ta’limdan teng foydalanish imkoniyatini ta’minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasida o‘rta muddatli istiqbolda (2023–2026-yillar) ta’lim sektorini isloh qilish bo‘yicha chora-tadbirlarning ustuvorligini va amalga oshirilishini ta'minlashga qaratilgan.

Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi yangi qonunlar qabul qilinganidan keyin ta’limning turli kichik tarmoqlarida amalga oshirilayotgan innovatsion o‘zgarishlarni tan olgan holda, O‘zbekiston Respublikasi Hukumati rivojlanish bo‘yicha hamkorlar bilan birgalikda ta’lim islohotlarini muvofiqlashtirish va hamjihatlikni kuchaytirish uchun turtki berish zarurligini tan oladi, shu bilan birga, Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, inson kapitali va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun moliyalashtirishning ustuvorligini ta'minlaydi.

Bitimda ko‘rsatilgan islohotlar qo‘shimcha 620 ming maktabgacha yoshdagi bolani joylashtirish uchun maktabgacha va maktab infratuzilmasini kengaytirish va 2026-yilgacha xalq ta’limi tizimida zarur bo‘lgan 1,2 milliondan ortiq maktab o‘rinlarini yaratish zarurati tufayli demografik dividend olish uchun zarur bo‘lgan katta kapital qo‘yilmalarni hisobga oladi. Infratuzilma talablari bilan bir qatorda, Bitim o‘qituvchilarning malakasini oshirish va ta’limni baholash jarayoniga e'tibor qaratib, sifatli, inklyuziv va texnologik jihatdan jihozlangan ta’limga doimiy sarmoya kiritish zarurligini tan oladi. Ushbu islohotlarning barcha sohalari barcha bolalar va yoshlar sifatli va mazmunli ta’lim imkoniyatlaridan foydalanishida muhimdir.

Ta’lim sektori uchun Bitimni ishlab chiqish mahalliy ta’lim bo‘yicha ekspertlar guruhi tarkibidagi barcha tegishli manfaatdor tomonlar bilan keng ko‘lamli maslahatlashuvlar va hamkorlikdagi innovatsion rejalashtirish jarayonidir. Bitim O‘zbekiston Respublikasining BMT Bosh Assambleyasining 77-sessiyasining ta’limni o‘zgartirish bo‘yicha global sammit oldidagi majburiyatini bajarishga yordam beradi. Sammitda ta’kidlanganidek, *“ta’limning global ijtimoiy manfaat sifatida siyosiy va moliyaviy majburiyatlarini qayta tasdiqlash va Barqaror rivojlanishning 4-maqsadiga erishish yo‘lidagi taraqqiyotni tezlashtirish zarurati mavjud bo‘lsa-da, bu jarayon asosidagi ijtimoiy o‘zgarishlarni qo‘llab-quvvatlash uchun ta’lim tizimlarining sa’y-harakatlarini jamoaviy tushunish va safarbar qilish uchun imkoniyat yaratadi”*. Shunday qilib, Bitimda belgilangan strategik ustuvorliklar asosiy ko‘nikmalarga e'tibor qaratish va bugungi va ertangi dunyo uchun ta'lim tizimlarini qayta ko‘rib chiqish hamda BRM 4ga erishishda milliy sa’y-harakatlarni tezlashtirish uchun samarali maktablarga asoslangan mexanizmlarni yaratish orqali har qanday ta’lim yo‘qotishlarini yumshatish zarurligini tan oladi.

Bitimda ko‘rsatilgan tadbirlar hukumat, rivojlanish bo‘yicha sheriklar, o‘qituvchilar, ota-onalar, o‘quvchilar va maktab jamoalarining sa’y-harakatlarini quyidagi tamoyillar atrofida safarbar qilishni talab qiladigan ta’lim sohasidagi siyosiy o‘zgarishlar to‘plamini aks ettiradi:

Birinchidan, Bitim ta’lim tizimlari oldida turgan muammolarni hal qilish, shuningdek, qayta qurish, isloh qilish va hamma uchun sifatli ta’limga qayta investitsiya qilish uchun resurslar va siyosiy irodani safarbar etishga qaratilgan milliy muloqotni rivojlantirish va yo‘lga qo‘yishga yordam beradi. Bu barcha tegishli milliy ta’lim muassasalari vakillarining rivojlanish bo‘yicha sheriklar vakillari bilan birgalikda ishtirok etish tamoyiliga asoslanadi. Bitim ta’lim sohasini isloh qilish uchun bo‘shliqlar va investitsiya imkoniyatlarini aniq belgilaydigan umumiy konsepsiyani aks ettiradi va yangi loyihalar o‘rtasidagi sinergiyani, rollarni aniq taqsimlashni va mazkur sektorda samaradorlik va natijalilikni oshirishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Ikkinchidan, Bitimda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun poydevor yaratishda ta'limning o'rnini tan oladigan yaxlit yondashuv qabul qilingan, bu yerda ta'lim natijalari ijtimoiy-emotsional ta'lim va sog'lom turmush tarzi orqali bolalar farovonligi bilan ham bog'liq. Bu nafaqat individual rivojlanish va farovonlikka, balki ijtimoiy birdamlik va barqaror iqtisodiy o'sishga ham ta'sir ko'rsatadigan ta'limning ko'p o'lchovliligi va kesishishini hisobga oladigan tadbirlar miqyosida aks etdi.

Uchinchidan, Bitim ilg'or vakolatlarga ega bo'lish uchun zarur bo'lgan umrbod ta'lim siklini tan oladi. Yuqori o'quv natijalariga bolalar erta yoshdan o'z potensiallarini to'liq ochib berishi, shaxsiy imkoniyatlarini kengaytirishi, faol va mas'uliyatli fuqaro bo'lishiga imkon beradigan ma'lum bir ko'nikma va bilimlarni rivojlantirgan taqdirdagina erishish mumkin.

To'rtinchidan, Bitim global, mintaqaviy va milliy darajadagi eng yaxshi amaliyotlarga asoslanib, amaliyotni o'zgartirishi, o'qish va o'qitishning strategik siljishlariga hissa qo'shishi kutilayotgan maktab/jamoat darajasidagi harakatlarni ta'kidlaydi. Ta'lim tizimini isloh qilish dasturida asosiy o'rin o'qituvchilarga beriladi va Bitim o'qituvchilar egallashi kerak bo'lgan o'rinni va ularga sifatli ta'limni ta'minlash uchun zarur bo'lgan imkoniyat va vositalarni taqdim etishning muhimligini to'liq tan oladi.

Beshinchidan, Bitim O'zbekiston Respublikasidagi barcha bolalarning adolat va ehtiyojlarini qondirish zarurligini e'tirof etuvchi shaffof, hisobdor, mas'uliyatli, korrupsiyadan xoli va xizmatga asoslangan ta'lim tizimini yaratishga qaratilgan. U ta'limda bola huquqlarini tan olish va rag'batlantirishga, bola huquqlari bo'yicha ta'limning dolzarbligi va o'quvchilarning faol ishtirokiga asoslangan yangi yondashuvni targ'ib qiladi.

Yuqorida aytib o'tilgan tamoyillarga muvofiq, Bitim muvofiqlashtirishni kuchaytiradi va iqtisodiy jihatdan samarali ta'lim yechimlari ko'lamini kengaytiradi, shu bilan birga, resurslardan samarasiz foydalanish xavfini oldini oladi. Shunday qilib, Bitim hukumat tomonidan tasdiqlangan va rivojlanish bo'yicha sheriklar tomonidan imzolangan, dalillarga asoslangan yo'l xaritasi bo'lib, u ta'lim sohasiga sarmoya kiritishning ustuvor yo'nalishlarini yanada shakllantiradi.

2. YANGI KONSEPTUAL ASOS VA BOSHQARUV TUZILMASI

Bitim doirasida ustuvor tadbirlarni belgilashda maktabgacha va maktab ta'limining barcha kichik sektorlaridagi muammolar, imkoniyatlar va mavjud aralashuvlarni ilmiy asoslangan shaklda tahlil qilinadi. Har bir kichik sektorning qisqacha sharhi 1-ilovada keltirilgan va u strategiyani, uning O'zbekiston aholisiga maksimal ta'sirini qanday ta'minlashini asoslaydi. Bundan tashqari, Bitim maksimal ta'sirga erishish uchun turli xil imkoniyatlardan qanday foydalanilishini tushuntirishga harakat qiladi; aslida, bu mavjud va yangi loyihalar o'rtasidagi sinergiyani oshirish va kichik sektorlardagi tadbirlarni takomillashtirish uchun o'ziga xos ma'lumotnomadir.

Ustuvorliklar qulay omillarni tahlil qilishni, shuningdek, qo'shimcha kuch sarflanishi kerak bo'lgan mavjud to'siqlarni, jumladan, tadbirlarni iloji boricha samarali qilish uchun kadrlar salohiyatini oshirish, mexanizmlar va vositalarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Ta'lim sifatiga e'tibor O'zbekiston Respublikasi uchun asosiy ustuvor yo'nalish sifatida belgilandi, bu mavjud milliy strategiya va ta'lim sektori rejasi bilan tasdiqlangan. Sifatli ta'limga e'tibor barqaror investitsiyalar va qonunchilik bazasini isloh qilish orqali maktabgacha va maktab ta'limi milliy tizimlarining natijaliligi va samaradorligini oshirish zarurati bilan birlashtirilgan.

Belgilangan ustuvorliklarga muvofiq, Bitim tizim miqyosidagi islohotlarni amalga oshirish, siyosatni ishlab chiqishdan haqiqiy amalga oshirish va xizmatlarni ko'rsatishga o'tish uchun zarur bo'lgan keng qamrovli chora-tadbirlarni belgilaydi. Ushbu tadbirlar 1-rasmda keltirilgan ***konseptual*** asoslarga ko'ra ishlab chiqilgan bo'lib, ular umumiy tarmoq va tizimli yondashuvni belgilaydi, ta'lim sektorining turli tarkibiy qismlarini ta'kidlaydi va quyidagi sohalarning o'zaro bog'liqligini tan oladi:

- xizmatlarni adolatli va sifatli taqdim etish;
- milliy baholash tizimi;
- rejalashtirish, byudjetlashtirish va monitoring.

Konseptual asoslarning barcha tarkibiy qismlarini birgalikda ko'rib chiqish tizimli samarasizlik, to'siqlar yoki tarkibiy kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilashda muhimdir.

Umumiy tarmoq yondashuvi bilan bir qatorda Bitim ta'lim sohasini boshqarishning yangi usulini ilgari suradi, bu yerda ta'lim sifati umuman ta'lim tizimining qanday boshqarilishiga bevosita bog'liq. Bitim doirasida menejment ta'lim sohasini tashkil etuvchi maqsadlar, majburiyatlar, resurslar va javobgarlik tuzilmalari asosini tashkil etuvchi tamoyillarni anglatadi

Bitimda taklif qilingan ***boshqaruv modeli*** Finlandiya ta'lim tizimiga asoslangan bo'lib, u o'zining sifati va iqtisodiy samaradorligi tufayli uzoq vaqtdan beri xalqaro standart bo'lib kelgan (2-rasm). Xususan, u ta'lim maqsadlarini ishlab chiqishga hissa qo'shadigan boshqaruv tamoyillariga asoslanadi; ushbu maqsadlar eksperimental yondashuv orqali qanday amalga oshirilishi; kechikish xavfi ostida bo'lgan bolalarni erta aniqlashning markaziy roli; olingan bilim va yangi ma'lumotlarni ta'lim boshqaruviga tatbiq etishga imkon beradigan ta'lim siyosatining iterativ xususiyati to'g'risida:

1-rasm. Bitimning konseptual asoslari

YO'L XARITASINING KONSEPTUAL DOIRASI

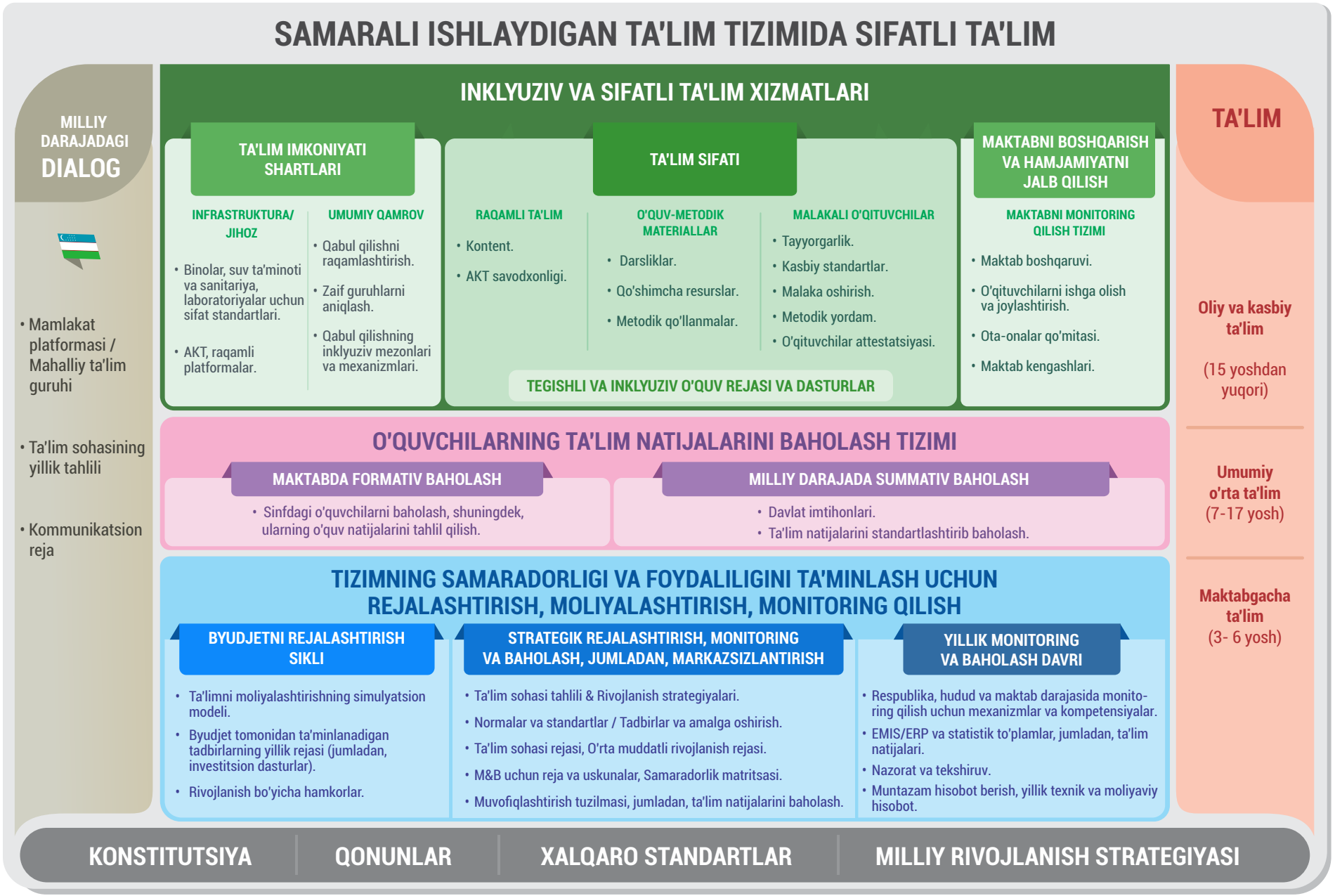

2-rasm. Finlandiya ta'lim tizimini boshqarish tamoyillari

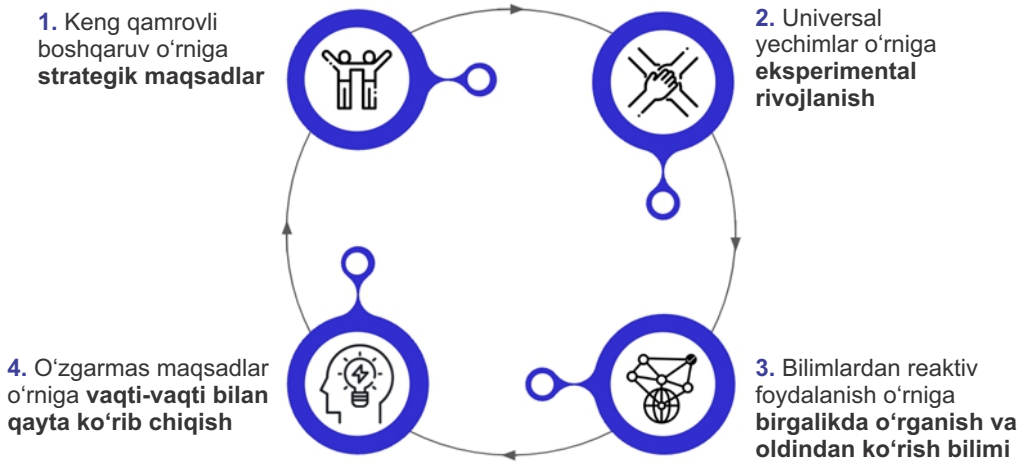

Model menejmentga eksperimental yondashuv asosida qurilgan. U noaniqlik va murakkablik bilan ajralib turadigan dunyoda yuqoridan pastga yondashuv orqali yaxshi ishlaydigan tizimni yaratish mumkin emas degan taxminga asoslanadi. Buning o'rniga menejment mahalliy darajada va maktablardan olingan tajribalar asosida iterativ ravishda ishlab chiqilishi kerak. Ushbu tamoyillarni amalda qo'llash quyidagi asosiy bosqichlarga rioya qilishni talab qiladi:

Birinchidan, ***inklyuziya***. Rejalashtirish, byudjetlashtirish va moliyaviy menejment intilishi kerak bo'lgan kerakli natijalarni aniqlashda o'qituvchilar, murabbiylar, maktablar va potensial ota-onalar uyushmalarining kognitiv-nazariy resurslarini hisobga olish juda muhimdir. Inklyuziv strategik rejalashtirishning qiymati ko'p qirralidir. Birinchidan, u tizim qurilayotgan dalillar bazasida manfaatdor tomonlarning bilimlari va shaxsiy tajribalarini mahalliy darajada hisobga olishni kafolatlaydi. Ishtirokchilarning tajribasini hisobga olish tizimni amalga oshirishga mas'ul bo'lganlar uchun muhimdir. Inklyuziv rejalashtirish mahalliy darajada o'zaro yordam, tushunish va majburiyatni targ'ib qiladi. Shunday qilib, maqsadlar yuqoridan belgilash o'rniga birgalikda ishlab chiqilgani sababli ularni yanada samarali amalga oshirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Ikkinchidan, boshqaruvning turli darajalarida yangi yondashuvlar bilan ***tajriba o'tkazish*** qat'iy siyosatni ishlab chiqishdan sezilarli afzalliklarga ega. Tajriba bir sohada olingan darslarni yangi kontekstlarda sezuvchan va iterativ ravishda qo'llash imkonini beradi. Bu xavflarni yanada kamaytiradi, chunki yangi usullarni kichik miqyosda sinab ko'rish mumkin. Agar samarasiz bo'lsa, ulardan voz kechiladi. Nihoyat keng ko'lamli amalga oshirishga o'tishdan oldin dalillarni to'plashga qaratilgan kichik hajmdagi tadbirlar resurslarni sezilarli darajada tejashga imkon beradi.

Uchinchidan, ***prognozlashdan*** foydalanish katta foyda keltirishi va ta'lim islohoti muvaffaqiyatiga hissa qo'shishi mumkin. Hukumat prognozlashdan tizimli va tarkibiy foydalanish orqali barqarorlikni oshiradi. Bu esa zarbalarga yaxshiroq tayyorlanish imkonini beradi. Odatda natijalarga uzoq muddatda olib boradigan proaktiv choralarni aniqlash samaraliroq bo'ladi; proaktiv innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va prognozlashdan hukumat ichida ham, tashqi muhitda ham o'zaro ta'sir qilish vositasi sifatida foydalanish mumkin.

3. O‘ZBEKISTONDA TA’LIM TIZIMINING JORIY TRANSFORMATSIYASI

Maktabgacha va maktab ta’limidagi demografik o‘sish, shuningdek, ta’lim olish imkoniyatini saqlab qolish uchun zarur bo‘lgan kapital qo‘yilmalar mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun imkoniyat bo‘lishi mumkin. Bunda bolalar va yoshlar sifatli va mazmunli ta’lim tajribasiga ega bo‘lishlari va bilimga asoslangan raqobatbardosh raqamli iqtisodiyotda kelajakdagi hayotlari va ishlari uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari kerak.

Ushbu muammoni tan olgan holda, O‘zbekiston Respublikasi Hukumati ta’limning turli kichik tarmoqlarida innovatsion islohotlarni amalga oshirmoqda. Natijada “Maktabgacha ta’lim to‘g‘risida” (2019-yil) va “Ta’lim to‘g‘risida”gi (2020-yil) yangi qonunlar qabul qilindi, inklyuziv va sifatli ta’limni amalga oshirish uchun yangi qarorlar qabul qilindi, shuningdek, 2019–2023-yillar davomida Ta’lim sektori rejasi (TSR) ishlab chiqildi (TGH, 2019).

2019-yilda O‘zbekiston Hukumati (Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 22-oktyabrda qabul qilingan va Senat tomonidan 2019-yil 14-dekabrda tasdiqlangan) “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonunni qabul qildi (O‘zbekiston Respublikasi, 2019-yil), unga muvofiq davlat har bir bola maktabga qabul qilinishidan bir yil oldin maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bir yil davomida majburiy maktabga tayyorgarlik ko‘rish huquqini kafolatlaydi. Jarayon davlat tomonidan moliyalashtiriladi.

Ushbu qonunning amalga oshirilishini va bolalarni boshlang‘ich ta’limga sifatli tayyorlashni ta’minlash maqsadida 2020-yilda Vazirlar Mahkamasining “Bolalarni boshlang‘ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi (Kun.uz, 2020). Maqsad – maktabga tayyorgarlikni osonlashtirish va maktabgacha ta’limdan boshlang‘ich ta’limga bosqichma-bosqich o‘tish.

Bundan tashqari, 2020-yil sentyabr oyida O‘zbekiston Hukumati tomonidan “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi (Qonunchilik palatasi tomonidan 2020-yil 19-mayda qabul qilindi va Senat tomonidan 2020-yil 7-avgustda tasdiqlandi); bu bilan O‘zbekistondagi barcha bolalar uchun o‘n bir yillik ta’lim olish hamda bepul va majburiy asosdagi maktabga tayyorgarlik huquqi mustahkamlandi. Bunga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi 5712-sonli “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni sabab bo‘ldi, unda ta’limning barcha kichik tarmoqlari, jumladan, maktabgacha ta’lim va umumiy o‘rta ta’lim uchun maqsadli ko‘rsatkichlar belgilangan (O‘zbekiston Respublikasi, 2019-yil).

Ushbu islohotlar O‘zbekistonda 2017–2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasida o‘z aksini topdi, unda mamlakat ta’lim tizimini takomillashtirish bo‘yicha bir qator maqsad va vazifalar qo‘yildi. Strategiyada tilga olingan ba’zi yutuqlar:

- ***Ta’lim olish imkoniyatini kengaytirish:*** O‘zbekiston kam ta’minlangan bolalar uchun ta’lim olish imkoniyatini kengaytirishda ayniqsa katta yutuqlarga erishdi. Hukumat bepul darsliklar va maktab formalarini taqdim etish, qishloq joylarida yangi maktablar qurish va stipendiyalarni ko‘paytirish kabi turli xil choralarni ko‘rdi.
- ***Ta’lim sifatini oshirish:*** strategiya zamonaviy o‘qitish usullarini joriy etish, o‘quv dasturlarini yangilash va o‘qituvchilarni tayyorlashni ta’minlash orqali ta’lim sifatini oshirish zarurligini belgilaydi. Hukumat o‘quvchilarni ilm-fan va muhandislik sohasida faoliyat olib borishga undovchi tashabbuslarni ilgari surmoqda.

- ***Kasb-hunar ta’limini takomillashtirish:*** O‘zbekiston kasb-hunar ta'limini takomillashtirish bo‘yicha kompleks strategiyani ishlab chiqdi, u yangi kasb-hunar ta'limi markazlarini tashkil etish va mavjudlarini modernizatsiya qilishni o‘z ichiga oladi. Hukumat mehnat bozori ehtiyojlariga javob beradigan kasbiy tayyorgarlikni ta'minlashda xususiy sektor bilan ham hamkorlik qilmoqda.
- ***Xalqaro hamkorlikni kengaytirish:*** strategiya O‘zbekistonning boshqa mamlakatlar bilan akademik almashinuv va hamkorlikni rivojlantirish uchun Erasmus+ dasturi kabi xalqaro ta'lim dasturlari va tashabbuslarida ishtirokini kengaytirishga qaratilgan.

Umuman olganda, O‘zbekistonning 2017–2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasi hukumatning mamlakatda ta'lim tizimini takomillashtirish va ijobiy natijalarga erishish majburiyatini aks ettiradi. Ammo ushbu maqsadlarga erishish uchun strategiyaning cheklangan vaqt oralig‘idan tashqarida uzoq muddatli doimiy harakatlar talab qilinishi mumkin.

Ushbu islohotlar yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan so‘nggi besh yillik Taraqqiyot strategiyasida ham o‘z aksini topdi. Ushbu strategiya O‘zbekiston barcha sohalarda besh yil ichida erishmoqchi bo‘lgan yetti ustuvor yo‘nalish va yuz maqsaddan iborat (Kuchkarov, 2022). Taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, 2022-yil 11-mayda 2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dastur (O‘zA, 2022) ham tasdiqlandi, unda 6 ta asosiy ustuvor yo‘nalish belgilandi: ilg‘or xorijiy tajriba asosida ta'lim sifatini oshirish, o‘qituvchilik kasbi nufuzini oshirish, inklyuziv ta'limni rivojlantirish, o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishni takomillashtirish, infratuzilmani yaxshilash va ta'lim sohalarini raqamlashtirish.

Islohotlar hukumat va rivojlanish bo‘yicha hamkorlar o‘rtasida ***ustuvor ahamiyat*** va muvofiqlashtirishni kuchaytirishni talab qilib, izchillik va ustuvorlikni ta'minlashga turtki berdi. Bitimda belgilangan O‘zgarish nazariyasi har bir tashabbusning yutuqlarini hisobga oladi, shu bilan birga, hozirgi islohotlarni amalga oshirish jarayonida hali erishilmagan maqsadlar va bo‘shliqlarni yo‘qotadi.

Shuningdek, 2019–2023-yillarda TSRda belgilangan asosiy ustuvorliklar ko‘rib chiqildi, chunki ular milliy natijalarga asoslangan baholash va monitoring tizimlarini isloh qilish va SSG, AKT uskunalari va STEAM laboratoriyalari sohasidagi standartlarni oshirish, kompetensiyaga asoslangan yangi o‘quv dasturlari va o‘quv-uslubiy materiallarga (O‘UM) muvofiqligini ta'minlash uchun dolzarb deb hisoblandi). Ta'kidlanishicha, TSR doirasida qo‘yilgan maqsadlarning aksariyatiga institutsional qiyinchiliklar, jumladan, muassasalar o‘rtasida vazifalarning takrorlanishi va taklif qilingan islohot sohalari uchun tizim miqyosida javobgarlikning yo‘qligi sabab erishish mumkin emas. Shu munosabat bilan, kelishuv amaldagi siyosatdan olingan saboqlarni ham hisobga oladi, shuningdek, yangi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligini tashkil etish bilan bog‘liq imkoniyatlarni, shuningdek, boshqaruvni isloh qilishning o‘rni va oldingi TSRda hisobga olinmagan qulay omillarni tan oladi.

4. ISLOHOTLAR USTUVORLIGINING MANTIQIY ASOSLARI

Bitimni ishlab chiqish jarayonining dastlabki bosqichlarida olib borilgan tahlillar O‘zbekiston ta’lim sohasidagi ustuvor islohotlar uchun asos bo‘lgan bir qator muammolarni aniqladi. Ular quyida keltirilgan:

INFRATUZILMA, QURILISH VA USKUNALAR

O‘zbekiston Respublikasida demografik o‘zgarishlar sababli o‘quvchilar soni sezilarli darajada ko‘payishi prognoz qilinmoqda, buning natijasida maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarda o‘rinlar yetishmasligi kutilmoqda. 3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalarni qamrab olishda 80 foizga erishish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘shimcha 620 000 o‘rin tashkil etish talab etiladi, 2022–2023-yillarda esa o‘rta maktab o‘quvchilari soni tizim imkoniyatlaridan 1 135 962 o‘ringa oshadi.

Ushbu muammoni hal qilish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarning qo‘shimcha infratuzilmasi talab qilinadi. Shunga qaramay, milliy darajada qurilish (qurilish, sog‘liqni saqlash, ta’lim) uchun mas’ul bo‘lgan turli mas’ul vazirliklar o‘rtasida aniq muvofiqlashtirish mavjud emas va qayta ko‘rib chiqilayotgan Qurilish strategiyasi bilan bevosita bog‘liq holda umumiy qurilish rejasini ishlab chiqish talab qilinadi. Milliy, mintaqaviy va mahalliy darajalar o‘rtasidagi bunday muvofiqlashtirish ayniqsa zarur, chunki xususiy va davlat sektorlari o‘rtasida kvadrat metrni olish/sotib olish/qurilish narxlarida sezilarli farqlar mavjud. Bu maktabgacha ta’lim (MT) muassasalaridagi infratuzilmaga ham, maktablarni qurish va rekonstruksiya qilishga ham tegishlidir.

To‘g‘ridan to‘g‘ri MT infratuzilmasini rivojlantirishga kelsak, 2018–2019-yillarda mos ravishda 90,120 va 150 o‘quvchiga mo‘ljallangan MT obyektlariga qo‘yiladigan talablarni belgilaydigan standartlashtirilgan loyihalar ishlab chiqildi. Ular erta yoshdagi bolalarning o‘ziga xos ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan aniq yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatadi. Ayni paytda O‘zbekiston Hukumati ushbu standartlashtirilgan loyihalarni maktabgacha ta’lim va infratuzilmani rivojlantirish bo‘yicha xalqaro ekspertlarning tavsiyalari va maslahatlariga asoslanib, ularning xalqaro ilg‘or amaliyotda belgilangan standartlarga muvofiqligini yoki ulardan-da afzalligini ta’minlash maqsadida qayta ko‘rib chiqishni rejalashtirmoqda.

Ijobiy o‘zgarishlarga qaramay, qurilish sifati hali ham past darajada, xususan, imkoniyati cheklangan bolalar uchun teng foydalanish nuqtayi nazaridan; tenderdan to infratuzilma sifatini tekshirish va obyektni topshirishgacha bo‘lgan butun qurilish jarayonini tartibga solish ham kuchsiz ahvolda. So‘nggi yillarda har bir bolaga imkoniyat yaratish bo‘yicha qilingan sa’y-harakatlarga qaramay, ko‘plab maktabgacha ta’lim tashkilotlari ayniqsa chekka hududlarda yetarli va xavfsiz suv ta’minoti, SSG va elektr energiyasi ta’mirlashga va/yoki jihozlarga muhtoj.

Bundan tashqari, maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar qurilish uchun mablag‘ oladigan mahalliy hokimiyatlarga juda bog‘liq. Bu qurilish/asbob-uskunalar amaliyotini milliy darajada muvofiqlashtirishdagi qiyinchiliklarga izoh bo‘la oladi, chunki maktabgacha ta’lim tashkilotlari rahbarlari va maktab direktorlari mahalliy hokimiyat organlari bilan

munosabatlarning yomonlashishiga yo‘l qo‘ymaslik uchun noto‘g‘ri amaliyot yoki muayyan bo‘shliqlar haqida vazirlikka xabar berishni yoki tashvish bildirishni istamasliklari mumkin. Maktablarni kadastr rejalariga kiritish, shuningdek, qurilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash qo‘lda amalga oshiriladi, bu vaqt jihatidan qimmatga tushadi va ilmiy asoslangan mezonlarga ko‘ra bajarilmaydi. Shunday qilib, qurilishni rejalashtirishning mamlakat, viloyat va tuman darajasidagi elektron vositalarini ishlab chiqish zarurati mavjud. Maktab infratuzilmasiga investitsiyalar so‘nggi demografik ma’lumotlar va demografik prognozlarni hisobga olgan holda kiritilishi kutilmoqda.

Uskunalar va o‘yin/o‘quv materiallariga kelsak, maktabgacha ta’lim tashkilotlari ham, maktablar ham bir qator muammolarga duch kelmoqda. Internetga ulanish muammolari, elektr uzilishlari, jihozlarning yetishmasligi, jihozlanmagan sport maydonchalari, tegishli yoki xavfsiz o‘yin maydonchalari va/yoki o‘quv resurslarining yetishmasligi, yetarli darajada jihozlanmagan STEAM laboratoriyalari va virtual STEAM laboratoriya jihozlardan foydalanish shular jumlasidan. Bu o‘z o‘rnida butun mamlakat bo‘ylab imkoniyatga ega bo‘lish nuqtayi nazaridan tengsizlikni keltirib chiqaradi.

Sanitariya sharoitlarining yetishmasligi uzoq qishloqlardagi maktabgacha ta’lim muassasalari va maktablarda qizlarga ayniqsa salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Maktablarda tegishli sanitariya sharoitlari yo‘qligi va hayz ko‘rish gigiyenasi vositalaridan foydalanish imkoniyati yo‘qligi haqida xavotirlar bildirildi, bu qizlarning dars qoldirishlariga olib kelishi mumkin, bu esa ularning ta’lim tizimidan chiqib ketish xavfini oshiradi. Ta’limning barcha kichik tarmoqlarida infratuzilma muammolari ishlaydigan isitish va yoritish, suv ta’minoti va kanalizatsiya va tegishli sanitariya inshootlarining yetishmasligini o‘z ichiga oladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining davlat infratuzilmasi to‘g‘risidagi hisobotlari shuni ko‘rsatadiki, 6549 ta davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarining atigi 77 foizi (5045) markazlashtirilgan ichimlik suvi manbasidan foydalanish imkoniyatiga ega, 11 foizi (746) muqobil manbalardan, jumladan, artezian suvidan foydalanadi, 12 foiz (764) davlat maktabgacha ta’lim tashkiloti bolalari, xabarlarga ko‘ra, maxsus inshootlardan suv olib keladi. Ma’lumotlarga ko‘ra, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida 1322 ta hojatxona asosiy binodan tashqarida joylashgan bo‘lib, davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarining atigi 24 foizi markaziy kanalizatsiya tizimiga ulangan.

Toza ichimlik suvidan foydalanish (suv quvuri orqali) umumta’lim o‘rta maktablarining atigi 47 foizida ta’minlangan. Umumta’lim maktablarining 81 foizdan ortig‘i ularda faqat bitta ishlaydigan hojatxona (o‘rtacha 2–3 ta bo‘lim) borligini ma’lum qildi (UNICEF O‘zbekistonda, 2020-yil). Nogironligi bor bolalar maktabgacha ta’lim muassasalari va maktablarda jismoniy to‘siqlarga va infratuzilma bilan bog‘liq muammolarga duch kelishda davom etmoqdalar. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun umumiy ta’lim va maxsus ta’lim muassasalarida yaratilgan sharoitlar to‘g‘risida ishonchli ma’lumotlar mavjud emas.

O‘QUV DASTURLARI, O‘QITISH VA O‘QUV RESURSLARI / O‘QITUVCHILARNING MALAKASINI OSHIRISH

O‘zbekistonda maktab ta’limi qamrovi deyarli ta’minlanganiga va maktabgacha ta’lim darajasida qamrov sezilarli darajada oshganiga qaramay, sifatli ta’limga erishish asosiy ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. 2022-yil mart oyida o‘tkazilgan (USAID, 2022; AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasi, 2022) kichik sinflarda o‘qishni baholash (EGRA) va kichik sinf matematikasi (EGMA) natijalari 2019-yilda o‘tkazilgan UNICEF-MTV ta’limini baholash natijalarini tasdiqladi (UNICEF va MTV, 2019) va til bilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda, shuningdek, murakkab va konseptual muammolarni hal qilishda hisoblash ko‘nikmalarini qo‘llashda o‘quvchilar orqada qolganini ko‘rsatdi.

Ushbu vaziyatni hisobga olgan holda, o‘tgan tadbirlar va so‘nggi yangiliklar, jumladan, bir yillik maktabga tayyorgarlik ko‘rish uchun majburiy huquqni, maktabgacha ta’lim va maktab o‘quv dasturidan foydalanish imkoniyati va sifatini yanada yaxshilash, shuningdek, ta’limning ushbu ikki bosqichi o‘rtasida samarali bog‘lanishni joriy etish ayniqsa muhimdir.

Shu nuqtayi nazardan, 2019-yilda O‘zbekistonda o‘quv dasturini isloh qilish boshlandi, uning mohiyati o‘quvchilar materialni yodlashdan XXI asr kompetensiyalari va ko‘nikmalarini rivojlantirishga o‘tishini nazarda tutuvchi yondashuvga e’tiborni qaratishdan iborat edi.

Erta yoshdagi bolalar ta’limiga kelsak, 2018-yilda erta yoshdagi bolalar rivojlanish standartlari (EBRS) qayta ko‘rib chiqildi, bu maktabgacha ta’limning bolaning yaxlit rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashdagi rolini ta’kidlaydi. EBRS asosida maktabgacha ta’limning Milliy o‘quv dasturi ishlab chiqildi va joriy etildi.

Bundan tashqari, Milliy o‘quv dasturi (MO‘D) va boshlang‘ich maktab uchun yangi o‘quv dasturi yaratildi. Biroq yangi o‘quv dasturini amalga oshirish hali ham davom etmoqda. O‘quv-uslubiy materiallarni (O‘UM) ishlab chiqish qismli yondashuv, izchillik va muvofiqlashtirishning yo‘qligi bilan tavsiflanadi. Bu sa’y-harakatlarning keng takrorlanishiga va shu bilan bog‘liq yo‘qotishlarga, shuningdek, turli xil (ko‘pincha donorlar tomonidan moliyalashtiriladigan) islohotlar o‘rtasidagi kelishmovchilikka olib keldi. Bundan tashqari, tarixan islohotlar kursining o‘zgarishi, o‘quv dasturlarini isloh qilish uchun mas’ul bo‘lgan ishchi guruhlarning tarqatib yuborilishi va yangi guruhlarning tayinlanishi ko‘p kuzatilgan, bu o‘z navbatida asosiy xodimlarning motivatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatgan.

Bitimni ishlab chiqish jarayonida aniqlangan boshqa murakkabliklar qatoriga Malaka oshirish instituti va Pedagogika universitetining o‘quv dasturlarini muvofiqlashtirish bilan bog‘liq muammolar (erta yoshdagi bolalar/maktabgacha yoshdagi bolalar va umumta’lim maktablari uchun o‘qituvchilarni tayyorlash bilan bog‘liq), shuningdek, EBRS va maktabgacha va maktab o‘quv dasturlari o‘rtasida izchillikning yo‘qligi, shuningdek, O‘UM va o‘yin dasturlarini yanada kengroq isloh qilish kiradi. Barqarorlik, sifat va izchillik kengroq islohotlarning muvaffaqiyatini ta’minlashning asosiy omillari, shuningdek, o‘qituvchilar/murabbiylar malakasini oshirish, o‘quv

dasturlarini isloh qilish, pedagogika va baholash bo‘yicha parallel tashabbuslarning kalitidir. Bu barcha kichik sektorlarga va ayniqsa MTdan maktab ta’limiga o‘tish jarayoniga tegishli.

O‘qituvchilar va murabbiylarni tayyorlash tizimida ham moslashuvchanlik yo‘q, izchil kredit tizimi mavjud emas. Maktabgacha ta’lim pedagoglari uchun mintaqaviy va hududiy malaka oshirish tizimlari zarur. Ular o‘yinga asoslangan ta’lim yondashuvi bilan izchil malaka oshirishni ta’minlashi kerak. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari rahbarlarining salohiyati tahlillari ular ilg‘or xalqaro amaliyotga muvofiq maktabgacha ta’lim tashkilotlarini boshqarish va rahbarlik qilish masalalarida qo‘shimcha malaka oshirishga muhtojligini ko‘rsatadi. Amalda maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglari va maktab o‘qituvchilari uchun qo‘llab-quvvatlovchi murabbiylik va ish joyidagi salohiyatni oshirish tizimlari mavjud emas. Kelgusi o‘n yil ichida mamlakat qo‘shimcha ravishda 3–6 yoshdagi bir milliondan ortiq bolani maktabga qabul qilishni rejalashtirgani sababli u 50–75 mingdan ortiq maktabgacha ta’lim pedagoglarini tayyorlashi kerak bo‘ladi (Davlat statistika qo‘mitasi, 2023-yil). Maktabgacha ta’limning bo‘lajak o‘qituvchilarini eng yangi o‘quv dasturlariga va EBRSga muvofiq bolaga yo‘naltirilgan pedagogikadan foydalangan holda tayyorlash oldingi o‘quv dasturini va tegishli pedagogik yondashuvlarni qayta ko‘rib chiqishni talab qiladi.

Bundan tashqari, o‘qituvchilar asosan darsliklarni o‘qitishga tayangan tarixiy kontekst pedagogik amaliyotni isloh qilish urinishlariga putur etkazdi. Kelajakdagi islohotlarning muvaffaqiyati uchun o‘quv dasturi, baholash va O‘UM maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktabda pedagogik amaliyotga hissa qo‘shadigan integratsiyalashgan yondashuv zarur. Shuningdek, o‘qish va o‘qitishning asosiy jihatlari, jumladan, rejalashtirish, darslarni o‘tkazish va sinfda o‘qitishning ilmiy asoslangan yondashuvlari (shu jumladan, texnologiyadan tegishli foydalanish) bo‘yicha ko‘rsatmalarga, shuningdek, baholash amaliyoti bo‘yicha batafsil ko‘rsatmalarga ehtiyoj bor.

TA’LIMNI BAHOLASH TIZIMLARI

O‘qish va o‘qitish formativ baholashga tayanadigan pedagogik an’analarning yo‘qligi kadrlar salohiyatida sezilarli bo‘shliqlarga olib keldi, keng pedagogik islohotlarga to‘sqinlik qildi va butun O‘zbekiston bo‘ylab o‘qish va o‘qitishning barcha darajalariga ta’sir ko‘rsatdi. Bu qarashlar va me’yoriy-huquqiy bazaning yo‘qligi qonunchilik mexanizmlari va maktab sharoitida ko‘rsatkichlar va/yoki mezonlardan foydalanish bo‘yicha mintaqaviy ijtimoiy-madaniy kutishlar bilan yanada kuchayadi. Agar bu muammolar yechim topmasa, o‘quv va uslubiy materiallar, o‘qituvchilar malakasini oshirish va o‘quv dasturlari kabi tegishli sohalardagi kengroq islohotlar muvaffaqiyatli bo‘lmaydi. Kadrlar tayyorlash darajasidagi mavjud bo‘shliqlar mezonlardan oraliq chora sifatida foydalanish zarurligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, erta yoshdagi bolalarni baholash bo‘yicha yaxshi amaliyotning tarixan yo‘qligi bunday muassasalarda o‘qitish baholash natijalariga yetarlicha asoslanmasligiga olib keldi. Xususan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida maktabgacha ta’lim sharoitida kundalik mashg‘ulotlar va o‘yinlar bilan shug‘ullanadigan bolalarni formativ baholashni ta’minlash

uchun kuzatuv ko‘nikmalari Milliy maktabgacha ta’lim dasturida ko‘zda tutilgan EBRS doirasida rivojlanish bosqichlarini belgilovchi tuzilmaning bir qismidir. Shunday qilib, yangi ko‘rsatmalar erta yoshdagi bolalar bilan ishlaydigan mutaxassislar uchun bolalarga yo‘naltirilgan va o‘yinga asoslangan yondashuvlar orqali rivojlanishdagi kechikishlarni bartaraf etadigan amaliyotlarni o‘rnatadi.

Shu nuqtayi nazardan, MELQO vositasini sinovdan o‘tkazish davom etmoqda, agar sinov natijalari ijobiy bo‘lsa, baholash usullarini takomillashtirish uchun potensial vosita bo‘ladi.

Bundan tashqari, milliy imtihonlar tarixiy ravishda ketma-ket ma’muriyat yoki baholashning yetishmasligi (shuningdek, mezonlarni baholash) bilan buzilgan, jarayonning anonimligi va shaffofligi mavjud emas. Jarayonni suiiste'mol qilish, keyinchalik korrupsiya xavfi va qoidalarga rioya qilish bilan bog‘liq xavotirlar bildirildi. Mavjud model malakaga bo‘lgan ishonchni pasaytiradi, bu esa sa’y-harakatlarning takrorlanishiga olib keladi (masalan, mamlakat ichidagi universitetlar uchun individual kirish imtihonlari), shuningdek, bitiruvdan keyingi malakalarga ishonchning yetishmasligi (masalan, xalqaro universitetlar ularni qabul qilish maqsadida tan olmaydilar). Bundan tashqari, mavjud milliy imtihonlar maktab bitiruvchilarining aksariyatini ishga yoki keyingi o‘qishga tayyorlamasligi aniq.

Nihoyat tashqi baholashning tarixiy yetishmasligi baholash amaliyotida nomuvofiqlikka olib keldi, bu esa o‘z navbatida baholash ma’lumotlarini qiyosiy maqsadlar uchun yoki ta’lim sohasida kengroq tadbirlarni rejalashtirish va amalga oshirish uchun ishonchsiz qiladi.

BOSHQARUV, MAKTABLARNI TAKOMILLASHTIRISH, MONITORING VA BAHOLASH

O‘tmishda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarga samarali muvofiqlashtirishning yo‘qligi, shuningdek, asosli qarorlar qabul qilish uchun ishonchli dalillar mavjudligi bilan bog‘liq muammolar xalal berdi. Bu ayniqsa monitoring va baholash (MB) kabi sohalarda ehtiyojlarni qondirish uchun vaqti-vaqti bilan byudjet taqchilligini boshdan kechiradigan “proaktiv” byudjet yondashuvi emas, balki “reaktiv” yondashuv bilan kuchayadi. Bu maktab darajasidagi boshqaruvga ham ta’sir qiladi va butun mamlakat bo‘ylab o‘quv natijalarini buzadi.

Yillik byudjetni tuzishning haqiqiy jarayoni turli xil kichik tarmoqlarga yo‘naltirilgan ko‘rsatmalarga asoslanadi, ular sektoral texnik rejalashtirish bilan bog‘liq emas, balki mahalliy va mintaqaviy ehtiyojlarni aks ettiradi, bu tizimning yil davomida ishlashini tahlil qilish natijalari bilan bog‘liq bo‘lishi shart emas. Bundan tashqari, rivojlanish bo‘yicha sheriklarni xaritalash mavjud emas va tashqi moliyalashtirish hali ham milliy byudjet tomonidan to‘g‘ridan to‘g‘ri moliyalashtirilmaydigan, ammo mustaqil ravishda nazorat qilinadigan loyihalar va dasturlar orqali ta'minlanadi.

Byudjetni tayyorlashda o‘rta muddatli xarajatlar tarkibi joriy qilingan bo‘lsa-da, ushbu vosita hali ham ta’lim tizimini texnik rejalashtirishni parallel ravishda ishlab chiqish uchun ishlatilmaydi. Davlat siyosati va byudjetni moliyalashtirishning izchilligini ta’minlashdagi qiyinchiliklar nafaqat siyosatdagi e’tiborning tez-tez o‘zgarishiga, balki smeta, aniq maqsadlar, vazifalar va maqsadlarga ega bo‘lmagan ko‘plab va qarama-qarshi yangi ustuvorliklarga ham bog‘liq.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar darajasida byudjetlashtirish barcha darajalarda yetarlicha muvofiqlashtirilmagan, tuman hokimlari ko‘pincha mablag‘larni ta’lim sifatida katta foyda keltirmaydigan xarajatlarga qayta taqsimlaydilar. Ta’limni rejalashtirish va monitoring qilish uchun mas’ul bo‘lgan xodimlarning past salohiyati ayniqsa tuman/boshlang‘ich darajadagi samarasiz amaliyotda namoyon bo‘ladi.

Milliy byudjet hali ham dalillarga asoslangan holda qurish uchun yetarlicha moslashuvchan emas; muntazam byudjetdan moliyalashtiriladigan asosiy tadbirlar infratuzilma, darsliklar, sport, inventarizatsiya, musiqiy rivojlanish, ish haqi va texnik xizmat ko‘rsatishdir. Mavjud ma’lumotlarga ko‘ra, korrupsiya hali ham butun tizimda keng tarqalgan.

Tizimda sektoral prognozlash metodologiyasi mavjud emas, bu byudjet tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan sifatli ko‘p yillik harakatlar rejasini tayyorlash uchun yetarli vaqtni talab qiladi. Bundan tashqari, aniq siyosat va tadbirlarni shakllantirish uchun asosiy tadqiqotlar/tahlillar mavjud emas va byudjetni rejalashtirishni raqamlashtirish darajasi turli vazirliklarning turli xil ma’lumotlar bazalarini (masalan, aholini ro‘yxatga olish ma’lumotlari, maktab ma’lumotlari va milliy byudjet ma’lumotlar bazalari) birlashtirishni osonlashtirish uchun yetarli emas. Natijada soha strategiyalarining milliy strategiya bilan zaif kelishuvi va “rivojlanish dasturi” va “byudjet dasturi” atamalari o‘rtasida chalkashliklar mavjud.

Strategiyani kuzatish va baholash uchun aniq mexanizm va metodologiya mavjud emas. Sektorni rivojlantirish konsepsiyasi turli darajadagi turli ko‘rsatkichlarni taqdim etadi, bu esa tizim natijaliligini samarali monitoring qilishga imkon qoldirmaydi. Monitoring, shuningdek, ba’zi ko‘rsatkichlarning boshlang‘ich darajasining shubhali ishonchliligi va ba’zi ko‘rsatkichlarning muntazam baholanmagani bilan kuchayadi. Shunga qaramay, byudjetni ijro etish jarayoni to‘liq raqamlashtirilmagan, bu barcha darajadagi ko‘plab buzilishlarga olib kelishi mumkin.

Maktabgacha va maktab ta’limini qamrab oluvchi asosiy strategik hujjatlar “O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” va “O‘zbekiston Respublikasining xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” hisoblanadi.

“O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”ni amalga oshirish to‘g‘risidagi yillik hisobot muntazam ravishda tuziladi, ammo ommaviy e’lon qilinmaydi.

Bundan tashqari, vazirlik qonun hujjatlarining bajarilishi to‘g‘risida ijro.uz onlayn tizim orqali hisobot berishga majburdir. 2021-yilda qonun hujjatlari va ko‘rsatmalarning bajarilishini monitoring qilishning yangi tizimi joriy etildi, bu esa Hisob palatasiga ijro.gov.uz tizimiga kiritilgan ma’lumotlarning to‘liqligi va ishonchliligini tekshirishga imkon beradi. Ushbu tizim

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 10-fevraldan kuchga kirgan “Qonunchilik hujjatlari ijrosini samarali tashkil etishda davlat boshqaruvi organlari va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari rahbarlarining shaxsiy javobgarligini kuchaytirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6166-sonli farmoniga muvofiq joriy etildi.

2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi monitoringi ham, 2019/2023-yilgi TSR monitoringi ham ustuvor monitoring qilinadigan asosiy ishlash ko‘rsatkichlari yo‘qligi, MB bilan bog‘liq aniq vazifalar uchun mablag‘ yetishmasligi va belgilangan vazifalar uchun kim mas'ul ekanini aniqlash uchun MB mexanizmlari va rejalarining yo‘qligi sababli to‘g‘ri bajarilmadi. Bu ular qancha muddatda, qanday texnik vositalar va asboblar bilan bajarilishi noma'lumligi, shuningdek, vazirliklarda sifatli tahlil o‘tkazish va dasturlar ijrosi samaradorligi bo‘yicha hisobotlarni tayyorlash uchun mutaxassislar yetishmasligi sabablidir.

Mavjud ichki mexanizmlarni takomillashtirish muammolari va yo‘llari to‘g‘risida ma'lumot olish imkonini beradigan tashqi xavf tahlili hali o‘tkazilmagan.

MMTV nafaqat ta'limni baholash natijalarini milliy islohotlar va strategiya monitoringi natijalari bilan bog‘lashga, balki vazirliklar, turli milliy va xalqaro agentliklar hamda boshqa hamkorlar o‘rtasidagi muvofiqlashtirishni mahalliy ta’lim bo‘yicha ekspertlar guruhi orqali yaxshilashga qodir bo‘lgan keng qamrovli monitoring bo‘limiga ega emas. Bundan tashqari, sifatli strategik texnik va moliyaviy monitoring vositalarini ishlab chiqishga yetarli vaqt ajratilmaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi hozir bunday vositalarni ishlab chiqish ustida ishlamoqda.

Bo‘shliqlarni aniqlash va samaradorlikni markazlashtirilgan monitoring qilish uchun qanday turdagi ma'lumotlarni to‘plash kerakligi to‘g‘risida kelishib olish zarur. Hozir ko‘plab ma'lumot manbalari mavjud (NII Avloniy, 2023; MyGov, 2023; President.uz, 2023; Statistika agentligi, n.h.), ammo ular bir-biri bilan bog‘liq bo‘lmagan va tizimni takomillashtirish uchun keng qamrovli ma'lumotlarni taqdim etmagan, ularning barchasi axborotni boshqaruvchi yagona tizimga konsolidatsiyani talab qiladi. Shuningdek, ushbu ma'lumotlarni tahlil qilish va taqdim etish qobiliyatiga ega bo‘lgan mutaxassislar yetishmayapti. Maktabgacha va maktab ta’limi darajasida tizimlar yaratilgan bo‘lsa-da, ular samarali bo‘lishi uchun sezilarli darajada mustahkamlash, shuningdek, doimiy investitsiya kiritishni va salohiyatni oshirishni talab qiladi. Bundan tashqari, maktabgacha va maktab ta'limi darajalarida ma'lumotlarni boshqarish tizimlari o‘rtasida integratsiyaning aniq kamchiliklari mavjud bo‘lib, bu o‘quvchilarning ta’lim tizimida samarali bosqichma-bosqich o‘tishini ta’minlash uchun zarurdir.

O‘qituvchilarning ishini baholash va o‘qituvchilarni tayyorlash o‘rtasida nomuvofiqlik mavjud, chunki o‘qituvchilar sinfdagi ish sifati bilan bog‘liq bo‘lmagan mezonlar bo‘yicha baholanadi. O‘qituvchilarning o‘zini o‘zi baholash tizimi va uning elementlarining xalqaro standartlarga mos kelmasligi, shaffof milliy strategiya va baholash tizimining yo‘qligi ham MB tizimining kamchiliklari sifatida belgilanadi.

Bundan tashqari, sektorlar va agentliklar o‘rtasida muvofiqlashtirish mavjud emas. Shuningdek, gorizontal dialog katta muammo ekani va u sohaning islohtalab jihati ekani haqida umumiy tushuncha yo‘q. Natijada bir martalik tashkil etiladigan uchrashuvlar bilan cheklanish emas,

barcha ishtirokchilar, jumladan, jamoatchilik va ota-onalarga sohaning ochiqligini ta'minlash zarurligi muammoligicha qolmoqda.

GENDER MUAMMOLARI, INSON HUQUQLARI VA TENGLIK

Bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, qamrov darajasi (3–6 yosh) doimiy ravishda o'sib bormoqda va olti yoshli bolalarni bir yillik maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasi 2022-yil sentyabr oyida 83,7 foizga yetdi. Biroq 2022-yilda chop etilgan MICS (bir nechta ko'rsatkichlar bo'yicha klaster tadqiqoti) ma'lumotlari MTga notekis tashrif buyurishdan dalolat beradi. Bu bir qator omillar bilan bog'liq. Bularga davom etayotgan gender farqlari kiradi: o'g'il bolalar va qizlar (3–4 yosh) o'rtasidagi farq taxminan 10 foizni tashkil qiladi, shuningdek, kalendar yil oxirida boshlang'ich maktabga kirish rasmiy yoshidan bir yosh kichik bo'lgan o'g'il bolalarning 74% va qizlarning 69% qismi tashkillashtirilgan ta'limda qatnashadilar.

O'zbekiston maktab ta'limini deyarli to'liq qamrab olgan bo'lsa-da, ta'limning to'liq siklini yakunlash borasida gender va geografik tengsizliklar saqlanib qolmoqda: o'g'il bolalarning 94,3 foizi va qizlarning 93,3 foizi o'rta ta'limning to'liq kursini tamomlamoqda. Shuningdek, o'rta ta'limning yuqori bosqichida maktabga qatnashish ko'rsatkichlarida ikki foiz farq bor – qizlar uchun 95% va o'g'il bolalar uchun 93%.

Ta'lim olish imkoniyati yaxshilanganiga qaramay, qizlar va o'g'il bolalarning malakasida farqlar mavjud. Masalan, UNICEF (2020-y.) tomonidan o'tkazilgan tadqiqot yoshlarning (10–29 yosh) yashash joyi, jinsi va uy xo'jaliklarining iqtisodiy holatiga qarab raqamli ko'nikmalaridagi katta farqlarni ko'rsatadi. Masalan, eng kambag'al kvintildagi kompyuter bo'yicha savodli qizlarning ulushi bir xil toifadagi o'g'il bolalar ulushidan ikki baravar kam (34,6 foizga nisbatan 14,7 foiz). Qizlar uchun mavjud bo'lgan zararli me'yorlar va gender kutilmalari tufayli STEAM va AKT sohalarida qizlar hali ham kam namoyon bo'lmoqda va gender stereotiplari avloddan avlodga o'tib kelmoqda.

Jamoatchilik fikri bo'yicha hali ham nogironlikning tibbiy modeli ustunlik qilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining vaziyatni tahlil qilishi (2019-y.) shuni ko'rsatdiki, respondentlarning deyarli 70 foizi ixtisoslashtirilgan maktablar imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitishning eng yaxshi usuli deb hisoblashadi hamda ixtisoslashtirilgan maktablar hali ham imkoniyati cheklangan bolalar uchun eng maqbul ta'lim sifatida o'rin egallagan. Hisob-kitoblarga ko'ra, maktabga bormaydigan bolalarning aksariyati imkoniyati cheklangan bolalardir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining imkoniyati cheklangan bolalar va kattalar bo'yicha vaziyatli tahliliga ko'ra (o'sha yerda), nogironlik bo'yicha nafaqa olish uchun ro'yxatdan o'tgan imkoniyati cheklangan bolalarning atigi 34,9 foizi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qatnashgan, nogironligi bo'lmagan bolalar orasida bu ko'rsatkich 53,2 foizga yetgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlariga kirishdagi farq ayniqsa nogiron qizlar uchun sezilarli – o'g'il bolalarning 45,6 foiziga nisbatan 25 foizni tashkil qiladi. Nogironligi bo'lgan o'quvchilar va nogironligi bo'lmagan

o‘quvchilarning maktablarning 1–9-sinflarida o‘qish imkoniyati o‘rtasida 22% farq mavjud bo‘lsa-da, bu farq to‘liq o‘rta ta’lim olishda ikki baravar (46%) yuqori.

O‘tgan asrda neyrofiziologiya, neyropsixologiya va rivojlanish psixologiyasi bo‘yicha olib borilgan ko‘plab tadqiqotlar imkoniyati cheklangan bolalarda har bir o‘quvchining eng yuqori rivojlanish darajasiga erishish uchun erta aralashuv xizmatlarining muhimligini ta’kidlaydi. Shunga qaramay, hozir O‘zbekiston Respublikasida alohida ehtiyojli bolalarni qo‘llab-quvvatlash uchun erta aniqlash va aralashuv tizimi mavjud emas. Birlashgan Millatlar Tashkilotining vaziyatni tahlil qilishi (2019-y.) shuni ko‘rsatdiki, oilalar imkoniyati cheklangan bolalarning to‘liq rivojlanishi uchun erta aralashuv va o‘rganish muhimligini anglamaydilar va tegishli xizmatlarga murojaat qilmaydilar. Ko‘pgina buzilishlar, jumladan, o‘qish qobiliyatining buzilishi erta maktab yoshida, ikkilamchi buzilishlarning oldini olish va maktabga tayyorligini ta’minlash uchun juda kech bo‘lganida aniqlanadi. Bu ko‘plab imkoniyati cheklangan bolalarni ixtisoslashtirilgan muassasalarga joylashtirishga va ularni ixtisoslashtirilgan maktablarda ta’limdan ajratishga olib kelishi mumkin, bu esa inklyuziv ta’limga bo‘lgan tarafdorlikni buzadi. Ushbu xavf maktabgacha ta’lim tizimida amaliyotchilarni erta aniqlash va tegishli ravishda malakasini oshirishni qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish muhimligini ko‘rsatadi.

Maktabgacha ta’lim sohasidagi zamonaviy siyosat tibbiy yondashuvga qaratilgan bo‘lib, unda ko‘plab bolalar tibbiy tashxisi sababli oddiy yoki ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkilotlariga qabul qilinadi.

Bugun O‘zbekistondagi o‘qituvchilar maxsus ta’lim ehtiyojlari, nogironligi va boshqa zaifliklari bo‘lgan o‘quvchilarni aniqlash, shuningdek, ularning o‘ziga xos ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’limni rejalashtirish va berish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarga ega emaslar.

Mamlakatda zaiflikni kuzatish va imkoniyati cheklangan barcha bolalar uchun ta’lim olish imkoniyatini ta’minlash tizimi mavjud emas.

Maktabni o‘tkazib yuborgan va/yoki o‘qish tilida gaplashmaydigan bolalar yoki o‘quv fanlari bo‘yicha kam ma’lumotga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun oraliq va kompensatsiya ta’lim dasturlari tizimi mavjud emas. Turli xil o‘quv ehtiyojlarini qondirish uchun formativ baholash deyarli qo‘llanmaydi. Moslashuvchan o‘qitish va ta’lim yo‘qotishlarini bartaraf etish, tuzatish va kompensatsiya dasturlari bo‘yicha o‘qituvchilarga xizmat ko‘rsatish va xizmat ko‘rsatish dasturlari mavjud emas. O‘zbekiston ko‘p tilli, ko‘p millatli va ko‘p madaniyatli mamlakat bo‘lishiga qaramay, mamlakatda ko‘p tilli ta’lim va uyda boshqa tilda so‘zlashuvchi o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish bo‘yicha o‘qituvchilarda xizmatdan oldingi va xizmat ko‘rsatish davri tayyorgarligi mavjud emas.

Shuningdek, oddiy maktabgacha ta’lim tashkilotlarida va umumta’lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalarga maxsus ta’lim xizmatlarini ko‘rsatish mexanizmlari mavjud emas. Aql-idrok va rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarga individual qo‘llab-quvvatlash va xizmatlar bilan yoshga mos, inklyuziv sharoitlarda ambitsiyali va murakkab maqsadlarga ega bo‘lgan, umumta’lim o‘quv dasturi doirasida rivojlanish huquqini beruvchi me’yoriy hujjatlar va mexanizmlar mavjud emas.

5. O‘ZGARISH NAZARIYASI

Islohot asosidagi ***O‘zgarish nazariyasi*** sabab zanjirini belgilaydi, uning kontekstida islohot Bitimni ishlab chiqish jarayonida aniqlangan asosiy muammolar va imkoniyatlar bilan bog‘lanadi.

Quyida O‘zgarish nazariyasi, sabab-oqibat munosabatlari, asosiy komponentlar va tuzilish haqida umumiy ma’lumot berilgan.

ISLOHOTNING TA’SIRI VA NATIJASI

Islohotning kutilayotgan ***ta’siri***: “Hamma uchun transformatsion sifatli ta’limdan teng foydalanish imkoniyati”.

Bunga belgilangan ***Maqsadni*** amalga oshirish orqali erishish rejalashtirilgan: *“2026-yilga kelib barcha qizlar va o‘g‘il bolalar samarali, mas’uliyatli va inklyuziv ta’lim tizimi doirasida kompetensiyaga asoslangan ta’lim sifatini yaxshilash imtiyozlaridan bahramand bo‘lishadi”.*

Maqsad beshta alohida va mavzu jihatidan o‘zaro bog‘liq ***Natijalar*** doirasidagi bir qator tadbirlar orqali amalga oshiriladi, jumladan:

1-natija	**2-natija**	**3-natija**	**4-natija**	**5-natija**
Ekologik barqaror va korrupsiyaga qarshi tarzda qurilgan xavfsiz, genderga mos va foydalanish mumkin bo‘lgan (imkoniyati cheklangan shaxslar uchun) SSG obyektlari, raqamli infratuzilma, oshxonalar/ ovqatlanish xonalari, bolalar maydonchalari va laboratoriya jihozlari bilan jihozlangan maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar sonini ko‘paytirish	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar gender tenglig‘ini targ‘ib qiluvchi inklyuziv kompetensiyaga asoslangan o‘quv dasturi, shuningdek, EBRS va Milliy o‘quv dasturi (MO‘D) asosidagi o‘quv-uslubiy materiallari (O‘UM) bilan jihozlanadi	Maktabgacha ta’lim tarbiyachilari/o‘qituvchilar va maktabgacha ta’lim tashkilotlari/maktab rahbarlarini ishga olish, qo‘llab-quvvatlash va malakasini oshirishning takomillashtirilgan, shaffof, korrupsiyadan xoli va mehnat qobiliyatiga asoslangan tizimlari	Sifatni ta’minlash uchun maktab hamda tizim darajasini baholashning izchil yondashuvlari va taqqoslashlari bilan keng qamrovli siyosat va huquqiy asos bilan ta’minlangan ta’limni baholash tizimi.	Kuchaytirilgan ma’lumotlarni yig‘ish va boshqarish tizimlari, sifatni ta’minlash tizimlari bilan qo‘llab-quvvatlanadigan ta’lim natijalari va byudjetlashtirishni yaxshilash uchun natijalarga asoslangan izchil strategik rejalashtirishning o‘rnatilgan tizimi.

Natijalarning barcha sohalari barcha tadbirlarda kuzatiladigan va asosiy e'tiborni saqlashga xizmat qiladigan keng qamrovli mavzularni bog'laydi. Bularga quyidagilar kiradi:

Gender muammolari	Axloq, vijdonlilik va korrupsiyaga qarshi kurash	Inson huquqlari va adolat

"Gender muammolari" mavzusi barcha tegishli faoliyat sohalarini qamrab oladi, infratuzilma va xaridlardan boshlab o'quv dasturlari mazmunini ishlab chiqish va o'qituvchilarni tayyorlash bilan yakunlanadi, bu ham o'g'il bolalar, ham qizlar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatini beradi.

Shu singari ***"Axloq, vijdonlilik va korrupsiyaga qarshi kurash"*** mavzusi korrupsiya va muvofiqlik bilan bog'liq tarixiy tashvishlarni yumshatishga intiladi. Chunki bu muammolar behuda sarflarga olib keladi, jamoatchilik ishonchini pasaytiradi, donorlarning ishonchiga ta'sir qiladi va baholarning halolligi, nomzodlarning lavozimga yaroqliligi va maktab o'quvchilarining xavfsizligi borasida shubha tug'diradi.

Va nihoyat butun jarayon ***"Inson huquqlari va adolat"***ni ta'minlashga qaratilgan yondashuvni o'z ichiga oladi, bu har bir narsada inklyuzivlik, foydalanish imkoniyati va adolat masalalarini, jumladan, jismoniy imkoniyat va qo'llab-quvvatlash texnologiyalari, o'qitish amaliyoti va akademik ko'rsatkichlarni baholash kabi masalalarni har tomonlama hisobga olishni ta'minlaydi.

Yuqorida tavsiflangan o'zaro bog'liq mavzular kichik tarmoqlar bo'yicha ajratilgan, xususan: ***maktabgacha ta'lim*** (3–6 yosh) va ***umumiy o'rta ta'lim*** (7–18 yosh).

Bitimda ***erta yoshdagi bolalar ta'limiga*** e'tibor maktabgacha ta'limga investitsiyalarning tan olinishi va ahamiyatini ta'minlaydi. Ushbu kichik sektordagi tadbirlar ayniqsa yuqori "investitsiya rentabelligi"ni ta'minlaydi, shuningdek, keyingi barcha ta'lim bosqichlarida o'quvchilar uchun mustahkam poydevor yaratadi. Ushbu kichik sektorda yoshga mos pedagogik va rivojlanish qo'llab-quvvatlashiga, jumladan, o'yin orqali o'qitish usullariga e'tibor qaratiladi, bu esa ta'limning bir bosqichidan ikkinchisiga samarali o'tishga yordam beradi.

Xuddi shunday, ***umumiy o'rta ta'lim*** kichik sektori kengroq yondashuvga muvofiq boshlang'ich va o'rta ta'limning barcha bosqichlarida tegishli e'tiborni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, ushbu islohotlar aralashuv samaradorligini ta'minlaydigan ***amalga oshirish omillari*** kontekstida, shuningdek, Bitimni ishlab chiqish jarayonida aniqlangan qiyinchiliklar kontekstida ko'rib chiqiladi.

Qiyinchiliklarning markazida ***natijalarning*** har bir sohasi uchun asos bo'lib xizmat qiladigan ***konseptual komponentlar*** mavjud.

1-KOMPONENT: INFRATUZILMA, QURILISH VA USKUNALAR

Ushbu komponent doirasida islohot me’yoriy-huquqiy bazani, maktabgacha ta’lim va maktab infratuzilmasi hamda jihozlash standartlarini zamonaviy standartlar va barqaror rivojlanish talablarini aks ettiruvchi, shaffof va raqobatbardosh xaridlarga rioya qilgan holda takomillashtirishga yo‘naltiriladi; yangilangan standartlarga muvofiq ekologik barqarorlikni targ‘ib qilish hamda mavjud maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarni rekonstruksiya qilish va yangilarini qurish, ularni raqamli infratuzilma, internetga ulanish va portativ yechimlar, laboratoriya jihozlari va maktab mebellari bilan jihozlash, xavfsizlik, imkoniyati cheklangan bolalar uchun qulaylik va genderga bog‘liq bo‘lgan SSG obyektlari bilan ta’minlashni ham o‘z ichiga oladi.

2-KOMPONENT: O‘QUV DASTURLARI, O‘QITISH VA O‘QUV RESURSLARI

Ushbu komponent doirasida islohot maktabgacha ta’limning takomillashtirilgan o‘quv dasturlari bo‘yicha pedagoglar salohiyatini rivojlantirish, bolalarga yo‘naltirilgan amaliyot va pedagogikani joriy etish hamda O‘UMni rivojlantirish orqali maktabgacha ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan gender tengligini targ‘ib qiluvchi inklyuziv yondashuvlar; erta bolalikni rivojlantirish standartlarini (EBRS) qayta ko‘rib chiqish, tasdiqlash va joriy etish; Milliy o‘quv dasturini (MO‘D), shuningdek, o‘quv dasturining mazmuni va uni amalga oshirish bo‘yicha tegishli yo‘l xaritasini qayta ko‘rib chiqish va yakunlash; O‘UMni rivojlantirish va xarid qilish bo‘yicha kelajakdagi yondashuvlarda izchillikni ta’minlash hamda xususiy sektor va raqobatbardosh xalqaro xaridlarni jalb qilgan holda uzoq muddatli strategiyaga moslashishga yo‘naltiriladi.

3-KOMPONENT: O‘QITUVCHILARNING MALAKASINI OSHIRISH

Islohotning ushbu tarkibiy qismi o‘qituvchilarni ishga olish, ishda saqlab qolish va malakasini oshirish bo‘yicha kompleks siyosatni ishlab chiqishga xizmat qiladi: o‘qituvchilarning malaka oshirishga qadar va malaka oshirish bo‘yicha kengaytirilgan o‘quv dasturini ishlab chiqish, barcha o‘quv tashkilotlari, MO‘D o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlash, O‘UM va o‘qituvchilarning kasbiy standartlarini yanada kengroq isloh qilish; AKT, STEAM, iqlimga chidamlilik va innovatsiyalarga e’tibor qaratgan holda o‘qituvchilarning malakasini oshirish va viloyatlarda malaka oshirish markazlarini kengaytirish; “Ilk qadam” takomillashtirilgan maktabgacha ta’lim dasturi bo‘yicha pedagoglarning salohiyatini oshirishni ta’minlash; ish joyida pedagoglarni qo‘llab-quvvatlovchi nazorat, maslahat va qo‘llab-quvvatlash tizimlarini yaratish; pedagoglarning alohida ta’limga muhtoj, imkoniyati cheklangan va boshqa zaif guruhlari bo‘lgan tarbiyalanuvchilarni aniqlash, shuningdek, turli xil ehtiyojlarni qondirish uchun ta’lim berish, o‘qitishni rejalashtirish va amalga oshirish (gender stereotiplari va

kutilmalarini yo'q qilish bilan birga qizlar va o'g'il bolalarning ehtiyojlarini to'liq qondirishni ta'minlash); maktabgacha ta'lim tashkilotlari/maktablari rahbarlari uchun kasbiy kompetensiya standartlarini ishlab chiqish va 21-asr maktab direktori portretini shakllantirish, shuningdek, ularni amalga oshirish strategiyasini ishlab chiqish.

4-KOMPONENT: TA'LIMNI BAHOLASH TIZIMLARI

Ushbu komponent qonunchilik bazasini, chora-tadbirlar rejasini, shakllantiruvchi va umumlashtiruvchi baholashni joriy etish bo'yicha yo'riqnomani ishlab chiqish, sifatni ta'minlash uchun tashqi va/yoki belgilangan mezonlarni joriy etish orqali baholashni isloh qilishga qaratilgan, shuningdek, ta'lim tizimini yaxshiroq tushunish uchun milliy so'rovlar va standartlashtirilgan baholashlarni o'tkazishni ko'zda tutadi.

5-KOMPONENT: BOSHQARUV, MAKTABLARNI TAKOMILLASHTIRISH, MONITORING VA BAHOLASH

Ushbu komponent doirasida islohot natijalarga asoslangan strategik rejalashtirishni kuchaytirishga, byudjetlashtirish jarayonlariga, aniq dasturiy va moliyaviy maqsadlarga qaratiladi: yaxshiroq qarorlar qabul qilish va resurslarni taqsimlash uchun ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish tizimlarini mustahkamlash; integratsiyalashgan MB tizimini ishlab chiqish va joriy etish, ma'lumotlarni to'plashning standartlashtirilgan tartiblarini o'rnatish va ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlarning ma'lumotlarni samarali to'plash va ulardan foydalanish salohiyatini oshirish; maktab va maktabgacha ta'lim sifati standartlarini ishlab chiqish va joriy etish hamda ularning bajarilishini muntazam baholash va monitoring qilish mexanizmlarini yaratish. Islohot maktabgacha ta'lim va maktab ta'limini takomillashtirishning qo'shimcha tizimini maktabda o'zini o'zi baholash modeli va sifat standartlari asosida takomillashtirishni rejalashtirish asosida yaratishga qaratilgan: maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarda davlat-xususiy sheriklikni, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida muqobil modellarni kengaytirish va qulay muhit yaratish; muhtoj bolalarni aniqlash va ularning ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash tizimlari va mexanizmlarini yaratish; inklyuziv maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar uchun konseptual asos, standartlar/talablar va mexanizmlarni ishlab chiqish; nogironligi bor bolalarga nisbatan salbiy (shu jumladan, gender) ijtimoiy me'yorlar va munosabatlarni o'zgartirish maqsadida ota-onalar, jamoalar va jamiyatda xabardorlikni oshirish va xulq-atvorni o'zgartirish bo'yicha tadbirlar o'tkazish.

O'zgarish nazariyasi O'zbekistondagi bolalar va yoshlarga ta'sir etuvchi va shu orqali ta'lim sohasidagi natijalarni yomonlashtiradigan o'ziga xos to'siqlarni ko'rsatuvchi tashvishli signallar haqida batafsil ma'lumot beradi.

Yuqorida aytib o'tilgan barcha komponentlar O'zgarish nazariyasida aniq aks ettirilgan:

3-rasm. O‘zgarish nazariyasi

TA’SIR

Hamma uchun transformatsion sifatli ta’limga teng imkoniyat yaratish

MAQSAD

2026-yilga kelib barcha qizlar va o‘g‘il bolalar samarali, mas’uliyatli va inklyuziv ta’lim tizimi doirasida ko‘nikmaga asoslangan ta’lim sifatini yaxshilash imtiyozlaridan bahramand bo‘ladi

OCHIQ MAVZULAR

GENDER JIHATI	AXLOQ, HALOLLIK VA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH	INSON HUQUQLARI VA TENGLIGIGA E’TIBOR QARATISH

SUB-SECTOR: **YOSH BOLALARNING RIVOJLANISHI VA MAKTABGACHA TA’LIMI** (3-6 yosh)	SUB-SECTOR: **UMUMIY O‘RTA TA’LIM** (7-17 yosh)

1-NATIJA	2-NATIJA	3-NATIJA	4-NATIJA	5-NATIJA
Ekologik barqaror va korrupsiyaga qarshi tarzda qurilgan xavfsiz, genderga mos va foydalanish imkonli bo‘lgan (nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun) SSG obyektlari, raqamli infratuzilma, oshxonalar/ ovqatlanish xonalari, bolalar maydonchalari va laboratoriya jihozlari bilan jihozlangan maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar sonini ko‘paytirish	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar gender tengligini targ‘ib qiluvchi inklyuziv kompetensiyaga asoslangan o‘quv dasturi, shuningdek, EBRS va Milliy o‘quv dasturi (MO‘D) asosidagi o‘quv-uslubiy materiallari (O‘UM) bilan jihozlangan	Maktabgacha ta’lim tarbiyachilari/pedagoglar va maktabgacha ta’lim tashkilotlari/maktab rahbarlarini ishga olish, qo‘llab-quvvatlash va malakasini oshirishning takomillashtirilgan, shaffof, korrupsiyadan xoli va mehnat qobiliyatiga asoslangan tizimlari	Sifatni ta’minlash uchun maktab va tizim darajasini baholashning izchil yondashuvlari va taqqoslashlari bilan keng qamrovli siyosat va qonunchilik bazasi bilan ta’minlangan ta’limni baholash tizimi	Kengaytirilgan ma’lumotlarni yig‘ish va boshqarish tizimlari, sifatni ta’minlash tizimlari bilan qo‘llab-quvvatlanadigan ta’lim natijalari va byudjetlashtirishni yaxshilash uchun natijalarga asoslangan izchil strategik rejalashtirishning o‘rnatilgan tizimi

CHORA-TADBIRLAR				
1.1. Barqaror rivojlanish, shuningdek, shaffof va raqobatbardosh xaridlarni amalga oshirishda zamonaviy standartlar va talablarni aks ettirish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab infratuzilmasi hamda jihozlarining huquqiy va tashkiliy asoslari hamda standartlarini takomillashtirish. **1.2.** Kichik yoshdagi bolalarni rivojlantirish muassasalari / maktabgacha ta’lim tashkilotlari / maktablarni rekonstruksiya qilish va qurishni ta’minlash, ularni o‘yin resurslari, raqamli infratuzilma, internet aloqasi va mobil yechimlar, laboratoriya jihozlari va maktab mebellari bilan jihozlash; shuningdek, sport va dam olish maskanlari, xavfsizlik, nogironligi bor bolalar uchun qulaylik, yangilangan standartlar asosida ekologik barqarorlikni rag‘batlantiradigan gender sezgir SSG obyektlari doimiy e’tiborda; **1.3.** Inklyuziv maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarga ustuvor ahamiyat	**2.1.** EnhanceEBRSni qayta ko‘rib chiqish, uning mazmuni va yoshga mosligini tasdiqlash orqali maktabgacha ta’lim sifatini oshirish; O‘UMni rivojlantirish; va SRRO asosida 3 yoshgacha bo‘lgan bolalar uchun dasturni ishlab chiqish va amalga oshirish. **2.2.** MO‘Dni, jumladan, o‘qishdan tashqari tadbirlarni va ularni amalga oshirish bo‘yicha tegishli yo‘l xaritasini qayta ko‘rib chiqish va yakunlash. O‘quv dasturlari va imtihonlarning yosh va/yoki maktabda o‘qigan yillar, o‘zaro kompetensiyalar, raqamli ta’lim va bolalar farovonligi, hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirish nuqtayi nazaridan solishtiriladigan xalqaro kontekstdagi o‘xshash tarkibga mos kelishini ta’minlash, O‘UMlarni samarali moslashtirish, jumladan, o‘yinlar, inklyuziyaga doimiy e’tibor qaratgan holda ta’lim resurslari va maktabgacha ta’lim,	**3.1.** Kelajakdagi va joriy pedagogik kadrlar tayyorlashning keng qamrovli diagnostik tahlili asosida maktabgacha ta’lim tarbiyachilari/pedagoglar uchun (shu jumladan, o‘qituvchilarning malakasini oshirish siyosati va malaka oshirish rejasi) ishga qabul qilish, tayyorlash, saqlab qolish va martaba oshirishning barcha jihatlarini qamrab oluvchi kompleks siyosatni ishlab chiqish. **3.2.** Bolalar bog‘chalari tarbiyachilarining malakasini oshirish markazlari tarmog‘ini kengaytirish, viloyat va tumanlar markaziy maktablari tarmog‘ini kengaytirishni ta’minlash, shuningdek, turli yondashuvlarga imkon beruvchi o‘quv platformasi bilan hayot ko‘nikmalari, sog‘lom turmush tarzi, AKT, STEAM, iqlimga chidamlilik va innovatsiyalarga e’tibor qaratuvchi maktabgacha ta’lim tashkilotlari o‘qituvchilarini ish joyida o‘qitish uchun “Uzluksiz kasbiy ta’lim” TBT	**4.1.** Baholash sohasida izchil, tizimli va barqaror islohotlarni ta’minlash, jumladan, kichik yoshdagi bolalarni baholash, yagona maktab imtihonlari va oliy o‘quv yurtlariga kirish imtihonlarida korrupsiya xavfini kamaytirish bo‘yicha chora-tadbirlarni nazarda tutuvchi huquqiy bazani ishlab chiqish. **4.2.** Agar tajriba loyihasi natijasi ijobiy bo‘lsa, yangi qonunchilikka muvofiq formativ va summativ baholash yondashuvlarini, jumladan, MELQO (Erta yoshdagi ta’lim sifati va natijalarini o‘lchash) vositasini joriy qilish uchun 4.1-bandga muvofiq ishlab chiqilgan huquqiy bazani amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar rejasi va yo‘riqnomalarini ishlab chiqish. **4.3.** Sifatni ta’minlash va vaziyatni tahlil qilish maqsadlari uchun tashqi mezonlarni aniqlash va tegishli tarzda qo‘llash, shuningdek, ularni erta ta’lim/maktabgacha va maktab	**5.1.** Natijaga asoslangan strategik rejalashtirish tizimini natijalarga asoslangan byudjetlashtirish jarayonlari, aniq dasturiy va moliyaviy ko‘rsatkichlar, jumladan, samarali tarmoqlararo hamkorlik, milliy darajadagi forum va markaziy darajada xizmatlarni birgalikda taqdim etish bilan muvofiqlashtirish. **5.2.** Barcha tarmoqlarda, jumladan, erta bolalik/maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda shaffoflik va halollikni ta’minlash maqsadida strategik dasturlarning bajarilishi va byudjet ijrosi auditi tizimini qayta ko‘rib chiqish. **5.3.** Ma’lumotlarning shaffofligi va ulardan foydalanish imkoniyatini ta’minlash uchun ma’lumotlarni yig‘ish va boshqarish tizimlarini kuchaytirish, sifatni ta’minlashning samarali tizimlari va qo‘shimcha erta bolalik/maktabgacha ta’lim tizimlarini yaratishga ko‘maklashish, o‘zini o‘zi baholash modeliga asoslangan takomillashtirish va sifat standartlariga asoslangan maktabni yaxshi-

berib, nogironligi bor bolalar uchun shaxsiy yordamchi vositalarni xarid qilish va ularni shaffof taqsimlashni ta’minlash.	mak tab ta’limi va mehnat bozori talablari (shu jumladan, tegishli kasbiy yo‘nalish mazmuni) o‘rtasidagi munosabatlar; **2.3.** O‘quv materiallarini (shu jumladan, erta yoshdagi ta’lim uchun o‘yinga asoslangan o‘quv resurslarini) yanada rivojlantirishga ko‘maklashish va darslik islohoti, O‘UMni ishlab chiqish va amalga oshirish bo‘yicha barcha kelajakdagi yondashuvlar izchil bo‘lishini hamda xususiy sektorni jalb etish va shaffoflikni ta’minlash uzoq muddatli strategiyaga va xalqaro raqobatbardosh xaridlarga asoslanganini ta’minlash.	platformasini yanada mustahkamlash, jumladan, aralash, onlayn, yuzma-yuz, maslahat va tengdoshlarni qo‘llab-quvvatlash tarzida mashg‘ulotlar olib borish; **3.3.** Pedagoglar, o‘qituvchilar va maktab psixologlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi nazorat, murabbiylik va ish joyida qo‘llab-quvvatlash tizimlarini yaratish, jumladan, maktab direktorlarining kasbiy standartlarini ishlab chiqish va ularning malakasini oshirish orqali maktabni boshqarishga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish. **3.4.** O‘qituvchilarning takomillashtirilgan “Ilk qadam” o‘quv dasturini o‘qitish bo‘yicha malakasini oshirish, shuningdek, o‘quv modulini ishlab chiqish, professional o‘qituvchilarni tayyorlash orqali salohiyatni oshirish orqali O‘zbekistonda erta yoshdagi ta’lim/maktabgacha ta’lim sifatini oshirish tizimi va kadrlar salohiyatini mustahkamlash; kaskadli treninglar va onlayn kurslar, samaradorlikni ta’minlash uchun amalga oshirish bo‘yicha tadqiqotlar va foyda-xarajat tahlilini o‘tkazish.	sharoitida qo‘llashda tegishli salohiyatni oshirish jarayoniga ko‘maklashish **4.4.** PISA, TIMSS, TALIS va boshqa tegishli baholash dasturlari (korrupsiyaga qarshi kurash, jinoyatlarning oldini olish, U-hisobot va boshqalar) dan qo‘shimcha natijalar bilan o‘qituvchilar, o‘quvchilar, ota-onalar va jamoatchilikdan ma’lumot to‘plashga e’tibor qaratish, barcha sohalarda, jumladan, erta yoshdagi va umumiy o‘rta ta’limda ta’lim tizimini yaxshiroq tushunish uchun milliy so‘rovlar va standartlashtirilgan baholashlar o‘tkazilishini ta’minlash.	lashni, maktabgacha ta’lim nazorati va maktab ta’limining tarixiy amaliyotini rejalashtirish, shuningdek, maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar o‘qituvchilari, bolalar uchun ta’lim, farovonlik va xavfsizlikni ta’minlaydigan inklyuziv erta bolalik/maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarni qurishga e’tibor qaratgan holda tegishli salohiyatni oshirish. **5.4.** Maktabgacha va maktab ta’limi sohasida samarali davlat-xususiy sheriklik hamda muqobil modellarni yaratishga ko‘maklashish ko‘lamini kengaytirish, yangi tizim va mexanizmlarni yaratish, bunda tegishli ekspertiza va korrupsiyaga qarshi tartib-qoidalarga rioya etilishiga e’tibor qaratish. **5.5.** Muhtoj bolalarni aniqlash va ularning barcha tarmoqlarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda ta’lim olish imkoniyatini ta’minlash tizimi va mexanizmlarini yaratish. **5.6.** Inklyuziv maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar uchun asoslar, standartlar/talablar va mexanizmlarni ishlab chiqish.

		3.5. (Maktabgacha va maktab) mutaxassislari/pedagoglarini tayyorlash bo‘yicha kelgusida yaratiladigan va mavjud o‘quv dasturlari mazmunini qayta ko‘rib chiqish va takomillashtirish, bunda barcha treninglar provayderlari (mintaqaviy o‘qituvchilar malakasini oshirish markazlari va universitetlar), MO‘Dlar va keng miqyosda O‘UM isloho-ti, o‘qituvchilarning kasbiy standartlari o‘rtasida izchillikni ta’minlash, jumladan, bolaga yo‘naltirilgan amaliyotlar, to‘lov amaliyotlari, ijtimoiy va hissiy ta’lim va ota-onalar va hamkorlar bilan o‘zaro munosabatlarga oid kontent erta bolalik dasturlari to‘plami tomonidan qo‘llab-quvvatlanadi. **3.6.** O‘qituvchilarning samarali va inklyuziv ta’lim uchun universal dizayn bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini, jumladan, alohida ta’limga muhtoj, nogironligi mavjud shaxslarni va boshqa zaif guruhlarni aniqlash uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni oshirish;		**5.7.** Maktabgacha va maktab ta’limi sohasidagi ilg‘or amaliyotni chuqurroq tushunish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar uchun inklyuziv muassasalar modelini yaratish, kerak bo‘lganda ish beruvchilar bilan bog‘lanish. **5.8.** Ota-onalar uchun o‘quv dasturlari va modullari (shu jumladan, Sog‘liqni saqlash vazirligi, boshqa sektorlar bilan hamkorlikda bolalar uyiga borish), jamoalar va jamiyat bilan o‘zgaruvchan ijtimoiy me’yorlar, gender tushunchalari va boshqalar bilan tegishli o‘zaro hamkorlikni o‘z ichiga olgan ota-onalarning xabardorligini oshirish va xatti-harakatlarini o‘zgartirish kampaniyalarini ta’minlash, qo‘shimcha sifatida nogironligi bor bolalarga munosabat – barcha sohalarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda yoshlar guruhlari, klublar va maktabdan tashqari boshqa muassasalarni to‘g‘ri jalb etish.

		barcha o‘quvchilarning o‘ziga xos ehtiyojlarini qondiradigan o‘rganish va o‘qitishni ta'minlash. **3.7.** Maktabgacha ta’lim tashkilotlari/maktablar rahbarlarining kasbiy kompetensiya standartlarini ishlab chiqish, XXI asr maktab direktori portretini shakllantirish va ularni amalga oshirish strategiyalarini ishlab chiqish.		

TIZIMNI O‘ZGARTIRISHGA YORDAM BERADIGAN OMILLAR				
• Barcha tarmoqlarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda infratuzilmani qurish va jihozlash sohasida tegishli vazirlik va idoralar, shuningdek, fuqarolik jamiyati va huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan o‘zaro hamkorlik mexanizmlari. • Davlat xaridlarini yanada ochiq va raqobatbardosh qilishga, byudjet ma’lumotlari va moliyaviy hisobotlarni oshkor qilishga qaratilgan siyosiy iroda. • Halollik tamoyillarini joriy etish va davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari, maktablar va oliy o‘quv yurtlari faoliyati, moliyalashtirish va qurilish sohasida jamoatchilik nazoratini amalga oshirishga fuqarolik jamiyatini jalb etish orqali xaridlar/qurilish sohasida shaffoflik, jamoatchilik hisobdorligi va mas'uliyatini oshirish. • Xarid shartnomalari va byudjet ma’lumotlariga kirishni oshkor qilish.	• Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limni o‘z ichiga olgan barcha tarmoqlarda o‘quv dasturlarini isloh qilishda aniq mas’uliyatni ta'minlash uchun o‘quv dasturlarini isloh qilish bo‘yicha strategik qarorlar qabul qilishni vazirlik darajasiga o‘tkazish. • O‘quv dasturlarini isloh qilishning muntazamligi, barqarorligi va izchilligini ta'minlash maqsadida vazirliklar vakolati doirasida maktabgacha va maktab o‘quv dasturlarini hamda O‘UMni (jumladan, o‘yinlar orqali o‘qitish resurslarini) isloh qilish bo‘yicha o‘rta va uzoq muddatli strategiya. • Ta’lim tizimi va mehnat bozori, o‘qish imkoniyatlarini ta'minlovchi fuqarolik jamiyati tashkilotlari bilan, jumladan, maktabdan tashqari faoliyat sohasida hamkorlikni rivojlantirish.	• Toshkent davlat pedagogika universitetining barcha tarmoqlarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda nazoratni MMTVga o‘tkazgandan so‘ng o‘qituvchilarning malakasini oshirish bo‘yicha samarali boshqaruv va nazoratni ta’minlaydigan tizim va protokollar. • Ishga qabul qilish, shikoyat qilish, hisobot berish va ishdan bo‘shatish tartib-qoidalarining korrupsiyaga qarshi muvofiqligi mexanizmlari.	• Maktabgacha ta’limdan tortib oliy o‘quv yurtlariga kirish imtihonlarigacha bo‘lgan ta’limning barcha darajalarida ta’limni baholashni isloh qilish bo‘yicha kompleks qarashlar. • Qisqa va o‘rta muddatli istiqbolda baholashning izchilligi, aniqligi va sifatini ta’minlash uchun tashqi ko‘rsatkichlardan foydalanish mexanizmi.	• Rejalashtirish, byudjet tuzish va byudjet ijrosini aks ettiruvchi moliyaviy va nomoliyaviy ko‘rsatkichlarni yig‘ish, jamlash va tahlil qilish jarayonini raqamlashtirish. • Strategik rejalarning bajarilishini tekshirishning aniq mexanizmi va metodologiyasi. • Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar natijalarini qo‘llab-quvvatlash uchun xususiy sektor bilan samarali hamkorlikni rivojlantirish va mahalliy va xalqaro investorlarni jalb qilgan holda bunday hamkorlikni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish.

QIYINCHILIKLAR				
• Barqaror rivojlanishning zamonaviy standartlari va talablarini aks ettiruvchi huquqiy va institutsional bazaning yo‘qligi; qurilish uchun mas’ul bo‘lgan turli vazirliklar hamda investitsiyalar va innovatsiyalar uchun mas’ul vazirliklar o‘rtasida milliy darajada aniq muvofiqlashtirishning yo‘qligi. • Demografik vaziyat, shuningdek, maktab va maktabgacha ta’lim infratuzilmasini rivojlantirishning mamlakatdagi demografik o‘zgarishlarga mos kelmasligi sababli maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktabga qo‘shimcha o‘quvchilar “oqimi” bosimining kuchayishi. • Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar Internetga ulanishidagi kamchiliklar, o‘yinga asoslangan ta’lim uchun resurslarning yetishmasligi, AKT bilan ta’minlash, STEAM laboratoriya jihozlarining cheklangani va genderga mos va inklyuziv SSG obyektlarining	• Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar o‘qituvchilarining talablari hamda o‘quv dasturlari mazmuni darajasi va imtihon baholarining ta’lim yoshi/yillari bo‘yicha xalqaro standartlarga mos kelmasligi. • O‘UMning rivojlanishi, jumladan, o‘yin resurslari va o‘quv qo‘llanmalarini ishlab chiqishdagi muammolar tarqoq yondashuv, muvofiqlik va muvofiqlashtirishning yo‘qligi bilan tavsiflanadi, bu esa kuchlarning keng tarqalgan takrorlanishiga, isrofgarchilikka va turli (ko‘pincha donorlar tomonidan moliyalashtiriladigan) islohotlar o‘rtasidagi nomuvofiqliklarga olib keladi; • EBRS standartlari, maktabgacha ta’lim va maktab o‘quv dasturlari hamda kengroq O‘UM islohoti o‘rtasida mutanosiblik yo‘q, bu	• Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limni o‘z ichiga olgan barcha sohalarda ta’lim standartlari, o‘quv dasturlari, tegishli pedagogika va malaka oshirish tizimlari o‘rtasida muvofiqlashtirishning zaifligi. • Mamlakatdagi maktabgacha ta’lim mutaxassislari, pedagog va psixologlari orasida alohida ta’limga muhtoj, nogiron va boshqa zaif guruhlarni aniqlash yoki ta’lim berish va o‘qitishni rejalashtirish va o‘tkazishning ehtiyojlarga qarab o‘ziga xos sharoitlarga moslashtirilishini ta’minlash bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarning yetishmasligi. • Maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyachilari va maktab o‘qituvchilarini ish joyida uslubiy qo‘llab-quvvatlash tizimining deyarli mavjud emasligi.	• Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limni o‘z ichiga olgan barcha tarmoqlarda o‘rganish va o‘qitish baholashga asoslangan holda shakllangan pedagogik an’ana yo‘q. • O‘tmishda tashqi baholashlarning yo‘qligi baholash amaliyotida nomuvofiqliklarga olib keldi, bu baholash ma’lumotlarini taqqoslash yoki ta’lim sohasida kengroq tadbirlarni rejalashtirish va amalga oshirish uchun ishonchsizlik yaratdi. • Maktabgacha va maktab darajasida baholash amaliyotini izchil amalga oshirishni ta’minlash uchun qarash va siyosat, shuningdek, qonunchilik mexanizmlarining yo‘qligi.	• Haqiqatan ham, yillik byudjetlashtirish jarayoni tarmoq texnik rejalashtirish bilan bog‘liq bo‘lmagan, lekin mahalliy va mintaqaviy ehtiyojlarni aks ettiruvchi turli kichik tarmoqlar bo‘yicha ko‘rsatmalarga tayanadi, bu tizimning barcha sektorlarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limda tizim faoliyatining yillik tahlili natijalari bilan bog‘liq emas; • Audit xizmatlari moliyaviy qoidabuzarliklar yuzaga kelishidan oldin ularning oldini olish uchun ularni tahlil qilish, aniqlash va boshqarishga e’tibor qaratishga emas, asosan jazolashga yo‘nalgan. • Erta yoshdagi bolalar/o‘quvchilar bilan ishlaydigan mutaxassislarni baholash tizimi o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga hissa qo‘shmaydi, vakolatlarga asoslanmagan, shaffoflik va korrupsiyaga qarshi mexanizmlar mavjud emas. Bu sektorning umumiy monitoring va

yetishmasligi bilan bog'liq qiyinchiliklarni boshdan kechirmoqda. • Barcha tarmoqlarda, jumladan, maktabgacha va umumiy o'rta ta'limda resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydigan tizim va vositalarning, jumladan, asbob-uskunalardan foydalanish hisobi va hokazolarning yo'qligi, texnik xizmat ko'rsatish va infratuzilma uchun byudjetning yetarli emasligi.	maktabgacha ta'limdan maktabga o'tishga va u bilan bog'liq maktabga tayyorgarlikka to'sqinlik qilmoqda. • Baholash tizimining yo'qligi yangi kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturini maktabgacha ta'lim va maktab darajasida amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda.			baholash tizimiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadi • Sog'liqni saqlash va ta'lim sektorlari o'rtasida nogironligi bo'lgan, OIV infeksiyasini yuqtirish xavfi ostida bo'lgan, psixo-ijtimoiy yordamga muhtoj va/yoki rivojlanishida kechikishlar bo'lgan bolalar uchun yo'naltirish mexanizmlari mavjud emas. • Maktabni qoldirgan va/yoki o'quv tilini bilmaydigan bolalar uchun oraliq va kompensatsion ta'lim dasturlarini amalga oshirish tizimi mavjud emas. • Imkoniyati cheklangan bolalar uchun jamoatchilik fikri va xizmatlarida tibbiy model ustunlik qilishda davom etmoqda. Ixtisoslashgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari/maktablar hali ham nogironligi bor bolalarni o'qitishning eng maqbul (optimal) varianti sifatida qolmoqda.
1-KOMPONENT: Infratuzilma, qurilish va uskunalar	**2-KOMPONENT:** O'quv dasturlari, o'qitish va o'quv resurslari	**3-KOMPONENT:** O'qituvchilarning malakasini oshirish	**4-KOMPONENT:** Ta'limni baholash tizimlari	**5-KOMPONENT:** Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini / maktablarini boshqarish, takomillashtirish, monitoring va baholash

TASHVISHLI SIGNALLAR

- Maktabgacha ta’lim tashkilotlariga borishda gender tafovuti, o‘g‘il bolalar va qizlar o‘rtasida deyarli 10% farq (3–4 yosh). Maktabgacha ta’lim tashkilotlariga kirish imkoniyatining farqi ayniqsa nogironligi bo‘lgan qizlar uchun sezilarli – qizlarning 25,1 foizi maktabgacha ta’lim tashkilotlariga kirish imkoniyatiga ega, bu ko‘rsatkich nogiron o‘g‘il bolalarda 45,6 foizni tashkil qiladi.
- MT bilan qamrab olish darajasidagi sezilarli mintaqaviy farqlar: eng yuqori ko‘rsatkich Toshkent shahrida (54%) va eng pasti janubiy geoiqtisodiy mintaqada (23%).
- 3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalarni 80% qamrab olish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘shimcha 620 000 ta o‘rin talab qilinadi.
- O‘rta maktabga qatnashda 2% farq bor – qizlar uchun 95% va o‘g‘il bolalar uchun 93%.
- 2022–2023-o‘quv yilida umumta’lim maktablari bilan qamrab olish tizim imkoniyatlaridan 1 135 962 nafarga oshadi.
- 1–9-sinflarda o‘qish imkoniyatiga ega bo‘lgan nogironligi bor va nogironligi bo‘lmagan o‘quvchilar ulushi o‘rtasida 22% farq bor. Bu farq to‘liq o‘rta ta’limga kirish uchun ikki barobardan ko‘proq (46%).
- 2021-yilda nogironligi bo‘lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktablarga 13 167 nafar o‘g‘il bola qabul qilingan bo‘lsa, bu maktablarda o‘qiyotgan qizlar soni sezilarli darajada kam – 8 463 nafarni tashkil etdi.
- 2021-yilda 3-sinf o‘quvchilarining 57 foizi va 5-sinf o‘quvchilarining 47 foizi EGRA o‘qishni tushunish topshirig‘i bo‘yicha umumiy ko‘rsatkichning 80 foiziga erishdi.
- Hududlar o‘rtasida o‘rtacha unumdorlik ko‘rsatkichlarida sezilarli tafovut mavjud bo‘lib, eng past ko‘rsatkichli hududlarning natijalari eng yuqori ko‘rsatkichlarga erishgan hududlarning qariyb 77% ini tashkil qiladi.
- Eng kambag‘al kvintilda kompyuter savodxonligini biladigan qizlarning ulushi xuddi shu toifadagi o‘g‘il bolalarning yarmidan ko‘pini tashkil qiladi (34,6% ga nisbatan 14,7%).
- Umumta’lim maktablarining faqat 47 foizida toza ichimlik suvidan (quvurlar orqali) oson foydalanish imkoniyati mavjud. Umumta’lim maktablarining 81% dan ortig‘ida faqat bitta hojatxona (o‘rtacha 2–3 bo‘lma) bor.

Tushunishga oson bo'lishi uchun quyida Bitimni ishlab chiqishda o'tkazilgan, vaziyatni tahlil qilish natijasida aniqlangan muammolarni hal qilishga qaratilgan, O'zgarishlar nazariyasida tasvirlangan har bir natija bo'yicha tadbirlar haqida qo'shimcha ma'lumotlar keltirilgan:

NATIJALAR

1-NATIJA

Xavfsiz, genderga mos va qulay (imkoniyati cheklanganlar uchun) SSG obyektlari, raqamli infratuzilma, oshxonalar/ovqat qilish xonalari, o'yin maydonchalari va laboratoriya jihozlari bilan jihozlangan, ekologik barqarorlik va korrupsiyaga qarshi kurashish tamoyillariga muvofiq qurilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar sonining ko'payishi.

Ushbu natijadagi tadbirlar asosan infratuzilma, asbob-uskunalar va resurslarga kapital qo'yilmalarga qaratilgan bo'lib, ayniqsa maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarni qurish va tiklashga qaratilgan.

Tadbirlar birinchi navbatda O'zbekistondagi barcha o'quvchilar uchun joylar mavjudligini ta'minlash maqsadida maktabgacha ta'lim tashkilotlariga uzoq navbatlar va gavjum maktablarga ortib borayotgan yuklama muammosini hal qilishga qaratilgan. Xuddi shu kabi, infratuzilma bilan bog'liq muammolar ayniqsa suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena masalalarida ta'lim olish imkoniyatiga ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda, chunki xabarlarga ko'ra, qizlar tegishli sanitariya-gigiyena sharoitlari bo'lmagan sharoitda o'qiy olmaydilar (vaziyatni tahlil qilishda ta'kidlanganidek). Bundan tashqari, ko'plab maktablarda nogironligi bor o'quvchilar uchun sharoitlar mavjud emas, qishloq joylaridagi maktablarda ham elektrga, ham yuqori tezlikdagi Internetga ulanish beqaror bo'lib qolmoqda.

Bunday o'zgarishlarni ta'minlash uchun birinchi navbatda me'yoriy-huquqiy va institutsional asoslarning aniq to'plamini yaratish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarini qurish, rekonstruksiya qilish, kengaytirish va jihozlash standartlarini oshirish kerak. Normativ-huquqiy baza xavfsiz, barqaror, inklyuziv, arzon va sog'lom obyektlarga e'tibor qaratgan holda xavfsiz, talablarga javob beradigan va samarali qurilish, texnik xizmat ko'rsatish va sotib olishni ta'minlaydi. Qonunchilik bazasida aniq "operatsion reja" va tegishli "yo'l xaritasi", jumladan, davlat idoralari, aniq qadamlar va hisobotlar uchun mas'ul shaxslar ro'yxati (ya'ni "kim" va "nima", "qachon" va nima bo'yicha) bo'lishi kerak. Shuningdek, u korrupsiya va shaffoflik bilan bog'liq xavflarni faol ravishda bartaraf etishni ta'minlaydi. Bu tovarlar, ishlar va xizmatlarni yetkazib berish bo'yicha raqobatbardosh savdolarni amalga oshirishga imkon beradi, shu bilan xarajatlarni kamaytiradi, xarajatlar samaradorligini maksimal darajada oshiradi, mahalliy korxonalar va xalqaro ichki investitsiyalar uchun imtiyozlar yaratadi. Korrupsiya bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish yo'qotishlarni minimallashtirish, sifatni yaxshilash va uzoq muddatli barqarorlikni mustahkamlash imkonini beradi, bu esa donorlarning kelajakdagi tadbirlarni qo'llab-quvvatlashdagi ishonchini mustahkamlashda qo'shimcha afzalliklar yaratadi.

Qonunchilik bazasi va standartlari yaratilgandan so‘ng maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarni rekonstruksiya qilish va qurish, barcha o‘quvchilarning xavfsizligi, yaxshi jihozlardan foydalanishi va ehtiyojlarini qondirishni ta'minlaydigan tizimli jarayon amalga oshirila boshlaydi. Bunga genderga mos suv-oqova, sanitariya va gigiyena obyektlarini yaratish, shuningdek, nogironligi bo‘lgan o‘quvchilarning maxsus ehtiyojlarini hisobga olgan holda inklyuziv universal dizayn asosida obyektlarga jismoniy imkoniyatni ta'minlash kiradi. Bolalarning sog‘lig‘i va ovqatlanishi masalalari maktablarda ovqatlanish tadbirlarini kengaytirish va oziq-ovqat mahsulotlarini tayyorlash uchun sanitariya-gigiyena sharoitlarini yaratish, vaziyatni tahlil qilish orqali aniqlangan to‘yib ovqatlanmaslik muammolarini yechish orqali hal qilinadi. Bu o‘quvchilarning farovonligi, shuningdek, sport va dam olish uchun tegishli joylarni yaratishga yordam beradi.

Xuddi shu kabi, davlat-xususiy sheriklik va xaridlar bo‘yicha aniq ko‘rsatmalar mavjud bo‘lganda maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar o‘zlarini o‘qitish ehtiyojlarini qondirish uchun zarur bo‘lgan asosiy jihozlar va resurslar (mebel, laboratoriya jihozlari va boshqalar), shuningdek, nogironligi va maxsus ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun yordamchi qurilmalar bilan ta'minlay oladilar.

O‘zbekistonning ekologik barqarorlik bo‘yicha joriy majburiyatlariga muvofiq, barcha qurilish, kapital ishlar va xaridlar “yashil” va barqaror obyektlarni yaratishga, jumladan, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishga, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarning suv iste'moli va energiya samaradorligini oshirishga (yanada samarali izolyatsiya hisobiga va h.k.) yo‘naltiriladi.

Shunday qilib, ushbu sohadagi faoliyat barcha o‘quvchilarning, jumladan, imkoniyati cheklangan shaxslarning sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga, sifatli ta'lim olish uchun o‘quv resurslari va jihozlarini taqdim etishga, gender ehtiyojlarini hisobga olgan holda SSG sharoitlarini yaxshilashga, yordamchi texnologiyalar mavjudligini kengaytirishga va ta'limdagi tenglikni oshirishga yordam beradi. Amalda bu yuqorida aytib o‘tilgan standartlarni o‘rnatishga, qamrovni yaxshilashga (Bitim davrida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 5% va umumta'lim maktablarida 1% o‘sish kutilmoqda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo‘shimcha 620 000 o‘rin va 1,2 mln. maktablarda), maktabgacha ta'lim tashkilotlari darajasida asosiy xizmatlarni ko‘rsatishni yaxshilash va O‘zbekiston bo‘ylab “yashil” maktablar sonini ko‘paytirish va tenglikni oshirishga xizmat qiladi.

2-NATIJA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar kompetensiyalarga asoslangan va gender tengligini targ‘ib qiluvchi inklyuziv o‘quv dasturi, shuningdek, EBRS va Milliy o‘quv dasturi (MO‘D) asosida o‘quv-uslubiy materiallar (O‘UM) bilan ta'minlangan.

Ushbu komponent doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim sifatini oshirishga faol hissa qo‘shadi. EBRS mazmunini tizimli ko‘rib chiqish va tasdiqlash natijalariga asoslanib, islohotlar bolalarga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvga qaratilgan O‘UMning samarali rivojlanishini ta'minlaydi. Xususan, 3 yoshgacha

bo'lgan bolalar uchun EBRSga asoslangan dasturni ishlab chiqish erta yoshdagi bolalarning alohida ehtiyojlariga va ushbu sohadagi amaliyotchilarning salohiyatini oshirishga qaratilgan.

Shu bilan bir qatorda, O'zbekistonda o'quv dasturlari va tegishli O'UM islohotlarini ishlab chiqishda aniq, izchil va kelishilgan yondashuvni ta'minlash uchun kompetensiyalarga asoslangan MO'Dni ishlab chiqishda ilgari erishilgan ijobiy natijalardan foydalanishga e'tibor qaratiladi.

Inklyuziv maktabgacha ta'limni joriy etish maqsadida o'quv modulini, O'UMni ishlab chiqish, shuningdek, xalqaro tajriba asosida inklyuziv maktabgacha ta'lim tashkilotlarini modellashtirish va dastlabki sinovdan o'tkazish uchun o'qituvchilarni tayyorlash rejalashtirilgan.

Shunday qilib, ushbu turli xil kontekstlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: (1) til xilma-xilligi bo'lgan jamoalarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun qayta ko'rib chiqilgan o'quv dasturlari, o'quv qo'llanmalari va O'UM/o'yin materiallarini moslashtirish; (2) an'anaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun o'quv dasturlari, pedagogika va materiallarni moslashtirish; (3) an'anaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun ilg'or xalqaro tajribalarni moslashtirish. Ushbu tadbirlar maktabgacha va maktab o'quv materiallariga yo'naltiriladi va umuman Bitim asosida mavjud bo'lgan "hayot sikli" yondashuviga va erta yoshdagi aralashuvlar bilan bog'liq investitsiyalarning katta daromadliligini tan olishga qaratilgan. O'quv dasturini qayta ko'rib chiqish va O'UMni ishlab chiqish jarayonida gender me'yorlari va stereotiplarni yo'q qilishga qaratilgan gender yondashuvi qo'llanadi, bundan tashqari, universal dizayn tamoyillarini qo'llash orqali inklyuziv ta'limga doimiy e'tibor qaratiladi. Ushbu tadbirlar aniq "operatsion reja" va tegishli "yo'l xaritasi" asosida amalga oshiriladi, ular o'z navbatida aniq tadbirlarni amalga oshirish va hisobot berish uchun mas'ul bo'lgan tegishli organlar va mansabdor shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi (ya'ni "kim" va "nima" qiladi, "qachon" va nima bo'yicha).

Milliy o'quv dasturining oxiriga yetkazilishi baholash tizimidagi kengroq islohotlar bilan bir qatorda uning xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlash va o'rta maktab o'quv dasturlari va imtihonlarining "murakkabligi" bilan bog'liq tarixiy tashvishlarni bartaraf etish hamda raqamli ta'lim, barqarorlik, sog'lom turmush tarzi va hayot ko'nikmalari kengaytirilgan kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturiga kiritilishini ta'minlashdan iborat. Kasb-hunarga yo'naltirish uchun vositalar va materiallarni joriy etish, shuningdek, mehnat bozori va ish bilan ta'minlash imkoniyatlari bilan o'zaro aloqalarni kengaytirishga qaratiladi. O'quv dasturining mazmuni zararli va istisno qiluvchi ijtimoiy me'yorlar va gender kutilmalari, vaziyatni tahlil qilish jarayonida aniqlangan ushbu sohalardagi muammolarni hal qilish, zo'ravonlik va bulling muammosini faol hal qilish masalalarini qamrab oladi.

Barcha o'quv materiallari inklyuzivlikka urg'u berib, o'qituvchilarning o'quv natijalarini yaxshilashda kam natijalarga erishgan o'quvchilar uchun ta'limni qanday qilib samarali "moslashtirish" mumkinligi to'g'risida aniq va tushunarli, shu bilan bir vaqtda qo'shimcha topshiriqlardan samarali foydalanish orqali muvaffaqiyatli o'quvchilar uchun qo'shimcha "qiyinchilik"ni ta'minlash borasidagi ko'rsatmalar bilan ta'minlanadi. Bunga o'qituvchilarning salohiyatini oshirishga qaratilgan qo'shimcha islohotlar orqali erishiladi, bunda har bir o'quvchining yutuqlari va o'ziga xos ehtiyojlari asosida samarali ta'lim berish va o'qitishni rejalashtirishga e'tibor qaratiladi.

Birinchidan, islohot O‘zbekistonda keng tarqalgan tarixiy, parchalangan yondashuvdan tubdan siljishni tezlashtirishga qaratilgan bo‘lib, unda ushbu sohadagi islohotlar samarasiz muvofiqlashtirildi, bu esa “tarqoq (nomuvofiq)” yondashuvlarga, harakatlarning takrorlanishiga va tashabbuslardan voz kechishga olib keldi, bu esa o‘z navbatida asosiy manfaatdor tomonlarni demotivatsiya qildi va o‘quvchilarni o‘qitishda muvaffaqiyatsizlikka olib keldi. Shunga o‘xshash muammolar darsliklarni ishlab chiqish va/yoki sotib olishda kuzatilgan, bir nechta, ba’zan bir-biriga mos kelmaydigan yondashuvlar qabul qilingan, ko‘pincha katta xarajatlar bilan bog‘liq.

Shu sababli MO‘D ustida ish tugagandan so‘ng ushbu sohadagi kelgusi islohotlarning izchilligi va barqarorligini, shuningdek, ularning O‘zbekistonda o‘qish va o‘qitishga kompententlik yondashuvi yo‘nalishidagi kengroq o‘zgarishlar bilan muntazam tatbiq etilishini ta’minlash bo‘yicha uzoq muddatli strategiya ishlab chiqilishi kutilmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, asosiy e’tibor Milliy o‘quv dasturi doirasida batafsil tavsiflangan asosiy ko‘nikmalar va o‘zaro faoliyat vakolatlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan sifatli materiallarga qaratiladi, bu esa “darsliklar” bo‘yicha o‘qitishni rad etishga yordam beradi. Sifatli O‘UMlarni ishlab chiqish bilan bog‘liq tarixiy muammolarni hisobga olgan holda, qayta ko‘rib chiqilgan xarid amaliyoti milliy va xalqaro yetkazib beruvchilarga tender tartib-qoidalariga kirishni osonlashtiradi, bu esa raqobatning kuchayishini ta’minlaydi, natijada o‘quvchilar samarali xarajatlar darajasida sifatli materiallardan foydalanishi uchun imkon yaratadi. Bunday yondashuvlar, shuningdek, potensial mahalliy etkazib beruvchilar va iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirish, xalqaro investitsiyalar oqimini rag‘batlantirish orqali teng “o‘yin sharoitlari”ni ta’minlaydi.

Bunday xaridlar korrupsiyaga qarshi kurashning ishonchli mexanizmi orqali amalga oshiriladi, shaffoflik va muvofiqlik ta’minlanadi va tegishli jarayonlar, protseduralar va mutaxassislarning davlat sektoridagi xaridlar korrupsiyasi, uning natijasida yo‘qotishlar va samaradorlikning pasayishi, shuningdek, jamoatchilik va donorlarning ishonchini buzish bilan bog‘liq tarixiy muammolarni bartaraf etish va salohiyatni oshirishga erishiladi.

Shunday qilib, yuqoridagi islohotlar ***tenglik*** masalalarini, jumladan, vaziyatni tahlil qilish va pedagogik amaliyotda aniqlangan o‘quv va uslubiy materiallarda o‘rnatilgan zararli gender stereotiplari va gender kutilmalarini hal qilishda ***sifatli o‘qish va o‘qitishdan doimiy foydalanishni*** ta’minlashga qaratilgan. Islohotlar o‘qituvchilarga barcha o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish orqali inklyuziv sinflarda o‘qitishni osonlashtirish uchun qo‘shimcha resurslarni, shuningdek, imkoniyati cheklangan va maxsus ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun moslashtirilgan materiallarni taqdim etadi.

3-NATIJA

Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini/o'qituvchilarni va maktabgacha ta'lim tashkilotlari/maktab rahbarlarini yollash, ishda saqlab qolish va malakasini oshirish uchun ilg'or, shaffof, korrupsiyasiz va xizmatga asoslangan tizim.

Ushbu sohadagi tadbirlar maktab o'qituvchilari va maktab rahbarlarini doimiy qo'llab-quvvatlash uchun izchil va keng qamrovli tizimlar va jarayonlar to'plamini yaratishga qaratilgan. Islohot tadbirlari barcha jihatlarni qamrab oladi, jumladan, ishga qabul qilish, kasbiy tayyorgarlik (xizmatdan oldingi va ishdan ajralmagan holatdagi), xodimlarni saqlab qolish va aniq qo'llab-quvvatlash, murabbiylik va kasbiy o'sish tizimi (shu jumladan, tegishli hollarda martaba ko'tarilishi). Ushbu islohot maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari, maktab o'qituvchilari, maktab rahbarlari, shuningdek, o'qituvchi-murabbiylarni qamrab oladi, bunda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining ortib borayotgan vakolatlari va uning Toshkent davlat pedagogika universiteti, shuningdek, O'zbekiston bo'ylab vazirlik nazorati ostiga o'tishi kutilayotgan boshqa pedagogika oliy o'quv yurtlari ustidan yangi nazorat roli hisobga olinadi. Islohotlar aniq "operatsion reja" va tegishli "yo'l xaritasi" bilan qo'llab-quvvatlanadi, jumladan, davlat idoralari hamda aniq qadamlar va hisobotlar uchun mas'ul shaxslar ro'yxati (ya'ni "kim" va "nima","qachon" va nima bo'yicha).

Maktabgacha ta'lim darajasidagi tadbirlar, ayniqsa "Ilk kadam" maktabgacha ta'lim dasturini o'qitishda, jumladan, O'UM va maxsus o'quv modulini ishlab chiqish orqali ham amaliyotchilarning malakasini va salohiyatini oshirish orqali xizmatlar ko'rsatish sifatini yaxshilash ko'zda tutilgan. Katta o'qituvchilarga (instruktorlarga) maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining keng doirasini qo'llab-quvvatlash va ularning ta'lim amaliyotini mustahkamlash uchun ko'nikma, bilim va malakalarni rivojlantirish uchun intensiv murabbiylik bo'yicha yo'l-yo'riq va yordam beriladi. O'quv va salohiyatni oshirish faoliyati dasturlarni ishlab chiqish, zarur O'UM bilan jihozlash, pedagog-tarbiyachilarning salohiyatini oshirish va mavjud tizimdan foydalanishning muqobil usullarini, masalan, kredit soatlarini yaratish orqali qo'llab-quvvatlanadi.

"Maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qituvchilarining kasbiy faoliyati standartlari"ni takomillashtirish va qabul qilish, ushbu standartlarni umummilliy darajada joriy etishni uslubiy qo'llab-quvvatlash o'qituvchilarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi. Bunga o'qituvchilarni tekshirish va baholashning tarixiy amaliyoti o'rnini inklyuziv maktabgacha ta'lim tashkilotlarini yaratishga almashtirishga e'tibor qaratgan holda o'z-o'zini baholash modeli va maktabni yaxshilashni rejalashtirish asosida maktabgacha ta'limni yaxshilashning qo'shimcha tizimini yaratish orqali erishiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar darajasida tizimli yondashuv dastlab o'qituvchilar malakasini oshirish sohasidagi barcha tashabbuslarning (shu jumladan, mintaqaviy o'qituvchilar malakasini oshirish markazlari, shuningdek, avval aytib o'tilganidek, oliy o'quv yurtlari ustidan vazirlik nazoratini kuchaytirgan holda) izchilligi va uyg'unligini ta'minlash uchun o'qituvchilarga xizmat ko'rsatishgacha bo'lgan o'quv dasturlari va malaka oshirish dasturlarining mazmunini, o'qituvchilarga nisbatan joriy siyosatni qayta ko'rib chiqish va takomillashtirishga qaratiladi. Ushbu yondashuv kompetensiyalarga asoslangan Milliy

o‘quv dasturini takomillashtirish va amalga oshirish bo‘yicha kengroq chora-tadbirlar va shu bilan bog‘liq o‘quv-uslubiy materiallarni isloh qilish bilan to‘ldiriladi, bu ham o‘qituvchilarning kasbiy faoliyati uchun qayta ko‘rib chiqilgan standartlarni samarali joriy etish bilan qo‘llab-quvvatlanadi.

Kadrlar tayyorlash va o‘qituvchilarning salohiyatini mustahkamlash mintaqaviy tayyorgarlik, xususan, o‘qituvchilar malakasini uzluksiz oshirish platformasini ta’minlash maqsadida maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar o‘qituvchilarining malakasini oshirish bo‘yicha mintaqaviy markazlarni tashkil etish bo‘yicha olib borilayotgan ishlarni kuchaytirishga yordam beradi. Mavjud raqamli resurslarni, xususan, mavjud ta’limni boshqarish tizimini (TBT) qo‘shimcha qo‘llab-quvvatlash va joylashtirish Milliy o‘quv dasturini o‘qitish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratiladi. Xususan, yangi innovatsion tarkibni samarali amalga oshirish uchun o‘qituvchilarning malakasini oshirish zarur. Bunga hayotiy ko‘nikmalar, AKT, STEAM yondashuvlari, iqlimga chidamlilik va innovatsiyalar (shu jumladan, raqamli innovatsiyalar) kabi mavzular kiradi.

Eng muhimi, maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar o‘qituvchilari uchun nazorat, murabbiylik va ish joyini birlashtirgan keng qamrovli qo‘llab-quvvatlash tizimi yaratiladi. Bu o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va malakasini oshirishiga, shuningdek, martabasi o‘sishiga yordam beradi, barcha o‘qituvchilar va maktab rahbarlarini maktab ta’limi boshqaruviga zamonaviy yondashuvlarni samarali joriy etishda, maktab direktorlarini professional standartlar va strukturali ta’limdan foydalangan holda tayyorlashda qo‘llab-quvvatlaydi.

Bunday tadbirlar inklyuziya masalalarini faol ilgari suradi, maktabgacha va maktab darajasidagi samarali va inklyuziv ta’limga universal yondashuvni ishlab chiqish va amalga oshirishda o‘qituvchilarning bilim va malakasini oshiradi. Bunga alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarni, nogironligi bo‘lgan shaxslarni va boshqa zaif guruhlarni samarali aniqlash, shuningdek, qizlar va o‘g‘il bolalarning turli ehtiyojlarini qondirish, gender kutilmalari va stereotiplari bilan bog‘liq tarixiy muammolarni bartaraf etish uchun faol choralar ko‘rish uchun zarur ko‘nikmalar kiradi. Bunday faoliyat keng qamrovli refleksiv o‘qitish harakatlarining bir qismi sifatida amalga oshiriladi, bu yerda o‘qitish doimiy formativ baholashga asoslangan bo‘lib, o‘qituvchilarga barcha o‘quvchilarning maxsus ehtiyojlarini hisobga olgan holda darslarni rejalashtirishga imkon beradi.

Bunday tashabbuslarning muvaffaqiyati uchun maktab rahbarlariga XXI asr maktab direktori sifatida kasbiy malakalarini oshirishda ham yordam beriladi, bu ularga o‘zini o‘zi baholash sikli asosida maktab ta'limi sifatini yaxshilash bo‘yicha aniq strategiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. O‘zini o‘zi baholash sikli maktab ta'limini yaxshilashni maktab darajasida rejalashtirish uchun asos bo‘ladi hamda vazirlik xodimlari tomonidan tasdiqlanadi va qo‘llab-quvvatlanadi.

Amaliy nuqtayi nazardan, ushbu chora-tadbirlar zarur minimal malakaga ega o‘qituvchilar ulushini (maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab darajasida 100% gacha), shuningdek, so‘nggi 12 oy ichida (doimiy ravishda) o‘qitilgan o‘qituvchilar ulushini sezilarli darajada oshirishi kerak (100% gacha).

Bundan tashqari, islohot o'qituvchilarni yollash, saqlash va o'qitish bo'yicha keng qamrovli siyosatni ishlab chiqish va tasdiqlashni, shuningdek, xalqaro miqyosda tan olingan C1 (CEFR) yoki undan yuqori (50%) malakaga, milliy sertifikatga ega bo'lgan chet tili o'qituvchilarining ulushi kabi muhim sohalarda faoliyatni kengaytirishni nazarda tutadi.

Ushbu tadbirlar barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini har tomonlama qondirish maqsadida o'qituvchilar malakasini oshirish orqali ***sifatli*** ta'lim berish va o'qitishdan ***foydalanish imkoniyatlarini*** kengaytirishga, tenglik masalalarini hal qilishga yordam beradi.

4-NATIJA

Sifatni ta'minlash uchun maktab va tizim darajasini baholashning izchil yondashuvlari va taqqoslashga ega keng qamrovli siyosat va qonunchilik bazasi bilan ta'minlangan ta'limni baholash tizimi.

Ushbu faoliyat sohasi O'zbekistonda ta'lim tizimi oldida turgan tarixiy va zamonaviy baholash amaliyotlari bilan bog'liq tizimli muammolarni hal etishga qaratilgan. Bu erta/maktabgacha va maktab yoshidagi barcha o'quvchilar samarali formativ va yakuniy baholash asosida o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradigan o'qish va o'qitishdan foydalanishlari uchun zarurdir. Bundan tashqari, ushbu sohadagi islohotlar tarixiy samarasizlik va sa'y-harakatlarning takrorlanishini qoplashi mumkin (masalan, maktablarda yakuniy imtihonlar oliy o'quv yurtlariga kirish uchun qabul qilinmaydi, kirish alohida ballar bilan belgilanadi), shuningdek, imtihonlar va malakalarning mehnat bozori ehtiyojlariga yaxshiroq mos kelishini ta'minlaydi. Mavjud kadrlar salohiyatidagi muhim bo'shliqlarni hisobga olgan holda, islohot sifatni ta'minlash mexanizmi bo'lib xizmat qiladigan tashqi ko'rsatkichlar, shuningdek, boshqaruv, baholash va moderatsiya jarayoni ishtirokchilari uchun ta'lim manbai bo'lib xizmat qiladi, shu bilan birga, javobgarlikni yaxshilaydi.

Islohot izchil, strukturali va barqaror baholash amaliyotini, jumladan, erta yoshdagi bolalarni baholashni ta'minlash uchun keng qamrovli qonunchilik bazasini ishlab chiqishga asoslanadi. Islohot baholashning ko'plab jihatlarini qamrab oladi – yagona maktab imtihonlarini topshirishdan tortib oliy o'quv yurtiga kirishgacha. Yangi baholash islohoti baholash tamoyillarining aniq to'plamini, keng qamrovli qarashni, shuningdek, muvofiqlik va ijro mexanizmlari uchun zarur qonunchilik asoslarini yaratadi.

Qonunchilik bazasi tashkil etilgandan so'ng formativ baholash sohasidagi islohotlarning bosqichma-bosqich aniq amalga oshirilishini, shuningdek, milliy baholash va imtihonlar tizimida umumiy (yakuniy) baholashga yondashuvlarni ta'minlash uchun harakatlar rejasi va uni amalga oshirish bo'yicha batafsil qo'llanmalar ishlab chiqiladi. Harakatlar rejasi davlat idoralari hamda aniq tadbirlar va hisobotlar uchun mas'ul shaxslar ro'yxatini o'z ichiga oladi.

Vaziyatni tahlil qilish umumiy baholashni samarali ishlab chiqish va amalga oshirish uchun hozirgi kadrlar salohiyatidagi muhim kamchiliklarni aniqladi. Shu munosabat bilan, sifatni ta'minlashning oraliq mexanizmi sifatida tashqi xalqaro ko'rsatkichlar shakllantiruvchi (masalan, prognoz qilingan baholar) va umumiy baholarning (shu jumladan, milliy imtihonlarning) aniqligi va ketma-ketligini tasdiqlash uchun ishlatilishi taxmin qilinmoqda.

Bu sektor talablariga qarab vakillik yoki keng qamrovli tanlab olish asosida amalga oshirilishi mumkin.

Milliy mandatlarga muvofiq va kelgusi tadbirlarni asoslash maqsadida ushbu islohotlar milliy so‘rovnoma va standartlashtirilgan baholash bilan birga olib boriladi, bu esa O‘zbekiston Hukumatiga milliy ta’lim tizimi va o‘quvchilar ehtiyojlari to‘g‘risida chuqurroq tushuncha hosil qilish imkonini beradi. So‘rovnoma o‘qituvchilar, o‘quvchilar, ota-onalar va jamoatchilikni (kerak bo‘lsa, fuqarolik jamiyati tashkilotlarini ham) o‘z ichiga olgan ko‘plab manfaatdor tomonlarning fikr-mulohazalari va materiallarini taqdim etadi. Jarayon natijalari xalqaro qiyosiy o‘quv baholari va PISA, TIMSS va TALIS kabi tegishli reytinglar, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurash va qoidalarga rioya qilish kabi boshqa tarmoqlararo masalalar bo‘yicha ko‘rsatkichlar bilan to‘ldiriladi.

Ushbu ish o‘qituvchilarni sinfda formativ baholash bo‘yicha joriy tayyorlash va rivojlantirishni to‘ldiradi, kuzatish, so‘rov, monitoring, tahlil va hokazo usullaridan samarali foydalanishni, shuningdek, natijalardan barcha o‘quvchilarning, jumladan, imkoniyati cheklangan va/yoki maxsus ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondiradigan qiziqarli darslarni rejalashtirish uchun foydalanishni, yuqori natijalarga erishganlar uchun esa tegishli murakkablikni ta'minlaydi.

Amalda ushbu faoliyat mamlakatning Barqaror rivojlanish maqsadlari bo‘yicha xalqaro majburiyatlariga muvofiq samarali islohotlarni amalga oshirishga, masalan, (a) 2- yoki 3-sinflarda; (b) boshlang‘ich ta’limni tugatgandan so‘ng; va (c) to‘liq bo‘lmagan o‘rta ta’limni tugatgandan so‘ng o‘zlashtirish bo‘yicha milliy reprezentativ baholashni samarali o‘tkazishga yordam beradi.

Xususan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida darslar va o‘yinlarda bolalarni formativ baholashni ta'minlash uchun kuzatuv metodologiyasi Milliy maktabgacha ta’lim dasturida nazarda tutilgan EBRS doirasida rivojlanish bosqichlarini belgilaydigan tizimning bir qismidir. Mamlakatda ta’lim berish va o‘qitish o‘qituvchilar tomonidan bolalarni kuzatish amaliyoti to‘g‘risida aniq ko‘rsatma yo‘qligi bilan buzildi, bu esa baholash sifatiga ta’sir qiladi. Shunday qilib, yangi ko‘rsatmalar maktabgacha ta’lim muassasasi pedagoglari uchun izchil amaliyotni yo‘lga qo‘yadi, bu esa bolalarga yo‘naltirilgan yondashuvlar orqali rivojlanishdagi kechikishlarni faol ravishda bartaraf etishni ta'minlaydi.

Shu nuqtayi nazardan, yangi taqdim etilgan MELQO vositasining sinov testlari davom ettiriladi, agar uning natijalari ijobiy bo‘lsa, u baholash amaliyotini yaxshilash uchun potensial vositaga aylanadi.

Samarali baholash ***sifatli ta’limdan teng foydalanish imkoniyatini*** ta'minlash uchun juda muhimdir, chunki to‘g‘ri baholashsiz samarali ta’lim berish va o‘qitish mumkin emas. Baholash va uning natijalari barcha o‘quvchilarning, jumladan, imkoniyati cheklangan yoki maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilarning maxsus ehtiyojlariga javob beradigan o‘quv tadbirlarini rejalashtirish uchun ishlatiladi, bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarga o‘z imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishga imkon beradi.

5-NATIJA

Axborot ma'lumotlarini yig'ish va boshqarish tizimlari hamda sifatni ta'minlash tizimlari tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan o'quv va byudjet natijalarini yaxshilash uchun izchil, natijalarga yo'naltirilgan strategik rejalashtirish tizimi.

Ushbu sohadagi faoliyat mamlakat boshqaruvida va butun ta'lim tizimida fundamental islohotlarni amalga oshirishga qaratilgan bo'lib, bu boshqa sohalarda batafsil tavsiflangan keng islohotlarni amalga oshirishga imkon beradi. Ushbu sohadagi tadbirlarning maqsadi maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktabda ta'lim natijalarini yaxshilash, dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonini takomillashtirish va mustahkam moliyaviy tizimlarni qurishdir.

Ushbu faoliyat o'quvchilar to'plash, o'quv natijalari, sifat, tenglik va boshqa asosiy omillar to'g'risidagi dalillarga tayanuvchi aniq natijalarga erishishga qaratilgan samarali strategik rejalashtirish tizimini yaratishga asoslanadi. Olingan ma'lumotlar o'rta muddatli byudjetni oqilona ta'minlaydi, bu esa o'z navbatida "proaktiv" moliyaviy rejalashtirishga o'tishga va asosiy tadbirlarni, ayniqsa monitoring va baholashni amalga oshirish uchun joriy byudjetda yetarli resurslarning yetishmasligi bilan tavsiflanadigan tarixiy "javob beruvchi"dan voz kechishga imkon beradi. Bu aniq dasturiy ta'minot va moliyaviy ko'rsatkichlarni o'rnatish va monitoring qilish, shuningdek, isrofgarchilik va samarasizlikning oldini olish uchun halollik va sodiqlikni ta'minlash va korrupsiyaga qarshi kurashning faol mexanizmlari, jumladan, jamoatchilik nazorati mexanizmlari bilan shaffof auditorlik tekshiruvlarini o'tkazish orqali qo'llab-quvvatlanadi. Ushbu ishlarning barchasi aniq va strukturali "operatsion reja" va tegishli "yo'l xaritasi" kontekstida, davlat idoralari hamda aniq tadbirlar va hisobotlar uchun mas'ul shaxslar ro'yxati bilan amalga oshirilishi kerak.

Bu ma'lumotlarning shaffofligi, mavjudligi va ishonchliligini ta'minlash uchun axborot yig'ish, MB va boshqaruv tizimlarini mustahkamlashni, keyinchalik samarali sifatni ta'minlash tizimlarini joriy qilishni talab qiladi. Integratsiyalashgan MB tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish, ma'lumotlarni samarali to'plash va ulardan foydalanish, maktab va maktabgacha ta'lim sifati standartlarini ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, samaradorlikni muntazam baholash va monitoring qilish mexanizmlarini yaratish uchun standartlashtirilgan ma'lumotlarni yig'ish va ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlarning salohiyatini oshirish tartib-qoidalarini tasdiqlash zarur bo'ladi.

Ta'limni isloh qilish muvaffaqiyatini ta'minlash uchun samarali nazorat va baholash tizimini yaratish juda muhimdir. Ushbu yo'nalishdagi chora-tadbirlar islohotning kutilayotgan maqsadlari va natijalariga erishishni muntazam va har tomonlama baholash imkonini beruvchi samarali nazorat va baholash tizimlarini ishlab chiqish va joriy etishni o'z ichiga oladi.

Ushbu maqsadga erishish uchun ta'lim tizimi subyektlarining barcha darajadagi qarorlarni qabul qilish uchun ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va ulardan foydalanish sohasidagi salohiyatini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu mahalliy ta'lim idoralari, maktab ma'muriyati va o'qituvchilarning monitoring va baholash tadbirlarini o'tkazish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan foydalanish uchun tayyorgarlik va qo'llab-quvvatlash

imkoniyatlarini kuchaytirishni o‘z ichiga oladi. Shuni ta’kidlash kerakki, yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan to‘siqlarni aniqlash va kuzatish, tadbirlarning asosiy yo‘llarini muntazam ravishda kuzatib borish uchun proaktiv ma’lumotlarni yig‘ish kerak bo‘ladi. Mazkur Bitim doirasida chora-tadbirlar amalga oshirilayotganda manfaatdor tomonlar islohotga xalal berishi mumkin bo‘lgan to‘siqlarni aniqlashda doimiy yordam olishlari, shuningdek, bu to‘siqlarni qanday bartaraf etishni tushunishlari uchun zarurdir.

Bundan tashqari, to‘plangan ma’lumotlarning sifati va aniqligini ta'minlashga, kutilgan maqsadlar va natijalarga erishishdagi yutuqlarni baholash uchun tegishli ko‘rsatkichlarni ishlab chiqishga alohida e’tibor qaratish lozim. Bu ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash va tahlil qilish protokollarini o‘z ichiga olgan aniq ma’lumotlarni boshqarish tizimlarini yaratishni talab qiladi.

Monitoring va baholash jarayonining javobgarligi va shaffofligini ta’minlash uchun islohotning kutilayotgan maqsadlari va natijalariga erishish bo‘yicha aniq hisobot mexanizmlarini yaratish, shuningdek, belgilangan standartlar hamda protokollarni takomillashtirish va amalga oshirishni talab qiladigan sohalarni aniqlash uchun nazorat va baholash faoliyatini muntazam ravishda tekshirish kerak.

Ushbu faoliyat maktablarni o‘zini o‘zi baholash modeli va maktablarni sifat standartlari asosida takomillashtirishni rejalashtirish asosida maktabgacha va maktab ta’limini yaxshilashning qo‘shimcha tizimini yaratishga yordam beradi, bu maktablarni tekshirish va o‘qituvchilarning ishini baholashning tarixiy amaliyoti o‘rniga joriy etiladi. Asosiy e’tibor bolalarning o‘qishi, farovonligi, ruhiy salomatligi va xavfsizligiga (shu jumladan, Bitimni ishlab chiqishda vaziyatni tahlil qilish orqali aniqlangan zo‘ravonlik va qo‘rqitish muammolaridan himoyalanishga) hissa qo‘shadigan inklyuziv maktablarni yaratishga qaratiladi.

Kengroq ma’noda, mamlakat hukumati zaif rag‘batlantirish tuzilmalarini xususiy sektorni ta’lim sohasiga jalb qilishda potensial to‘siq sifatida ko‘radi. Shu munosabat bilan maktabgacha va maktab ta’limi sohasida samarali davlat-xususiy sheriklik va muqobil modellarni yaratishga ko‘maklashuvchi yangi tizim va mexanizmlarni kengaytirish va yaratish, ishonchlilikka va korrupsiyaga qarshi tartib-taomillarga rioya etishga munosib e’tibor qaratish choralari ko‘riladi. Bu mahalliy korxonalar va tadbirkorlikni rivojlantirishga, shuningdek, xalqaro operatorlar bozoriga kirish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga yordam berishi kutilmoqda. Amalda bunday tadbirlar DXSH doirasida (yana 140 ta), shuningdek, DXSH asosidagi muqobil maktabgacha ta’lim guruhlarining (yana 112 ta) paydo bo‘lishiga yordam beradi.

Bunga qo‘shimcha ravishda, hukumat o‘qituvchilarni baholash va o‘qitish bilan bog‘liq kengroq islohotlarga tayanib, muhtoj bolalarni aniqlash, kuzatish va qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini yaratadi, ularga maktabgacha va maktab darajasida ta'lim xizmatlaridan doimiy foydalanish imkoniyatini beradi.

Inklyuziv maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar uchun aniq standartlar/talablar va mexanizmlar to‘plamiga ega konseptual asosni o‘z ichiga olgan milliy inklyuzivlik bo‘yicha ko‘rsatmalar ham ishlab chiqiladi. Ular kapital sarmoyalar va infratuzilma sohasidagi islohotlarni to‘ldiradi va o‘qituvchilarni tayyorlashda, maktab rahbarlarining salohiyatini oshirishda va sifatni ta’minlashning keng qamrovli mexanizmlari tomonidan qo‘llab-

quvvatlanadigan milliy baholash yondashuvlarini (shu jumladan, formativ baholashni) isloh qilishda foydalaniladi.

Inklyuziv ta'limning yangi standartlari/talablari va mexanizmlari sinovdan o'tkaziladigan inklyuziv maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarini modellashtirish inklyuziv ta'lim sifatini yuqori darajaga ko'tarishga qaratilgan yangi qonunchilik va siyosatni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ilg'or maktablar tajribalarini tadqiq qilish, namoyish qilish, o'rganish va tarqatish uchun kengaytirilib, o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha kengroq tashabbuslarni, ayniqsa ish beruvchilar bilan aloqalar kabi sohalarni to'ldiradi.

Bitim doirasida ko'zda tutilgan islohotlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida Hukumat, jumladan, islohotlarga qiziqishni ta'minlash va eng muhimi, ijtimoiy me'yorlarni, gender stereotiplarini va nogironligi bor bolalarga munosabatni sezilarli darajada o'zgartirish uchun jamoalar va jamiyat bilan hamkorlik qilish uchun ota-onalarni o'qitish tashabbuslari, jumladan, vaziyatni tahlil qilishda aniqlangan zararli va istisnoli ijtimoiy normalar, gender kutilmalari, zo'ravonlik va qo'rqitish masalalari bo'yicha xabardorlik va muloqot kampaniyasini o'tkazishni rejalashtirmoqda. Bularning barchasi yoshlar guruhlari, klublar va boshqa maktabdan tashqari muassasalarni jalb qilishga qo'shimcha ravishda amalga oshiriladi.

Ushbu tizimli islohotlar ***sifatli ta'limdan teng foydalanish imkoniyatini*** ta'minlash uchun zarur bo'lib, Bitimning boshqa barcha sohalarida islohotlarni amalga oshirishga yordam beradi. Shunday qilib, ushbu sohadagi tadbirlar potensialni oxirigacha rivojlantirishni ta'minlaydi – DXSH tizimining salohiyatini oshirish granti tizimni o'zgartirishga imkon beradigan omillarga ta'sir qilish uchun dalillarga va ilmiy asoslangan potensialga ega bo'lgan sohalarda moliyaviy qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynashi mumkin.

6. TIZIMNING O‘ZGARISHIGA HISSA QO‘SHADIGAN OMILLAR

MUHIM RAG'BATLANTIRUVCHI OMIL: MA'LUMOTLAR VA DALILLAR

Ustuvor islohotlarni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan asosiy omillardan biri bu – o'quvchilarning ishtiroki va rivojlanish trayektoriyasi, maktabgacha ta'lim tashkilotlari, maktablar, o'quv muhiti, o'qituvchilar va boshqalar bo'yicha ta'lim sohasidagi statistik ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va tarqatish tizimining yo'qligi. Bitimni ishlab chiqish jarayonida olingan xulosalar shuni ko'rsatadiki, hozir bir-biriga bog'liq bo'lmagan va tizimni takomillashtirish uchun to'liq ma'lumot bermaydigan ko'plab ma'lumotlar manbalari mavjud. O'qituvchilarning o'zini o'zi baholash tizimi va uning mezonlarining xalqaro standartlarga mos kelmasligi, shuningdek, shaffof milliy strategiya va baholash tizimining yo'qligi ta'lim sohasidagi MB tizimining kamchiliklari sifatida qayd etildi.

Ushbu muammoni ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish, sifatni ta'minlash tizimlarini mustahkamlash, o'zini o'zi baholash modeli hamda maktab ta'limi va sifat standartlarini takomillashtirishni rejalashtirish asosida maktabgacha va maktab ta'limini takomillashtirishning qo'shimcha tizimini yaratish orqali hal qilish mumkin. Bu o'qituvchilarni tekshirish va baholashning mavjud amaliyotidan voz kechishga va barcha kontekstlarda inklyuziv sharoitlarni yaratishga, bolalarning o'qishi va farovonligini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlarga imkon beradi.

Bundan tashqari, hozir milliy darajada butun mamlakat bo'ylab o'quv natijalarini muntazam monitoring qilish tizimi mavjud emas. O'tmishda tashqi baholarning yo'qligi baholash amaliyotida nomuvofiqlikka olib keldi, bu baholash ma'lumotlarining taqqoslash va rejalashtirish, ta'lim sohasida kengroq tadbirlarni amalga oshirishdagi ishonchliligini yo'qqa chiqardi. Bu o'qish va o'qitishni baholashga tayanadigan yaxshi tashkil etilgan o'qitish an'analarining yo'qligi bilan bog'liq bo'lib, u qarash va siyosat, shuningdek, baholash amaliyotini izchil amalga oshirishga qaratilgan qonunchilik mexanizmlari bilan kuchayadi.

Ushbu masalalarni quyidagicha hal qilinishi mumkin:

- korrupsiya xavfini kamaytirish bo'yicha tegishli chora-tadbirlar bilan yagona maktab imtihonlari va universitetga kirish imtihonlarini o'z ichiga olgan izchil, tuzimli va barqaror baholash islohotini amalga oshirish uchun qonunchilik bazasini ishlab chiqish;
- yangi qonun hujjatlariga muvofiq formativ va yakuniy baholarni joriy etish bo'yicha harakatlar rejasi va qo'llanmalarni ishlab chiqish;
- vaziyatni tahlil qilish sifatini ta'minlash va maqsadlarga erishish uchun tashqi va/yoki belgilangan mezonlarni aniqlash va to'g'ri qo'llashda, shuningdek, ushbu masalalarda kadrlar salohiyatini zarur darajada mustahkamlashda yordam ko'rsatish;
- PISA, TIMSS, TALIS va boshqa tegishli so'rovlardan (korrupsiyaga qarshi kurash, jinoyatchilikning oldini olish, U-report va boshqalar) kutilayotgan qo'shimcha natijalar bilan birgalikda ta'lim tizimini yaxshiroq tushunish uchun o'qituvchilar, o'quvchilar,

ota-onalar, jamoatchilikdan ma'lumot to‘plashga qaratilgan milliy so‘rovnomalarni va standartlashtirilgan baholashni joriy etish;

- tegishli davlat muassasalari va tashkilotlarining ma'lumotlarni samarali to‘plash, tahlil qilish va ulardan foydalanish sohasidagi salohiyatini mustahkamlash uchun investitsiyalarga ustuvor ahamiyat berish;
- turli manfaatdor tomonlar o‘rtasida ma'lumot almashish va hamkorlik qilish imkonini beruvchi ma'lumotlarni boshqarish tizimlari va platformalarini ishlab chiqishni qo‘llab-quvvatlash.

Jins bo‘yicha ma'lumotlar milliy darajada to‘plangan bo‘lsa-da, nogironlik holati bo‘yicha taqsimot mavjud emas. Shuningdek, zaiflikni kuzatish va barcha bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash tizimi mavjud emas. Bundan tashqari, ta'lim sektori tahlili (2021-y.) ba'zi gender statistikasini o‘z ichiga olgan bo‘lsa-da, so‘nggi 3 yil ichida na makro-, na sektor darajasida gender tahlili yoki diagnostikasi o‘tkazilmagan.

Ushbu muammolar quyidagicha hal qilinishi mumkin:

- ta'lim sohasidagi MB ma'lumotlarining jinsi va nogironligi bo‘yicha ajratilishini ta'minlash;
- muhtoj bolalarni aniqlash, oddiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarda maxsus ehtiyojlarni qondirish tizimlari va mexanizmlarini yaratish.

MUHIM RAG‘BATLANTIRUVCHI OMIL: REJALASHTIRISH, SIYOSAT VA GENDER MONITORING

Genderga asoslangan ta'lim sohasini rejalashtirish, siyosat va monitoring qilish nuqtayi nazaridan, mamlakat o‘tgan davrlarda sust darajada ma'lumot yig‘ishni boshdan kechirdi, bu esa tahlil qilish va maqsadli harakatlar uchun salohiyatga putur etkazdi. Shu munosabat bilan, ushbu sohadagi ishlarga asos yaratish uchun ma'lumotlar to‘plamini (zarur bo‘lsa, nazorat ko‘rsatkichlaridan foydalanishni) kengaytirish kerak.

Mamlakatda barcha sohalarda, jumladan, ta'limda gender nuqtayi nazaridan strategik rejalashtirishni ishlab chiqish uchun huquqiy asos yoki hukumat vakolati mavjud emas. Shunday qilib, strategik (texnik o‘rta muddatli) rejalarni ishlab chiqishning nazariy jihatlari va metodologiyasi, shuningdek, ularni shakllantirish tartibi, ekspertlar ishini tashkil etish, ishlarni muvofiqlashtirish va gender omillarini hisobga olgan holda rejalarni amalga oshirishni keyingi monitoring qilish tarixan ishlab chiqilmagan.

Aniq metodologiyaning yo'qligi sababli amaldagi strategik hujjatlarda izchil aniq ishlab chiqilgan chora-tadbirlar mavjud emas – ko'p hollarda monitoring va baholash ko'p sonli samaradorlik ko'rsatkichlarini nazarda tutadi, ular takrorlanadi, ba'zi hollarda esa bir-biriga zid keladi va mo'ljallangan ta'sir bilan aniq aloqasi yo'q. Mamlakat, mintaqaviy va sektoral darajadagi amaldagi me'yoriy hujjatlarda jinsni hisobga olgan holda rivojlanishning tuzilishi va tamoyili turlicha bo'lib, ko'pincha izchillik, moslik yoki umumiy rivojlanish vektorini ta'minlamaydi.

Gender omillarni hisobga olgan holda ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va bashorat qilishdagi tizimli bo'shliqlar (shu jumladan, metodologiyaning yo'qligi) sifatli ko'p yillik byudjetni tayyorlashda barcha ma'lumotlarning izchilligini ta'minlash jarayonini murakkablashtiradi. Bundan tashqari, aniq siyosat va tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan tadqiqotlar/tahlillar yetarli emas.

Bundan tashqari, xatarlarni baholash samarasiz bo'lib, milliy, soha va mahalliy darajadagi texnik, investitsiyaviy va moliyaviy rejalashtirish o'rtasidagi bog'liqlik cheklangan.

Ta'riflangan omillar gender omillarini hisobga olgan holda ilmiy asoslangan texnik rejalashtirish va byudjetlashtirishda, shuningdek, uni amalga oshirishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Binobarin, ular ko'pincha mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va ta'lim natijalariga qo'shgan hissalari nuqtayi nazaridan samarasiz. Bundan tashqari, muayyan siyosat va tadbirlarni shakllantirish uchun asosiy tadqiqotlar/tahlillar mavjud emas.

Shu nuqtayi nazardan, ushbu sohalarda dalillarga asoslangan tadbirlarni amalga oshirish uchun gender nuqtayi nazaridan (shu jumladan, zarur bo'lsa, nazorat ko'rsatkichlaridan foydalanishni) ishonchli ma'lumotlar to'plamini yaratish muhimdir.

MUHIM RAG'BATLANTIRUVCHI OMIL: TA'LIM SOHASINI MUVOFIQLASHTIRISH

Inklyuziv soha dialogi va muvofiqlashtirilgan harakatlar

Ta'lim sohasida inklyuziv muloqot, shuningdek, muvofiqlashtirilgan harakatlarning yo'qligi ketma-ketlik va muvofiqlashtirishdan mahrum bo'lgan tarixiy parchalangan aralashuvlarga olib keldi. Bu rejalashtirish jarayonlarini buzadigan dalillar bazasidagi yuqorida aytib o'tilgan bo'shliqlar bilan murakkablashadi. Birgalikda bu omillar siyosatni ishlab chiqish va sektorni rejalashtirish, moliyalashtirish va resurslarni ta'minlash samarasiz muvofiqlashtirilishiga olib keldi. Shunday qilib, sa'y-harakatlar takrorlanishining ko'plab holatlari, shuningdek, sektorda yo'qotishlar va samarasizlikka olib keladigan yo'nalishlarning tez-tez o'zgarishi kuzatildi. Xuddi shu kabi, xususiy sektor bilan faol aloqada bo'lmaslik davlat tomonidan moliyalashtirish va donorlarni qo'llab-quvvatlashni oshirish uchun xususiy kapitaldan foydalanish darajasini cheklab qo'ydi, shuningdek, sektorda mahalliy tadbirkorlikning mavjudligini chekladi.

Bitim dasturlarning uzluksizligi va izchilligi bilan bir qatorda o‘rta muddatli harakatlar rejalarini ishlab chiqish orqali sektorlar o‘rtasidagi muvofiqlashtirish va aloqani kuchaytirish imkoniyatini beradi. Islohotning taklif etilayotgan yo‘nalishlarini amalga oshirish uchun xususiy sektor bilan faol hamkorlik qilish va hamkorlik ko‘lamini kengaytirish, maktabgacha va maktab ta'limida yangi davlat-xususiy sheriklik va muqobil modellarni yaratish, ishonchlilik tekshiruvlari va korrupsiyaga qarshi tartib-qoidalarga yetarlicha e'tibor berish talab etiladi. Bu vazirlikda, maktab rahbarlari va o‘qituvchilar orasida kadrlar salohiyatini doimiy ravishda oshirish bilan qo‘llab-quvvatlanishi kerak.

Muvofiqlashtirilgan moliyalashtirish va subsidiyalash

Yillik byudjetni tuzishning haqiqiy jarayoni sektorni texnik rejalashtirish bilan bog‘liq bo‘lmagan, balki mahalliy va mintaqaviy ehtiyojlarni aks ettiruvchi turli kichik tarmoqlarga qaratilgan ko‘rsatmalarga asoslanadi. Bu ehtiyojlar tizimning yil davomidagi samaradorligini tahlil qilish bilan bog‘liq bo‘lmaydi. Boshqa muammolar orasidan quyidagilarni ajratish mumkin:

i) shaffoflik, hisobdorlikning yo‘qligi va davlat xizmatlari oxirgi foydalanuvchilarining ishtiroki yetarli emasligi;

ii) xarajatlarni taqsimlashdagi kechikishlar, jumladan, davlat xaridlarining og‘ir tartiblari;

iii) buxgalteriya hisobi/hisobot standartlari hali ham xalqaro standartlarga o‘tish jarayonida ekani;

iv) monitoring va baholashning zaif vositalari, shuning uchun rivojlanish bo‘yicha sheriklar ta'lim sohasidagi loyihalarni amalga oshirish uchun milliy g‘aznachilik/protseduralardan foydalanmaslikni afzal ko‘rishadi.

2021-yildan boshlab mamlakat hukumati byudjet balansi va axborot maqsadlarini to‘g‘ri hisoblash uchun yillik byudjet qonunlari doirasida davlat xarajatlarining bir qismi sifatida rivojlanish bo‘yicha sheriklar tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarni kuzatishni boshladi. Bundan tashqari, yuqorida aytib o‘tilgan muammolarni natijalarga yo‘naltirilgan byudjet jarayonlari, aniq dasturiy ta'minot va moliyaviy ko‘rsatkichlar bilan muvofiqlashtirilgan strategik rejalashtirish tizimini yaratish orqali hal qilish mumkin. Byudjetlashtirish jarayoni va davlat xaridlari protseduralari, shuningdek, milliy davlat moliyasini boshqarish tizimlari (DMB) va xaridlardan foydalanish rivojlanish bo‘yicha sheriklarning talablariga javob berish uchun takomillashtirilishi kerak. Keyingi bo‘limda ushbu maqsad uchun amalga oshirilishi kerak bo‘lgan chora-tadbirlar haqida batafsil ma'lumot berilgan.

MUHIM RAG'BATLANTIRUVCHI OMIL: ICHKI MOLIYALASHTIRISH HAJMI, SAMARADORLIGI VA ADOLATLILIGI

Ta'lim uchun davlat xarajatlarining samaradorligi quyidagi omillar tufayli buziladi:

- texnik va byudjetni rejalashtirish, hukumatning turli darajalarida byudjetni tuzishda ishtirok etadigan subyektlar, shuningdek, byudjet xarajatlari ko'rsatkichlari o'rtasidagi muvofiqlashtirishning yetarli emasligi, masalan, o'quv natijalari bilan bog'liq ko'rsatkichlar juda cheklangan darajada qo'llanadi;
- byudjetni rejalashtirish va amalga oshirish uchun ishonchsiz ma'lumotlar bazasi;
- xarid qilishda pul qiymati va sifat nisbati mavjud emasligi:
  - i) qurilishdagi birlik xarajatlarini xususiy sektor narxlari bilan taqqoslash narxlarning sezilarli darajada oshishini ko'rsatadi;
  - ii) ko'plab sifat muammolari (standartlarga mos kelmasligi).
- ichki audit va korrupsiyaga qarshi nazoratning zaif tizimlari;
- o'qituvchilarning ish haqini hisoblashning eskirgan metodologiyasi;
- moliyaviy va ma'muriy xodimlarning cheklangan imkoniyatlari.

Bundan tashqari, ta'lim sohasini moliyalashtirishda tenglik bo'yicha keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazilmagan va hozir hukumat tomonidan qo'llanadigan vositalar tenglikning faqat cheklangan jihatlarini hisobga oladi.

Shunday qilib, DMB samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari quyidagilar:

- Ta'lim sohasini strategik rejalashtirish:
  - i) sohaviy statistikasini takomillashtirish va sohaviy tahlil va prognozlash metodologiyasini ishlab chiqish;
  - ii) strategiyalar, tushunchalar va boshqa metodologiyalarni, shuningdek, ishlash ko'rsatkichlarini ishlab chiqish;
  - iii) barcha strategik hujjatlarni ularning ko'rsatkichlari bilan qayta ko'rib chiqish, o'zaro bog'liq va optimallashtirilgan ustuvorliklarning yagona ro'yxatini, shuningdek, samaradorlik ko'rsatkichlari matritsasini tayyorlash.
- Sektorni rejalashtirish va byudjetlashtirish jarayonini bog'lash:
  - i) o'rta muddatli byudjetga o'tishni yakunlash;

ii) sektorni rejalashtirish va byudjetlashtirish, shuningdek, turli davlat organlari va hukumat darajalari o‘rtasidagi aloqani ta’minlash uchun dasturiy ta’minotga yo‘naltirilgan byudjetlashtirishga (metodologiyani ishlab chiqish, salohiyatni oshirish) to‘liq o‘tish – har bir samaradorlik ko‘rsatkichi aniq moliyalashtirish manbai va mas'ul muassasaga ega bo‘lishi kerak; ushbu chora, shuningdek, resurslarni taqsimlash va moliyaviy menejment bo‘yicha o‘quv natijalarini hisobga olishga imkon beradi;

iii) budjet jarayoni uchun zarur bo‘lgan barcha ma’lumotlarni, jumladan, boshqa davlat muassasalarining ma’lumotlar bazalarini raqamlashtirish, operativ muvofiqlikni ta’minlash va barcha manfaatdor davlat muassasalari bilan axborot almashishni ta’minlash;

iv) o‘qituvchilarning ish haqi metodologiyasini qayta ko‘rib chiqish va yangilash.

- Byudjetni yaxshiroq bajarish uchun MB, ichki audit va shaffoflik/hisobdorlik tizimini takomillashtirish:

  i) natijalar/dasturlarga asoslangan byudjetlashtirish doirasida MB uchun metodologiya va vositalarni ishlab chiqish;

  ii) ichki audit va korrupsiyaga qarshi nazoratni kuchaytirish;

  iii) fuqarolik jamiyati va ta’lim xizmatlarining oxirgi foydalanuvchilarining jamoatchilik nazoratini hamda qaror qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish;

  iv) e'lon qilinadigan moliyaviy va moliyaviy bo‘lmagan ma’lumotlar ro‘yxatini kengaytirish, shuningdek, ulardan keng jamoatchilik uchun foydalanish imkoniyatini kengaytirish;

  v) narx va sifat mutanosibligini ta'minlash uchun sektorda davlat xaridlarini takomillashtirish.

Improving Ta’lim sektorining DMBda tenglikni yaxshilash byudjetni tayyorlash va amalga oshirishda asosli qarorlar qabul qilish uchun MBda tenglik jihatlarini birlashtirishni talab etadi.

TA’LIM SOHASINI ISLOH QILISHNI QO‘LLAB-QUVVATLASH UCHUN QO‘SHIMCHA TARMOQLARARO DASTURLAR

Bitim homiyligidagi bir qator islohotlar tarmoqlararo xarakterga ega bo‘ladi va bir qator tegishli tarmoq vazirliklari mutaxassislarining o‘zaro ta'siri va hamkorligini, hamda taklif etilayotgan islohotlarni samarali amalga oshirish uchun ularning tajribasidan foydalanishni talab qiladi.

Xususan, ushbu tarmoqlararo o‘zaro ta'sirlar O‘zbekiston Respublikasida ta'lim tizimida bolalarning xavfsizligi, farovonligi va ta’limiga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan masalalar borasida yuqori darajadagi “tashvishli signallarni” bartaraf etishga qaratilgan.

Bularga, jumladan, quyidagilar kiradi:

To'yib ovqatlanmaslik muammolari: salomatlik va ovqatlanish ta'lim olish va intellektual rivojlanishda, bolalarning dunyoqarashi va xulq-atvorini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Oziq-ovqat, sog'liqni saqlash va ta'limga sarmoya kiritish bolalarga o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga va samarali kishi bo'lib ulg'ayishiga yordam beradi, shu bilan birga, avloddan avlodga o'tib kelayotgan to'yib ovqatlanmaslik siklini buzadi. O'zbekiston aholisiga ta'sir ko'rsatadigan muammolar qatoriga sifatli va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlaridan foydalanish imkoniyati cheklangani, ortiqcha vazn, semirish va mikroelementlar yetishmasligi kiradi (UNICEF, 2017-y.). O'zbekistonda o'smir qizlar uch karra to'yib ovqatlanmaslikdan aziyat chekmoqda: to'yib ovqatlanmaslik, yashirin ochlik (mikroelementlarning yetishmasligi) va ortiqcha vazn, bu nafaqat ularning omon qolishi, o'sishi va rivojlanishiga, balki mamlakat kelajagiga ham tahdid solmoqda. Har o'ninchi o'smir qiz kam yoki ortiqcha vazndan (semirib ketish), har o'n oltidan biri (16,5%) kamqonlikdan aziyat chekadi. Anemiya bilan og'rigan qizlarning to'rtdan uch qismi temir tanqisligi anemiyasiga ega. O'smir qizlar orasida temir tanqisligi darajasi juda yuqori va taxminan 50% ni tashkil qiladi.

Ortiqcha vazn va semirish darajasi sezilarli darajada pasayganiga hamda bolalarning bo'yi orqada qolishiga qaramay, ba'zi muammolar saqlanib qolmoqda. O'zbekistonda bolalar ovqatlanishidagi eng jiddiy muammo temir tanqisligi va kamqonlikdir. O'zbekistonda ovqatlanish bo'yicha 2017-yili o'tkazilgan tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 6–11 oylik bolalar orasida kamqonlik 30,5% ni tashkil qiladi va barcha anemiya holatlarining 67% temir yetishmasligidan kelib chiqadi. Ushbu yoshdagi bolalarning yarmi temir tanqisligidan aziyat chekmoqda (50,2%). O'zbekistonda 12 oydan 23 oygacha bo'lgan bolalar orasida anemiya 26% ni tashkil qiladi va anemiya holatlarining 81% temir yetishmasligidan kelib chiqadi. 12 oydan 23 oygacha bo'lgan to'rt bolaning deyarli uchtasi (73,3%) temir tanqisligidan aziyat chekmoqda (UNICEF, 2017-y.).

Aqliy salomatlik muammolari, ayniqsa o'smirlar orasida: O'zbekistondagi o'quvchilarning o'ndan o'n besh foizigacha (10–15%) tashvish, depressiya va stressning o'rtacha va o'ta og'ir darajasini ko'rsatadi, oilaviy munosabatlar va hayotning boshqa jihatlari, masalan, maktab tajribasi, do'stlik, o'zini va tanasini qabul qilishdan kamroq qoniqadi (UzDaily, 2022). So'nggi paytlarda O'zbekistonda o'smirlar o'rtasida o'z joniga qasd qilish holatlari ko'paymoqda. Maktablar akademik ta'lim tuzilmalari bo'lishdan tashqari aksariyat o'smirlar ko'p vaqtlarini tengdoshlari bilan muloqot qilish, ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirishga sarflaydigan joylardir. O'qituvchilar, maktab xodimlari va tengdoshlari o'spirinlarda yuzaga keladigan xavf omillari va ruhiy kasalliklarni aniqlash, ularga chora ko'rish, shuningdek, o'spirinlarni qo'shimcha manbalarga yo'naltirish uchun keng imkoniyatlarga ega.

Zo'ravonlik va bulling: UNICEF va Xalq ta'limi vazirligi tomonidan 2018-yilda o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, o'quvchilarning taxminan 20–22 foizi bezorilikka duch kelganliklarini xabar qilishgan (UNICEF va MNO, 2019). Natijalar shuni ko'rsatadiki, zo'ravonlikdan omon qolgan bolalar buni boshdan kechirmaganlarga qaraganda ancha past o'quv yutuqlarini namoyish etadilar.

Bitim homiyligi ostida turli sohalar o‘rtasidagi hamkorlik ushbu “tashvishli signallarni” bartaraf etishga qaratilgan. Shu munosabat bilan bir qator tadbirlar belgilandi, jumladan

- sog‘liqni saqlashga qaratilgan so‘nggi va davom etayotgan islohotlar natijalaridan foydalanish. Buning uchun “hech kim ortda qolmasligi kerak” tamoyiliga muvofiq, eng marginal ijtimoiy guruhlarning ehtiyojlari va muammolarini hisobga olgan holda ta’lim va sog‘liqni saqlash sohalari o‘rtasidagi keyingi hamkorlikning tavsiya etilgan ustuvor yo‘nalishlarini ko‘rib chiqish kerak;
- sog‘lom va to‘yimli oziq-ovqat mahsulotlarining mavjudligi va iste’molini ta’minlash orqali xavfsiz, to‘yimli oziq-ovqat mahsulotlaridan foydalanishni qo‘llab-quvvatlash:
  - bolalar va o‘spirinlarning yaxshi ovqatlanishini rag‘batlantirish va ta’minlash bo‘yicha siyosat va tashabbuslarni ishlab chiqish (maktabda ovqatlanish, ovqatlanish bo‘yicha bilim, sog‘lom ovqatlanishga zid bo‘lgan ba’zi oziq-ovqat mahsulotlarini reklama qilish va sotishni tartibga solish, oziq-ovqat tarkibidagi o‘zgarishlarni tartibga solish va oziq-ovqat mahsulotlarining ozuqaviy qiymatini oshirish, oziq-ovqat mahsulotlarini etiketlash uchun oziq-ovqat mahsulotlarini keng miqyosda boyitish);
  - oziq-ovqat orqali yuqadigan kasalliklarning asosiy manbalarini va oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog‘liq xavflarni baholash uchun oziq-ovqat xavfsizligi siyosati va nazorat tizimlarini ishlab chiqish; asosiy manfaatdor tomonlarni ushbu xatarlar borasida samarali boshqarish va xabardor qilish.
- bolalarni sog‘lom ovqatlanishga o‘rgatish va bundan xabardor qilish, barqarorlikni ta’minlovchi oziq-ovqat tanlovi, oziq-ovqat savodxonligi va oziq-ovqat chiqindilarining oldini olish orqali barqaror iste’mol modellariga o‘tishga yordam berish;
- maktablarda bolalarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olish va ularga javob choralari ko‘rish, barcha darajalarda qo‘shimcha salohiyatni oshirish bo‘yicha zamonaviy standart operatsion protseduralarni yangilash va tasdiqlash, maktab psixologlarini tayyorlashga, jumladan, bolalar va yoshlarning ruhiy salomatligi, shuningdek, bullingga e’tibor qaratish, ayniqsa OITS bilan kasallanganlarga, nogironligi bor bolalar va boshqa zaif guruhlarga nisbatan zo‘ravonlik muammolarini hal qilishga e’tibor qaratish;
- bolalar va yoshlarning ruhiy salomatlik muammolarini hal qilish uchun maktab psixologlarini tayyorlash;
- davlat xizmatlarini ko‘rsatishning kengroq protokollari, tartib-taomillari va mexanizmlarini yaratish hamda qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy xodimlar va ta’lim tizimi xodimlari o‘rtasida samarali muvofiqlashtirishni o‘rnatish maqsadida ijtimoiy sektor axborot tizimlari va boshqa tarmoq vazirliklari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik uchun raqamli yechimlarni qo‘llab-quvvatlash;
- 2022-yilda UNICEF tomonidan bir nechta ko‘rsatkichlar bo‘yicha o‘tkazilgan klaster so‘rovidan olingan ma’lumotlarga asoslanib, ta’lim va sog‘liqni saqlash sohasidagi natijalarni hisobga olgan hamda bolalarni iqtisodiy faoliyat, uy ishlari va xavfli ishlarga (yosh chegarasidan yuqori) jalb qilishga alohida e’tibor qaratgan holda bolalar farovonligi to‘g‘risida qo‘shimcha ma’lumot olish (UNICEF, 2022-y.).

7. TA’LIM UCHUN DAVLAT BYUDJETI VA RIVOJLANISH BO‘YICHA SHERIKLARNING RESURSLARI

2022-yilda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim uchun davlat xarajatlari YIMning 5,9 foizini yoki umumiy byudjetning 22,3 foizini tashkil etdi. 2026-yilda umumiy ta’lim xarajatlari 82,1 trln so‘mga yetadi (davlat byudjetining 24,7 foizi va YIMning 5,2 foizi). Ta’lim sektorining joriy xarajatlari 2024-yilda 63,6 trln so‘mni va 2025-yilda 75,8 trln so‘mni tashkil etsa-da, maktabgacha va maktab ta’limida kutilayotgan qamrov darajasini ta’minlash uchun kapital xarajatlar 2026-yilga borib 6,3 trln so‘mga yetishi kutilmoqda. Quyidagi jadvalda ta’lim sohasini qo‘llab-quvvatlash uchun zarur bo‘lgan byudjet ehtiyojlari ko‘rsatilgan:

1-jadval: Ta’lim uchun davlat xarajatlari, 2022–2026-y. (mlrd so‘m, hozirgi kungacha)

	2022	2023	2024	2025	2026
Jami	**2,770.39**	**55,959.16**	**67,989.00**	**72,066.00**	**82,129.74**
Joriy xarajatlar	47,735.10	52,289.16	63,600.00	66,800.00	75,811.50
Shu jumladan, ish haqi	37,364.84	42,003.99	46,204.39	50,824.83	55,907.32
Boshqa joriy xarajatlar	10,370.26	10,285.17	17,395.61	15,975.17	19,904.19
Kapital xarajatlar	5,035.29	3,670.00	4,389.00	5,266.00	6,318.24
Davlat xarajatlarining % ulushi, jumladan, qarzga xizmat ko‘rsatish	22.3%	24.6%	26.6%	25.2%	24.7%
YIMga nisbatan %	5.9%	5.3%	5.5%	5.1%	5.2%

Quyidagi jadvalda Bitim natijalariga muvofiq 2023-yildan 2026-yilgacha bo‘lgan davrda rivojlanish bo‘yicha hamkorlarni moliyaviy va texnik qo‘llab-quvvatlashning umumiy ko‘rinishi keltirilgan:

Moliyalashtirish manbalari	AQSH dollari miqdorida	1-NATIJA Ekologik barqaror va korrupsiyaga qarshi tarzda qurilgan xavfsiz, genderga mos va foydalanish mumkin bo'lgan (nogironligi bo'lgan shaxslar uchun) sanitariya vositalari, raqamli infratuzilma, oshxonalar/ovqatlanish xonalari, bolalar maydonchalari va laboratoriya jihozlari bilan jihozlangan maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar sonini ko'paytirish	2-NATIJA Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar gender tengligini targ'ib qiluvchi inklyuziv kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturi, shuningdek, EBRS va Milliy o'quv dasturi (MO'D) asosidagi o'quv-uslubiy materiallar (O'UM) bilan jihozlangan	3-NATIJA Maktabgacha ta'lim tarbiyachilari/o'qituvchilar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari/maktab rahbarlari uchun takomillashtirilgan, shaffof, korrupsiyadan xoli va malaka / kompetensiyaga asoslangan ishga olish, ishda saqlab qolish va ularning malakasini oshirish tizimi	4-NATIJA Sifatni ta'minlash uchun maktab va tizim darajasini baholashning izchil yondashuvlari, taqqoslashga ega keng qamrovli siyosat va qonunchilik bazasi bilan ta'minlangan ta'limni baholash tizimi.	5-NATIJA Kengaytirilgan ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish hamda sifatni ta'minlash tizimlari bilan qo'llab-quvvatlanadigan ta'lim natijalari va byudjetlashtirishni yaxshilash uchun natijalarga asoslangan izchil strategik rejalashtirishning o'rnatilgan tizimi
Osiyo taraqqiyot banki*	100 mln		+	+	+	+
Finlandiya milliy ta'lim agentligi / Finlandiya tashqi ishlar vazirligi	~1.1 mln		+	+	+	
Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ)	~3.2 mln		+			
Ta'lim uchun global hamkorlik (TGH)	40 mln	+	+	+	+	+
Tizimli salohiyatni rivojlantirish uchun TGH granti (TSR)	2.9 mln					+
Islom taraqqiyot banki yangi ta'lim loyihasi	160 mln	+				

Islom taraqqiyot banki MT loyihasi	71 mln	+	+			+
Yaponiya xalqaro hamkorlik boshqarmasi	3.5 mln		+	+	+	+
KOICA	11 mln			+		
UNESCO	2.3 mln		+	+		+
UNFPA	0.6 mln	+			+	
UNICEF	5.5 mln	+	+	+	+	+
AQSH xalqaro taraqqiyot agen-tligi	35 mln		+	+	+	+
“Vision 2030” qo‘shma fondi	43.5 mln	+	+	+		
“Vision 2030” qo‘shma fondi (Jahon bankining EYBR granti)	15 mln		+	+		
Jahon banki – EYBR loyihasi	69 mln	+	+	+	+	+
Jahon banki – Yangi ta'lim loyihasi	50 mln	+	+	+	+	+
Total	**613.6 mln**					

* *O‘rta ta’lim sohasida STEAM loyihasiga (100 million AQSH dollari) qo‘shimcha ravishda OTB maktabgacha ta’lim va maktab ta’limi vazirligiga davlat-xususiy sheriklik (DXSH) orqali yangi maktabgacha ta’lim va maktab muassasalarini rivojlantirishda maslahat xizmatlarini ko‘rsatish bo‘yicha ikkita mandatga ega. Ushbu mandatlar bo‘yicha jalb qilinadigan mablag‘lar miqdori ikki loyiha uchun qariyb 150 million AQSH dollarni tashkil etadi. Biroq DXSHning xususiyatidan kelib chiqib, moliyalashtirish manbai, shuningdek, qo‘llab-quvvat-lashning aniq miqdori xususiy DXSH hamkorini tanlash bo‘yicha tanlov natijalariga ko‘ra belgilanadi.*

8. MONITORING, BAHOLASH VA O‘QITISH

Bitim natijalarini kuzatish uchun ishlab chiqilgan MB tizimi yuqori darajadagi kuzatuv va hisobotni talab qiladigan ustuvor koʻrsatkichlarga eʼtibor qaratish orqali mavjud tuzilmalarni toʻldirishga moʻljallangan. Siyosat yoʻnalishi va nazorati Maktabgacha va maktab taʼlimi vazirligi tarkibida tashkil etiladigan maxsus tezkor guruh tomonidan amalga oshiriladi.

Operatsion darajada vazirlikning ishchi guruhi maʼlumotlarni toʻplash, tahlil qilish va hisobot berishni texnik mutaxassislarga topshiradi, bunda har bir indikator (shu jumladan, har qanday kichik koʻrsatkichlar yoki kerak boʻlganda dezagregatsiya) uchun belgilangan boʻlim markazini va alohida markazlashtirilgan nuqtani saqlab qoladi.

Rivojlanish jarayonini kuzatish quyidagi asoslar boʻyicha amalga oshirish jarayoni davomida muntazam hisobot berishni talab qiladi:

a) har xil darajadagi batafsil tadbirlarni oʻz ichiga olgan amalga oshirish uchun yillik ish rejasi;

b) har bir faoliyat boʻyicha yutuqlar, MB koʻrsatkichlarining har biri boʻyicha erishilgan yutuqlar, aniqlangan kamchiliklar va keyingi qadamlar tahlili aks ettirilgan davriy hisobotlar.

Islohotning umumiy samaradorligi muntazam ravishda, jumladan, taʼlim boʻyicha Mahalliy ekspertlar guruhiga muntazam hisobot berish, guruh yigʻilishlarida oraliq hisobotlarni taqdim etish va muntazam hisobot almashinuvi orqali baholanadi.

Quyidagi jadvalda faoliyatning barcha yoʻnalishlari boʻyicha koʻrsatkichlar, taqsimotlar, faoliyatning barcha yoʻnalishlari boʻyicha asosiy maʼlumotlar va maqsadli koʻrsatkichlar aks etgan. Bu manfaatdor tomonlarga taraqqiyotni kuzatib borish, muammolarni aniqlash va Bitimni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur tuzatishlar kiritish imkonini beradi. Garchi barcha koʻrsatkichlar Bitimda koʻzda tutilgan natijalarga taalluqli boʻlsa-da, ularning barchasi bitta yakuniy maqsadga qaratilgan

Taʼkidlash joizki, Bitimni ishlab chiqish jarayonida hukumat va rivojlanish boʻyicha hamkorlar bilan quyida keltirilgan koʻrsatkichlar Bitimda batafsil bayon etilgan “yuqori darajadagi” natijalar bilan bevosita bogʻliq ekani kelishib olingan. Dastur darajasida hisobot berish, monitoring va baholash, shuningdek, koʻrsatkichlarni aniqlash ijrochi organlar tomonidan amalga oshiriladi.

No	Ko‘rsatkich nomi	Taqsimot	Asosiy ko‘rsatkichlar 2023-yil	Maqsadli ko‘rsatkichlar 2026-yil
Maqsad: **2026-yilga kelib barcha qizlar va o‘g‘il bolalar samarali, hisobdor va inklyuziv ta’lim tizimida takomillashtirilgan malakaga asoslangan ta’limdan foydalanadilar**				
	Milliy PISA natijalarini yaxshilash %	Jins, mintaqa	Munozara talab qiladi	Asosiy ko‘rsatkichlar +5%
	Rasmiy ta’limga jalb qilingan bolalar %	Jins, mintaqa, bosqich (3–6 yosh, maktabgacha, 1–4-sinflar, 5–9-sinflar, 10–11-sinflar) va shahar/qishloq	Hukumat statistikasiga ko‘ra	MTT uchun asosiy ko‘rsatkichlar + 5% Maktablar uchun asosiy ko‘rsatkichlar +1%
1 -natija. Atrof-muhit barqarorligi va korrupsiyaga qarshi siyosat tamoyillariga muvofiq qurilgan xavfsiz, genderga mos va foydalanish mumkin bo‘lgan (imkoniyati cheklangan shaxslar uchun) SSG obyektlari, raqamli infratuzilma, oshxona/ovqatlanish xonalari, bolalar maydonchalari va laboratoriya jihozlari bilan jihozlangan maktabgacha ta’lim tashkilotlari sonini ko‘paytirish				
	4.a-maqsad. Bolalar, imkoniyati cheklangan shaxslar manfaatlari va gender jihatlarini hisobga olgan holda ta’lim muassasalarini yaratish va modernizatsiya qilish; barcha uchun xavfsiz, zo‘ravonliksiz, inklyuziv va samarali ta’lim muhitini ta’minlash			
	4.a.1-ko‘rsatkich. Asosiy xizmatlarni taklif etuvchi maktablarning xizmat turlari bo‘yicha ulushi	– Elektr energiyasi	100%	N/A
		– Ta’lim maqsadlari uchun Internet	94%	99%
		– Ta’lim maqsadlari uchun kompyuterlar	47%	85%
		– Imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun moslashtirilgan infratuzilma va materiallar	3%	40%
		– Ichimlik suvining asosiy manbai	85,2%	98%
		– Minimal jihozlangan alohida hojatxonalar	17%	51%
		– Qo‘l yuvish uchun asosiy uskunalar	87%	98%

No	Ko‘rsatkich nomi	Taqsimot	Asosiy ko‘rsatkichlar 2023-yil	Maqsadli ko‘rsatkichlar 2026-yil
	4.5-maqsad: 2030-yilga borib ta’limdagi gender tafovutlarini bartaraf etish va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlari, jumladan, nogironligi bo‘lgan shaxslar, mahalliy xalqlar va himoyaga muhtoj bolalar uchun ta’lim va ta’limning barcha darajalaridan teng foydalanish imkoniyatini ta’minlash			
	4.5.1-ko‘rsatkich. Ushbu ro‘yxatdagi barcha ta’lim ko‘rsatkichlari bo‘yicha paritet ko‘rsatkichlari (ayol/erkak, qishloq/shahar, eng past/yuqori boylik kvintilasi va boshqalar, masalan, nogironlik holati, mahalliy xalqlar va mojarolardan jabr ko‘rgan odamlar, ma’lumotlar mavjud bo‘lganda), ularni taqsimlash mumkin [1].		Hukumat statistikasiga ko‘ra	Talab qilinadigan maqsad aniqlanmoqda
1.1	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablarda yangi o‘rinlar	Viloyat, shahar/qishloq	Qo‘llab bo‘lmaydigan	MTTda 620 ming o‘rin, maktablarda 1,2 million o‘rin
1.2	Barqaror rivojlanishning zamonaviy standartlari va talablarini aks ettiruvchi qurilish normalari (SHNK, SanPiN, SNiP) (ekologik tozalik, gender jihatlari, inklyuzivlik)	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari	Mavjud emas	Mavjud
		Maktablar	Mavjud emas	Mavjud
1.3	Quyosh panellari, quyosh nuri va isitish tizimi, suvni qayta ishlash tizimi, suvni tozalash uchun teskari osmos tizimi bilan jihozlangan maktablar soni	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari	202	3 000
		Maktablar	562	5 100
2 -natija. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktablar gender tengligini targ‘ib qiluvchi, inklyuziv, kompetensiyaga asoslangan o‘quv dasturi, shuningdek, EBRS va Milliy o‘quv dasturi (MO‘D) asosidagi o‘quv-uslubiy materiallari (O‘UM) bilan jihozlangan				
	4.7-maqsad: 2030-yilga kelib barcha o‘quvchilarning barqaror rivojlanishga ko‘maklashish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishini ta’minlash, jumladan, barqaror rivojlanish va barqaror turmush tarzi uchun ta’lim, inson huquqlari, gender tengligi, tinchlik va zo‘ravonliksizlik madaniyatini targ‘ib qilish, global fuqarolik va madaniy qadrlash xilma-xilligi va madaniyatning barqaror rivojlanishga qo‘shgan hissasi [2].			

[1] https://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/09/SDG4_indicator_list.pdf

[2] https://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/09/SDG4_indicator_list.pdf

No	Ko‘rsatkich nomi	Taqsimot	Asosiy ko‘rsatkichlar 2023-yil	Maqsadli ko‘rsatkichlar 2026-yil
2.1	Yoshi va/yoki o‘qish yili bo‘yicha taqqoslanadigan xalqaro kontekstlarda qo‘llanadigan dasturlarga muvofiq tasdiqlangan kompetensiyalarga asoslangan MO‘Dning mavjudligi, shuningdek, aniq faoliyat, mas’uliyat va natijalarga ega bo‘lgan amalga oshirish yo‘l xaritasi.		MO‘D loyihasi	MO‘D va yo‘l xaritasi tasdiqlandi
2.2	Yosh va mazmun bo‘yicha tasdiqdan o‘tgan yangilangan erta bolalik rivojlanish standartlari (EBRS) mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud
2.3	EBRS asosida 3 yoshgacha bo‘lgan bolalar uchun dastur mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud
3-natija. Maktabgacha ta'lim tarbiyachilari/o‘qituvchilar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari/maktab rahbarlari uchun takomillashtirilgan, shaffof, korrupsiyadan xoli va malaka/kompetensiyaga asoslangan ishga olish, ishda saqlab qolish va ularning malakasini oshirish tizimi				
	4.c-maqsad. 2030-yilga kelib rivojlanayotgan mamlakatlarda, ayniqsa, kam rivojlangan mamlakatlar va rivojlanayotgan kichik orol davlatlarida o‘qituvchilar malakasini oshirish bo‘yicha xalqaro hamkorlik orqali malakali o‘qituvchilar bilan ta'minlashni sezilarli darajada oshirish.			
	4.c.1-ko‘rsatkich. Ta'lim darajasi bo‘yicha talab qilinadigan minimal malakaga ega o‘qituvchilarning ulushi		MTT uchun 97% Maktablar uchun 93%	99% 96%
	4.c.7-ko‘rsatkich. Oxirgi 12 oyda malaka oshirish kurslarini tamomlagan o‘qituvchilarning ta'lim turlari bo‘yicha ulushi [3]		MTT uchun 13% Maktablar uchun 44%	70% 60%
3.1	Pedagog kadrlarni ishga olish, ishda saqlab qolish va malakasini oshirish bo‘yicha tasdiqlangan kompleks siyosatning mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud

[3] *https://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/09/SDG4_indicator_list.pdf*

No	Ko‘rsatkich nomi	Taqsimot	Asosiy ko‘rsatkichlar 2023-yil	Maqsadli ko‘rsatkichlar 2026-yil
3.2	Xalqaro miqyosda tan olingan yoki milliy sertifikatga ega >=C1 chet tili sertifikatiga ega bo‘lgan o‘qituvchi-larning ulushi %[4]		21%	50%
3.3	Ish joyida qo‘llab-quvvatlovchi nazorat, murabbiylik va o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash tizimining mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud
3.4	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari rahbarlarining kasbiy kompetensiya standartlari va tegishli baholash tizimi		Mavjud emas	Mavjud
4-natija. Sifatni ta'minlash uchun maktab va tizim darajasini baholashning izchil yondashuvlari va taqqoslashga ega keng qamrovli siyosat va qonunchilik bazasi bilan ta'minlangan ta'limni baholash tizimi.				
	4.1-maqsad. 2030-yilga kelib qizlar va o‘g‘il bolalar bepul, adolatli va sifatli boshlang‘ich hamda o‘rta ta’lim oladi, bu esa ta’limning mazmunli va samarali natijalariga olib keladi			
	4.1.6-ko‘rsatkich. Ta’limda umummilliy vakillik baho-lashni o‘tkazish: (a) 2- yoki 3-sinfda; (b) boshlang‘ich ta’limni tugatgandan so‘ng; (c) o‘rta ta’limni to‘liq tugat-gandan so‘ng [5]			
4.1	Tasdiqlangan Milliy baholash islohoti strategiyasining mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud
4.2	Strategiyaga muvofiq shakllantiruvchi va yakuniy bahol-ashni amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar rejasi va yo‘riqnomasining mavjudligi.		Mavjud emas	Mavjud

[4] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son qarori

[5] *https://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/09/SDG4_indicator_list.pdf*

No	Ko‘rsatkich nomi	Taqsimot	Asosiy ko‘rsatkichlar 2023-yil	Maqsadli ko‘rsatkichlar 2026-yil
5-natija. Kengaytirilgan ma'lumotlarni yig‘ish va boshqarish tizimlari hamda sifatni ta'minlash tizimlari bilan qo‘llab-quvvatlanadigan ta'lim natijalari va byudjetlashtirishni yaxshilash uchun natijalarga asoslangan izchil strategik rejalashtirishning o‘rnatilgan tizimi				
5.1	Strategik dasturlar va natijaga yo‘naltirilgan byudjet rejalarini ishlab chiqishni tartibga soluvchi milliy agentlikning mavjudligi		Mavjud emas	Mavjud
5.2	Dalillarga asoslangan rejalashtirish, monitoring va qaror qabul qilish uchun barcha darajadagi inklyuziv, samarali, real vaqtda ta'lim ma'lumotlarini boshqarish tizimi.		Yangilanmagan	Yangilangan
5.3	Tashkil etilgan nodavlat ta'lim muassasalari soni, jumladan, DXSH negizida [6]		100	240
5.4	DXSH va muqobil maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni		427	539
5.5	Maktab ta'lim muassasalariga qabul qilish Yagona portal va davlat xizmatlari markazlari orqali avtomatik yo‘llanmalarni shakllantirish orqali amalga oshiriladi.		Amalga oshirilmagan	Amalga oshiriladigan
5.6	Inklyuziv maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar uchun konseptual asos, standartlar/talablar va mexanizmlarni ishlab chiqish		Mavjud emas	Mavjud

[6] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son qarori.

9. RIVOJLANISH BO‘YICHA SHERIKLARNING BAYONOTI

STATEMENT OF ENDORSEMENT BY DEVELOPMENT PARTNERS

April 5, 2023 **Tashkent, Uzbekistan**

Acknowledging that the Compact is the result of an inclusive and sustained dialogue between the Government of the Republic of Uzbekistan and Development Partners to strive for equitable access to transformative quality education for all.

Acknowledging the national education targets defined in the Development Strategy of the New Uzbekistan 2022-2026 as well as global frameworks such as the UN Global Agenda and Commitments under the Transforming Education Summit 2022 on achieving Sustainable Development Goals (SDGs).

Recognizing the need for increased coordination and alignment to accelerate education reforms within the framework of the Local Education Group of the "Country Platform," while striving for active participation of Development Partners, the Government of Uzbekistan and broader civil society towards achieving SDG targets and national education results.

Recalling the principles adopted in the Compact concerning its focus on achievable results, strengthened partnerships and national dialogue, transparency and accountability.

We, Development Partners, intend to work together towards the implementation of the priority interventions defined in the Compact and enable the investments, technical support and financing needed to effectively advance the defined reform areas.

The Development Partners hereby intend to support the Partnership Compact and expect to strongly support the Government of Uzbekistan in its implementation.

RIVOJLANISH BO‘YICHA SHERIKLARNING BAYONOTI

8-aprel, 2023-yil

Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi

Bitim O‘zbekiston Respublikasi hukumati va rivojlanish bo‘yicha sheriklar o‘rtasida transformatsion sifatli ta'limdan teng foydalanish imkoniyatini hamma uchun ta'minlashga qaratilgan inklyuziv va uzoq muddatli muloqotning natijasi ekanini tan olib;

Yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasida belgilangan milliy ta'lim maqsadlarini, shuningdek, BMTning global kun tartibi va 2022-yilgi ta'limni o‘zgartirish sammiti doirasida barqaror rivojlanish maqsadlariga (BRM) erishish bo‘yicha majburiyatlar kabi global asoslarni tan olib;

“Mamlakat platformasi” ta'lim sohasidagi Mahalliy ekspertlar guruhi doirasida ta'lim sohasidagi islohotlarni jadallashtirish uchun hamjihatlik va muvofiqlashtirishni kuchaytirish zarurligini tan olib, rivojlanish bo‘yicha hamkorlar, O‘zbekiston hukumati va kengroq fuqarolik jamiyatini BRM maqsadlari va ta'lim sohasidagi milliy natijalarga erishishda faol ishtirok etishga intilib;

Bitimda erishilishi mumkin bo‘lgan maqsadlarga e'tibor qaratish, sheriklik va milliy muloqotni mustahkamlash, shaffoflik va hisobdorlikni o‘rnatish bo‘yicha qabul qilingan tamoyillarga asoslanib:

Biz, rivojlanish bo‘yicha sheriklar, Bitimda belgilangan ustuvor tadbirlarni amalga oshirish va islohotlarning ayrim sohalarini samarali rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan investitsiyalar, texnik yordam va moliyalashtirishni ta'minlash uchun birgalikda ishlash niyatidamiz.

Rivojlanish bo‘yicha sheriklar shu bilan hamkorlik to‘g‘risidagi Bitimni qo‘llab-quvvatlash niyatida va uni amalga oshirishda O‘zbekiston Respublikasi hukumatining qat'iy qo‘llab-quvvatlashiga umid qilmoqda.

Imzolangan:

On behalf of
Ministry of Preschool and School Education

Khilola Umarova
Minister of Preschool and School Education

On behalf of
Asian Development Bank

Hiroki Katayama
Officer in Charge of ADB Uzbekistan Resident Mission

On behalf of
British Council

Denise Waddingham
Country Director

On behalf of
Finnish National Agency for Education

Samu Seitsalo
Director, International Affairs and Impact

On behalf of
Foreign, Commonwealth and Development Office

Sarah Cooper
FCDO Development Director for Central Asia

On behalf of
Delegation of the European Union to the Republic of Uzbekistan

Charlotte Adriaen
Ambassador

On behalf of
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)

Joachim Fritz
Country Director GIZ Uzbekistan

On behalf of
Embassy of France in Uzbekistan

Aurélia Bouchez
Ambassador

On behalf of
Islamic Development Bank

Mohammad Mirzaei Kahagh
Operations Team Leader

On behalf of
Japan International Cooperation Agency

Suguru Miyazaki
Chief Representative

On behalf of
KOICA Office in Uzbekistan

Sunjin Park
Country Director

On behalf of
United Nations Children's Fund

Munir Mammadzade
UNICEF Representative

On behalf of
United Nations Development Programme

Nika Saeedi
Deputy Representative

On behalf of
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Sara Noshadi
UNESCO Representative

On behalf of
United Nations Office on Drugs and Crime

Ashita Mittal
UNODC Regional Representative to Central Asia

On behalf of
United Nations Population Fund

Yu Yu
UNFPA Representative in Uzbekistan

On behalf of
U.S. Agency for International Development

Mikaela Meredith
Mission Director

On behalf of
World Bank

Marco Mantovanelli
Country Manager for Uzbekistan

10. ILOVALAR

I-ILOVA

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMINING BARCHA KICHIK TARMOQLARIDA MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA AMALGA OSHIRILAYOTGAN TADBIRLAR TAHLILI

MUNDARIJA

I-ILOVA MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMINING BARCHA KICHIK TARMOQLARIDA MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA AMALGA OSHIRILAYOTGAN TADBIRLAR TAHLILI ... 78

1. INFRATUZILMA VA USKUNALAR, SHU JUMLADAN, FTMSM LABORATORIYALARI, SKG VA AKT ... 81
   - 1.1. TAHLIL ... 82
   - 1.2. MUAMMOLAR ... 85
   - 1.3. IMKONIYATLAR ... 86
   - 1.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI ... 88
2. O'QUV DASTURI VA PEDAGOGIKA, O'QUV-USLUBIY MATERIALLAR, O'QITUVCHILARNI TAYYORLASH ... 91
   - 2.1. TAHLIL ... 92
   - 2.2. MUAMMOLAR ... 92
   - 2.3. IMKONIYATLAR ... 96
   - 2.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI ... 99
3. TA'LIMNI MILLIY BAHOLASH TIZIMI ... 113
   - 3.1. TAHLIL ... 114
   - 3.2. MUAMMOLAR ... 118
   - 3.3. IMKONIYATLAR ... 119
   - 3.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI ... 121
4. Gender VA INKLYUZIV TA'LIM ... 124
   - 4.1. TAHLIL ... 125
   - 4.2. MUAMMOLAR ... 126
   - 4.3. IMKONIYATLAR ... 130
   - 4.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI ... 133
5. MONITORING VA BAHOLASH, MA'LUMOTLARNI YIG'ISH VA BOSHQARUV TIZIMLARI, OCHIQ MA'LUMOTLAR VA MILLIY MULOQOT ... 137
   - 5.1. SEKTOR/SOHANING XUSUSIYATLARI ... 138
   - 5.2. MUAMMOLAR ... 140
   - 5.3. IMKONIYATLAR ... 142
   - 5.4. SINERGIYA HAMDA BIR-BIRINI TO'LDIRISH ... 145
6. MOLIYAVIY VA TEXNIK BOSHQARUV, SHU JUMLADAN, MARKAZSIZLASHTIRISH ... 146
   - 6.1. TAHLIL ... 147
   - 6.2. MUAMMOLAR ... 148

6.3. IMKONIYATLAR 150
6.4. TARAQQIYOT BO‘YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI 152
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR 155
II-ILOVA. **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI** 158

1. INFRATUZILMA VA USKUNALAR, SHU JUMLADAN, FTMSM LABORATORIYALARI, SKG VA AKT

1.1. TAHLIL

1.1.1. INFRATUZILMA

From 2017-yildan 2022-yilgacha O‘zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalari soni 5211 tadan 29420 taga ko‘paydi, shu jumladan, ta'lim islohotlari doirasida 438 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti qurildi va 2000 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti jihozlandi. Maktabgacha ta'lim muassasalarining umumiy sonidan 6549 tasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi (MMTV) tasarrufida, 48 tasi boshqa vazirliklar tasarrufida, qolganlari nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari (xususiy, oilaviy va DXSHning boshqa shakllari doirasida).

Maktabgacha ta'limdan foydalanish imkoniyatini kengaytirish uchun muqobil modellar yaratildi, masalan: 10 ta aholi punktida (Xorazm/Namangan) turli yoshdagi o‘yin guruhlari (UNICEF); Samarqand va Namanganda erta rivojlanish markazlari (Jahon banki); olis/qishloq joylarda ko‘chma avtobuslar shaklida mobil guruhlar tashkil etilib, davlat maktabgacha ta'lim muassasalariga biriktirildi; turli yosh guruhlariga ega nodavlat oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari tashkil etildi. Muqobil model maktabgacha yoshdagi bolalarning to‘rtdan bir qismini qamrab oladi (554 000 bola, 20 000 ta bolalar bog‘chasi).

2022-yilda maktabgacha yoshdagi bolalarning 71,8 foizi maktabgacha ta'lim muassasalariga qabul qilingan. Hukumat 2026-yilga kelib bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasini 80 foizga yetkazish kerakligini e'lon qildi (O‘zbekiston Respublikasi, 2022-yil).

2022-yil oxiriga kelib 3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalar soni 2 859 200 ga yetdi, 2026-yilga kelib esa bu raqam 3 408 400 ga yetishi kutilmoqda. 2026-yilga borib maktabgacha ta'lim bilan 80 foiz qamrab olishga erishish uchun respublikaning barcha tumanlaridagi maktabgacha ta'lim muassasalarida 620 000 nafar bola uchun yangi joylar yaratish zarur (O‘zbekiston Respublikasi, 2019). Yaratilishi kerak bo‘lgan joylarning 113 750 tasi davlat sektorida, qolganlari esa nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etiladi. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etish uchun qo‘shimcha 5 385 874 mln so‘m (Maktabgacha ta'lim agentligi, 2023-yil) talab etiladi.

Maktab ta'limida o‘quvchilar va o‘qituvchilar nisbati pastligi bilan bir qatorda (2023-yilda 11:1; hukumat 2025-yilgacha 10:1 ga yetkazishni rejalashtirmoqda) (O‘zbekiston Respublikasi, 2019-yil) ikki smenali mashg‘ulotlar muammosi mavjud bo‘lib, mamlakatdagi maktablarning 60 foizi ikki smenada faoliyatini olib boradi. 2025-yilga kelib hukumat bir smenali maktablar ulushini 50 foizga, 2030-yilga kelib esa 60 foizga oshirishni rejalashtirmoqda (O‘zbekiston Respublikasi, 2022).

2022–2023-o‘quv yilida maktablarning umumiy sig‘imi 5 200 971 ni tashkil etdi (Maktabgacha ta'lim agentligi, 2023). 2026-yilga kelib 7–17 yoshdagi bolalar soni 7 642 700 ga, 2030-yilga kelib esa 8 660 800 ga yetishi kutilmoqda (Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti, 2022). Hukumat xalq ta'limi tizimida qo‘shimcha 1,2 million o‘rin tashkil etilishini va 2026-yil

oxiriga kelib o‘quvchilar soni 6,4 millionga yetkazilishini e’lon qildi (O‘zbekiston Respublikasi, 2022-yil). Bu qisman yangi tashkil etilgan nodavlat umumta’lim muassasalari, shu jumladan, davlat-xususiy sheriklik asosida qoplanadi. 2025-yilga kelib esa nodavlat muassasalar soni 237 taga yetkaziladi. 2022-yilda 1,2 million o‘rindan 140 000 tasi yaratildi. MMTVning so‘nggi hisob-kitoblariga ko‘ra, ushbu maqsadga erishish uchun 2026-yilgacha yana 375 ta maktab quriladi va 1250 ta maktab rekonstruksiya qilinadi. Buning uchun qo‘shimcha 20 625 milliard so‘m talab etiladi.

Bundan tashqari, mavjud 2203 ta maktabda sport zallarini qurish talab etiladi. Buning uchun 4 847 million so‘m mablag‘ ajratilishi lozim (Maktabgacha ta’lim agentligi, 2023-yil).

Maktab oshxonalarining infratuzilmasi juda muhimligini ta’kidlash zarur, maktabning ovqatlanish dasturlari ta’lim natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. 3861 ta maktabda ovqatlanish xonalari mavjud emas hamda ushbu maktablarning ba’zilari yetkazib beruvchi tomonidan oziq-ovqat mahsulotlarini taqsimlashga tayanadi, bu aksariyat hollarda belgilangan minimal standartlarga javob bermaydi. 1 664 ta maktab oshxonasi qayta qurishga muhtoj. Milliy maktab ovqatlanish dasturlarining joriy holati va amalga oshirilishi doirasida batafsil ma’lumot talab qilinadi. Mavjud maktablarda ovqatlanish xonalarini qurish va rekonstruksiya qilish uchun qo‘shimcha 4 140,5 million so‘m mablag‘ kerak bo‘ladi (Maktabgacha ta’lim agentligi, 2023-yil).

Maktabgacha va maktab kichik tarmoqlarida qo‘shimcha o‘quv xonalarini yaratish zarurligidan tashqari kompetensiyali yondashuv barcha darajadagi ta’lim dasturlarini foydalanishni osonlashtirish uchun yuqori sifatli qo‘shimcha o‘quv uskunalarini ham talab qiladi. Shu bois sinflarda sifatli ta’limni ta’minlash uchun maktablarni qurish, jihozlash me’yorlari hamda standartlarini qayta ko‘rib chiqish kerak. Standartlar va me’yorlarni qayta ko‘rib chiqishda ehtimoliy bo‘shliqlarni, xususan, poraxo‘rlik xavfini, shuningdek, nogironligi bor bolalarning ehtiyojlarini hisobga olish muhimdir.

Maktab ta’limi sohasida mamlakatning nodavlat maktablarni rivojlantirishga, shuningdek, zamonaviy maktablarga ustuvor ahamiyat berishga tayyorligi kuzatilmoqda. 2019-yil TIMSS/PIRLS 4-sinf ta’limini baholashda aniqlangan va maktab muhiti bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan ta’lim natijalariga ijobiy ta’sir etuvchi omillarga quyidagilar kiradi: maktab xavfsizligi, davomat, maktab monitoringi, sinfning harorati, jihozlar, uy vazifalari, moslashtirilgan ta’lim va o‘quv materiallari (UNICEF, 2018). Muhokama davomida xavfsizlik bo‘yicha takliflardan biri bolalarni ta’lim muassasalariga olib borish uchun maktab avtobuslarini tashkillashtirishni o‘z ichiga oldi.

1.1.2. SKG INFRATUZILMASI

Suvdan uzluksiz foydalanish, shuningdek, jinsga mos keladigan hojatxonalarning yetarli darajadaligi maktabgacha ta’lim muassasalari va maktablarda o‘quv muhitining mavjudligi va sifatini oshiradigan omillar ekani ma’lum. COVID-19 pandemiyasining avj olishi mamlakatimizning ko‘plab ta’lim muassasalarida, ayniqsa, chekka hududlarda suv ta’minoti, kanalizatsiya va gigiyena (SKG) infratuzilmasi yetarli emasligini ko‘rsatdi.

Maktabgacha ta’lim agentligi tahliliga ko‘ra, 2023-yilda 6549 ta davlat maktabgacha ta’lim tashkilotining 77% (5045) markazlashtirilgan ichimlik suv manbasidan foydalanish imkoniya-

tiga ega, 11% (746) muqobil manbalardan, shu jumladan, artezian suvidan foydalanadi va bolalar uchun 12% (764) maktabgacha ta'lim tashkiloti suvni maxsus muassasalardan olib keladi. Ushbu maktabgacha ta'lim muassasalarida ichimlik suv ta'minotini yo lga qo yish uchun zarur mablag‘ dastlabki hisob-kitoblar bo‘yicha 54 mlrd so‘mga baholangan (Maktabgacha ta'lim agentligi, 2023-yil).

Ayni paytda 1322 ta hojatxona maktabgacha ta'lim tashkiloti binosidan tashqarida joylashgan bo‘lib, davlat maktabgacha ta'lim muassasalarining atigi 24 foizi markaziy kanalizatsiya tizimiga ulangan. Hojatxonalar 2026 yilga qadar yangilanishi kerak. Buning uchun dastlabki hisob-kitoblarga ko‘ra, qo‘shimcha 159 milliard so‘m talab qilinadi (Maktabgacha ta'lim agentligi, 2023-yil).

Maktab ta'limi sohasida 2023-yilda maktablarning umumiy soni 10 104 taga yetdi, MMTV ma'lumotlariga ko‘ra, shundan 8 612 ta maktab (85,2%) ichimlik suvdan foydalanish imkoniyatiga ega. 1492 ta maktabdagi o‘quvchilar uydan suv olib kelishga majbur bo‘lmoqda. Ushbu maktablarni ichimlik suv bilan ta'minlash uchun zarur bo‘lgan summa 223,8 mlrd so‘mga baholandi.

MMTV ma'lumotlariga ko‘ra, maktab hojatxonalarining umumiy soni 11 659 taga yetdi (bu har bir maktab uchun o‘rtacha 1,2 ta hojatxonani anglatadi). 10 104 ta maktabning atigi 911 tasi (taxminan 9%) markaziy kanalizatsiya tizimiga ulangan. Yangi tashkil etilgan va rekonstruksiya qilingan maktablarda yangi hojatxonalar quriladi. 2026-yilgacha amaldagi maktablarda 1534 ta hojatxonani qayta qurish kerak. Buning uchun qo‘shimcha 76,7 mlrd so‘m talab qilinadi (Maktabgacha ta'lim agentligi, 2023-yil).

9-fevral kuni bo‘lib o‘tgan davra suhbatida qurilish sohasidagi ba'zi qo‘shimcha ishlanmalar, jumladan, har ikkala maktabgacha ta'lim tashkilotida me'yoriy hujjatlar va dastlabki infratuzilma loyihalari mavjudligi sababli umumta'lim maktablarida (zamonaviy) isitkichlar, binolar ichidagi hojatxonalar va ichimlik suv mavjudligini ta'minlaydigan zamonaviy materiallarning mavjudligi kabi amaliyotdagi sezilarli o‘zgarishlar yuz bergani muhokama qilindi. Shuningdek, ta'lim muassasalarini qurish va jihozlashning amaldagi standartlari ichimlik suvni tozalash uchun filtrli suv kranlari bilan “majburiy” jihozlashni o‘z ichiga olishi, qizlar (hojatxonalarda eshiklar mavjudligini ta'minlash) va harakati cheklangan bolalar uchun gigiyena sharoitlarini yaratishi zarurligi ta'kidlandi.

Shuningdek, maktablarni kadastr rejasiga kiritish, rejani amalga oshirish va ta'mirlash davri uchun tejalgan vaqt haqida ham ma'lumot berildi. Prezident farmoniga muvofiq ilgari surilgan “Ekologik toza qurilish” tashabbusining amalga oshirilishi noaniqligicha qolmoqda. Ba'zi ishtirokchilar qurilish birligi narxining pasayishi va kapital xarajatlarni hisoblashning yaxshilanganini ta'kidladilar. Shuningdek, Adliya vazirligi bilan hamkorlikda ta'lim tizimida jinoyatchilik va korrupsiyaning oldini olish bo‘yicha maxsus o‘quv mashg‘ulotlari tayyorlanib, maktab xavfsizligi bo‘yicha dalillarga asoslangan ma'lumotlar bazasi ishlab chiqildi. Qurilish bo‘yicha ma'lumotnoma hujjati Qurilish vazirligi huzuridagi Respublika farovonlik qo‘mitasi tomonidan ishlab chiqilgan.

1.1.3. FTMSM LABORATORIYALARI VA AKT INFRATUZILMASI

O'nta maktabgacha ta'lim tashkilotidan sakkiztasi AKT bilan jihozlangan va maktablarning 90 foizi Internet tarmog'iga ulangan. 2030-yilgacha maktablarni rivojlantirish konsepsiyasiga ko'ra, zamonaviy kompyuterlar bilan jihozlanishi kerak bo'lgan sinf xonalari ulushi 2022-yildagi 30 foizdan 2025-yilga kelib 60 foizga (muhtoj sinflar umumiy sonidan) oshirilishi kerak (O'zbekiston Respublikasi, 2022-yil). MMTV hisob-kitoblariga ko'ra, 2026-yilga kelib 8 477 ta kompyuter sinflarini zamonaviy kompyuterlar bilan jihozlash zarur, bu esa 1 521 622 mln so'm qo'shimcha sarmoyani talab qiladi.

Biroq ushbu mablag'larning mavjudligi, shuningdek, maktab darajasida va dars paytida ulardan samarali foydalanish to'g'risidagi ma'lumotlar chegaralangan. Bundan tashqari, yangi kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturlari o'quvchilarning ta'lim sifatini oshirishda sifatli AKT vositalari bilan ta'minlash uchun ishlab chiqilishi kerak bo'lgan maxsus dasturiy ta'minot va pedagogik kompetensiyalarni talab qilishi mumkin. Shuningdek, laboratoriya sinflarida ta'lim berish uchun standartlarni ishlab chiqish, yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish va ularni fan sohalari bo'yicha (kimyo, fizika, biologiya va axborot texnologiyalari) o'qitish metodikasi bilan bog'lash kerak.

2019-yildan boshlab uch yil davomida har bir viloyatda bittadan, jami 14 ta maktabda IT-maktab modeli sinovdan o'tkazildi, uni 200 ta yangi maktabda joriy etish rejalashtirilgan edi. Biroq bu chora-tadbir muvaffaqiyatsizlikka uchradi. 2021-yilda OTB FTMSM maktablarini joriy etishni ham moliyalashtirdi. Bundan tashqari, o'qituvchilarni tayyorlash markazlari AKT bilan jihozlangan

1.2. MUAMMOLAR

Barqaror rivojlanishning zamonaviy standartlari va talablarini aks ettiruvchi me'yoriy va institutsional bazaning mavjud emasligi. Even Tizimda ijobiy o'zgarishlar ro'y berayotgan bo'lsa-da, qurilish sifati hali ham past bo'lib qolmoqda, ayniqsa nogironligi bor bolalar uchun adolatli foydalanish imkoniyati, jinsga asoslangan dizayn va butun qurilish jarayonini tenderdan tortib sifatni ta'minlash va obyektni topshirish talablarigacha (STOT) bo lgan jarayonda tartibga solishning sustligi.

Qurilish uchun mas'ul bo'lgan turli vazirliklar (qurilish, sog'liqni saqlash, ta'lim) o'rtasida milliy darajada aniq muvofiqlashtirishning mavjud emasligi. Qurilish strategiyasi bilan kelishilgan holda umumiy qurilish rejasini ishlab chiqish kerak, bu esa o'z navbatida qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Milliy, mintaqaviy va mahalliy darajada bunday muvofiqlashtirish ayniqsa zarur hisoblanadi, chunki xususiy va davlat qurilishi o'rtasida kvadrat metr uchun sotib olish/narx sharoitida katta farqlar kuzatilmoqda.

Maktablarda/maktabgacha ta'lim muassasalarida infratuzilma, uskunalar, SKG va AKT bo'yicha real vaqtda yuqori sifatli ma'lumotlarning yetishmasligi. Natijada ta'mirlash uchun maktablar va yangi qurilish maydonchalarini tanlash bo'yicha qarorlar dalillarga asoslanmayapti.

Demografik vaziyatni hisobga olgan holda maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarga qo'shimcha o'quvchilarning "oqimi" bosimi ortib bormoqda. Maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalari, so'nggi yillarda hammaning qulay foydalanishi uchun qilinayotgan sa'y-harakatlarga qaramay, suv ta'minoti, binolar ichidagi hojatxonalar va elektr ta'minoti kabi shart-sharoitlar ayniqsa chekka hududlarda qayta qurish/jihozlashga muhtoj qolmoqda.

Bundan tashqari, samarali qurilish uchun yuqori sifatli STTga ham ehtiyoj mavjud bo'lib, bu kuchli qurilish nazoratiga qo'shimcha tarzda ta'lim xizmatlarini ko'rsatish sifatini ta'minlashga xizmat qiladi. Maktablarning qurilish uchun mablag' oladigan mahalliy hukumatlarga sezilarli darajada bog'liqligi sabab qurilish/asbob-uskunalar amaliyotini milliy darajada muvofiqlashtirishdagi qiyinchiliklar vujudga kelishi mumkin, chunki mahalliy hokimiyat organlari bilan munosabatlarini yomonlashtirishdan qo'rqqan maktab rahbariyati yoqimsiz holatlar yoki aniq bo'shliqlar to'g'risida vazirlikka xabar berishni istamasligi mumkin. Va nihoyat, maktablarni kadastr rejalariga kiritish, shuningdek, qurilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash qo'lda bajariladi, bu esa vaqt talab etadi hamda aniq dalillarga tayanuvchi mezonlarga asoslanmaydi. Shu asnoda, respublika, viloyat va tuman darajasida qurilishni rejalashtirish uchun elektron vositalarni ishlab chiqish zaruriy ehtiyoji paydo bo'ladi.

Maktablar aloqa vositalarining yetishmasligi, AKTning yetarli darajada ta'minlanmagani, FTMSM laboratoriya jihozlarining chegaralangani, shuningdek, suv ta'minoti, sanitariya va gigiyenada genderga yo'naltirilgan va inklyuziv vositalarning yetishmasligi kabi muammolarga duch kelmoqda.

AKT bo'yicha o'qituvchilarning savodxonlik darajasi, shu jumladan, maxsus dasturiy yechimlar va jihozlardan foydalanishi to'g'risida ma'lumot mavjud emas. Mavjud FTMSM laboratoriyalari yaxshi jihozlanmagan va me'yoriy-huquqiy bazaga ega emas; FTMSM virtual laboratoriyalaridan foydalanishda ularga kirish masalalari nuqtayi nazaridan tengsizlik kelib chiqadi.

1.3. IMKONIYATLAR

Maktabgacha tashkilotlar, maktab infratuzilmasi va jihozlarining ***me'yoriy-huquqiy hamda institutsional bazasi va standartlarini*** shaffof, raqobatbardosh xaridlarga rioya qilgan holda barqaror rivojlanishning zamonaviy standartlari va talablarini hisobga olgan holda ***yangilash***.

Kamchiliklar, shu jumladan, korrupsiya xavfi, nogironligi bor bolalarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda milliy qonun hujjatlarini (jumladan, davlat xaridlari, SHNQ, SQN va QNQ, DXSH, shuningdek, maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalarining dastlabki loyihalarini) tahlil qilish va qayta ko'rib chiqish talab etiladi. Xalqaro tajribani (jon boshiga moliyalashtirish)

hisobga olgan holda maktab va maktabgacha ta'limda mavjud DXSH mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Shuningdek, qurilish va sotib olish tartib-qoidalarini korrupsiyaga qarshi ko'rib chiqish, sotib olish hujjatlari, byudjet va moliyaviy hisobotlarni jamoatchilikka oshkor qilish, shuningdek, maktab infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha statistik ma'lumotlarni taqdim etish uchun ochiq ma'lumotlardan foydalanish kerak. Korrupsiyaga qarshi talablarga rioya qilish tartib-taomillari qurilish va rekonstruksiya natijalarini birgalikda qabul qilishda mahalliy jamoalar va ota-onalar ishtirokida texnik topshiriqlarda, tanlov xaridlarida, shartnomalarning bajarilishini nazorat qilish va shaffoflikda belgilanishi kerak. Qurilish va jihozlashdan so'ng maktab foydalanishga topshirish dalolatnomasini olishi kerak (qarang: www.transparency.org), ilgari belgilangan normalar va standartlarga muvofiq o'tkazilgan auditdan so'ng, shu jumladan, sanitariya normalarini (SKG), shuningdek, AKT va FTMSM laboratoriyalarini tekshirish talab etiladi. Qurilish jarayonlarini korrupsiyaga qarshi tekshirish ham zarur hisoblanadi.

Tegishli vazirlik va idoralar o'rtasida ***muvofiqlashtirish mexanizmini,*** shuningdek, fuqarolik jamiyati va huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan o'zaro hamkorlikni ***takomillashtirish*** (korrupsiyaga qarshi kurashish). Maktab qurilishida shaffoflikni oshirish uchun joylarda amalga oshirish uchun me'yorlar va standartlarni belgilash hamda muntazam ravishda hisobot berish uchun mas'ul bo'lgan ta'lim vazirligi darajasida infratuzilma/uskunalarni milliy muvofiqlashtirishga aniq ehtiyoj mavjud. Shu bilan birga, qurilishni moliyalashtirish bir vazirlik tomonidan nazorat qilinishi kerak.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayonini takomillashtirish. Qo'shma monitoring dasturi talablariga ko'ra belgilangan mezonlarga muvofiq, sanitariya-gigiyena ehtiyojlarining bir qator ko'rsatkichlari bo'yicha TBAT (ta'limni boshqarish axborot tizimi) orqali ma'lumotlarni muntazam ravishda to'plash (mavjudligi, maqbulligi, sifati, turi, oziq-ovqat gigiyenasi, qo'llarni tozalash vositalari, o'qitish, tozalash xodimlari uchun IHV; moliyalashtirish) yuzaga keladigan muammolarni yanada samarali hal qilishga yordam beradi. Ta'lim muhitini yaxshilash uchun infratuzilma ehtiyojlarini monitoring qilishning ikki tomonlama mexanizmini joriy etish kerak: birinchisi – normalar va standartlardan foydalangan holda vazirlikdan mahalliy darajada, ikkinchisi – maxsus mahalliy ehtiyojlarni hisobga olish uchun maktablardan vazirlikka. Buning uchun geoportal ehtiyojlari uchun aniq ma'lumotlarni to'plash bilan takomillashtirilgan TBAT tizimi kerak bo'ladi. Maktablarning haqiqiy ehtiyojlariga mos ravishda qurilish/jihozlarni birinchi o'ringa qo'yish, rejalashtirish va monitoring qilish uchun kadastr ma'lumotlari va aholi, mahalliy zaiflik turlari, maktabga tashrif buyurish va mavjud maktab jihozlari to'g'risidagi boshqa ma'lumotlarni o'z ichiga olgan geoportalni ishlab chiqish kerak.

Nogironligi bor (nogiron) bolalar uchun xavfsizlik va qulaylikka doimiy e'tibor qaratgan holda maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalari infratuzilmasidan, shuningdek, genderga ta'sirchan SKG obyektlaridan foydalanishni yaxshilash. Bunga maktabgacha ta'lim muassasalarining qo'shimcha muqobil guruhlarini yaratish va jihozlash kiradi; infratuzilma (elektr energiyasi, isitish tizimi, internet tarmog'i, sport maydonchalari, oshxonalari) va SKG (maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalarida suv filtrlarini o'rnatish)dan muntazam foydalanishni ta'minlash; xavfsizlik standartlarini ta'minlash (perimetrli videokuzatuv, yoritish, yo'llar va o'tish joylari, xavfsizlik xizmati) zarur. Har bir maktab va maktabgacha ta'lim tashkiloti barqaror elektr ta'minoti bilan ta'minlanishi kerak, bundan tashqari, barcha maktablardagi obyektlarga yanada adolatli kirish uchun inklyuziv ta'limning ahamiyati to'g'risida mahalliy aholining xabardorligini oshirish kerak. Bolalar bog'chalari sonini ko'paytirish va maktabgacha

ta'lim muassasalari foydalanuvchilari (shu jumladan, ota-onalar) xabardorligini oshirish uchun maxsus platformalarda qo'shimcha ma'lumotlar berish kerak. Maktab xavfsizligining boshqa jihatlariga quyidagilar kiradi: maktabga xavfsiz borish yo'li, jins va yosh xususiyatlari hisobga olingan sport inshootlari va dam olish joylari, maktab yoritkichlari va AKT tizimini qo'llab-quvvatlash uchun qayta tiklanadigan energiya manbalari, maktab perimetri xavfsizlik kameralari, nogironlar aravachasi mavjudligi va boshqalar. Xavfsiz maktab muhiti o'quvchilarga o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, ta'lim va o'quv vazifalariga e'tibor qaratish hamda yuqori akademik natijalarga erishishda yordam beradi.

AKT va FTMSMdan foydalanishni yaxshilash. FTMSM milliy strategiyasini ishlab chiqish; mavjud laboratoriyalarni inventarizatsiya qilish, muammolarni aniqlash va uskunalarga bo'lgan ehtiyojni qondirish, yordamlashish; laboratoriyalarda ta'lim berish uchun standartlarni ishlab chiqish va yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish, shuningdek, ularni fanlar (kimyo, fizika, biologiya va IT) bo'yicha o'qitish usullari bilan bog'lash; davlat maktabgacha ta'lim muassasalarini planshetlar va interaktiv doskalar bilan jihozlash; inklyuziv maktablarga ustuvor ahamiyat berib, nogironligi bor (nogiron) bolalar uchun maxsus yordamchi va kirish moslamalarini sotib olish va shaffof ravishda taqsimlash.

1.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI

ITB loyihasi – O'zbekiston Respublikasi hukumati va UNICEFning O'zbekiston Respublikasida sifatli maktabgacha ta'limdan foydalanish imkoniyatini kengaytirish bo'yicha loyihasi

Loyiha maktabgacha ta'lim sifatining turli jihatlarini yaxshilash va O'zbekistonda sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanish imkoniyatini yaxshilash uchun turli darajadagi tizimli imkoniyatlarni kengaytirishga qaratilgan. Ushbu loyihaning diqqat markazida: (I) maktabgacha ta'lim olish imkoniyatini yaxshilash; (II) tizimni mustahkamlash; (II) o'quv dasturlari va maktabgacha ta'limning muqobil modellari (III), o'qituvchilar va rahbarlarning salohiyatini oshirish turadi.

Loyiha quyidagi tarkibiy qismlardan iborat: (1) maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ta'lim muassasalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish; (2) maktabgacha ta'lim sifatini oshirish tizimi va salohiyatini mustahkamlash; (3) loyiha boshqaruvini qo'llab-quvvatlash; (4) moliyaviy audit bo'yicha maslahat; (5) texnik ko'rib chiqish va monitoring bo'yicha maslahat; (6) favqulodda vaziyatlarga javob berish komponenti.

Jahon banki, "Iqtisodiy rivojlanish uchun xalq ta'limini o'zgartirish" loyihasi,
2023-yil, sentyabr – 2028-yil, iyun, 50 million AQSH dollari, umummilliy

1-komponent. Ta'lim va ta'lim muhitini yaxshilash: (i) maqsadli maktablarda qizlarning hayz ko'rish salomatligi va SKG obyektlarining mavjudligi uchun genderga xos talablarni ilgari surish; (ii) o'quvchilarning kelajakdagi inqirozlarga, 21-asr ish joylariga tayyorligini qo'llab-quvvatlash va ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish hamda ulardan foydalanishni yaxshilash.

UNICEF, "Maktabda salomatlik va ovqatlanish" loyihasi,
2023-yil, yanvar – dekabr, milliy daraja

Ushbu loyihaning maqsadi sog'lom muhit yaratish, kasalliklarning oldini olish va salomatlikni mustahkamlash, shuningdek, bolani oiladagi o'zgarishlarning tashabbuskori sifatida tan olish orqali maktab o'quvchilarining sog'liqni saqlash masalalari bo'yicha xabardorligini oshirish va ularda tegishli ko'nikmalarni rivojlantirishdan iborat.

UNICEFning "Maktablarda SKG" dasturi, *2023-yil, yanvar – dekabr, milliy daraja*

Ushbu loyihaning maqsadi maktab yoshidagi bolalarning salomatligi va o'quv faoliyatini yaxshilash orqali ularning oilalari bilan, shuningdek, suv va sanitariya bilan bog'liq kasalliklarini kamaytirishdan iborat.

UNICEF, JSST, UNFPAning "Qoraqalpog'istonda aholiga yo'naltirilgan, iqlim sharoitiga chidamli birlamchi tibbiy yordam va tibbiyot muassasalari hamda maktablarda suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena amaliyoti asoslarini yaratish" qo'shma dasturi, *2023-yil, yanvar – dekabr, 2 780 000 AQSH dollari, mintaqaviy: Qoraqalpog'iston*

Loyiha maqsadi:

- Qoraqalpog'istonda 320 000 kishiga mo'ljallangan iqlimga chidamli birlamchi tibbiy va suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish.
- Qoraqalpog'istonda 5000 nafar bola va o'smir uchun xavfsiz, ekologik toza 10 ta maktabdan foydalanish imkoniyatini kengaytirish.
- Uchta tumanda (Kegeyli, Chimboy va Qorao zak, shu jumladan, inklyuziv ta'lim uchun Nukus shahri) 241 000 kishi uchun inklyuziv ta'lim, sog'liqni saqlash ehtiyojlari va iqlim o'zgarishini yaxshilash.

UNICEF, UNFPA, UNODCning "O'smirlarning salomatligi, ovqatlanishi, suv bilan ta'minlanishi, sanitariya, gigiyena va farovonligini yaxshilash hamda COVID-19 davrida va undan keyin yoshlar iste'dodidan foydalanish orqali Qoraqalpog'istonning barqaror kelajagiga sarmoya kiritish" qo'shma dasturi, *2023 yil, yanvar – dekabr, 3 550 273 AQSH dollari, mintaqaviy: Qoraqalpog'iston*

Qo'shma loyihaning asosiy maqsadi aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari, jumladan, o'smirlarning xavfsiz va toza maktablar hamda sog'liqni saqlash muassasalariga bo'lgan shoshilinch ehtiyojlarini, shuningdek, sog'liqni saqlash va ovqatlanishning boshqa ehtiyojlarini qondirishdan iborat; uchta tumanda (Mo'ynoq, Qo'ng'irot va Bo'zatov) ijtimoiy innovatsiyalar ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirish orqali inson kapitali va yoshlarning barqarorligini mustahkamlash.

Loyiha doirasida 15 ta maktab va 20 ta suv tozalash inshootini qurish qo'llab-quvvatlandi, 1076 dan ortiq maktab o'qituvchisi va 16000 nafar maktab o'quvchisi SKG va ovqatlanish bo'yicha o'qitildi, 131 000 nafar o'spirin qizga (10–17 yosh) temir va foliy kislotasi qo'shilgan 5 million tabletka va 80 000 albendazol tabletkalari, shuningdek, 7–14 yoshdagi 40 ming o'quvchini qamrab olgan degelmintizatsiya tadbirining ikki bosqichi amalga oshirildi.

UNICEFning "Markaziy Osiyo mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik mamlakatlari va Kavkazda suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena sohasidagi innovatsiyalardan foydalanishni yaxshilash va mustahkamlash bo'yicha OTB bilan texnik hamkorlik to'g'risidagi bitim"i, *Milliy daraja*

Ushbu loyihaning maqsadi SKG standartlarini takomillashtirish, maktablarda SKG sohasida BMA tadqiqotlarini o'tkazish va SKG sohasidagi ijtimoiy xulq-atvorni o'zgartirish strategiyasini ishlab chiqishdir.

UNICEFning "Surxondaryo viloyatida inklyuziv ta'lim, ijtimoiy xizmatlar va huquqiy yordamdan keng foydalanish imkoniyatini ta'minlash" loyihasi (Yevropa Ittifoqi bilan birgalikda), *2022-yil, iyun – 2023-yil, dekabr, texnik va moliyaviy hissa, Surxondaryo viloyati tajribani respublika bo'ylab yanada yoyish uchun tajriba hududi sifatida*

Ushbu loyihaning maqsadi maktab yoshidagi afg'on bolalar va jamoalarning bolalari uchun yangi yondashuv va metodologiyani joriy etish, o'qituvchilarni tayyorlash va o'quv yo'qotishlarini bartaraf etishga erishish hamda dominant mahalliy tilga o'tish orqali ona tili darslarini o'tkazish, qizlarga alohida e'tibor qaratilgan holda rasmiy va norasmiy inklyuziv (ko'p tilli) ta'limni joriy etishdir.

2. O‘QUV DASTURI VA PEDAGOGIKA, O‘QUV-USLUBIY MATERIALLAR, O‘QITUVCHILARNI TAYYORLASH

2.1. TAHLIL

From 1960-yildan 2022-yilgacha O‘zbekiston aholisi 8,53 milliondan 35,27 million kishiga yetdi (stat.uz, 2022-yil). O‘zbekiston aholisining o‘sishi davom etadi va so‘nggi prognozlarga ko‘ra, 2030-yilga kelib uning aholisi 40 million kishiga yetadi (UNFPA prognozi). Aholining bunday tez sur'atda o‘sishi barcha ijtimoiy sohalarga bosim o‘tkazib, jiddiy iqtisodiy oqibatlarga olib keladi.

Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko‘ra, maktabgacha ta'lim qamrovi 2017-yildagi 27% (3–6 yosh) ko‘rsatkichga nisbatan 2022-yilda 71% dan oshgan. 6 yoshli bolalarning bir yillik maktabgacha ta'limda ishtirok etish darajasi 2022-yil sentyabr oyida 90 foizga yetdi. Biroq 2022-yilda chop etilgan MICS ma'lumotlari mintaqaviy farqlarni ko rsatib berdi: qamrovning eng yuqori darajasi Toshkent shahrida (54%), eng past ko‘rsatkich (23%) esa Janubiy geoiqtisodiy mintaqada.

2022-yilda 6,3 million bola umumiy o‘rta ta'lim oldi, ularning 51 foizi qizlar hisoblanadi. Maktabdan tashqari bolalar uchun rasmiy statistika mavjud emasligiga qaramay, 2022-yilgi MICS ma'lumotlariga asoslangan tahlil shuni ko‘rsatadiki, to‘liq ta'lim kursini tugatish bo‘yicha gender va geografik tengsizliklar saqlanib qolmoqda: o‘g‘il bolalarning 94,3 foizi va qizlarning 93,3 foizi to‘liq o‘rta ta'limga ega bo‘lishadi.

Ta'lim sifatiga kelsak, 2021-yilda o‘tkazilgan quyi sinflarda o‘qishni baholash natijalari (USAID, 2022; AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasi, 2022) 2019-yilda o‘tkazilgan UNICEF-MMTV ta'limini baholash natijalari (UNICEF va MMTV, 2019) o‘quvchilarning tilni tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishda va yanada murakkab va konseptual muammolarni hal qilishda hisoblash ko‘nikmalarini qo‘llashda orqada qolishlarini ko‘rsatdi. 2022-yilda O‘zbekiston birinchi marta 15 yoshli o‘quvchilarning ta'lim natijalarini baholaydigan Xalqaro o‘quvchilarni baholash dasturida (MS bo‘yicha) ishtirok etdi; UNICEF uni amalga oshirishni qo‘llab-quvvatlab texnik yordam va ilg‘or tajriba almashish bilan ta'minladi.

2.2. MUAMMOLAR

O‘quv dasturlari va o‘quv materiallarini isloh qilishda aniqlik, izchillik va muvofiqlashtirishning mavjud emasligi

Barqarorlik, sifat va izchillik keng ko‘lamli islohotlar muvaffaqiyatini ta'minlash, shuningdek, o‘qituvchilar malakasini oshirish, o‘quv dasturlarini isloh qilish, pedagogika va baholash sohasidagi parallel tashabbuslar bilan bog‘lanishning kalitidir.

O‘quv dasturlarini qayta ko‘rib chiqish uchun noreal maqsadli ko‘rsatkichlarni belgilash o‘quv dasturining inklyuzivligini ta'minlash va o‘qituvchilarni tayyorlash uchun qo‘shimcha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

O‘quv-uslubiy materiallarni ishlab chiqish qismli yondashuv, izchillik va muvofiqlashtirishning yo‘qligi bilan tavsiflanadi. Bu sa'y-harakatlarning keng takrorlanishiga va isrofgarchilikka, shuningdek, turli islohotlar (ko‘pincha sarmoyachilar tomonidan moliyalashtiriladigan) o‘rtasidagi tafovutga olib keldi. Bundan tashqari, tarixiy jihatdan islohotlar yo‘nalishini o‘zgartirish, o‘quv dasturlarini isloh qilish uchun mas'ul bo‘lgan ishchi guruhlarni tarqatib yuborish va yangi guruhlarni tayinlash holatlari tez-tez uchraydi. Ushbu sohada salohiyatni oshirish katta kuch va vaqt talab etadi. Mas'uliyatli texnik rahbarlar, jamoalar va mualliflarning bir necha bor o‘zgarishi bilim va tajribaning katta yo‘qotilishi bo‘lib, islohotlarni amalga oshirishni sezilarli darajada kechiktiradi va o‘quv natijalariga salbiy ta'sir qiladi.

Manfaatdor tomonlar bilan bo‘lib o‘tgan munozaralarda ta'kidlangan kamchiliklar qatoriga Malaka oshirish instituti va Pedagogika universiteti o‘quv dasturlari (maktabgacha va maktab o‘qituvchilari malakasini oshirish) zaif muvofiqlashtirilgani, shuningdek, EDD, maktabgacha va maktab o‘quv dasturlari hamda O‘UMning kengroq islohoti o‘rtasida muvofiqlashtirilmaganlik kiradi.

Kelajakdagi har qanday islohotlar, tashabbuslar, dasturlar/loyihalar izchillik, bir-birini to‘ldirish va izchillik tamoyiliga asoslanishi kerak: yo‘nalishning tez-tez o‘zgarishi va uzoq muddatli barqarorlikning yo‘qligi zararli va ta'lim natijalariga salbiy ta'sir qiladi. Agar muvofiqlashtiruv barqaror bo‘lmasa, islohotlarning muvaffaqiyati ehtimoldan yiroq.

O‘qituvchilar malakasini uzluksiz oshirish masalalarida qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi

Ma'lumotlarning keng doirasi shuni ko‘rsatadiki, ta'lim natijalariga ta'sir qiluvchi eng muhim o‘zgaruvchi sifatli ta'limdan foydalanish imkoniyatidir. O‘qitish sifatiga pedagogika, o‘quv dasturlari, baholash va tizimli darajadagi aralashuvlar bilan bog‘liq kengroq islohotlar ta'sir qiladi. Chunki ta'lim sifati sezilarli darajada yaxshilanmasa, ularning barchasi minimal ta'sir ko‘rsatishi mumkin. Ushbu sohadagi islohotlar ayniqsa o‘tish davrida – darsliklarga asoslangan ta'lim hamda o‘qitish yondashuvlaridan voz kechish paytida juda muhimdir.

Kelgusi o‘n yil ichida 3 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bir milliondan ortiq bolani ta'limga jalb qilish rejalashtirilgani sababli mamlakat 50 000–75 000 maktabgacha ta'lim o‘qituvchisini ta'lim tizimiga jalb qilishga tayyorgarlik ko‘rishi kerak. Bo‘lajak maktabgacha ta'lim pedagoglarini so‘nggi o‘quv dasturlari va bolaga yo‘naltirilgan YBRSga muvofiq tayyorlash o‘qituvchilar va pedagogikaning rasmiy tayyorgarligidan oldingi o‘quv dasturlarini qayta ko‘rib chiqish va tahlil qilishni talab qiladi. O‘qituvchilarni tayyorlash tizimida moslashuvchanlik yo‘q, kredit tizimi yo‘q. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari uchun mintaqaviy va tuman ta'limi tizimini qayta ko‘rib chiqish va tashkil etish zarurdir. Maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarining salohiyatini MMTV tomonidan olib borilgan tahlil ularga maktabgacha ta'lim muassasalarini boshqarish va boshqaruvning zamonaviy usullarini o‘rgatish zarurligini ham ko‘rsatadi (BMT O‘zbekiston, 2019).

Davlat statistika qo‘mitasining so‘nggi ma'lumotlariga ko‘ra, 10 522 maktabda 521 600 o‘qituvchi faoliyat olib boradi. Har yili tizimga 7000 ga yaqin yosh va malakasi oshgan o‘qituvchilar keladi, ularning xuddi shunday miqdordagisi nafaqaga chiqadi (Davlat statistika qo‘mitasi, 2023). To‘rt yuz (400) maktab direktorsiz ishlamoqda va maktablardagi bo‘sh ish

o‘rinlarini to‘ldirish uchun hali ham yuzlab o‘qituvchilar kerak. Kelajakdagi ta’lim xizmatlari va amaldagi o‘qituvchilarni qayta tayyorlash o‘rtasida aloqaning yo‘qligi jiddiy muammo hisoblanadi. O‘qituvchilarni o‘qitishning umumiy tizimini takomillashtirish talab etiladi, chunki o‘qituvchilarni o‘qitish tizimida standartlashtirilgan yondashuv, baholash va monitoring mexanizmlari mavjud emas. Ushbu muammo o‘qituvchi-murabbiylarni tayyorlash tizimining yo‘qligi bilan yanada kuchaymoqda. Maktablarda o‘qituvchilarni qabul qilish amaliyoti eskirgan va faqat ish bilan bog‘liq texnik savollar doirasi bilan cheklangan.

Bundan tashqari, maktabgacha ta’lim tarbiyachilari va maktab o‘qituvchilari uchun ish joylarida qo‘llab-quvvatlovchi nazorat va uslubiy yordam tizimlari mavjud emas.

Ta’lim amaliyotini baholashda tizimning mavjud emasligi

O‘qituvchilar birinchi navbatda darslikdagi ko‘rsatmalarga tayangan. Bu tarixiy sharoit ta’lim amaliyotini isloh qilish urinishlariga putur yetkazdi. Kelajakdagi islohotlarning muvaffaqiyati o‘quv dasturlari, baholash va O‘UM maktabgacha ta’lim muassasalari va maktablarda aks ettiruvchi ta’lim amaliyotini targ‘ib qiladigan kompleks yondashuvni talab etadi.

Ta’lim va o‘qitishning asosiy jihatlari, jumladan, rejalashtirish, dars o‘tish va darsda o‘qitishning dalillarga asoslangan yondashuvlari (shu jumladan, texnologiyadan to‘g‘ri foydalanish) bo‘yicha yo‘l-yo‘riqlarga aniq ehtiyoj bor. Baholash amaliyoti bo‘yicha batafsil yo‘riqnoma kerak, jumladan:

- sinfda ta’limni baholashda amaliy yondashuvlar;
- baholash jarayonini rejalashtirish;
- baholashni kengroq pedagogik amaliyotga integratsiyalash;
- ta’lim va o‘qitishda ma’lumot berish uchun baholash ma’lumotlaridan foydalanish;
- sinf, maktab, mintaqa va mamlakat darajasidagi aralashuvlarni asoslash uchun baholash ma’lumotlaridan foydalanish;
- bu baholashlar o‘quvchilarning alohida ehtiyojlarini hisobga olgan holda tabaqalashtirilgan o‘qitishga hissa qo‘shishini ta’minlash;
- ta’limda reflektiv yondashuvdan foydalanishga ko‘maklashish.

Maktabgacha ta’limda kuzatuv orqali YBRS asosida bolaning rivojlanishini baholash mexanik ravishda amalga oshirilsa-da, kuzatuv natijalaridan amaliy foydalanish va o‘quv jarayonini rejalashtirish mavjud emas.

O‘quv dasturlari va imtihonlarning mazmuni yoshi va/yoki maktabda ta’lim olgan yillari nuqtayi nazaridan solishtiriladigan xalqaro kontekstdagi tegishli standartlardan past, shuningdek, o rta maktab o‘qituvchilarining darajasi ham xuddi shunday.

Shuningdek, EYFS kabi yaxshi tuzilgan xalqaro ilg‘or tajriba modellariga asoslanib, shunday o‘quv dasturlarining uyg‘unligini kuchaytirish ustida ishlash zarur.

Manfaatdor tomonlar aniqlagan qo‘shimcha muammolar:

- kadrlar tayyorlash ehtiyojga qarab amalga oshirilmasligi (turli hududlarda o‘qituvchilarning yetishmasligi);
- o‘qituvchilar va maktab psixologlarini tayyorlash bo‘yicha o‘quv dasturlariga oilaviy va hayotiy ko‘nikmalarni kiritish zarurligi;
- o‘qituvchilar malakasini oshirish kurslarini o‘qituvchilar uchun kasbiy standartlar va kompetensiya asoslariga moslashtirish kerakligi;
- pedagog kadrlarni kasbiy tayyorlash va malakasini oshirish sohasida izchillik va o‘zaro muloqotning yo‘qligi yoki yetishmasligi;
- pedagog kadrlar tayyorlash tizimi bitiruvchilari bilimlarining belgilangan sifat va davlat standartlariga mos kelmasligi, natijada maktablarga sifatsiz kadrlarning kirib kelishi;
- talabalar/o‘qituvchilarda bakalavriat va malaka oshirish kurslarida olingan amaliy bilimlardan ko‘ra nazariy bilimlarning ustunligi;
- maktablarda tizimga kirgan yosh o‘qituvchilarni tayyorlash/yo‘naltirishning samarali tartibi yo‘qligi;
- bakalavriat va malaka oshirish kurslari mazmuni sohadagi mahalliy va xorijiy tadqiqotlar natijalaridan yetarli darajada xabardor emasligi;
- malaka oshirish sohasida o‘qituvchilarni tayyorlash sifati va ular uchun malaka oshirish kurslarining yetishmasligi;
- bakalavriat va malaka oshirish kurslari hamda ta’lim va kasbiy standartlar o‘rtasidagi aloqaning yetarli emasligi / yo‘qligi;
- o‘quv kurslari sifatini o‘lchash mexanizmlarining yo‘qligi;
- o‘quvchilar faoliyatini baholashda amaldagi va yangi o‘qituvchilarda bilim va malakalarning past/yetishmayotgan darajasi;
- xalqaro tajriba asosida ta’lim va fakultativ dasturlarni takomillashtirish, sinovdan o‘tkazish va joriy etish;
- barcha fanlar bo‘yicha davlat ta’lim standartlarini (DTS) ishlab chiqishni yakunlash;
- DTS asosida ta’lim dasturlarini takomillashtirish, xalqaro tajribani sinovdan o‘tkazish va amaliyotga joriy etish;
- ta’lim muassasalari uchun darsliklar yaratish, dunyoga mashhur nashriyotlarning darsliklari va o‘quv-uslubiy to‘plamlarini mahalliylashtirish va nashr etish;
- takomillashtirilgan DTS, o‘quv dasturlari, o‘quv rejalari va darsliklar asosida professor-o‘qituvchilar malakasini oshirishning maqsadli kurslari va treninglarini tashkil etish;
- darsliklar va o‘quv-uslubiy majmualar yaratish bo‘yicha ishchi guruhlar a’zolari uchun xalqaro va mahalliy malaka oshirish kurslari va treninglarni tashkil etish;
- umumta’lim maktablarining yuqori sinf rahbarlari va jismoniy tarbiya o‘qituvchilari uchun “Hayotga tayyorgarlik” dasturi bo‘yicha uslubiy qo‘llanmani amaliyotga joriy etish;

- maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari uchun professional standartlarni tasdiqlash;
- maktabgacha ta'lim muassasalarining masofaviy ta'lim muassasalari o'qituvchilarini kasbiy standartlar asosida attestatsiyadan o'tkazish tizimini takomillashtirish;
- ta'lim tizimida, xususan, maktabgacha ta'limda turli xalqaro loyihalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning yetarli darajada muvofiqlashtirilmagani;
- amaliyot jihatidan AKT, FTMSM va innovatsiya kabi sohalarda samarali pedagogik yondashuvlar haqida tushunchalarning mavjud emasligi.

2.3. IMKONIYATLAR

O'quv dasturlari va o'quv materiallarini isloh qilishda aniqlik, izchillik va muvofiqlashtirish

Kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturlariga o'tish o'qituvchilarni tayyorlash, o'quv materiallarini baholash va ishlab chiqish sohasidagi parallel islohotlar bilan kesishgan ushbu sohadagi doimiy islohotlar uchun asos sifatida foydalanilishi kerak.

Milliy o'quv dasturi (MO'D) va tegishli reja so'nggi o'zgarishlarni hisobga olgan holda yangilanishi va keyinchalik barcha kichik tarmoqlar o'rtasida izchillik ta'minlanishi kerak.

Qayta ko'rib chiqilgan SRDRV va maktabgacha ta'lim dasturi butun mamlakat bo'ylab joriy etilishi kerak, bunda asosiy e'tibor maktabgacha ta'lim mutaxassislarining o'quv dasturini turli sharoitlarga moslashtirishda salohiyatini rivojlantirishga qaratilishi zarur. Bunday shartlarga quyidagilar kiradi: (i) til xilma-xilligi bo'lgan jamoalarga xizmat ko'rsatadigan maktabgacha ta'lim muassasalarida faoliyatni osonlashtirish uchun qayta ko'rib chiqilgan o'quv dasturlari, o'quv qo'llanmalari va O'UM/o'yin materiallarini moslashtirish; (ii) umumiy maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun o'quv dasturi, pedagogika va materiallarni moslashtirish; va (iii) an'anaviy maktabgacha ta'lim muassasalari uchun ilg'or xalqaro tajribani moslashtirish.

Maktabgacha ta'limdan boshlang'ich ta'limga, o'rta ta'limdan o'rta maxsus ta'limgacha yoki ishga uzluksiz o'tishni ta'minlash uchun aniq strategiyani ishlab chiqish kerak. Yaqinda Maktabgacha ta'lim vazirligi va Xalq ta'limi vazirliklari birlashdi, bu ta'limning dastlabki bosqichlari o'rtasida izchillikni ta'minlash uchun ajoyib imkoniyat yaratadi. Xuddi shu tarzda, Toshkent davlat pedagogika universiteti nazoratining Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligidan MMTVga o'tishi izchil va barqaror yondashuvni ta'minlash orqali o'quvchilarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondiradigan ta'lim va salohiyatni oshirish imkoniyatlarini kengaytirishi kerak.

O‘qituvchilarning doimiy kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash

Maktabgacha ta’lim (ishlab chiqilgan va tasdiqlanishini kutayotgan) va maktab ta’limi (ishlab chiqilgan va tasdiqlanishini kutayotgan) pedagoglarining kasbiy standartlari o‘qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimi hamda o‘quv dasturlarini takomillashtirish uchun asos bo‘lishi kerak. O‘z-o‘zini baholash va qiyosiy tahlilga asoslangan maktabni takomillashtirishni tizimli rejalashtirishning bir qismi sifatida murabbiylik, yetakchilik va salohiyatni oshirishni o‘z ichiga olgan o‘quvchilar natijalarini samarali yaxshilash uchun yondashuvlarni qabul qilishda maktab rahbarlari va sinf rahbarlarini qo‘llab-quvvatlashning aniq mexanizmini yaratish kerak. Maktabgacha ta’lim xodimlarining malakasini oshirish instituti (direktorlar, metodistlar va maktabgacha tarbiyachilar) oliy o‘quv yurtlariga kirish kvotalari oshirilib, maktabgacha ta’lim o‘qituvchilari uchun bakalavriat dasturi 3 yilga qisqartirildi, hozirgi maktabgacha ta’lim o‘qituvchilariga ta’lim/ish yo‘nalishini o‘zgartirish, shuningdek, amaliy faoliyatni mustahkamlash uchun Pedagogika universitetida 6 oy davomida qayta tayyorlash kurslarini o‘tashga imkon berildi. Davlat talablari va “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim dasturi asosida maktabgacha ta’lim bo‘yicha uslubiy qo‘llanmalar ishlab chiqish bo‘yicha ishlar olib borilib, maktab miqyosida o‘qituvchilar uchun qo‘llanmalar yaratish bo‘yicha olib borilayotgan ilg‘or ishlar bu sohani yanada rivojlantirish uchun ajoyib asos bo‘lmoqda.

Shu bilan birga, o‘qituvchilar va maktabgacha ta’lim muassasalari rahbarlarining malakasini oshirish kurslari to‘plamini tayyorlash va mintaqaviy darajada o‘qituvchilarning malakasini oshirish tizimini yaratish zarurati hali ham mavjud. Bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash bo‘yicha o‘quv dasturi va pedagogikasi maktabgacha ta’lim o‘quv dasturi, milliy talablar va ilg‘or xalqaro tajribaga muvofiq qayta ko‘rib chiqilishi kerak. O‘qituvchilar uchun raqamli onlayn platformalar (“Bolalik akademiyasi”, Avloniy institutining “O‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi” platformalari) butun mamlakat bo‘ylab o‘qituvchilar tomonidan keng qo‘llanishi kerak.

O‘qituvchilar va maktab direktorlarining malakasini oshirish tizimi davriy o‘qitish modelidan uzluksiz kasbiy rivojlanish modeliga aylandi. Oldingi tizimda maktab o‘qituvchilari har besh yilda bir marta, maktab direktorlari esa har uch yilda bir marta professional rivojlanish imkoniyatiga ega edilar. Yangi model to‘rtta asosiy TBT provayderlarining har biri bilan yillik TBT imkoniyatini yaratadi: “Uzluksiz kasbiy rivojlanish” platformasi, 14 ta mintaqaviy pedagogik o‘quv yurtlari, xususiy markazlar va universitetlar.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish TBT platformasini ishlab chiqish, shuningdek, o‘qituvchilar, direktorlar va boshqa mutaxassislarning kasbiy rivojlanishining yaxlit manzarasini ko‘rish imkonini berdi. Bu IAIni raqamlashtirishga yordam berdi, siyosatchilarga esa dalillarga asoslangan va statistik ma’lumotlarga asoslangan siyosatlarni ishlab chiqishga imkon berdi.

Ta’limni asoslash uchun baholashdan foydalanish

Yaqinda amalga oshirilgan o‘quv dasturlari islohotlari yanada mustahkamlanib, davom etayotgan tizimli islohotlar uchun asos bo‘lib xizmat qilishi kerak. Ularning ijobiy natijasi uchun quyidagilar talab qilinadi:

- Formativ baholash o‘quv dasturi mazmunini o‘rganish bilan bog‘liq holda o‘quv yutuqlari va taraqqiyoti formativ baholashga noto‘g‘ri bog‘lanmagan, birlashtirilmagan yoki ta’sir ko‘rsatmagan;
- Darsliklarga asoslangan pedagogik amaliyot o‘qituvchilar tomonidan formativ baholash jarayonida aniqlangan individual talabalarning ehtiyojlarini qondirish uchun rejalashtirilgan va o‘tkazilgan darslar bilan almashtirildi;
- Barcha o‘qituvchilar introspeksiya va mezonlarga asoslangan maktabni takomillashtirishni kengroq rejalashtirish kontekstida C-SMART maqsadlari bilan darslarni rejalashtirish va o‘tkazishda baholashga asoslangan yondashuvlarni qo‘llash uchun qo‘llab-quvvatlandi, rag‘batlantirildi va o‘qitildi.

Xalqaro standartlarga nisbatan murakkab bo‘lmagan maktab o‘quv dasturi

Milliy o‘quv dasturini ishlab chiqish doirasida amalga oshirilgan ishlarga asoslanib, barcha ta’lim olayotganlarning rivojlanishi hamda rivojlanish natijalarini yaxshilash uchun o‘quv dasturlari, baholash, O‘UM va pedagogika chorrahasida maqsadli islohotlarni amalga oshirish bo‘yicha aniq imkoniyatlar mavjud.

Asosiy fanlar bo‘yicha natijalarni yaxshilashga diqqatni jamlashni ta’minlash, shuningdek, o‘quvchilarning kutilmalarini oshirish uchun milliy imtihonlarning yuqori standartlarini belgilash va xalqaro standartlarga muvofiq dasturlarning zarur “murakkabligi” darajasini ta’minlashda majburiy fanlar sonini kamaytirish kerak, ayniqsa o‘rta maktablar doirasida.

Bundan tashqari, manfaatdor tomonlar quyidagi imkoniyatlarni ham aniqladilar:

- Maktabgacha ta’lim va Xalq ta’limi vazirliklarining birlashishi;
- o‘qituvchilarning malakasini oshirish;
- “Adolat uchun ta’lim” dasturi asosida o‘rta maktab o‘quvchilari uchun qo‘shimcha didaktik materiallar yaratish;
- bolalarni 2 yoshdan boshlab rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishni boshlash;
- 2 yoshli bolalar bilan ishlash uchun o‘qituvchilarni tayyorlash.
- Mavjud mintaqaviy va tuman markazlari kelajakda AKT, FTMSM va innovatsiyalar amaliyotini takomillashtirish uchun platforma bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

2.4. TARAQQIYOT BO‘YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI

Jahon bankining “Iqtisodiy o‘sish manfaati uchun xalq ta’limini o‘zgartirish” loyihasi, *2023-yil, sentyabr – 2028-yil, iyun*

Loyiha maqsadlari:

- qizlarning hayz ko‘rish salomatligi uchun jinsga xos talablarni bajarishga yordam berish va maqsadli maktablarda SKG obyektlaridan foydalanishni ta’minlash;
- o‘quvchilarning 21-asrning kelajakdagi inqirozlari va ish joylariga tayyorgarligini qo‘llab-quvvatlash; 1-komponent ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish va bu jihatni yaxshilash;
- bo‘lajak o‘qituvchilarning amaliy tajribasini kengaytirib, o‘quv dasturidagi o‘zgarishlar bilan muvofiqlashtirish orqali o‘qituvchilarning xizmatgacha tayyorgarligini kuchaytirish;
- pedagogik yondashuv bo‘yicha fikr-mulohazalarni taqdim eta oladigan va o‘qitishni yaxshilaydigan maktab direktorlari va ixtisoslashgan o‘qituvchi-murabbiylarning muntazam kuzatuvi orqali sinfda ta’lim va murabbiylikni qo‘llab-quvvatlash;
- koviddan keyingi davrda ta’lim tizimida vujudga kelgan yangi voqelik talablariga muvofiqlashtirish uchun takomillashtirilgan mexanizmni joriy etishni qo‘llab-quvvatlash, IAI tizimini mustahkamlash. Bundan tashqari, o‘qituvchining kasbiy faoliyati bilan bog‘liq bo‘lishi kerak bo‘lgan martaba o‘sishi va ish haqi kabi rag‘batlantirish tizimini ham IAI tizimini joriy etish orqali mustahkamlash.

Jahon bankining “Bolalarning erta rivojlanishiga ko‘maklashish” loyihasi, *2019–2024.*

O‘zbekistonda erta yoshdagi bolalarni rivojlantirish loyihasining rivojlanish maqsadlari bolalarning erta yoshda ta’limdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, tanlangan davlat maktabgacha ta’lim muassasalaridagi ta’lim muhiti sifatini yaxshilash va ta’lim sifatini tizimli o‘lchash imkonini berishdan iborat. Loyiha O‘zbekiston Respublikasining yaqinda qabul qilingan aksariyat qonunlari va qarorlarida o‘z aksini topgan erta yoshdagi bolalarning rivojlantirish xizmatlarini kengaytirish va takomillashtirish borasidagi harakatlarni qo‘llab-quvvatlaydi:

Loyihaning maqsadlari erta yoshdagi bolalar ta’limidan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash, tanlangan davlat maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim muhiti sifatini yaxshilash va ongli qarorlar qabul qilish uchun ta’lim sifatini tizimli o‘lchash imkoniyatlarini yaratishdan iborat.

Sifatni yaxshilash komponentining bir qismi sifatida quyidagilar ko‘zda tutilgan:

- davlat ta’lim muassasalarining 14 mingga yaqin maktabgacha ta’lim muassasalari pedagoglari va 700 nafar murabbiysini tayyorlash dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari;

- 6 yoshli bolalar uchun 10 800 ta guruhni didaktik to‘plamlar, mebellar va boshqa mahsulotlar bilan jihozlash;
- “MODEL” va “MELE”ni o‘z ichiga olgan “MELKO” xalqaro vositalari asosida maktabgacha ta’lim sifatini o‘lchash bo‘yicha tadqiqotlar o‘tkazish;
- ta’lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar milliy markazini multimedia uskunalari va boshqa mahsulotlar bilan jihozlash.

BMTining NJB hamda BMTining IHOKining MO bo‘yicha mintaqaviy boshqarmasi tashabbusi, *2023–2026-yillarda yoshlar o‘rtasida qonun ustuvorligi, huquqiy madaniyat hamda jinoyatchilikning oldini olish bo‘yicha ta’lim dasturlarini targ‘ib qilish va tashkil etish orqali davom ettiriladi (resurslarni safarbar qilish sharti bilan).*

The Odil sudlov uchun ta’lim (OST) tashabbusi jinoyatchilikning oldini olish va o‘rta maktablar uchun ishlab chiqilgan ta’lim tadbirlari orqali qonuniylik madaniyatini targ‘ib qilishga qaratilgan. Bunday tadbirlar pedagoglarga kelajak avlodni qonun ustuvorligiga tahdid solishi mumkin bo‘lgan muammolarni yaxshiroq tushunish va hal etishga o‘rgatishda yordam beradi hamda o‘quvchilarni o‘z jamoalari va kelajakda faoliyat yuritadigan kasb-hunarlarida faol ishtirok etishga undaydi. UNESCO bilan hamkorlikda korrupsiya, zo‘ravonlik, odam savdosi, kiberjinoyatchilik, halollik, axloq va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish kabilarning oldini olishga qaratilgan boshlang‘ich va o‘rta maktab dasturlari, chora-tadbirlari to‘plami ishlab chiqildi; O‘zbekistonda OST tashabbusi barcha geografik hududlarni, 1000 dan ortiq o‘rta maktablarni va 70 ming o‘quvchini qamrab oldi. Boshlang‘ich darajada OST ta’lim vositalari (“Zorbs” animatsion seriyasi) har o‘quv yilida 500 mingdan ortiq bolani qamrab olgan boshlang‘ich o‘quv dasturlariga kiritilgan.

Markaziy Osiyo uchun IHOKining mintaqaviy boshqarmasining “Korrupsiyaga qarshi ta’lim hamda yoshlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish” bo‘yicha global resurs, BMTining NJBining tashabbusi,
2022–2025 (resurslarni safarbar qilish sharti bilan)

Birlashgan Millatlar Tashkilotiga a’zo davlatlarda jahon e’tirofiga sazovor bo‘lgan “Adolat uchun ta’lim” (AT) va “Korrupsiyaga qarshi akademik tashabbus” (KQAT) tashabbuslarining muvaffaqiyatiga asoslanib, Markaziy Osiyo uchun IHOKining mintaqaviy boshqarmasining “Korrupsiyaga qarshi ta’lim hamda yoshlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish” bo‘yicha global resursi (GRACE) ishga tushiriladi. O‘zbekistonda GRACE BMTning Yoshlar maslahat kengashiga taqdim etildi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining NJB oilaviy ko‘nikmalarini o‘rgatish dasturlari – “Mustahkam oila” va “Birlashgan oila” ota-onalar ishtirokidagi yagona dastur ekani bilan ajralib turadi,
2019–2022, resurslarni safarbar qilish sharti bilan 2023–2026-yillarda davom etishi kutilmoqda

BMT NJB Xalq ta’limi vazirligi bilan birgalikda O‘zbekistonda “Mustahkam oila” va “Birlashgan oila” dasturlarini joriy etdi. Ushbu dasturlar ota-onalarning malakasini oshirish,

bolalar farovonligini oshirish va ruhiy salomatlikni mustahkamlashga qaratilgan. BMTning O'zbekistondagi UNP tomonidan joriy etilgan oilaviy ko'nikmalarni o'qitish dasturlari gender jihatlarini hisobga olganini isbotladi (tarbiyachilarga ham, o'g'il va qizlarga ham teng darajada ta'sir qiladi). Ushbu dasturlar asosan maktablarda amalga oshiriladi, lekin ularni uyda yoki jamoalarda, chekka qishloq joylarida va resurslar cheklangan joylarda, shu jumladan, vatanga qaytganlar, muhojirlar va o'z vatanlariga qaytayotgan shaxslar (ularning aksariyati Afg'onistondan) kabi toifalarda amalga oshirish mumkin. Dastur to'rt soatlik, ikki soatlik mashg'ulotlarni o'z ichiga oladi, dasturning birinchi soatida yoshlar va ota-onalar alohida, ikkinchi soatida esa birgalikda qatnashadilar. Ota-onalar faoliyati xulq-atvor xavf omillarini o'rgatish, shuningdek, oilaviy nizolarni boshqarish va bolaning oilaviy faoliyatda ijobiy ishtirokini rag'batlantirishga qaratilgan. Bolalar tengdoshlarning bosimiga qarshi turish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish haqida bilimga ega bo'ladilar. O'quv dasturlaridan foydalanishga tayyor materiallar o'zbek, rus va qoraqalpoq tillarida mavjud. Dunyo bo'ylab nazorat ostida o'tkazilgan bir qator tanlangan tadqiqotlar o'quvchilar o'rtasida tajovuzkorlik, huquqbuzarlik va ijtimoiy mojarolar darajasining statistik jihatdan sezilarli darajada pasayishini, xulq-atvor muammolarining kamayishini va oilaviy ta'lim/tarbiya dasturida ishtirok etganlarning akademik malakasini oshirishini ko'rsatib berdi. "Kuchli oila" tashabbusi doirasida 3700 nafar milliy vositachi va 20 nafar milliy murabbiy tayyorlandi, 450 ming bola va 920 ming oila a'zosi ota-onalarni tarbiyalash bo'yicha seminarlarda qatnashdi.

BMT NJB UNICEF/UNFPA/ BMT NJBning qo'shma dasturi doirasida o'smirlarning salomatligi, ovqatlanishi, suv ta'minoti, sanitariya, gigiyena va farovonligini yaxshilash hamda yoshlar salohiyatini mustahkamlash orqali "Qoraqalpog'istonning barqaror kelajagiga sarmoya kiritish" dasturi doirasida "Birlashgan oila" dasturini Qoraqalpog'iston Respublikasining uchta tumanida (Bo'zatov, Qo'ng'irot, Mo'ynoq) COVID-19 pandemiyasi va undan keyin amalga oshirishni qo'llab-quvvatladi. Loyihani amalga oshirish davrida dastlabki tumanlardagi 60 ta maktabda 1660 oila dasturdan foydalandi. Bundan tashqari, 92 nafar vositachi (psixologlar va o'qituvchilar) dasturni butun mintaqaga kengaytirish imkoniyati bilan amalga oshirish uchun o'qitildi. Dasturning asosiy afzalliklari orasida darajasi kamroq tajovuzkor xatti-harakatlar va / yoki noto'g'ri xatti-harakatlar (30%) va dastur ishtirokchilari orasida yuqori ilmiy yutuqlar (20%) kuzatildi.

BMT TDning Surxondaryo viloyatida Afg'oniston fuqarolarining ta'lim berish va o'qitish bo'yicha salohiyatini kuchaytirish tashabbusi

Ushbu loyiha Afg'oniston fuqarolari uchun kasb-hunar ta'limi va o'qitish dasturlarini hamda qisqa muddatli kurslarni kengaytirish, shuningdek, Termizda afg'on fuqarolarini o'qitish bo'yicha ta'lim markazining (AFO'TM) salohiyatini yanada mustahkamlash orqali yoshlar va ayollarga alohida e'tibor qaratgan holda yangi ta'lim imkoniyatlarini yaratish, mavjud ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Loyiha doirasida 330 dan ortiq talaba temiryo'l muhandisligi va qurilish, o'zbek tili va adabiyoti, tikuvchilik, axborot texnologiyalari, agrobiznes va turizm sohalarida bir yillik malaka oshirish kurslarida bakalavr darajasiga ega bo'lishlari kutilmoqda. Bundan tashqari, 100 nafar talaba avtomobil haydash, sartaroshlik va tikuvchilik kabi asosiy kasblar bo'yicha 3 oylik qisqa muddatli kurslarda o'qish imkoniyatiga ega bo'ladi. AFO'TMning texnik va ta'lim salohiyati ushbu loyihani amalga oshirishdan katta foyda oladi, chunki IT uskunalar, avtobuslar va sinfdagi mashg'ulotlar uchun boshqa materiallar, mebel

va boshqa jihozlarni sotib olish, shuningdek, ta'lim markazida BMT TD hamkorlik markazini yaratish rejalashtirilgan.

BMT TDning "O'zbekistondagi samarali, hisobdor va shaffof boshqaruv institutlari orqali korrupsiyaga qarshi kurashish" loyihasi,

22-may – 22-dekabr, 8 million dollar – milliy darajada

Loyiha korrupsiyaga qarshi ta'limni butun milliy ta'lim tizimiga joriy etdi, shu jumladan:

(1) Xalq ta'limi vazirligi bilan birgalikda 4–8-sinf o'quvchilari uchun "Halollik va rostgo'ylik", 9–10-sinf o'quvchilari uchun "Korrupsiyaga qarshi kurash asoslari", o'qituvchilarni qayta tayyorlash markazi negizida o'qituvchilar va murabbiylar uchun "Korrupsiyaga qarshi kurash" o'quv-uslubiy kursini o'qitish joriy etildi.

(2) Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi bilan birgalikda oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun "Korrupsiyaga qarshi kurashish – halollikning asosi" mavzusida o'quv-metodik kurslar joriy etildi.

(3) Tajriba loyihalari sifatida Xalq ta'limi hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirliklarida, viloyatlar xalq ta'limi boshqarmalarida, umumta'lim maktablarida, Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida, Toshkent davlat yuridik universitetida korrupsiyaga qarshi kurash salohiyatini oshirish ko'zda tutilgan.

UNESCO va TXHning "O'zbekistonda o'qituvchilarning malakasini oshirishga yondashuvlarni moslashtirish va miqyoslash" global tadqiqot loyihasi,

2020-yil, may – 2022-yil, dekabr

UNESCO MMTV va unga bo'ysunuvchi tuzilmalarning tadqiqotga asoslangan o'qituvchilarning malakasini oshirish modelini ishlab chiqish, joriy etish va qo'llab-quvvatlashdagi salohiyatini mustahkamlashni qo'llab-quvvatladi. O'zbekistonda o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishining oldingi modeli har besh yilda bir marta malaka oshirish taklifi hamda faqat fan yo'nalishlari va pedagogik ko'nikmalarni o'rganish bilan cheklangan bo'lsa, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishining yangi modeli uzluksiz ta'lim tamoyillarini amalga oshiradi, bu esa turli kasb-hunar kurslaridan istalgan vaqtda, istalgan joyda moslashuvchan va tejamkor tarzda foydalanish imkonini beradi. Butun mamlakat bo'ylab ishga tushirilishidan oldin model to'rtta mintaqada sinovdan o'tkazildi:

Qoraqalpog'iston, Qashqadaryo, Navoiy va Toshkent shaharlarida yangilangan o'quv dasturi va o'qituvchilar uchun 30 dan ortiq kurslar taklif etildi.

UNESCO ta'limni boshqarish platformasini kengaytirish va takomillashtirishni ham qo'llab-quvvatladi *(https://onlinedu.uz)*, bu o'quv materiallarini o'zlashtirish jarayonini maqbullashtirish, foydalanish qulayligini oshirish, shuningdek, o'qituvchilar o'z bilimlarini va masofaviy o'qitish imkoniyatlarini muhokama qiladigan va baholaydigan platformada professional o'quv jamoalarini (PO'J) kengaytirish imkonini berdi.

UNESCO va Jahon bankining "Malakali o'qituvchilar, malakali millat" qo'shma mintaqaviy tashabbusi, *2021-yil, oktyabr – bugungi kungacha*

UNESCO va Jahon banki Qozog'iston, Qirg'iziston Respublikasi, Tojikiston va O'zbekiston ta'lim vazirliklari bilan hamkorlikda Markaziy Osiyoda pedagogik siyosat to'g'risida mintaqaviy hisobot tayyorlashga rahbarlik qilmoqda. Mintaqaviy loyiha Markaziy Osiyo mamlakatlarini o'qituvchilarga nisbatan samarali siyosat va amaliyot to'g'risida mintaqaviy bilim almashish orqali pedagogik siyosatni takomillashtirishda qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Faoliyat doirasida tizimning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydigan va pedagogik siyosatni yanada takomillashtirish uchun bilim almashishni boshlaydigan siyosat tahlili asosida Markaziy Osiyo mamlakatlaridagi o'qituvchilar siyosati to'g'risida hisobot tayyorlanadi. Ushbu hisobot bilim almashish uchun qo'llanma hujjatiga aylanadi. U UNESCO, Jahon banki va Markaziy Osiyo mamlakatlari ta'lim vazirliklarining rahbarligida ishlab chiqiladi.

UNESCOning "O'zbekistonning qishloq joylarida bandlikni ta'minlash ko'nikmalarini rivojlantirish" loyihasi, *2020-yil, iyul*

Loyihaning umumiy maqsadi ayollar va erkaklar uchun ish imkoniyatlarini yaxshilash orqali qishloq turmush darajasini yaxshilash, aniq maqsad esa barqaror, diversifikatsiyalangan va modernizatsiya qilingan qishloq xo'jaligi ehtiyojlari uchun tegishli ko'nikmalarga ega ayollar va erkaklarni tayyorlashdir. Mazkur loyiha O'zbekiston hukumati tashabbusi bilan qishloq xo'jaligi va irrigatsiya sektorida milliy manfaatdor tomonlar (Qoraqalpog'iston, Xorazm, Buxoro, Surxondaryo) tanlagan qishloq hududlariga alohida e'tibor qaratgan holda ko'nikmalarni rivojlantirish tizimining sifati, dolzarbligi, foydaliligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Loyiha hukumatga qishloq xo'jaligi va sug'orish sohasida yangi tashabbuslar va yondashuvlarni ishlab chiqish, sinovdan o'tkazish va nazoratdan o'tkazishda yordam beradi, bu esa butun mamlakat bo'ylab foydalanish usullari, yuqori texnologiyali qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat sanoati va innovatsion yondashuvlarni qo'llash ko'lamini kengaytirishga qaratilgan.

UNESCOning "Osiyo-tinch okeani va Afrikada o'qituvchilar malakasi va ta'lim standartlarining milliy doirasini rivojlantirish va amaliy qo'llash asosida ta'limning kasbiy darajasini oshirishga ko'maklashish" mintaqaviy loyihasi, *2023-yil, may – 2025-yil, dekabr*

Loyihaning asosiy maqsadlari o'qituvchilarning Milliy kompetensiyalar tizimini va o'qitish standartlarini qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish; shuningdek, o'qituvchilar uchun Milliy kompetensiyalar tizimini va ta'lim standartlarini ishlab chiqish hamda amalga oshirish bo'yicha texnik qo'llanmani yaratish. Loyiha o'qituvchilar uchun ularning ehtiyojlarini hisobga olgan holda treninglar o'tkazishda siyosatchilar salohiyatini oshirishga; shuningdek, yangi ishlab chiqilgan Milliy kompetensiyalar tizimiga muvofiq o'qituvchilar, maktab rahbarlari va ta'lim muassasalari o'qituvchilarining malakalari va ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan.

UNESCOning "Janubiy, Janubi-Sharqiy va Markaziy Osiyoda gender ta'sirchan siyosatini ishlab chiqish, o'qituvchilar malakasini va pedagogikasini oshirish orqali qizlar va ayollarning sifatli ta'lim olish huquqlarini ilgari surish" mintaqaviy loyihasi, *2023–2025-yillar*

Loyiha o'qituvchilarni tayyorlash uchun pedagogik ta'limga gender masalalarini kiritish, shuningdek, bo'lajak va faol o'qituvchilarni tayyorlash uchun o'quv dasturlari va kurslarini ishlab chiqishda pedagogik ta'lim muassasalarining salohiyatini mustahkamlashga qaratilgan. Loyiha "Gender tengligi va ta'lim" kursini ishlab chiqadi hamda ushbu kursni o'qitish uchun mutaxassislar tayyorlanadi.

UNFPAning, "Sog'lom turmush tarzini o'rganish" loyihasi

UNFPA o'qituvchilarga mo'ljallangan Sog'liqni saqlash, Xalq ta'limi hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirliklari tomonidan tasdiqlangan sog'lom turmush tarzi bo'yicha qo'llanmani ishlab chiqdi. Jizzax va Samarqand viloyatlaridagi maktablarda gender tengligi va reproduktiv salomatlikni targ'ib qiluvchi, komponentli sog'lom turmush tarzi bo'yicha treninglar joriy etildi.

Bundan tashqari, 2021–2022-yillarda UNFPA dastlabki loyihasi doirasida O'zbekiston Respublikasining ayrim tumanlarida sog'lom turmush tarzi bo'yicha ta'lim sessiyalarini o'tkazdi. Dastlabki loyiha yakunlari bo'yicha maktab o'qituvchilari maktab o'quvchilari uchun reproduktiv salomatlik, gender tengligi va OIVning oldini olish bo'yicha darslar o'tkazish yuzasidan o'qitildi. Ushbu mavzularni darsdan tashqari ta'limga kiritish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

UNPFAning "Demografik prognozlar" loyihasi

UNFPA Qoraqalpog'iston, Toshkent shahri va O'zbekistonning har bir mintaqasi uchun yosh va jins bo'yicha batafsil ma'lumotlarni taqdim etib, 2050-yilgacha bo'lgan davr uchun demografik prognozlarni ishlab chiqishda yordam berdi. Ushbu prognozlar tug'ilish, o'lim va aholi harakatining sur'atlarini hisobga oladi, bu esa ilmiy asoslangan tahlil va siyosiy qarorlar qabul qilish uchun kutilayotgan demografik vaziyat haqida tushuncha hosil qilish imkonini beradi.

JICA (Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi)ning "Inklyuziv ta'lim amaliyotini mustahkamlash" texnik hamkorlik loyihasi, *2021-yil, noyabr – 2024-yil, noyabr*

Texnik hamkorlikning asosiy chora-tadbirlari:

- MMTV (O'quv markazi, reabilitatsiyaga mo'ljallangan "Imkon" SSM PEO, maktabgacha ta'lim muassasalari) va MTV (Diagnostika markazi, Boshlang'ich maktab) mutaxassislari uchun yaponiyalik mutaxassislar tomonidan o'qituvchilar tayyorlash;
- MMTV va TFV mutaxassislari uchun Yaponiyada har yili ikki haftalik o'quv dasturlari;
- Maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari va 1-sinf boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun standartlarga muvofiq malaka oshirish dasturi, o'quv materiallari, trenerlar uchun qo'llanmalar, baholash vositalarini ishlab chiqish.

JICAning fan va matematika sohasidagi mintaqaviy tafovutlarni bartaraf etish va ta'limni qo'llab-quvvatlash materiallarini yaxshilash maqsadida xususiy sektor (Gakusho, Inc., Yaponiya) bilan BRM biznes modelini ishlab chiqish bo'yicha tadqiqoti

Loyihadan ko'zlangan maqsad ta'lim sohasidagi mintaqaviy tafovutlarni va o'zbek tilida o'quv materiallari yetishmasligini bartaraf etishdan iborat. Loyihaning asosiy faoliyat yo'nalishlari:

(1) "O'rta maktab o'quvchilari uchun raqamli ish daftari" (matematika) taklif etilayotgan yapon o'quv materialini mahalliylashtirish;

(2) Toshkent va Buxoro shaharlaridagi namunaviy maktablarda (6–7-sinflar) "Raqamli ish daftari"ni namoyish qilish;

(3) Tadbirkorlik subyektlariga o'zbek tilidagi yordamchi o'quv materiallarini arzon narxlarda va sifatli yetkazib berishda ko'maklashish.

UNICEFning "Kichik yoshdagi bolalar uchun inklyuziv va adolatli ta'lim" (MT) loyihasi, *2021-yil, yanvar – bugungi kungacha*

Loyihaning maqsadlari:

- Maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni targ'ib qilishda hukumatning qo'llab-quvvatlashi;
- YBRS va maktabgacha ta'lim dasturlarini qayta ko'rib chiqish va amalga oshirishda MMTVni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, o'qituvchilar uchun qo'llanmalarni ishlab chiqish va uslubiy yordam berish;
- Zaif bolalar uchun turli yoshdagi o'yin guruhlari va ko'p tilli ta'limga e'tibor qaratgan holda muqobil modellarni ishlab chiqish va modellashtirishni qo'llab-quvvatlash. 2023-yilda Surxondaryo viloyatida ko'p tilli ta'lim bo'yicha ko'proq guruhlar tashkil etiladi;
- Ilg'or xalqaro tajriba, maktabgacha ta'lim o'quv dasturi va yangi pedagogik standartlar asosida o'qituvchilarni tayyorlash sifatini oshirish maqsadida maktabgacha ta'lim o'qituvchilarini tayyorlash va malakasini oshirish o'quv dasturini qayta ko'rib chiqishda MMTVni qo'llab-quvvatlash;
- MT sohasida axborotni qo'llab-quvvatlash, bolalarni parvarish qilish amaliyoti, bolalarni tarbiyalash va MTga bo'lgan talabni kuchaytirish uchun Rivojlanish kommunikatsiyalari (RK) va Rivojlanish texnologiyalari (RT) strategiyalari/dasturlarini ishlab chiqishda hukumatni qo'llab-quvvatlash. Bunga 0–6 yoshdagi bolalarning ota-onalari va tarbiyachilariga farzandining o'sishi, ovqatlanishi, emlashlari va rivojlanishi haqida so'nggi ma'lumotlarni olish imkonini beruvchi Bebbo Parenting ilovasi kiradi. Yana bir raqamli yechim maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari uchun "O'quv pasporti Bolalik akademiyasi" raqamli platformasi bo'lib, u maktabgacha ta'lim dasturi asosida sifatli o'qitish va rejalashtirish uchun resurslarni hamda tarbiyachilarning alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlashi uchun resurslarni taqdim etadi;

- Ishga kirishdan oldin va keyin o‘qituvchilar uchun o‘quv dasturlariga tegishli majburiy kurslarni joriy etish orqali bolaning huquqlari va zo‘ravonlik, suiiste'mol qilish, e'tiborsizlik va ekspluatatsiyaning barcha shakllaridan himoya qilish bilan bog‘liq o‘qituvchilar malakasini (maktabgacha va maktab) rivojlantirishda hukumatni qo‘llab-quvvatlash.

ITB, O‘zbekiston hukumati va UNICEF tomonidan O‘zbekiston Respublikasida sifatli maktabgacha ta’lim olish imkoniyatini kengaytirish loyihasi

Loyiha maktabgacha ta'lim sifatining turli jihatlarini yaxshilash va O‘zbekistonda sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlash uchun turli darajadagi tizim imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Ushbu loyihaning diqqat markazida: (i) maktabgacha ta'lim olish imkoniyatini yaxshilash; (ii) tizimni mustahkamlash; (ii) o‘quv dasturi va maktabgacha ta'limning muqobil modellari; (iii) o‘qituvchilar va rahbarlarning salohiyatini oshirish turadi.

Loyiha quyidagi komponentlardan iborat:

(1) ta'lim muassasalaridan foydalanishni kengaytirish;

(2) maktabgacha ta'lim sifatini oshirish tizimi va salohiyatini mustahkamlash;

(3) loyihani boshqarishda qo‘llab-quvvatlash;

(4) moliyaviy audit bo‘yicha maslahat;

(5) texnik ko‘rik va monitoring bo‘yicha maslahat;

(6) favqulodda vaziyatlarda harakat qilish komponenti;

UNICEFning maktablarda o‘spirinlarning ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni rivojlantirish dasturi

XXI asrning hayotiy ko‘nikmalarini rivojlantirish dasturi o‘smirlarga shaxsiy va kasbiy hayotida o‘zini muvaffaqiyatli namoyon qilish uchun 7–10-sinf hayotiy ko‘nikmalarini singdirishni maqsad qilib olgan. Xususan, dastur quyidagi sohalardagi 16 ta asosiy mavzuni qamrab oladi: o‘z-o‘zini anglash va o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, shaxslararo ko‘nikmalar va qaror qabul qilish/fikrlash qobiliyatlari. Dastur Qoraqalpog‘iston, Toshkent viloyati, Toshkent shahri va o‘smirlar uchun ikkita respublika yopiq maktab-internatlariga moslashtirilgan, taqdim etilgan hamda muvaffaqiyatli sinovdan o‘tkazilgan.

UNICEFning AflaYouth “Ijtimoiy ko‘nikmalar, bandlik va tadbirkorlik ko‘nikmalari va moliyaviy ta’lim” dasturi

AflaYouth o‘quv dasturi 16 yoshdan 24 yoshgacha bo‘lgan ayollar va erkaklarning ish bilan ta'minlanish ko‘nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan. O‘quv dasturi uchta o‘quv qo‘llanmasini o‘z ichiga oladi: (1) ijtimoiy va moliyaviy ko‘nikmalar hamma uchun asosiy mavzulardan biri; (2) ishga joylashish ko‘nikmalari; va (3) tadbirkorlik ko‘nikmalari, ularning ish faoliyati rejasiga qarab yoshlarni tanlash. Dastur Bandlik va mehnat munosabatlari

vazirligi (BMMV), MTV va BMT TD bilan birgalikda moslashtirildi. 2023-yilda AflaYouth dasturi Surxondaryo viloyati va Qoraqalpog‘iston Respublikasida O‘zbekistonning barcha monomarkazlari va kasb-hunar o‘quv yurtlarining o‘quv dasturiga yanada integratsiyalashuvi maqsadida sinovdan o‘tkaziladi.

UNICEF va Yevropa Ittifoqining “Surxondaryo viloyatida inklyuziv ta’lim, ijtimoiy xizmatlar va yuridik yordamdan keng foydalanish imkoniyatini ta’minlash” qo‘shma dasturi

Afg‘onistonlik maktab yoshidagi bolalar va qizlarga alohida e’tibor qaratadigan mezbon jamoalarning bolalari uchun rasmiy va norasmiy inklyuziv (ko‘p tilli) ta’limni joriy etish, yangi yondashuvlar, metodologiya, o‘qituvchilarni tayyorlash va ona tilini asosiy tilga yo‘qotishlarsiz o‘tish orqali o‘rgatish.

USAIDning “Barcha bolalar uchun muvaffaqiyat” loyihasi,

2023-yil, sentyabr – 2028-yil, avgust (baholash bosqichidagi loyiha)

Dastur yordamida MMTV inklyuziv ta’limga va nogironligi bor bolalarning ta’lim natijalarini yaxshilashga e’tibor qaratib, boshlang‘ich sinflarda asosiy ko‘nikmalarni mustahkamlashni qo‘llab-quvvatlashi kutilmoqda.

USAIDning O‘zbekistonda ta’limni takomillashtirish dasturi (TTD)

1–4-sinflarda o‘zbek tili va matematikani, 5–11-sinflarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) va 1–11-sinflarda ingliz tilini chet tili sifatida o‘qitishni takomillashtirish bo‘yicha MMTV sa’y-harakatlarini keng qamrovli o‘quv dasturlari, o‘quv-uslubiy materiallar, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va baholash tizimini takomillashtirish orqali qo‘llab-quvvatlash.

USAIDning O‘zbekiston yoshlarini ish bilan ta’minlash ko‘nikmalari (YITK) dasturi

8–11-sinf yoshlariga o‘quv jarayonidan mehnatga muvaffaqiyatli o‘tish uchun zarur ko‘nikmalarni o‘rgatishni qo‘llab-quvvatlash. Loyiha iqtisodiyot va tadbirkorlik bo‘yicha maktab dasturlari va tadbirkorlik, ijtimoiy ko‘nikmalar va mehnatga tayyorlik bo‘yicha maktabdan keyingi dasturlar sifatini oshirishga qaratilgan bo‘lib, xususiy sektorni jalb qilish va nogiron qizlar/yosh ayollar va yoshlarning imkoniyatlarini kengaytirishni maqsad qilib olgan.

USAIDning “Barcha bolalar uchun muvaffaqiyat” loyihasi

Dastur MMTVni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining asosiy ko‘nikmalarini mustahkamlash, inklyuziv ta’limga e’tibor berish va nogironligi bor bolalarning ta’lim natijalarini yaxshilashda qo‘llab-quvvatlashni maqsad qilib olgan.

Ingliz tilida so‘zlashadigan xalqlarning xalqaro ta’lim bo‘yicha Amerika kengashi: O‘rta maktab o‘qituvchilarini tayyorlash (ECN: STP)

ECN:STP dasturi o‘rta maktab ingliz tili o‘qituvchilari uchun qulay o‘qitish va malaka oshirish ekotizimini yaratish orqali O‘zbekistonning o‘rta ta’lim maktablarida ingliz tili ta’limini mustahkamlashni maqsad qilib olgan. Amerika xalqaro ta’lim kengashi AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasi jamoatchilik bilan aloqalar bo‘limi (JAB), AQSH Davlat departamenti va Ta’lim vazirligi bilan yaqin hamkorlikda O‘zbekiston o‘rta maktablarining ingliz tili o‘qituvchilari va umumta’lim maktablarining ingliz tili o‘qituvchilari trenerlari uchun kompleks malaka oshirish imkoniyatini taqdim etadi. Uch yillik dastur davomida ingliz tili o‘qituvchilarining sinfdagi malakasini (ingliz tilini bilish darajasini) va ularning O‘zbekistondagi pedagogik salohiyatini oshirish uchun kaskadli model va bosqichma-bosqich yondashuvdan foydalanadi.

Ingliz tilida so‘zlashadigan xalqlarning xalqaro ta’lim bo‘yicha Amerika kengashi: Murabbiylar dasturi (ESN: CP)

ESN:CP dasturi O‘zbekiston Respublikasi bo‘ylab strategik joylarda o‘n to‘rt nafar yuqori malakali va tajribali AQSH TESL/TEFL ekspertlarini (birinchi yilda olti nafar va ikkinchi yilda sakkiz nafar) jalb qilish orqali o‘qitish, kuzatish, monitoring qilish va baholash bo yicha O‘zbekistondagi o‘rta maktab ingliz tili o‘qituvchilari va trenerlarini tayyorlashga mo‘ljallangan.

Amerika xalqaro ta’lim kengashi AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasining jamoatchilik bilan aloqalar bo‘limi (JAB), AQSH Davlat departamenti va MMTV bilan yaqin hamkorlikda murabbiylarni MMTV huzuridagi xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish mintaqaviy markazlarida (XTXQTMOMM) yetti mintaqaviy markazda joylashtiriladi va qo‘llab-quvvatlanadi. Ushbu markazlar yigirma to‘rt oy davomida dasturning asosiy nuqtalari sifatida xizmat qiladi.

Xalqaro ta’lim bo‘yicha Amerika kengashi. Yoshlarni ish bilan ta’minlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha faoliyat (YITK)

30 yoshgacha bo‘lgan aholining 60% dan ortig‘ini tashkil etuvchi O‘zbekiston yoshlari mehnat bozori va O‘zbekiston iqtisodiy o‘sishiga qo‘shgan hissasi tufayli mamlakatni o‘zgartirish imkoniyatiga ega hisoblanadi. Buning uchun mamlakatning o‘sib borayotgan yosh aholisi mavjud mehnat bozorida ish o‘rinlarini ta’minlash yoki yaratish hamda kelajakda mehnat bozori uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun qo‘llab-quvvatlashni talab qiladi. 2022-yil yanvar oyida USAID MMTV bilan hamkorlikda yoshlarning mehnat faoliyatiga tayyorligini oshirish va ishga joylashish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan 10 million AQSH dollari qiymatidagi besh yillik yosh kadrlar va tadbirkorlikni rivojlantirish tadbirini amalga oshirishga kirishdi (Kaplan, 2022). Tadbir 8–11-sinf yoshlariga O‘zbekiston iqtisodiyotiga malakali ishchi yoki tadbirkor sifatida kirish uchun zarur ko‘nikmalarni o‘rgatishga qaratilgan. Tadbir nogiron ayollar, qizlar va yoshlarga alohida e’tibor qaratib, ta’limdan mehnatga muvaffaqiyatli o‘tishni ta’minlashga qaratilgan maktab va maktabdan keyingi dasturlarni o‘z ichiga oladi.

Britaniya kengashining “O‘zbekistonda kelajak uchun ingliz tili” loyihasi

Britaniya kengashining “Kelajak uchun ingliz tili” loyihasi ko‘p qirrali loyiha bo‘lib, uning birinchi bosqichi ishonchli va dalilli ma’lumotlarni ikki yo‘nalishda o‘rganishga bag‘ishlangan: talabalar tilini bilish darajasini aniqlash va o‘qituvchilarning ehtiyojlarini o‘rganishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotlar natijalari ingliz tili o‘qituvchilarining uzluksiz kasbiy rivojlanishining samarali tizimlarini ishlab chiqishga qaratilgan zarur yechimlarni shakllantirishga yordam beradi, bu esa o‘quvchilarning ta’lim va o‘qish natijalarini yaxshilashga olib keladi. Britaniya kengashining “Kelajak uchun ingliz tili: takomillashtirish yo‘llari” dasturi OO‘H (Onlayn o‘qituvchilar hamjamiyati) onlayn ta’lim platformasida kasbiy rivojlanish va o‘qitish usullarini takomillashtirish uchun forumlar va haqiqiy manbalar bilan virtual o‘quv hamjamiyati kurslarni taklif etadi. 24/7 mavjud bo‘lgan ushbu kurslar o‘qituvchiga o‘z sinfida yangi texnologiyalar va o‘qitish usullarini amalda qo‘llash imkonini beradi.

Britaniya kengashining “Kelajak uchun ingliz tili: ta’lim uchun ingliz tili” dasturi o‘qituvchilarga til ko‘nikmalarini oshirish va ularni keyingi bosqichga ko‘tarish imkoniyatini beradi. Ushbu dastur “Takomillashtirish yo’llari” dasturi singari Buyuk Britaniyaning yetakchi universitetlari mutaxassislari tomonidan olib boriladi va xalqaro ekspertlar tomonidan boshqariladi, bu boshqa mamlakatlardagi hamkasblar o‘rtasidagi hamkorlik uchun ham, onlayn platformada avtonom ta'lim olish uchun ham mukammal muhit yaratadi.

Savodxonlikni baholash vebinarlari seriyasi 27 ta vebinardan iborat bo‘lib, o‘qituvchilarga nafaqat xolis baholash ko‘nikmalarini rivojlantirish, balki barcha ko‘nikmalar bo‘yicha ishonchli va amaliy testlar va topshiriqlarni yaratish tamoyillari bilan tanishish imkoniyatini beradi. O‘qituvchilar nafaqat bilimga ega bo‘ladilar, balki forumlar va suhbatlar orqali o‘z tushunchalari va tajribalarini baham ko‘rishlari mumkin.

Hozirgacha “O‘zbekiston kelajagi uchun ingliz tili” loyihasi bo‘yicha 4 ta o‘qituvchilar guruhi, jami 5000 dan ortiq o‘qituvchi kurslarini tamomlagan va yana 1000 nafar o‘qituvchi malaka oshirish jarayonida.

British Council English language PRESETT (Pre-Service Teacher Training), *2009–2018*

Britaniya kengashining “O‘qituvchilar malakasini oshirish uchun ingliz tili” loyihasi, *2009–2018-yillar.*

2009–2018-yillarda Britaniya kengashi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi bilan hamkorlikda ELT PRESETT talabalarning ta’lim tajribasini yaxshilash va dastur yakunida xalqaro standartlarga muvofiq aniq standartlarni belgilash orqali O‘zbekistonda ingliz tilini o‘qitish standartlarini uzoq muddatli takomillashtirishga qaratilgan loyihani amalga oshirdi. Loyiha natijalariga quyidagilar kiradi:

- 4 yillik PRESETT dasturining yangi o‘quv dasturi;
- Har bir kurs uchun baholash va spetsifikatsiya tizimi;

- O‘qitish amaliyoti bo‘yicha qo‘llanma va malaka hujjati;
- PRESETT o‘quv dasturlari bo‘yicha mutaxassislar, murabbiylar va o‘qituvchilar tarmog‘i.

O‘zbekistondagi PRESETT ta’lim muassasalarining aksariyati (17) tomonidan qabul qilingan yangi o‘quv dasturi kasbiy yo‘l va tizimli ta’lim jarayonlariga, tanqidiy fikrlash va mulohaza yuritishni rivojlantirishga hamda o‘qitishning qaysi turi ta’limga hissa qo‘shishini tushunishga qaratilgan.

2021–2022-yillarda PRESETT milliy trenerlari Prezident ta’lim muassasalari agentligi bilan yaqin hamkorlikda ish olib bordi va o‘qitishda yangi innovatsion yondashuvlarni o‘rtoqlashish maqsadida O‘zbekistondagi prezident va ijod maktablarining barcha fan o‘qituvchilari uchun dasturning asosiy o‘quv modullarini guruhladi.

2022-yilda PRESETT o‘quv dasturiga yangi o‘lchov qo‘shish maqsadida hamda o‘quv tizimining asosiy elementlari – o‘quv dasturi, o‘qitish, baholash o‘rtasidagi aloqani mustahkamlash uchun Britaniya kengashi PRESETT asosiy institutlari bilan hamkorlikda bo‘lajak o‘qituvchilarni jalb qilish va zamonaviy kommunikativ baholashning asosiy tamoyillarini o‘rganish uchun yangi baholash modulini ishlab chiqish harakatlarini boshladi (batafsil ma’lumot quyida keltirilgan).

Doimiy o‘zgarishlarni qo‘llab-quvvatlash uchun PRESETT institutlari, Avloniy va o‘quv/qayta tayyorlash institutlari bo‘lajak o‘qituvchi maqomidan to‘liq amaliyotchi o‘qituvchi maqomiga silliq o‘tishni ta’minlash uchun bir-biri bilan yaqindan hamkorlik qilishlari muhimdir.

Britaniya kengashi, PRESETT savodxonlikni baholash moduli,

2022-yil, mart – bugungi kungacha

PRESETTdagi o‘zbekistonlik rahbarlar bilan hamkorlikda Britaniya kengashining baholash bo‘yicha mutaxassislari PRESETT uchun baholash modulini kengaytirmoqdalar va qayta ko‘rib chiqmoqdalar. Bunda o‘qituvchilar o‘quvchilarni formativ va yakuniy baholash bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni shakllantiradilar va o‘qituvchi sifatida faoliyat boshlaganlarida nazariyani amalda qo‘llash vositalariga ega bo‘ladilar.

Loyihaning maqsadlari:

- PRESETT tinglovchilari uchun tilni to‘g‘ri baholash ehtiyojlarini tahlil qilish so‘rovnomasini ishlab chiqish, amalga oshirish va tahlil qilish (bu bo yicha hozirgacha 1164 ta javob to‘plangan);
- PRESETT stajyorlari va yangi o‘qituvchilar uchun tilni baholash bo‘yicha zamonaviy tushunchalar asosida PRESETT dasturining 3- va 4-yillari uchun tilni baholash savodxonligi bilan bog‘liq mavzular bo‘yicha modullarni ishlab chiqish;
- o‘qituvchilik ish faoliyatining boshidanoq tilni baholashni konseptualizatsiya qilish yoki nazariy tushunishdan sinfda amaliy qo‘llanishga o‘tishga ko‘maklashish;
- tilni baholash bo‘yicha bilimlarni qo‘llash borasidagi amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali o‘qituvchilar o‘rtasida baholashga qiziqishni oshirish;
- O‘qituvchilarning baholash amaliyotiga nisbatan mulohazalarini rivojlantirish;

- Materiallarni tekshirish va tuzatishlar kiritilishini ta'minlash;
- Talabalarni tayyorlaydigan 18 ta universitetda yangi modulni joriy etish;
- Yangi modulni kuzatish hamda baholashda yordam berish.

Britaniya kengashining "Ingliz tili o'quv dasturi" loyihasi, *2021–2022-yillar*

2021–2022-yillarda Britaniya kengashi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi bilan hamkorlikda O'zbekistonda ingliz tilida milliy o'quv dasturlarini isloh qilish bo'yicha maslahatlar o'tkazdi va quyidagi natijalarga erishdi:

- O'zbekiston ta'lim tizimidagi ingliz tiliga oid so'nggi islohotlarning qisqacha mazmuni;
- ingliz tili o'quv dasturini isloh qilish bo'yicha tayyorlangan milliy jamoa ta'limdagi o'zgarishlarni rag'batlantirish maqsadida ingliz tili milliy o'quv dasturini isloh qilishda ishtirok etishi mumkinligi;
- ingliz tilini o'qitish bo'yicha milliy strategiya, yondashuvlar, asosiy tamoyillar, jarayonlar va bosqichlarni belgilab beradi;
- O'zbekistondagi barcha asosiy manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar asosida ishlab chiqilgan davlat maktab ta'limi uchun yangi ingliz tili o'quv dasturining asosiy elementlarini bayon etgan ingliz tili o'quv dasturi tuzilmasi loyihasi.

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan olib borilayotgan yangi islohotlar bilan bog'liq holda manfaatdor tomonlar islohotlarni amalga oshirish va o'quv dasturini va uning barcha elementlarini taklif qilingan strategiya va o'quv dasturi tuzilmasidan foydalangan holda prinsipial ravishda ishlab chiqishlari muhimdir.

Britaniya kengashining O'zbekistondagi ingliz tili o'qituvchilari uchun ish haqiga qo'shimcha ustama olish va ingliz tilini to'rtta ko'nikma bo'yicha bilish darajasini baholash bo'yicha Aptis dasturi, *2019-yil, yanvar – bugungi kungacha*

Ingliz tili o'qituvchilarini to'rtta ko'nikma bo'yicha testdan o'tkazishni qo'llab-quvvatlash maqsadida Britaniya kengashi tomonidan ishlab chiqilgan o'qituvchilar uchun Aptis testi mahalliy hamkorlarga maktab va universitet darajasidagi ingliz tili o'qituvchilarini ish haqiga qo'shimchalar bo'yicha ingliz tilini bilish talablariga javob berishini aniqlash maqsadida testdan o'tkazish uchun taqdim etiladi.

Loyiha maqsadlari:

- O'zbekistonda ingliz tili o'qituvchilari uchun barcha to'rt ko'nikma bo'yicha ingliz tilini bilish sertifikatini taqdim etish;
- O'qituvchilarga o'z-o'zini rivojlantirish uchun zaif ko'nikmalarini tushunish uchun diagnostika ma'lumotlarini taqdim etish;
- O'zbek ingliz tili o'qituvchilariga faqat grammatika / lug'at va o'qishga e'tibor qaratish o'rniga ingliz tilidan kommunikativ foydalanishni baholaydigan Britaniya baholash kengashi mutaxassislari tomonidan ishlab chiqilgan standartlashtirilgan xalqaro sifat testini taklif etish;

- CEFR bilan kelishilgan xalqaro standartlarga asoslangan testni taklif qilish (standartlarni belgilash jarayonlari onlayn mavjud);
- Kasbiy rivojlanish qarorlarini qo‘llab-quvvatlash uchun xalqaro mezonni taklif etish;
- CEFRga mos keladigan mahalliy testlar bilan taqqoslash uchun ma’lumotlarni yaratish;
- Kommunikativ kompetensiyani baholash va og‘zaki va yozma til ko‘nikmalarini o‘z ichiga olgan holda o‘qituvchilarni til testiga tayyorlashning ijobiy ta’sirini targ‘ib qilish;
- Barcha topshiriqlar uchun testlar va spetsifikatsiyalarni tuzish shaffofligi hamda testlarni tasdiqlashni qo‘llab-quvvatlash uchun 80 dan ortiq nashr etilgan tadqiqot ishlari orqali test ishlab chiquvchilar uchun malaka oshirish va o‘qitish imkoniyatlarini yaratish.

Ingliz tili o‘qituvchilarining uzluksiz kasbiy rivojlanishi bo‘yicha Britaniya kengashi (UKR) maslahati, *2022–2023-yillar*

2022–2023-yillarda Britaniya kengashi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi bilan O‘zbekiston davlat maktablarida ingliz tili o‘qituvchilarining uzluksiz kasbiy rivojlanishi (UKR) va kasbiy rivojlanishi masalalari bo‘yicha maslahatlar berishga kelishib oldi. Siyosat darajasidagi dastlabki tavsiyalar asoslanib, UKRni butun ish faoliyati davomida professional va yaxlit tushunish kerakligini ta’kidlaydi. Shuning uchun barcha fanlar bo‘yicha davlat maktablari o‘qituvchilari uchun milliy UKR siyosatini shakllantirish va qabul qilish kerak; maktablar va amaliyot jamoalari UKR faoliyatining markazlari sifatida tan olinishi kerak; o‘qituvchilar va direktorlar uzluksiz kasbiy rivojlanish tamoyillari va amaliyoti bo‘yicha o‘qitish va rahbarlik qilishda yordam olishlari kerak; UKR kredit ballarini olish usullarini batafsil bayon etgan hujjat qayta ko‘rib chiqilishi va faqat o‘qitishni yaxshilashga yordam beradigan UKR tadbirlari va jarayonlarini tan olishni o‘z ichiga olishi kerak, shuningdek, kasbiy javobgarlik va UKR o‘rtasidagi muvozanatni saqlash kerak. Davlat maktablari uchun UKR taraqqiyotni ta’minlash prezident maktablari uchun belgilangan o‘qituvchilarga bir xil vakolatlar va standartlar bilan bog‘liq bo‘lishi kerak. Loyiha doirasida O‘zbekiston hududlarining vakillari hisoblangan milliy ekspertlar guruhi UKR tamoyillarini qo‘llab-quvvatlash va yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish bo‘yicha treningdan o‘tishdi. (To‘liq hisobot 2023-yil aprel oyida Maktabgacha va maktab ta’limi vaziriga taqdim etildi).

KOICAning “O‘zbekistonda kadrlar tayyorlash, o‘qitish va rivojlantirish kompleks markazini (PKSO) qurish orqali maktabgacha ta’lim pedagog kadrlarining salohiyatini oshirish” loyihasi, *2021–2026-yillar, $ 11 000 000*

O‘zbekistonda “Tayyorlash, o‘qitish va rivojlantirish” (TO‘R) kompleks markazini tashkil etish orqali maktabgacha ta’lim sifatini oshirish.

Loyihaning umumiy maqsadi:

1. Maktabgacha ta’lim muassasalari o‘qituvchilarini qayta tayyorlash va O‘zbekistonda kompleks TO‘R markazini tashkil etish yo‘li bilan maktabgacha ta’lim sifatidagi tafovutni qisqartirish.
2. Namunaviy bolalar bog‘chalari orqali sifatli maktabgacha ta’lim xizmatlarini taqdim etish.

3. TA’LIMNI MILLIY BAHOLASH TIZIMI

3.1. TAHLIL

O‘zbekistonda baholash siyosati va amaliyotidagi tizimli kamchiliklar ta’lim sohasidagi islohotlar samaradorligini pasaytirishi mumkin. Xususan, o‘quv dasturini isloh qilish, o‘qitish va o‘qitishning mazmuni, tegishli amaliyotini ishlab chiqishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvga o‘tish samarali baholashni talab qiladi (ham formativ, ham yakuniy). Xuddi shu tarzda, darslarni samarali rejalashtirishga qaratilgan salohiyatni oshirish, agar bu jarayon sinfda o‘rganishni samarali baholashga tayanmasa, muvaffaqiyatli bo‘lmaydi. Bundan tashqari, agar kengroq aralashuvlarning taxminiy natijasi o‘quvchilarning ish faoliyatini yaxshilash bo‘lsa, baholash bilan bog‘liq kamchiliklar bartaraf etilmasa, ular muvaffaqiyatsiz bo‘lishini ko‘rsatadigan ishonchli dalillar bazasi mavjud. Shunday qilib, O‘zbekistonda baholash sohasidagi siyosat va amaliyot bilan bog‘liq tizimli muammolarni hal qila olmaslik ta’lim sohasidagi kengroq islohotlarning samarasiz bo‘lishiga va, ehtimol, bolalar va boshqa benefitsiarlar uchun natijalarning pasayishiga olib keladi.

O‘zbekistonda sinfda baholash jarayonini o‘rganish natijalari shuni ko‘rsatadiki, amaldagi tizim takrorlanish, izchillikning yo‘qligi, amaliyot va siyosat o‘rtasidagi nomuvofiqliklar, inson salohiyati bilan bog‘liq muhim muammolar bilan tavsiflanadi (UNICEF, 2021). Natijalarga ko‘ra, joriy siyosat sinfda baholash amaliyotiga aniq va izchil yondashuvni ta'minlamaydi, bu esa nomuvofiqlik va bo‘shliqni yuzaga keltiradi. Qonun hujjatlariga muvofiq, o‘qituvchilar baholashni o‘tkazadilar, ular o‘tkazish chastotasiga qarab quyidagi shakllarda bo‘lishi mumkin:

- joriy baholash
- oraliq imtihon
- oraliq baholash
- bosqichma-bosqich baholash
- qadamma-qadam baholash

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, amaliyot siyosatdan sezilarli darajada farq qiladi va turli geografik mintaqalarda, turli bosqichlarda va sharoitlarda sezilarli darajada farq qiladi (Jahon banki, 2018; UNICEF, 2021). Bundan tashqari, so‘nggi va davom etayotgan o‘quv dasturlari islohotlarida manfaatdor tomonlar hisobotiga ko‘ra, o‘qitilayotgan narsalar (va xususan, siyosat bo‘yicha o‘qitilishi kerak bo‘lgan narsalar) va baholash amaliyoti o‘rtasida izchillikning yetishmasligini aks ettirdi (UNICEF, 2021).

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchilar an'anaviy sinf amaliyotida formativ yondashuvlarni qanday qo‘llashni tushunmaydilar, o‘qituvchilar va amaliyotchilarning formativ (sinf) baholash bo‘yicha mavjud tayyorgarligi yetarli darajada emas, bu esa o‘quv ehtiyojlarini muntazam ravishda baholashning aniq zaruriyatini, shuningdek, salohiyatni oshirishga tizimli va asosli yondashuvni kerakligini ko‘rsatadi (o‘sha yerda).

Baholash natijalari bir-biriga mos kelmasligi xabar qilinadi hamda nomuvofiq ravishda qo‘llanadi, natijalar esa o‘qitishda hisobga olinmaydi. Baholash jarayonida anonimlik bilan bog‘liq savollar ham ko‘tariladi (o‘sha yerda).

MAKTABGACHA TA'LIMGA E'TIBOR:

Ba'zi manfaatdor tomonlar 2022-yilda maktabgacha yoshdagi bolalarni kuzatish va baholash natijalarini yaxshilashga urinishlar haqida xabar berishsa-da, kengroq muhokama shuni ko'rsatadiki, aksariyat hollarda maktabgacha ta'lim tizimidagi pedagogik faoliyat bolalarning darslarni rejalashtirishdagi faoliyatini baholash natijalariga asoslanmaydi

Research O'zbekistondagi joriy milliy imtihonlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, yakuniy baholashga jarayonlar, shuningdek, yakuniy baholarni belgilash hamda joriy etish uchun markazlashtirilgan tizimning yo'qligi to'sqinlik qiladi (UNICEF, 2021). Vazirlar Mahkamasi (VM) huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi (TSNDI) O'zbekistonda "o'quvchilar bilimini baholash, shu jumladan, ularni ilg'or xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashtirish, standartlashtirilgan milliy baholashlarni amalga oshirish"ga ega, ammo mavjud adabiyotlar va manfaatdor tomonlarning ishtiroki bu masala hozirda juda erta bosqichda ekanini ko'rsatadi. Bu xavotirlarni boshqa manfaatdor tomonlar ham bildiradi, ular "bizda "o'quvchilar nimani bilishi" va "ular nima qila olishi" haqida juda kam ma'lumotga egamiz deb ta'kidlashadi (UNICEF, 2019). O'zbekistonning o'quvchilar faoliyatini baholash bo'yicha milliy tadqiqotining asosiy natijalaridan biri "samarali ta'lim va sifatni muntazam ravishda kuzatib borish uchun milliy baholardan (va ularning tahlilidan) foydalanish uchun boshlang'ich nuqta bo'lib xizmat qilish" hisoblanadi (UNICEF, 2020).

Bundan tashqari, milliy baholash amaliyotiga nisbatan sezilarli darajada takrorlanish mavjud, masalan, test sinovlarini tashkil etish va muvofiqlashtirish bo'limi tomonidan boshqariladigan universitetlarga kirish imtihonlaridan tashqari (keng miqyosda o'tkaziladigan) maktablarda yakuniy imtihonlarni topshirishda TSNDI va Xalq ta'limi vazirligining Respublika ta'lim markazi maktab darajasida test va baholashda turli darajalarda ishtirok etishadi (an'anaviy ravishda alohida o'tkazilgan "uchinchi tomon" testidan tashqari, hozirda to'xtatilgan bo'lsa ham, shuningdek, Inspeksiya tomonidan o'tkaziladigan turli baholash tizimlari).

Bundan tashqari, O'zbekistondagi maktab bitiruv va kirish imtihonlari natijalari dunyoning yetakchi universitetlariga kirish uchun tan olinmaydi (o'sha yerda).

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yakuniy baholashda eng yaxshi amaliyotlarga rioya qilmaslik kuzatiladi (ayniqsa, anonimlik / "ko'r-ko'rona baholash" va yondashuvning nomuvofiqligi bilan bog'liq bo'lib, sifat tahlilini doimiy ravishda o'tkazish uchun nazorat ma'lumotlarining yo'qligi bilan kuchayadi) (o'sha yerda).

Baholash siyosatini faol isloh qilish va uni O'zbekistonda baholash amaliyotiga joriy etish ijobiy omil hisoblanadi. Biroq hozirgi vaqtda O'zbekistonda baholash amaliyoti bilan bog'liq keng ko'lamli islohotlar olib borilayotgani sababli institutsional mexanizmlar aniq va barqaror emas - islohotlar davom etar ekan, aniqlik va barqarorlik ustuvor bo'lib qolishi muhim sanaladi (o'sha yerda).

Ikkilamchi manbalardan olingan bir qator dalillar manfaatdor tomonlarning o‘zaro aloqalari va siyosatni ko‘rib chiqish, o‘qituvchilarni tayyorlashdagi bo‘shliqlarni aniqlash uchun kasbiy tayyorgarlik ehtiyojlarini muntazam ravishda tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi; maktab rahbarlari va vazirlik xodimlarining yakuniy baholash (rasmiy/ tashqi baholash), shuningdek, bo‘lajak va amaldagi o‘qituvchilar, maktab rahbarlari va vazirlik xodimlarining baholash amaliyoti masalalari bo‘yicha kuchaytirilgan tayyorgarligi bilan bog‘liq.

MAKTABGACHA TA’LIMGA E’TIBOR

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun umumdavlat imtihonining mavjud emasligi.

O‘zbekistonda tashqi baholashni o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, amaldagi siyosat tashqi baholash amaliyotiga aniq va izchil yondashuvni ta’minlamaydi (UNICEF, 2021).

“Ta’lim muassasalari faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qaror ta’lim muassasalari samaradorligini baholashning keng mezonlarini belgilaydi, shu jumladan: bitiruvchilarni umumta’lim fanlari bo‘yicha tayyorlash va ta’lim sifati darajasi (11-sinf bitiruvchilarining oliy ta’limga kirish paytidagi ballari hamda oliy ta’limga kirgan 11-sinf bitiruvchilarining ulushlari asosida), o‘quvchilarning ta’lim darajasi o‘rta maktabning 9-sinflari, umumta’lim muassasasining oliy va birinchi toifali pedagog xodimlarining ulushi, shuningdek, “jamoatchilik fikri so‘rovi” natijalari (shu jumladan, o quvchilar bilan o‘tkazilgan so‘rov va o‘qituvchilar o‘rtasida o‘quv sharoitlari to‘g‘risida so‘rov). Ushbu ma’lumotlar asosida ta’lim muassasalarining “reytingi” tuziladi (o‘sha yerda).

Ushbu jarayon komissiya tomonidan amalga oshiriladi, u “har yili 10-yanvargacha Davlat inspeksiyasi boshlig‘ining buyrug‘i asosida tuziladi... Muvofiqlashtirish komissiyasi tarkibiga O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, boshqa davlat organlari va tashkilotlari vakillari kiritilishi mumkin” (o‘sha yerda).

Ta’lim inspeksiyasining tashqi baholari haqidagi ba’zi respondentlarning fikriga ko‘ra, maktab reytinglari va tekshirish jarayoni haddan tashqari jazolarga ega, natijalarni haddan tashqari oshirib yuborish uchun yomon rag‘batlarni keltirib chiqaradi, ayniqsa, agar natijalar ijobiy bo‘lmasa, maktab rahbarlari ishdan bo‘shatilishi mumkin bo‘lgan sharoitlar kuzatiladi. Ba’zi manfaatdor tomonlar esa, aksincha, maktab rahbarlarining javobgarligini ta’minlash muhimligini ta’kidlaydilar (o‘sha yerda).

O‘zbekistonda tashqi baholashdan foydalanish cheklangan, PISA (OECD va b.) kabi xalqaro qiyosiy baholashlarda qatnashish, xalqaro o‘quv dasturiga ega bo‘lgan ba’zi maktablarda xalqaro baholardan foydalanish (xalqaro bakalavr va hk.) va IELTS (Britaniya kengashi, 2023) hamda TOEFL (ETS TOEFL, 2023-yil) kabi xalqaro til baholaridan foydalanish bundan mustasno hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim muassasalarining tashqi baholashlarda ishtirok etishini ta’minlash uchun 2018-yilda Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi rahbarligida ta’lim sifatini baholash bo‘yicha Xalqaro tadqiqotlarni joriy etish milliy markazi tashkil etildi. 2023-yil

yanvar oyidan boshlab ushbu milliy markaz Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tasarrufiga o'tkazildi.

Xalqaro maktab faoliyatini baholash assotsiatsiyasi tomonidan o'tkazilgan PIRLS 2021 tadqiqotida tasodifiy tanlangan 180 ta maktabdan 5847 nafar 4-sinf o'quvchisi ishtirok etdi. Ushbu tadqiqot natijalari xalqaro miqyosda 2023-yil 16-mayda e'lon qilingan. Tadqiqot natijalari 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi bo'yicha xalqaro qiyosiy ma'lumotlarni taqdim etadi.

Jahon banki bilan hamkorlikda 2019-yil noyabr oyida TMEN xalqaro tadqiqoti topshiriqlariga asoslangan materiallardan foydalangan holda "inson kapitali indeksi" tadqiqoti o'tkazildi. Unda 150 ta maktabdan 3922 ta beshinchi sinf o'quvchisi ishtirok etdi. Ushbu tadqiqot o'quvchilarning matematik savodxonlik sohasidagi ko'nikmalari to'g'risida ma'lumot olishga imkon berdi. Jahon banki tahliliga ko'ra, O'zbekistonning umumta'lim o'quv yurtlarida o'tkazilgan baholash natijalari 474 ballni, indeks esa 0,61 ballni tashkil etdi.

Jahon banki bilan hamkorlikda 2021-yilda ta'lim yo'qotishlarini baholash bo'yicha tadqiqot o'tkazildi. 150 ta maktabning 5- va 7-sinf o'quvchilari ishtirok etgan ushbu tadqiqot o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyati va yo'qotishlariga, shuningdek, COVID-19 pandemiyasi davrida ta'lim sifati va so'nggi ikki yil ichida sodir bo'lgan o'zgarishlarga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashga qaratilgan.

O'zbekiston, shuningdek, UNESCO va xalqaro maktab faoliyatini baholash assotsiatsiyasi bilan hamkorlikda 2021-yilda boshlangan "Ta'lim jarayonidagi nosozliklarga qarshi chora-tadbirlar – REDS" xalqaro tadqiqotida ishtirok etdi. 150 nafar maktab direktori, 2911 nafar sakkizinchi sinf o'quvchisi va 2572 nafar o'qituvchi o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalari pandemiya O'zbekistonda va umuman dunyoda ta'limga qanchalik ta'sir qilganini tushunishga yordam beradi.

2022-yilda o'tkazilgan PISA tadqiqotida O'zbekistonning 202 ta maktabi va 7 363 nafar o'quvchisi ishtirok etdi. Ushbu tadqiqot 15 yoshli o'quvchilarning matematika, fan, o'qish savodxonligi va ijodiy fikrlash bo'yicha xalqaro qiyosiy baholash natijalarini taqdim etadi. Ushbu tadqiqot natijalari 2023-yil dekabr oyida xalqaro miqyosda e'lon qilinishi rejalashtirilgan.

Maktab faoliyatini baholash bo'yicha xalqaro assotsiatsiya bilan hamkorlikda 2023-yil aprel-may oylarida "matematika va tabiiy fanlardagi xalqaro tendensiyalar – TMEN 2023" test sinovini o'tkazish rejalashtirildi.

Shuningdek, 2024-yilda TALIS tadqiqotida mamlakatning ishtiroki bo'yicha ishlar olib borilmoqda, 2023-yilda dastlabki sinovlarini va 2024-yilda asosiy tadqiqot jarayonlarini tashkil etish rejalashtirilgan

MAKTABGACHA TA'LIMGA E'TIBOR:

O'zbekiston uchun "MODEL" va "MELE" modullarini o'z ichiga olgan "MELQO" xalqaro baholash vositasi qabul qilindi. MELQO dasturini 100 ta maktabgacha ta'lim muassasasi negizida sinovdan o'tkazish rejalashtirilgan.

3.2. MUAMMOLAR

Baholash sohasida izchil, tizimli va barqaror islohotlarni amalga oshirishga ko'maklashish uchun konseptual, siyosiy va qonunchilik asoslarining yetishmasligi

Ta'lim va o'qitish uchun shakllantiruvchi baholashga tayanadigan pedagogik an'ananing yo'qligi kengroq pedagogik islohotlarga to'sqinlik qiluvchi va butun O'zbekiston bo'ylab ta'lim va o'qitishning barcha darajalariga ta'sir ko'rsatuvchi salohiyatning sezilarli darajada susayishiga olib keldi. Bu kuzatuv va siyosatning yo'qligi, shuningdek, amalga oshirilishini ta'minlash uchun qonunchilik mexanizmlari, shuningdek, o'quv mashg'ulotlarida ko'rsatkichlar va/yoki mezonlardan foydalanish bo'yicha mintaqaviy ijtimoiy-madaniy kutilmalarning yo'qligi bilan yanada kuchayadi.

Agar bu muammolar hal etilmasa, o'quv va metodik materiallar, o'qituvchilar malakasini oshirish, o'quv dasturlari kabi tegishli sohalardagi kengroq islohotlar muvaffaqiyatli bo'lmaydi. Kadrlar tayyorlash darajasidagi mavjud bo'shliqlar mezonlardan oraliq chora sifatida foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

MAKTABGACHA TA'LIMGA E'TIBOR:

Erta yoshdagi bolalarni baholash bo'yicha yaxshi amaliyotning tarixiy yetishmasligi bunday muassasalarda o'qitishda baholash natijalariga yetarlicha asoslanmaslikka olib keldi.

Rivojlanish bosqichlarini belgilaydigan va ularni doimiy ravishda ro'yxatdan o'tkazishga imkon beradigan aniq ko'rsatmalar, jarayonlar, protseduralar yoki tegishli "ramkalar"ning yo'qligi maktabgacha ta'lim natijalari to'g'risida taqqoslanadigan ma'lumotlarning yetishmasligiga olib keldi. Buning asosi maktabga tayyorgarlik masalalari bo'yicha davom etayotgan jarayonlar bo'lishi mumkin.

Milliy imtihonlarni tashkil etish, baholash va o‘tkazishda yondashuvlarning nomuvofiqligi

Milliy imtihonlar tarixan izchil boshqaruv yoki baholashning (shuningdek, baholash mezonlarining) yo‘qligi hamda jarayonda anonimlik va shaffoflikning mavjud emasligi tufayli barbod bo‘lgan. Jarayonni suiiste'mol qilish, korrupsiya, qonunlarga rioya qilish xavfi haqida ham xavotirlar bildirildi. Mavjud model malakaga bo‘lgan ishonchni pasaytiradi, bu esa sa'y-harakatlarning takrorlanishiga olib keladi (masalan, mamlakat ichidagi universitetlar uchun individual kirish imtihonlari), shuningdek, bitiruvdan keyingi malakalarga ishonchning yetishmasligi (masalan, xalqaro universitetlar ularni qabul qilish/qilmasligi). Bundan tashqari, mavjud milliy imtihonlar maktab bitiruvchilarining aksariyatini ishga yoki keyingi o‘qishga tayyorlamasligi aniq ko‘rinib turadi.

Nazorat ko‘rsatkichi bilan bog‘lanishning mavjud emasligi baholash ma’lumotlarining past sifatiga olib keladi

Tashqi baholashning an'anaviy yetishmasligi baholash amaliyotida nomuvofiqlikka olib keldi, bu esa baholash ma'lumotlarini qiyosiy maqsadlar uchun yoki ta'lim sohasida kengroq tadbirlarni rejalashtirish va amalga oshirish uchun ishonchsizlikni keltirib chiqaradi.

3.3. IMKONIYATLAR

Ijobiy baholash islohotlarini targ‘ib qilish uchun kuzatuv, siyosat va qonunchilik bazasit

Umumiy qarash va siyosatni ishlab chiqish, shuningdek, erta yoshdagi bolalar uchun va maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab barcha darajadagi ta'limni baholash amaliyotini isloh qilish mexanizmlarini yaratish uchun aniq ehtiyoj mavjud.

Bu barcha o quvchilarning o‘ziga xos ehtiyojlarini qondirish maqsadida darslarni rejalashtirish va o‘qitishda formativ baholashdan foydalanishni osonlashtirish va rag‘batlantirish uchun bir qator islohotlarni, birinchi navbatda, xizmat ko‘rsatish hamda rasmiy tayyorgarlikdan oldin, shuningdek, o‘quv qo‘llanmalari va tegishli resurslarni (shu jumladan, kerak bo‘lganda o‘quv materiallarini) ishlab chiqishga yordam beradi.

Hukumat va vazirliklarning manfaatdor tomonlari o‘quv dasturini isloh qilish va O‘UM kabi tegishli sohalarda amalga oshirilgan ishlarga asoslanib, ushbu sohada islohotlarni faol ravishda ilgari surmoqchi.

Kompetensiyaga asoslangan o‘quv dasturlariga o‘tish va barcha darajalarda tegishli resurslarni ishlab chiqish bo‘yicha bugungi kunga qadar amalga oshirilgan ajoyib ishlar (YBRS va “Ilk qadam" maktabgacha ta'lim dasturi; MO‘D va boshlang‘ich maktab o‘quv dasturi) ushbu sohadagi kelajakdagi tizimli islohotlar uchun katalizator vazifasini bajarishi mumkin.

Milliy imtihonlar va taqqoslash tizimini isloh qilish (benchmarking)

PISA, TIMSS, PIRLS, EGMA, EGRA xalqaro qiyosiy baholash tizimlarida ishtirok etish ta'lim islohoti to'g'risida tizimli g'oyani shakllantirishga imkon berdi va hisobdorlikni qo'llab-quvvatlashda va milliy darajadagi taraqqiyotni rag'batlantirishda davom etadi.

Ushbu muvaffaqiyat xalqaro va tashqi qiyosiy metodologiyalarga asoslangan yangi va innovatsion yondashuvning paydo bo'lishi bilan mustahkamlanishi mumkin, uning amalga oshirilishi tarixiy jihatdan ushbu sohadagi pozitsiyani tavsiflovchi "Toza varaq" bilan amalga oshiriladi.

Hisobdorlik va izchillikni oshirish uchun milliy imtihonlar bilan bog'liq "prognoz qilingan" baholardan foydalanish ko'rib chiqilishi kerak.

Kadrlar potensialidagi mavjud bo'shliqlarni hisobga olgan holda, qisqa va o'rta muddatli istiqbolda sinf darajasida baholashning izchilligi, aniqligi va sifatini ta'minlash uchun (boshqa narsalar qatorida) Acer IBM benchmarking (ACER INT, 2023) talab qilinishi mumkin.

Milliy imtihonlar mehnat bozorida potensial ish beruvchilar uchun ishonchli ko'rsatkichlar, shuningdek, oliy yoki kasb-hunar ta'limi muassasalariga (ham ichki, ham chet elda) kirishni osonlashtiradigan vositalar bo'lib xizmat qilishi uchun ularni quyidagi tarzda isloh qilish muhimdir:

i. Xalqaro standartlarga muvofiq "murakkablik" darajasini oshirish.

ii. Ketma-ket, markazlashtirilgan shaklda va anonim ravishda belgilash, joriy etish (vaziyatga qarab moderatsiya va o'zaro xabarlashuvsiz ikki karra tekshiruv yordamida).

iii. Milliy va xalqaro oliy o'quv yurtlarining ishonchini yetarlicha qozonish (bunda ular universitetga kirishda baho sifatida xizmat qiladi, bu sohadagi sa'y-harakatlarning takrorlanishiga bo'lgan ehtiyojni bartaraf etadi).

Mavjud salohiyatdagi kamchiliklarni hisobga olsak, agar tegishli vazirliklar mahalliy ekspertizalarga to'liq tayangan bo'lsa, qisqa va o'rta muddatli istiqbolda ushbu islohotlarning amalga oshirilishiga putur yetkazish ehtimoli bor. Shuning uchun standartlarni imkon qadar tez sur'atlarda oshirish uchun vaqtinchalik chora sifatida nufuzli tashqi imtihon kengashi bilan hamkorlikni ko'rib chiqish kerak.

MAKTABGACHA TA'LIMGA E'TIBOR:

EYFS xalqaro yondashuviga o'xshash aniq baholash va rivojlanish ko'rsatkichlarini ishlab chiqish (maktabgacha ta'limning boshlang'ich bosqichi) maktabgacha ta'lim muassasalarida izchil baholash amaliyotidan foydalanishga imkon beradi.

Imtihon kengashlaridan foydalanish milliy imtihon islohotiga putur yetkazishi mumkin bo'lgan kadrlar yetishmovchiligi bilan bog'liq muammolarni yumshatish uchun vaqtinchalik chora bo'lib xizmat qilishi mumkin.

O'zbekistonda chet tillarini baholash sifatini oshirish uchun til baholash tizimlaridan (masalan, IELTS va TOEFL) foydalanishni yanada kengaytirish kerak.

Kadrlar bo‘yicha bo‘shliqlarni hisobga olgan holda, baholash islohotlari muvaffaqiyatli kechsa, sifatni ta'minlashning vaqtinchalik vositasi sifatida taqqoslash (keng qamrovli yoki tanlab) kerak bo‘ladi.

MAKTABGACHA TA’LIMGA E’TIBOR:

MALQO baholash tizimini boshqarish yaqinda boshlanganligi sababli uning samaradorligi to‘g‘risida dalillar hali aniqlanmagan; ammo, agar sinov natijalari ijobiy bo‘lsa, u baholash usullarini takomillashtirish uchun potentsial vosita bo‘lishi mumkin.

3.4. TARAQQIYOT BO‘YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI

Hukumatning sinfda formativ va yakuniy baholash tizimlarini isloh qilish va joriy etish bo‘yicha salohiyatini mustahkamlash 2-maqsad doirasida UNICEFning mamlakat uchun yangi dasturi va O‘zbekiston Respublikasi hukumatining 2021–2025-yillarga mo‘ljallangan ta'lim sohasidagi ustuvor tadbirlaridan biridir:

2025-yilga kelib Hukumat bolalarning turli xil ta’lim ehtiyojlarini qondirish uchun kompetensiyalar, o‘quv materiallari, baholash tizimlari, innovatsion pedagogika va muqobil ta’lim usullariga asoslangan o‘quv dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ushbu tadbirlarning o‘z vaqtida va sifatli amalga oshirilishini ta'minlash uchun ta’lim bo‘limi ilgari UNICEF tomonidan jalb qilingan xalqaro maslahatchi bilan hamkorlik qilgan, u kompetensiyaga asoslangan yondashuvga muvofiq sinf baholash tizimlari va siyosatlarini ko‘rib chiqish va qayta ko‘rib chiqish jarayonida texnik yordam ko‘rsatgan.

Jahon bankining “Xalq ta'limini iqtisodiy o‘sish manfaati uchun o‘zgartirish" umummilliy loyihasi o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan (2-komponent), lekin 3-komponentda ko‘rib chiqilgan baholash haqida to‘g‘ridan to‘g‘ri eslatmasdan, “o‘quvchilarning ta'limini baholash salohiyatini oshirish"ga qaratilgan, xususan, “milliy va xalqaro baholarni o‘tkazishda mamlakatning ekspert va institutsional salohiyatini oshirish bo‘yicha ishlarni davom ettirish" usuli bilan, shuningdek, “Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasining ta'limni baholash bo‘yicha milliy va xalqaro tadqiqotlar o‘tkazish salohiyatini yanada mustahkamlash, shuningdek, ma'lumotlar tahlili va hisoboti"ni qo‘llab-quvvatlashni belgilaydi.

JICA tomonidan moliyalashtiriladigan umummilliy “BMR tadbirkorlik faoliyatini xususiy sektor bilan birgalikda tekshirish bo‘yicha tadqiqot (KEI Advanced, Inc. (Yaponiya) O‘zbekistonda Yaponiya namunasi bo‘yicha akademik yutuqlarning test modelini joriy etish uchun" loyihasi

O‘zbekiston Respublikasida ilmiy-tadqiqot ishlarini o‘tkazishni nazarda tutuvchi baholashga aniq yo‘naltirilgan bo‘ladi:

1. O‘rta maktab o‘quvchilari uchun matematika testlarini takomillashtirishga ko‘maklashish (asosan 8–10-sinf davlat maktablari: 40 maktab * 30 o‘quvchi * 3 sinf * 4 marta).
2. Test savollarini ishlab chiqish va test natijalarini ekspertlar tomonidan tahlil qilishda KEI ilg‘or tajribalaridan foydalanish, shuningdek, O‘zbekistondagi talabalar, o‘qituvchilar, ota-onalar va mutaxassislar uchun individual tavsiyalar shakllantirish.
3. Ta’lim vazirligi va boshqa manfaatdor tomonlarga o‘quv yutuqlarini baholashning shaffof va xolis mexanizmlarini yaratish bo‘yicha tavsiyalar shakllantirish.

USAID tomonidan moliyalashtiriladigan, Namangan va Sirdaryo tajriba viloyatlarida tadbirlarni amalga oshirish va milliy darajaga yetkazishni maqsad qilgan O‘zbekiston ta’lim sifatini oshirish dasturida ham baholashga oid “O‘qituvchilar malakasini oshirish va baholashni yaxshilash” nomli komponenti mavjud.

Jahon banki ishtirokida amalga oshirilayotgan “Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish darajasini oshirish” loyihasining tarkibiy qismlaridan biri O‘zbekistonning PISA, TIMSS, PIRLS va TALIS xalqaro tadqiqotlaridagi ishtirokini o‘z ichiga olgan “ta’lim sifatini baholash tizimini yaratish”, bu boradagi salohiyatni mustahkamlash va baholash tizimini takomillashtirish bo‘yicha milliy chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan.

Britaniya kengashi “Davlat test markazining salohiyatini oshirish”,

2023-yil, fevral – bugungi kungacha

Davlat test markazining Bilim va malakalarni baholash agentligi testlarni ishlab chiqish jarayoni sifatini xalqaro standartlar darajasiga chiqarish va xalqaro e'tirofga erishish istagiga javoban Britaniya kengashining baholash guruhi ishtirokchilarni til sinovlari nazariyasi asoslari va topshiriqlarni yozishning amaliy jihatlari bilan tanishtirishga qaratilgan onlayn kursni ishlab chiqdi va amalga oshirdi.

Kurs amaliy bo‘lib, ishtirokchilardan o‘z topshiriqlarini yaratish, hamkasblar tomonidan tuzilgan topshiriqlarni tanqidiy baholash, shuningdek, konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etish kutilmoqda. Onlayn kurs butun dunyo bo‘ylab bir nechta milliy test markazlari tomonidan topshiriqlarni tayyorlash ko‘nikmalarini yaxshilash, topshiriqlar sifatini yanada ishonchli nazorat qilishni joriy etish va testlarning CEFR talablariga yaxshiroq javob berishini ta’minlash uchun o‘tkazildi.

Kursni tugatgandan so‘ng ishtirokchilar quyidagilarga ega bo‘lishlari mumkin:

1. Dunyo bo‘ylab qo‘llanadigan tijorat sinovlari va vazifalari haqida chuqurroq ma’lumotga ega bo‘lish.
2. Test tamoyillarini mahalliy baholash tizimlarida qo‘llash.
3. Mahalliy testlarda ish sifatini yaxshilash.
4. CEFR bo‘yicha tilni bilish darajasini farqlash.

5. Test tamoyillari va topshiriqlarning xususiyatlarini tushunish.
6. Tilni bilishning turli darajalariga mo‘ljallangan retseptiv va samarali vazifalarni tuzish.
7. Vazifalarni sifatli tayyorlashni qo‘llab-quvvatlash uchun bir qator til vositalaridan foydalanish.
8. Vazifalarni tanqid qilish va baholash.
9. Yuqori sifatli test materialini yaratish uchun jamoada ishlash.

4. GENDER VA INKLYUZIV TA'LIM

4.1. TAHLIL

According Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, maktabgacha ta'lim qamrovi (3–6 yosh) ko'rsatkichlari doimiy ravishda o'sib bormoqda, 2022-yil sentyabr oyida 6 yoshli bolalarni yillik maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasi 83,7% ni tashkil etdi. Biroq 2022-yilda chop etilgan MICS ma'lumotlari turli sohalar natijasiga ko'ra MTning notekis qamrovini ko'rsatdi.

Bunga o'g'il bolalar va qizlar o'rtasidagi qariyb 10 foizlik tafovut (3–4 yosh) bilan davom etayotgan gender farqi kiradi (UNICEF, 2022). Rasmiy yoshdan bir yosh kichik bo'lgan o'g'il bolalarning 74 foizi va qizlarning 69 foizi kalendar bo'yicha yil oxirida maktabga qabul qilishdan oldingi uyushgan ta'limda ishtirok etdi (UNICEF, 2022).

O'zbekiston maktab ta'limini deyarli universal qamrab olishga erishgan bo'lsa-da, geografik tengsizlik bilan bir qatorda gender tengsizligi ham ta'limning to'liq siklini yakunlashda davom etmoqda: o'g'il bolalarning 94,3 foizi va qizlarning 93,3 foizi o'rta maktabni tugatmoqda. Shuningdek, o'rta maktab o'quvchilari uchun maktabga qatnov darajalarida ikki foiz farq bor: qizlar uchun 95 foiz va o'g'il bolalar uchun 93 foizni tashkil etadi (UNICEF, 2022).

Ta'lim qamroviga qaramay, qizlar va o'g'il bolalarning mahoratlarida farqlar mavjud. Masalan, UNICEF (2020) tomonidan o'tkazilgan tadqiqot yoshlarning yashash joyi, jinsi va uy xo'jaliklarining iqtisodiy holatiga qarab raqamli ko'nikmalarida (10–29 yosh toifasida) katta farqlarni aniqladi. Masalan, eng kambag'al kvintildagi kompyuter savodxonligi bo'yicha qizlar shu toifadagi o'g'il bolalarga qaraganda ikki baravar kam (14,7% ga nisbatan 34,6%).

Hisob-kitoblarga ko'ra, maktabga bormaydigan bolalarning aksariyati nogironligi bor bolalardir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining nogironligi bor bolalar va kattalar uchun vaziyatni tahlil qilish (2019) ma'lumotlariga ko'ra, nogironlik bo'yicha nafaqa olish uchun ro'yxatdan o'tgan nogironligi bor bolalarning atigi 34,9 foizi maktabgacha ta'lim muassasalariga qatnagan, nogiron bo'lmagan bolalar orasida bu ko'rsatkich 53,2 foizga yetgan. Maktabgacha ta'lim muassasalariga qatnashdagi farq ayniqsa nogiron qizlarda yaqqol ko'rinadi – 25,1% ga nisbatan 45,6%. Agar nogironligi bo'lgan va nogironligi bo'lmagan o'quvchilarning 1–9-sinf maktablariga kirish imkoniyatidagi farq 22% bo'lsa, o'rta maktabning yuqori sinflariga kirish uchun bu farq ikki baravar (46%)ni tashkil etdi. Nogironligi bor bolalarning O'zbekistonda maktab ta'limidan foydalanishida gender jihati ham muhim rol o'ynaydi. 2021-yilda nogironligi bor bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktablarda 13 167 nafar o'g'il bola tahsil olgan, shu bilan birga, bu maktablarda tahsil olayotgan qizlar soni 8 463 nafar. 2022-yilda 986 nafar bola ixtisoslashtirilgan maktab va internat maktablarini tamomlagan. Ularning 28 foizi oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirgan, 23 foizi esa vaqtincha ishsiz yoki o'qimaydi (Jahon banki, 2022).

Ta'lim sifatiga kelsak, 2022-yil mart oyida (USAID, 2022) o'tkazilgan boshlang'ich sinflar o'qishini baholash (EGRA) va boshlang'ich sinf matematikasini baholash (EGMA) natijalari 2019-yilda o'tkazilgan UNICEF-MMTV ta'limini baholash natijalarini tasdiqladi va o'quvchilar tilni tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda hamda sinf darajasida, shuningdek, yanada murakkab va konseptual muammolarni hal qilish uchun hisoblash ko'nikmalarini qo'llashda

ortda qolayotganini ko‘rsatdi. Global tendensiyalarga muvofiq, 5-sinfda qizlar ikkala tildagi sinfda ham o‘qish bo‘yicha o‘g‘il bolalardan oldindadir, faqat ikkinchi tilni (o‘zbek tilini) tushunish bundan mustasno. Og‘zaki o‘qish ravonligidagi farq sezilarli bo‘lsa ham (daqiqasiga 8–10 to‘g‘ri so‘z), tushunish farqi 1–2 foizni tashkil qiladi xolos. Shu bilan birga, matematikada 3-sinfdagi qizlar va o‘g‘il bolalar asosiy mashqlarni teng darajada bajarishdi, ammo o‘g‘il bolalar amaliy ko‘nikmalarda kichik, ammo statistik jihatdan muhim ustunlikni ko‘rsatdilar. O‘g‘il bolalar foydasiga tafovut 5-sinfda ham saqlanib qoldi, bunda o‘g‘il bolalar umumiy hisobda qizlarni 2 foizga ortda qoldirdilar. Ba’zi bir kichik ko‘nikmalarda (raqamlar, harakatlar, o‘lchovlar) ballar farqi statistik ahamiyatga ega bo‘ldi, boshqalarida (geometriya va statistika) bunday natija kuzatilmadi.

“Intellektual jihatdan nogironligi bor bolalar” maktablarida tahsil olayotgan 12 000 dan ortiq bolalar umumta’lim maktablarining beshinchi sinf o‘quvchilariga o‘qitiladigan mavzularni o‘z ichiga olgan soddalashtirilgan hamda o‘rta va yuqori maktab dasturini chetlab o‘tadigan o‘quv dasturi bo‘yicha o‘qitilmoqda (BMT O‘zbekiston, 2019). Ushbu bolalar boshqa turdagi maktab guvohnomasini oladi, bu ularga kasb-hunar kollejlariga yoki oliy o‘quv yurtlariga o‘qishga kirishga imkon bermaydi, bu ularning sifatli ta’lim olish huquqini to‘g‘ridan to‘g‘ri buzadi va kelajakda o‘z salohiyatini to‘liq ochib berish va mehnat bozoriga kirish imkoniyatlarini cheklaydi.

4.2. MUAMMOLAR

Noqulay ijtimoiy me’yorlar va qarashlar

Deyarli butun dunyoda bo‘lgani kabi ijtimoiy me’yorlar hamda qarashlar qizlar va nogironligi bor bolalarning ta’limiga hissa qo‘shmaydi. Zararli me’yorlar va gender bo‘yicha qizlarga g‘amxo‘rlik qiluvchi sifatidagi qarashlar qizlarning hali ham FTMSM va AKT bo‘yicha muhim ta’lim imkoniyatlaridan kam foydalanishi yoki umuman mahrum bo‘lishlariga hamda gender stereotiplari avlodlar davomida ham saqlanib kelishiga sababchi bo‘lmoqda.

Nogironlikning tibbiy modeli hali ham jamoatchilik fikri doirasida ustunlik ko‘rsatmoqda. Jamiyatda nogironligi bor bolalarni ajratish, ularni turli xil turarjoy muassasalariga joylashtirish orqali ularni “sog‘lomlar”dan ajratish g‘oyasi keng tarqalgan. Birlashgan Millatlar Tashkilotining vaziyat tahlili (2019) shuni ko‘rsatadiki, so‘rovnomada qatnashganlarning deyarli 70 foizi ixtisoslashtirilgan maktablar nogironligi bor bolalarni o‘qitishning eng yaxshi usuli deb hisoblaydi va ularning atigi 12 foizi nogironligi bor bolalar oddiy maktablarda va nogiron bo‘lmagan tengdoshlari bo‘lgan sinflarda o‘qishini yaxshiroq deb biladi (BMT, O‘zbekiston, 2019). Ba’zi ijobiy qarashlarga qaramay, milliy ta’lim qonunchiligida tibbiy yondashuv aniq aks ettiriladi. Nogironligi bor bolalar ta’limi bilan bog‘liq barcha qoidalar tibbiy va “defektologik” modellarni yanada mustahkamlaydi. Ixtisoslashgan maktablar hali ham nogironligi bor bolalar uchun asosiy ta’lim muassasalari sifatida qaralmoqda. Bundan tashqari, o‘qishda jiddiy nuqsoni bo‘lgan bolalar sog‘liqni saqlash vazirligining maktab-internat uylariga joylashtiriladi, bunday muassasalarda maktab ta’limi berilmaydi (O‘zbekiston Respublikasi, 2021).

Oddiy maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarda nogironligi bor bolalarni aniqlash va ularning maxsus ehtiyojlarini qondirish tizimlari va mexanizmlarining mavjud emasligi

Erta aniqlash va aralashuv tizimi mavjud emas. Nogironligi bo'lgan barcha bolalar uchun zaiflik omillarini kuzatish va ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash tizimi mavjud emas. Jamoalar va oilalar, ayniqsa "Temir daftar" va "Ayollar daftari"ga kiruvchi oilalar o'rtasida tizimli qamrov va ijtimoiy hamkorlikning yo'qligi ularning ta'lim tizimidan chiqib ketishiga olib keladi. Maktabgacha ta'lim dasturida qatnashadigan ko'p bolali oilalar uchun farovonlik kvintillari o'rtasida farqlar mavjud (eng boy kvintilda 55% va eng kambag'al kvintilda 29%) (UNICEF, 2022). "Temir daftar" va "Ayollar daftari" oilalarida moddiy resurslarning yetishmasligi ularning farzandlarini umumta'lim maktabidan ko'ra maxsus maktab-internatda o'qitishni afzal ko'rishiga olib keladi. Nogironlik va ehtiyojlarni aniqlashda tibbiy model ustunlik qiladi. Mavzu bo'yicha munozara materiallari nogironligi bor bolalar uchun maktabgacha va maktab ta'limidan foydalanishning pastligini, ota-ona tomonidan qo'llab-quvvatlanmagani, bolani olib yurish va qo'llab-quvvatlash, shuningdek, nogironligi bor bolalar va ularning oilalarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash uchun tegishli mexanizmlarning yetishmasligini ko'rsatadi. Shuningdek, OIV bilan kasallanish xavfi bo'lgan, ruhiy-ijtimoiy yordamga muhtoj, rivojlanishida kechikish bo'lgan bolalar uchun sog'liqni saqlash sektori va ta'lim sektori o'rtasida qayta yo'naltirish mexanizmlari mavjud emas.

Nogironligi bor bolalar uchun ijtimoiy nafaqalar har bir bola uchun oylik naqd to'lovlardan, shuningdek, nogironligi bor bolalarga g'amxo'rlik qiluvchilarga to'lovlardan iborat. Ikkinchisi nafaqa turi 2022-yilda taqdim etila boshlangan. Biroq nogironligi bor bolani parvarish qilish bilan bog'liq oilaviy xarajatlar to'g'risida aniq tushuncha yo'q. Bunday ma'lumotlarning yetishmasligi nogironligi bor bolalarning integratsiyasini qo'llab-quvvatlash uchun dasturlar va xizmatlarning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Maktabni o'tkazib yuborgan va/yoki o'qish tilini bilmaydigan bolalar uchun, shu jumladan, repatriantlar ("Mehr" xayriya aksiyasi), immigrantlar, muhojirlar (ularning aksariyati Afg'onistondan), fanlar bo'yicha bilim darajasi past bo'lgan o'quvchilar, maxsus ta'lim muassasalaridan, shu jumladan, Respublika axoq tuzatish ta'lim muassasalaridan (yopiq tipdagi maktablar) oddiy maktablarga qaytarilgan o'quvchilar va boshqalar kabi bolalar toifalari uchun o'rta va qo'shimcha ta'lim dasturlarini amalga oshirish tizimi mavjud emas.

Shuningdek, oddiy maktabgacha ta'lim muassasalarida va maktablarda nogironligi bor bolalar uchun ko'zi ojiz yoki qisman ko'radigan o'quvchilar uchun Brayl alifbosi, muqobil yozuv, qo'shimcha va muqobil aloqa usullari, vositalari va formatlari, yo'nalish va harakatchanlik ko'nikmalarini o'rganish imkoniyatlari kiradi; kar va eshitish qobiliyati past o'quvchilar uchun imo-ishora tilini o'rganish; kommunikativ nuqsonlari bo'lgan talabalar uchun muqobil yoki qo'shimcha aloqa yordamida o'rganish kabi maxsus ta'lim xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlari mavjud emas. Shaxsiy qo'llab-quvvatlash va xizmatlar bilan yoshga mos inklyuziv sharoitlarda maqsadli va murakkab vazifalarga ega bo'lgan maktabgacha va maktab ta'limi umumta'lim dasturi doirasida rivojlanish huquqini ta'minlash uchun aql-idrok va rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun qoidalar va mexanizmlar ham mavjud emas.

Mavzuli muhokamalar davomida maxsus ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bolalarni himoya qilish bo‘yicha tegishli siyosat, jarayonlar va amaliyotlarning yo‘qligi qayd etildi. Shu bilan birga, manfaatdor tomonlar qizlarni ekspluatatsiya qilish ehtimoli va maktablarda bolalarga nisbatan zo‘ravonlik haqida ommaviy axborot vositalarining xabarlari haqida alohida tashvish bildirishdi. Bolalarni himoya qilishdagi bo‘shliqlar barcha o‘quvchilarni, shu jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojlari, nogironligi, OIV va boshqa zaifliklari bo‘lgan o‘quvchilarni, ayniqsa qizlarni xavf ostiga qo‘yishi mumkin.

Maktabgacha va maktablar infratuzilmalaridagi bo‘shliqlar va jismoniy to‘siqlar

Sanitariya inshootlarining yetishmasligi ayniqsa uzoq qishloq maktablarida qizlarga salbiy ta'sir ko‘rsatmoqda. Maktablarda to‘g‘ri sanitariya sharoitlari yo‘qligi va hayz ko‘rish gigiyenasi vositalaridan foydalanish imkoniyati yo‘qligi doirasida xavotirlar bildirib o‘tildi, bu esa qizlarning maktab darslarini qoldirishlariga olib kelishi bilan qizlar orasida o‘qishni tashlab ketish xavfining oshishiga olib kelishi mumkin.Ta'limning barcha kichik tarmoqlarida xizmat ko‘rsatish sohasidagi infratuzilma muammolari muntazam ishlaydigan isitish va yoritish tizimi, suv ta'minoti, kanalizatsiya va tegishli sanitariya inshootlarining yetishmasligini o‘z ichiga oladi (UNICEF, 2020). Toza ichimlik suvdan (suv quvuri orqali) to‘siqsiz foydalanish umumta'lim maktablarining atigi 47 foizida mavjud. Umumta'lim maktablarining 81% dan ortig‘i faqat maktab hududida bitta ishlaydigan hojatxona (o‘rtacha 2–3 bo‘limli) mavjudligini xabar qildi (UNICEF, 2020). O‘smir qizlar va yosh ayollar orasida kamqonlikning yuqori darajasini hisobga olgan holda oshxona/ovqatlanadigan xona infratuzilmasidagi bo‘shliqlar ham katta ahamiyatga ega. Maktab ovqatlanish dasturlarini sifatli amalga oshirish (oshxonalarni ta'mirlashni talab qiladi) o‘spirinlar orasida mikroelementlar yetishmasligini kamaytirishning asosiy omili bo‘lishi mumkin. O‘zbekistonda o‘smir qizlar noto‘g‘ri ovqatlanishning uch baravar muammosidan aziyat chekmoqda: to‘yib ovqatlanmaslik, yashirin ochlik (mikroelementlarning yetishmasligi) va ortiqcha vazn – bu nafaqat ularning omon qolishi, o‘sishi va rivojlanishiga, balki mamlakat kelajagiga ham tahdid solmoqda. Har o‘ninchi o‘smir qiz kam yoki ortiqcha vazndan (semirib ketish), har o‘n oltidan biri (16,5%) kamqonlikdan aziyat chekadi. Anemiya bilan og‘rigan qizlarning to‘rtdan uch qismi temir tanqisligi anemiyasiga ega. O‘smir qizlar orasida temir tanqisligi darajasi juda yuqori va taxminan 50% ni tashkil qiladi (UNICEF, 2017).

Nogironligi bor bolalar maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarda jismoniy to‘siqlar hamda ular uchun mo‘ljallanmagan infratuzilmalarning yetishmasligiga duch kelishda davom etmoqdalar. Nogironligi bor bolalar uchun umumiy va maxsus o‘quv yurtlarida infratuzilmalarning jismoniy jihatdan mavjudligi to‘g‘risida ishonchli ma'lumotlar mavjud emas.

O‘quv dasturlari, pedagogika, O‘UM va baholashda inklyuziv ta'lim hamda o‘qitishni qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi

Hozirgi kunda O‘zbekistondagi o‘qituvchilar maxsus ta'lim ehtiyojlari, nogironligi va boshqa zaifliklari bo‘lgan o‘quvchilarni aniqlash, shuningdek, ularning alohida ehtiyojlarini hisobga olgan holda o‘qitishni rejalashtirish va amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarga ega emaslar. Ushbu muammo resurslarning yetishmasligi bilan murakkablashmoqda.

Shuningdek, milliy statistikada aks ettirilgan maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim sohasidagi xodimlarning (ya’ni asosan yoshlar va ayollar) aniq jinsi xususiyati qayd etildi. Bu demografik xususiyatlarga ega bo‘lgan xodimlarning maxsus ehtiyojlari to‘g‘ri qondirilishi muhim bo‘lgan kontekstni yaratadi. O‘qituvchilarning maxsus ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlamaslik ta’lim va o‘qitish sifatiga putur yetkazishi mumkin. Bolalarni o‘qitish natijalarining past bo‘lishining sabablaridan biri o‘qitishning past sifati, maktabgacha ta’lim pedagoglarining past darajadagi ta’limi, shuningdek, boshlang‘ich va o‘rta ta’lim darajasida o‘qituvchilarni o‘qitishning yetarli emasligi natijasidir. Maktabgacha ta’lim muassasalari o‘qituvchilarining atigi 8,5 foizi oliy ma’lumotga ega. Umuman o‘zbekistonlik ayollar o‘rtasida oliy ta’limning past darajasi va asosan ayollar ishchi kuchi doirasi band bo‘lgan ta’lim sektori o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik mamlakatda ta’lim sifatining pastligining sabablaridan biri bo‘lishi mumkin. UNICEF maktabgacha ta’lim muassasalari o‘qituvchilarining salohiyatini oshirishda yordam bermoqda va maktabgacha ta’lim tizimidagi kadrlar bo‘shlig‘ini bartaraf etish, gender stereotiplarini yo‘q qilish va o‘qituvchilarning kamsitilmasliklarini bartaraf etishda o‘qituvchilar uchun malaka va kasbiy standartlarni ishlab chiqishda ishtirok etdi.

Har bir maktabgacha ta’lim tashkilotida maxsus o‘qituvchilar (logopedlar) mavjudligiga qaramay, nogironligi bor bolalar maktabgacha ta’lim tashkilotiga qatnagan taqdirda qo‘shimcha xodimlarni ajratish tizimi, shuningdek, inklyuziv ta’limni amalga oshirishda qo‘llab-quvvatlovchi kuratorlik dasturlari mavjud emas. Maktabgacha ta’lim tarbiyachilari maxsus ta’lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda inklyuziv ta’lim, integratsiya ko‘nikmalari va sinf mashg‘ulotlarini o‘tkazish bo‘yicha asosiy bilim va g‘oyalarga ega emaslar.

MTV va UNICEF (2020) tomonidan o‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatdiki, maktab o‘quv dasturi va aksariyat fan va sinflarning o‘quv dasturlari o‘rganilayotgan narsalarga emas, balki o‘qitilayotgan narsalarga qaratilgan. Boshqacha qilib aytganda, asosiy e’tibor ko‘nikmalar yoki fikrlarga emas, balki haqiqiy bilimlarga qaratiladi. Darhaqiqat, darsliklar ham o‘quv dasturlari, ham o‘qituvchilar uchun qo‘llanmalar rolini o‘ynaydi va o‘qitishning umumiy yondashuvini “darslikka yo‘naltirilgan” deb atash mumkin. Bu o‘qituvchilarga bolalarning kognitiv, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini shakllantiradigan va qo‘llab-quvvatlaydigan o‘quv dasturidagi ilg‘or yutuqlarning yaxlit sur’atini ko‘rishga imkon bermaydi. O‘quvchilar ma’lumot va ko‘nikmalarni o‘zlashtirishning qo‘shimcha usullari imkoniyatisiz faqat darsliklarning mazmunini o‘rganishlari kutilmoqda. Formativ baholash turli xil o‘quv ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlash uchun deyarli ishlatilmaydi. Moslashuvchan ta’lim va o‘quv yo‘qotishlarini bartaraf etish, tuzatish hamda to‘ldirish dasturlari bo‘yicha bo‘lajak va mavjud o‘qituvchilarni tayyorlash dasturlari mavjud emas. O‘zbekiston ko‘p tilli, ko‘p millatli va ko‘p madaniyatli mamlakat bo‘lishiga qaramay, mamlakatda ko‘p tilli ta’lim va uyda turli tillarda so‘zlashuvchi o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish bo‘yicha bo‘lajak va faoliyat ko‘rsatayotgan o‘qituvchilarni tayyorlash ko‘zda tutilmagan.

Bolalarning akademik ko‘rsatkichlari past bo‘lishining sabablaridan biri bu ta’limning past sifati, bu esa o‘z navbatida maktabgacha ta’lim pedagoglarining ta’lim darajasi pastligi, shuningdek, o‘qituvchilarning boshlang‘ich va o‘rta ta’lim bo‘yicha ta’lim darajasi yetarli emasligi natijasidir. Maktabgacha ta’lim tarbiyachilarining atigi 8,5 foizi oliy ma’lumotga ega. O‘qituvchilarni tayyorlash va o‘quv dasturlarini qayta ko‘rib chiqish uchun real bo‘lmagan maqsadlarni belgilash o‘quv dasturlari va o‘qituvchilarni tayyorlashni ta’minlash uchun qo‘shimcha muammolarni keltirib chiqaradi.

Manfaatdor tomonlar tomonidan qayd etilgan qo‘shimcha muammolar:

- bolalarning quyidagi toifalari uchun ta’lim va o‘quv tizimiga o‘zgartirishlar kiritish zarurati:
- maxsus maktablarni tugatgandan so‘ng voyaga yetmagan qonunbuzarlar;
- mahbuslarning bolalari;
- muhojirlarning bolalari;
- maxsus ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun mezonlarni ishlab chiqish;
- maxsus ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning musiqa ta’limi, sport maktablari faoliyati va boshqa yordamchi maktablardan foydalanish nogironligi bor;
- ushbu maktablarning o‘qituvchilari va murabbiylarida bilim va ko‘nikmalarning yetishmasligi;
- ota-onalarni jalb qilish mexanizmining yetishmasligi, ota-onalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi;
- 30 kundan 6 oygacha uzoq muddatli davolanayotgan bolalari bo‘lgan tibbiyot muassasalarida o‘quv jarayoni sifatini nazorat qilishning mavjud emasligi;
- inklyuziv ta’limni tashkil etish bo‘yicha kadrlar tayyorlashning past darajasi;
- erta aniqlash va aralashuv tizimining yo‘qligi, shu jumladan, umumiy skrining;
- samarali maktabgacha ta’limda aniq modellarning yetishmasligi, bu tegishli amaliyotlarni tushunishning yetishmasligiga olib keladi.

4.3. IMKONIYATLAR

Ommaviy muloqotni yaratish

Platformalar:

Butun mamlakat bo‘ylab Internetga ulanish sezilarli darajada yaxshilandi. Economist Intelligence Unit tomonidan ishlab chiqilgan Internet Index 2021 ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistondagi uy xo‘jaliklarining 80 foizi internetga kirish huquqiga ega (The Economist Intelligence Unit, 2021). Prezident administratsiyasi huzuridagi Statistika agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, 2022-yilda 100 ta uy xo‘jaligiga to‘g‘ri keladigan televizorlar soni 170 tani tashkil etgan (statistika agentligi, O‘zbekiston Respublikasi, 2023-yil), bu esa televideniyening aholini qamrab olishdagi hal qiluvchi rolini ta’kidlaydi. Bu gender va nogironlik bilan bog‘liq masalalar bo‘yicha ta’lim, xabardorlikni oshirish va jamoatchilik muhokamasi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bundan tashqari, “Internet yaxshi narsalar uchun” kabi axborot platformalari jamoatchilikni xabardor qilish va ushbu faoliyatga jalb qilish bo‘yicha tadbirlarga qo‘shimcha yordam berishi mumkin.

Hamkorlik:

“Zamin” xalqaro jamoat fondi va Milliy ommaviy axborot vositalarini qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish jamoat fondi kabi nufuzli tashkilotlar gender va inklyuziya masalalarini ustuvor deb biladi, ularning ishtiroki yuqori darajadagi targ‘ibot va ommaviy ta'sirni yaratish, shu jumladan, ommaviy axborot vositalarini safarbar qilish va xabardor qilish orqali hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Korzinka, UCELL kabi xususiy sektor kompaniyalari bilan hamkorlik qilish gender va nogironlik bo‘yicha ijtimoiy marketing kampaniyalarining bir qismi sifatida aholini tegishli xabarlar bilan qamrab olishda katta ahamiyatga ega.

Gender va nogironlik sohalari faollari, shuningdek, nodavlat tashkilotlar eng faollardan biri bo‘lib, ushbu maqsadlarni ilgari surishda ularni qo‘llab-quvvatlash kerak.

Xulq-atvorni o‘zgartirish choralarini ko‘rish uchun strategiyalar, boshlang‘ich nuqtalar va manfaatdor tomonlarni aniqlash uchun yanada keng qamrovli va konseptual yondashuv zarur bo‘lsa-da, diniy rahbarlar, nufuzli va mansabdor shaxslar gender tengligi va inklyuziya bilan bog‘liq xatti-harakatlar muammolarini hal qilishda muhim rol o‘ynashi mumkin.

Tizimlar va mexanizmlar

Potensial marginallashgan aholini qamrab olish ta’lim sohasidagi kengroq islohotlarning sifatli ta'limdan adolatli foydalanish maqsadiga erishishni ta'minlashning kaliti hisoblanadi. Inklyuziv ta'limni insonning asosiy huquqi va sifatli ta’limning eng muhim xususiyati sifatida tushunish asta-sekin o‘sib bormoqda. O‘zbekiston 2021-yil iyun oyida BMTning Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasini ratifikatsiya qildi, bundan oldin hukumatning bir qator qarorlari, jumladan, 15.10.2020-yildagi “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi qonun va 16.12.2019-yildagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi inklyuziv va ixtisoslashtirilgan ta'lim tushunchalari mustahkamlangan O‘zbekiston Respublikasi qonuni qabul qilindi. Ushbu hujjatga muvofiq, mamlakatning barcha hududlaridagi 195 ta maktabda 504 nafar nogironligi bor bola qabul qilingan inklyuziv sinflar ochildi. Prezidentning 13.10.2020-yildagi 4860-sonli qarori bilan tasdiqlangan yo‘l xaritasiga muvofiq (maqsad – 2030-yilga kelib 80 foizga qisqartirish) nogironligi bor bolalar uchun maxsus maktab-internatlarni institutsionalizatsiya qilish jarayoni davom etmoqda. Bu inklyuziv ta'limni bosqichma-bosqich amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Prezidentning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha Davlat dasturi to‘g‘risida”gi farmoni “Insonga e'tibor va sifatli ta’lim yili”da boshlang‘ich maktabning barcha o‘quvchilari uchun maktabda ovqatlanishini tashkil etishga davlat byudjetidan mablag‘ ajratishni nazarda tutadi.

Qonunchilikdagi keng o‘zgarishlar, xalqaro shartnomalar va bitimlarni ratifikatsiya qilish ushbu tashabbuslarning samaradorligini ta'minlash uchun aniq amaliy rejalar bilan to‘ldirilishi kerak. Inklyuziv ta’lim siyosati va ularning kuchga kirishini ta'minlash uchun tegishli qonunlar, qoidalar, nizomlar va boshqa huquqiy hujjatlarning amalga oshirilishiga erishish kerak. Qabul qilingan benefitsiarlarga aniq ta'sir ko‘rsatishni ta'minlash maqsadida ular xulosa va natijalarga yo‘naltirilgan (faoliyat yoki hissaga emas) ishonchli monitoring va baholash mexanizmlari bilan

ishlab chiqilishi zarur. Inklyuziv ta'limni rivojlantirish monitoringi va joriy ish natijalarini yoritish juda muhim hisoblanadi.

Ta'limning barcha darajalarida uzluksiz inklyuziv ta'limning yagona konseptual asoslarini ishlab chiqish: maktabgacha ta'lim, maktablar, kollejlar, litseylar, universitetlar, ota-onalar ta'limi tizimni takomillashtirishning navbatdagi muhim bosqichi sifatida qaraladi. Konseptual asoslar universal ta'lim dizaynidan hamma uchun ta'lim sifatini oshirishga ilmiy asoslangan yondashuv sifatida foydalanishi mumkin.

Oddiy maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarda muhtoj bolalarni aniqlash va alohida ehtiyojlarni hal qilish mexanizmlari maktablarda tayinlangan va jamoalarni jalb qiladigan (piramida prinsipi asosida) ko'p tarmoqli guruhlarni o'z ichiga olishi kerak. Bolalar va oilalarga tarmoqlararo, fanlararo yordam ko'rsatish uchun ijtimoiy xodimlar va boshqa jamoat xizmatlarini ko'rsatuvchi ta'minotchilarga yo'naltirish protokollariga sarmoya kiritish kerak. Nogironligi bor bolalarning ota-onalariga ijtimoiy yordamni kuchaytirish, shu jumladan, bolalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va parvarish qilishni ta'minlash, moddiy yordamni kuchaytirish va zarur oqilona moslamalar (ortezlar, nogironlar aravachalari, eshitish vositalari va boshqalar) bilan ta'minlash o'quvchilar sonining ko'payishiga va ta'limning to'liq sikli tugashiga olib keladi. Genderni hisobga oladigan ta'lim tizimini mustahkamlash bo'yicha ishlarning bir qismi sifatida o'quvchilarni maktablardan chetlatish to'g'risida erta ogohlantirishni gender nuqtayi nazaridan o'rganish va mustahkamlash zarur.

Infratuzilma

Maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarni qurish va rekonstruksiya qilish davlat byudjeti va xalqaro moliyaviy yordam hisobidan moliyalashtiriladigan asosiy davlat ustuvorliklari qatoriga kiradi. Yangi ta'lim muassasalaridan foydalanish imkoniyati, SKG va "yashil" yechimlar standartlariga muvofiq qurish O'zbekistonni mintaqadagi va undan tashqaridagi boshqa mamlakatlar uchun namunali mamlakatga aylantirishi mumkin.

Kadrlar, o'quv dasturi, pedagogika, O'UM va baholash

2018-yilda erta va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo'yicha davlat talablari va "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi, shuningdek, "2 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan maxsus ta'lim ehtiyojlari bor bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturi" ishlab chiqildi. Maktabgacha ta'lim dasturini amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ishlab chiqilgan o'qituvchilar uchun oltita qo'llanma ayniqsa maktabgacha ta'limdagi o'quv jarayonini individuallashtirishga va alohida ehtiyojli bolalarni o'z ichiga olishga qaratilgan. Ulardan o'qituvchilar malakasini oshirish, O'UM va pedagogikani takomillashtirish bo'yicha keyingi ishlar uchun foydalanish mumkin.

Hozirda olib borilayotgan maktab dasturi islohoti uni gender xususiyatlarini hisobga olgan holda inklyuziv o'quv dasturiga aylantirish uchun imkoniyatlar yaratmoqda. Nogironligi bo'lgan, maxsus ta'lim ehtiyojlari va boshqa zaif guruhlarga mansub o'quvchilarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash bo'yicha salohiyatni oshirish barcha ta'lim jarayonlari formativ baholashga muvofiq rejalashtirilishi va amalga oshirilishini ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar bilan mos keladi va shu bilan barcha o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradi. Shunday qilib, o'quv dasturlari, resurslar, ta'lim va o'qitish sifati sohasidagi kengroq islohotlar bilan uzviy bog'liqdir.

YBRS asosida ishlab chiqilgan maktabgacha ta'lim dasturi doirasida 3–7 yoshdagi bolalarni kuzatish varaqalari (yiliga uch marta) barcha maktabgacha ta'lim muassasalarida ishlab chiqilgan va to'ldirilgan. Kuzatuv ro'yxati bolalarni o'qitish va rivojlantirishga yanada yo'naltirilgan yondashuv uchun rivojlanishdagi kechikishlarni aniqlashi mumkin.

Boshlang'ich sinflarda matematika, tabiiy fanlar va ona tili bo'yicha yangi o'quv dasturi spiralsimon yondashuvni qo'llaydi va keng farqlanadigan aniq o'quv natijalarini belgilaydi. Bu baholash amaliyotini bosqichma-bosqich amalga oshirish uchun ishonchli asos bo'lishi mumkin. Qizlar uchun FTMSM va AKTga sarmoya kiritish, darsliklarda kasblar va faoliyatning jinsga mos kelishini ta'minlash gender stereotiplariga qarshi kurashish va gender tengligini rag'batlantirishning samarali usuli hisoblanadi.

Gender tengligini qo'llab-quvvatlash masalalariga oid islohotlar barcha guruhlarning turli ehtiyojlariga javob beradigan, hamma uchun standartlarni oshiradigan samarali tizimni ta'minlaydi.

Manfaatdor tomonlar quyidagi imkoniyatlarni ham qayd etdilar:

- oddiy maktablar maktabgacha yoshdagi samarali amaliyotni yaxshiroq tushunishga imkon beradi;
- mutaxassisliklar va kasblar tasnifiga "maxsus o'qituvchi" pozitsiyasini kiritish zarur.

4.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI

ADB TA - 6789 UZB: O'rta ta'limda tabiiy fanlar, texnologiyalar, muhandislik va matematika bo'yicha loyiha tayyorlash – dastlabki so'rov,
2022-yil, oktabr – 2023-yil, iyul

Jahon bankining "Iqtisodiy o'sish manfaati uchun xalq ta'limini o'zgartirish" loyihasi, *2023-yil, sentyabr – 2028-yil, iyun*

- Maqsadli maktablarda qizlarning hayz ko'rish salomatligi va SKG obyektlarining mavjudligi uchun gender talablarini ilgari surish;
- O'quvchilarning 21-asrning kelajakdagi inqirozlari va ish joylariga tayyorligini qo'llab-quvvatlash, 1-komponent ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish va ulardan foydalanishni yaxshilash.
- Ish faoliyatigacha tayyorgarlikni kuchaytirish, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini o'quvchilar o'quv dasturidagi o'zgarishlar bilan muvofiqlashtirish va bo'lajak o'qituvchilar uchun amaliy tajribani kuchaytirish.

- Pedagogik yondashuv bo‘yicha fikr-mulohazalarni taqdim eta oladigan va ta’limni yaxshilaydigan rahbariyat/direktorlar va maxsus o‘qituvchi-ustozlar tomonidan sinfni muntazam ravishda kuzatib borish orqali sinfda o‘qitish va murabbiylikni qo‘llab-quvvatlash.
- Takomillashtirilgan mexanizmni joriy etishni qo‘llab-quvvatlash, uni ta’lim tizimining COVID-19 pandemiyasidan keyin paydo bo‘lgan yangi haqiqatlari talablariga muvofiqlashtirish uchun IAR tizimini mustahkamlash. Bundan tashqari, o‘qituvchining kasbiy faoliyati bilan bog‘liq martaba o‘sishi va mukofotlar kabi rag‘batlantirish tizimi ham IAR tizimini kuchaytirish orqali mustahkamlanadi.

JICAning “Inklyuziv ta’lim amaliyotini mustahkamlash” texnik hamkorlik loyihasi, *2021-yil, noyabr – 2024-yil, noyabr*

Texnik hamkorlik doirasidagi asosiy tadbirlarga quyidagilar kiradi:

- Yaponiya mutaxassislari tomonidan MMTV mutaxassislari uchun trenerlar tayyorlash (o‘quv markazi, reabilitatsiya bilan Imkon SSM PEO, maktabgacha ta’lim tashkiloti) va XTV (diagnostika markazi, boshlang‘ich maktab);
- MMTV va XTV mutaxassislari uchun Yaponiyada har yili ikki haftalik o‘quv dasturlari; shuningdek,
- Maktabgacha ta’lim muassasalari o‘qituvchilari va 1-sinf o‘qituvchilari uchun malaka oshirish dasturi, o‘quv materiallari, murabbiylar uchun qo‘llanma, boshlang‘ich ta’limni baholash vositalarini ishlab chiqish.

UNICEFning inklyuziv va adolatli maktabgacha ta’lim (MT) boyicha loyihasi,
2021-yil, yanvar – bugungi kungacha

- Maktabgacha ta’lim sohasida inklyuziv ta’limni targ‘ib qilishda hukumatni qo‘llab-quvvatlash;
- YBRS va maktabgacha ta’lim dasturini qayta ko‘rib chiqish va amalga oshirish/kengaytirishda MMTVni qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, o‘qituvchilar uchun qo‘llanmalar hamda uslubiy yordamni ishlab chiqishni qo‘llab-quvvatlash;
- turli yoshdagi o‘yin guruhlari va eng zaif bolalar uchun ko‘p tilli ta’limga e’tibor qaratgan holda muqobil modellarni ishlab chiqish va modellashtirishni qo‘llab-quvvatlash. 2023-yilda Surxondaryo viloyatida ko‘p tilli ta’lim bo‘yicha ko‘proq guruhlar tashkil etiladi;
- maktabgacha ta’lim pedagoglarini tayyorlash va malakasini oshirish o‘quv dasturini qayta ko‘rib chiqishda pedagoglarni ilg‘or xalqaro tajriba, o‘quv dasturi va yangi standartlar asosida tayyorlash sifatini oshirishda MMTVni qo‘llab-quvvatlash;
- hukumatni KR (kommunikatsiyalar rivojlanishi) va TR (texnologiyalar rivojlanishi) strategiyalari/dasturlarini ishlab chiqishda qo‘llab-quvvatlash, bolalarni parvarish qilish usullari, bolalarni tarbiyalash va MTga bo‘lgan talabni kuchaytirish. Bunga Bebbo ota-onalar ilovasi 0 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan bolalarning ota-onalari va vasiylariga bolaning o‘sishi, ovqatlanishi, emlanishi va rivojlanishi haqida dolzarb ma’lumotlarni olish

imkonini beradi. Yana bir raqamli yechim maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun Learning Passport Bolalik akademiyasi raqamli platformasi bo'lib, u maktabgacha ta'lim dasturi asosida sifatli o'qitish va rejalashtirishga mo'ljallangan resurslarni, shu jumladan, XT va maxsus ehtiyojli bolalar bilan o'qituvchilarning ishini qo'llab-quvvatlash uchun resurslarni taqdim etadi.

UNICEF, inklyuziv ta'lim uchun konseptual asos va vositalarni joriy etish

2022-yil, yanvar – bugungi kungacha

The UNICEF belgilangan yo'nalishlarning har biri bo'yicha mavjud bo'shliqlar va muammolarni bartaraf etish mexanizmlari va vositalarini ishlab chiqishni boshladi: (1) jamiyat va ota-onalarni jalb qilgan holda maktabga asoslangan holda inklyuziv boshqaruv; (2) ta'lim va oqilona moslashishda universal yondashuvga e'tibor qaratgan holda o'quv dasturini va baholashni isloh qilish; (3) o'qituvchilarning malakasini oshirish va qo'llab-quvvatlash rahbarlik; (4) oilalarni qo'llab-quvvatlashda ko'p tarmoqli hamda ko'p jihatli xizmatlar; (5) ma'lumotlar manbasi hamda monitoring, baholash. Inklyuziv ta'lim bo'yicha dastlabki loyihada (konseptual asos va vositalar) 2023-yil aprel oyidan boshlab olingan natijalarga ko'ra qonunchilikni o'zgartirish bo'yicha tavsiyalar berish rejalashtirilgan.

UNICEFning nogiron qizlar va qizlarga mo'ljallangan "Qizlar uchun ko'nikmalar" dasturi

2022-yil, iyun – bugungi kungacha

Ushbu dasturning maqsadi qizlar va nogiron qizlarni ijtimoiy va raqamli ko'nikmalarga (MS Office, grafik dizayn, kodlash va dasturlash) o'rgatish va ularning AKTga bo'lgan ishonchi va qiziqishini kuchaytirish, o'qishni davom ettirish va AKT sohasida ish faoliyatini boshlashlarini maqsad qilib olgan. 2022-yilda O'zbekistonning 4 ta mintaqasida 214 nafar qiz (144 nafar nogironligi bo'lmagan va 70 nafar nogiron qiz) shu doirada ta'lim oldi. Toshkent shahrida respublika ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarida ko'rish va eshitish qobiliyati cheklangan qizlarni tayyorlash ishlari tashkil etildi.

UNICEF FTMSMning qizlar uchun dasturi, UniSat,

2021-yil, iyun – bugungi kungacha

Olti oylik dastur qizlarga injenerlik, kodlash, 3D modellashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalarini amaliy tajriba yaratish va nanosun'iy yo'ldoshni ishga tushirish orqali o'rgatishdan iborat. Bundan tashqari, dastur gender me'yorlarining ijobiy o'zgarishini rag'batlantirish va qizlarning FTMSM bo'yicha uzluksiz ta'lim va kasbiy faoliyatga qiziqishini rag'batlantirishga qaratilgan. Dastur 3–4 oylik onlayn kurs, nanosun'iy yo'ldoshni yaratish va kodlash, stratosferaga nanosun'iy yo'ldoshni uchirish bo'yicha amaliy seminarlar va iqlim ma'lumotlarini tahlil qilish modulidan iborat. 2021–2022-yillarda O'zbekistonning barcha viloyatlaridan 188 nafar qiz FTMSM bo'yicha bilim oldi. 2022-yil noyabr oyida UniSat 2.0 ishga tushirildi va 300 nafar qiz o'quv kurslarini boshladi.

UNICEF va Yevropa Ittifoqining “Surxondaryo viloyatida inklyuziv ta’lim, ijtimoiy xizmatlar va yuridik yordamdan keng foydalanish imkoniyatini ta’minlash” qo‘shma dasturi

Afg‘onistonlik maktab yoshidagi bolalar va qizlarga alohida e’tibor qaratadigan mezbon jamoalarning bolalari uchun rasmiy va norasmiy inklyuziv (ko‘p tilli) ta’limni joriy etish, yangi yondashuvlar, metodologiya, o‘qituvchilarni tayyorlash va ona tili darslarini ta’lim olishda asosiy tilga yo‘qotishlarsiz o‘tish orqali tashkillashtirish.

UNICEF Hukumatni BNZ (bolalarga nisbatan zo‘ravonlik)ning oldini olish va chora ko‘rish bo‘yicha idoralararo SOP loyihasini, shuningdek, maktabgacha va umumta’lim maktablarida hamda ularning atrofida BNZning oldini olish, bunday holatlarga munosabat-javob berish bo‘yicha SOP loyihasini ishlab chiqishda qo‘llab-quvvatladi. Ikkala hujjat ham aniq, samarali va bolalarga yo‘naltirilgan ko‘rsatmalarni taqdim etish, shuningdek, maktab xodimlari va bolalarga nisbatan zo‘ravonlikning barcha turlariga javob berish bo‘yicha boshqa mutaxassislarning funksional majburiyatlarini aniqlashga mo‘ljallangan. Maktabgacha ta’lim muassasalari va umumta’lim maktablari uchun SOP loyihasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligida tasdiqlanish jarayonida.

USAIDning “Barcha bolalar uchun muvaffaqiyat” loyihasi

2023-yil, sentyabr – 2028-yil, avgust (taxminiy)

Dastur MMTVni maktabning boshlang‘ich sinflarida asosiy ko‘nikmalarni mustahkamlashda qo‘llab-quvvatlashi kutilmoqda, bunda inklyuziv ta’limni va nogironligi bor bolalarning ta’lim natijalarini yaxshilashga e’tibor qaratiladi.

Xalqaro “Zamin” fondining “Mehrli maktab” loyihasi

Bolalar gematologiyasi, onkologiyasi va klinik immunologiyasi markazi negizida tashkil etilgan “Mehrli maktab” ta’lim tashkiloti uzoq muddatli statsionar davolanayotgan bolalarga maktabgacha yoshdan boshlab to‘liq ta’lim olish imkoniyatini beradi. Boshlang‘ich va umumiy o‘rta ta’lim sinflarini, shuningdek, maktabgacha yoshdagi guruhlarni (2–7 yosh) o‘z ichiga olgan ta’lim maydoni yaratildi va jihozlandi, o‘qituvchilar psixologik va pedagogik qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha ta’lim oldilar. “Mehrli maktab” namunasidagi filiallar mamlakat tibbiyot muassasalarida tashkil etiladi.

5. MONITORING VA BAHOLASH, MA'LUMOTLARNI YIG'ISH VA BOSHQARUV TIZIMLARI, OCHIQ MA'LUMOTLAR VA MILLIY MULOQOT

5.1. SEKTOR/SOHANING XUSUSIYATLARI

5.1.1. TA'LIMNI MONITORING QILISH VA BAHOLASH, MA'LUMOTLARNI YIG'ISH VA BOSHQARUV TIZIMLARI, OCHIQ MA'LUMOTLAR

Maktabgacha va maktab ta'limi sifatini baholash mexanizmi ta'lim sifatini ta'minlash tizimi (TS) doirasida (davlat attestatsiyasi va akkreditatsiyasi doirasida) amalga oshirildi (O'zbekiston Respublikasi, 2019-yil). Jarayon maktabgacha/maktab ta'limi uchun ichki o'zini o'zi baholash va tashqi sifatni baholashni o'z ichiga oladi (har 5 yilda bir marta). Ikkala baholash ham sifat standartlari va sifatning asosiy sohalarida samaradorlik ko'rsatkichlari asosida amalga oshiriladi (O'zbekiston Respublikasi, aksariyat vazirliklar, 2020-yil). Maktab ma'lumotlari ONAKS ma'lumotlarini yig'ish va boshqarish uchun elektron veb-platforma orqali taqdim etiladi (http://onaks.tdi.uz) va onlayn akkreditatsiya reyestri (http://reestr.tdi.uz), lekin tizimga kirish cheklangan va faqat turli darajadagi mas'ul mutaxassislar (maktabgacha/maktab, tuman, viloyat, markaziy) hujjatlarni yuklash yoki tekshirish huquqiga ega. Tizim O'zbekiston Respublikasining barcha hududlarida ishga tushirilgan va foydalanilmoqda (O'zbekiston Respublikasi, 2019-yil).

Maktabgacha va maktab ta'limi uchun ma'lumot, ma'lumotlarni yig'ish va boshqarishning ikkita alohida tizimi mavjud. 2018-yilda Maktabgacha ta'lim vazirligi maktabgacha ta'lim darajasida asosiy ma'lumotlarni to'plashga yordam beruvchi, turli vazirliklar va hokimliklar bilan birlashtirilgan TBAT (Ta'lim boshqaruvining axborot tizimi) bepul ochiq kodli dasturiy ta'minot (Open EMIS) asosida onlayn ma'lumotlarni yig'ish tizimini sinovdan o'tkazdi. Shuningdek, bu tizim bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga qabul qilish uchun onlayn to'lovlar va elektron navbatlarni kuzatish uchun ishlatilgan. "Bolalar bog'chasi" maktabgacha ta'lim muassasalari uchun onlayn ma'lumotlarni yig'ish tizimi maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan 2021-yilda ishlab chiqilgan va 2022-yilda ishga tushirilgan. Hozirgi kunda barcha maktabgacha ta'lim muassasalari tizimga ulangan.

Maktab ta'limi darajasida ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish tizimini rivojlantirish (yagona elektron tizim deb ataladi) 2030-yilgacha Xalq ta'limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasining maqsadli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi (O'zbekiston Respublikasi, 2019). 2023-yilda maktablarning 50 foizini tizimga ulash va 2026-yilga kelib bu ko'rsatkichni 100 foizga chiqarish bo'yicha maqsadli natijaga erishildi (O'zbekiston Respublikasi, 2022-yil). Hozir barcha maktablar tizimga ulangan.

Onlayn ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish tizimlari har bir maktab va maktabgacha ta'lim tashkilotida joylashtirilgan bo'lib, har bir muassasa uchun real vaqt rejimida asosiy statistik ma'lumotlarni to'playdi. Ular har bir o'quvchi uchun noyob identifikatsiya raqamlari bilan

asosiy davlat organlariga birlashtirilgan. Bu o‘quvchilarni 1-sinfda ro‘yxatdan o‘tkazishni osonlashtiradi hamda vazirlik barcha kerakli ma’lumotlarni to‘plash uchun tizimni yangilaydi.

Ushbu tizim vaqtni, pulni tejashga va aniqlangan tafovutlarni kamaytirishga imkon beradi. Asosiy ko‘rsatkich vazirlikka islohotning turli sohalaridagi bo‘shliqlar va muammolarni aniqlashga imkon beradi, ammo bu islohot hali vazirlik rejalari bilan bog‘lanmagan.

Sifatni nazorat qilishning yana bir amaldagi mexanizmi o‘qituvchilarni sertifikatlashdir. Sertifikatlash har besh yilda bir marta amalga oshiriladi. Jarayon ikki bosqichni o‘z ichiga oladi, asosiy e’tibor o‘qituvchining elektron testlar yordamida o‘tkaziladigan fan bo‘yicha bilimlarining sifatini baholashga qaratiladi (bu sertifikatlash paytida umumiy ballarning 80% ni tashkil qiladi). Ikkinchi bosqich o‘qituvchilarni nazorat qilish vositalaridan foydalangan holda maktablarda o‘qituvchilarni o‘qitish ko‘nikmalari va psixologik tayyorgarligini baholash, sertifikatlar va boshqa hujjatlarni baholashni o‘z ichiga oladi (O‘zbekiston Respublikasi, 2021).

Iqtisodiyotni raqamlashtirish, shuningdek, turli jihatlar bo‘yicha ma’lumotlarni to‘plashga yordam beradi. Maktab ta’limi tizimida yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali (my.gov.uz) quyidagi davlat xizmatlari ko‘rsatiladi:

- xorijiy davlatlarning umumiy o‘rta ta’limi to‘g‘risidagi hujjatlarni tan olish (nostrifikatsiya);
- umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi davlat namunasidagi rasmiy hujjatning (attestatning) dublikatini berish;
- chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarning farzandlarini umumta’lim muassasalariga qabul qilish to‘g‘risidagi arizalarni yuborish.
- imtihonlarni topshirish uchun arizalarni tashqi tartibda qabul qilish.

Shuningdek, 2022–2023-o‘quv yili oxirigacha davlat xizmatlarining quyidagi turlari bosqichma-bosqich joriy etiladi:

- bolalarni davlat umumta’lim muassasalariga qabul qilish;
- o‘quvchilarni bitta umumiy ta’lim muassasasidan boshqasiga o‘tkazish.

Maktab ta’limi tizimida davlat xizmatlari bepul taqdim etiladi.

5.1.2. MILLIY MULOQOT

Sohaviy muloqotga kelsak, 2021-yildan boshlab vakolat doirasi va tematik guruhlarga ega bo‘lgan sohadagi mahalliy ekspertlar guruhi o‘z faoliyatini boshladi; guruh muntazam uchrashuvlar o‘tkazadi. 2021-yil dekabr oyida birinchi qo‘shma sektor sharhi ko‘rib chiqildi, uning asosiy maqsadi joriy TSR 2019/2023 ni amalga oshirishdagi yutuqlarni muhokama qilish edi. Qo‘shma sektoral ko‘rib chiqishning natijalari bo‘yicha tushuntirish xati har bir kichik sektor uchun xulosalar, natijalar va tadbirlarga, shuningdek, 2022-yil uchun muammolar va asosiy tavsiyalarga erishishdagi yutuqlarni taqdim etadi. Hukumat va hamkorlarning ta’limni o‘zgartirish sammitidagi 2023-yil martigacha ishlab chiqilishi kerak bo‘lgan Ta’lim sifatini yaxshilash bo‘yicha kelishuvni moliyalashtirish va qo‘llab-quvvatlash majburiyatlari ta’lim

sohasidagi barcha texnik va moliyaviy qatnashchilar bilan sektor muloqotini kuchaytirishga umumiy tayyorligining dalili hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim darajasida kichik tarmoqlar o'rtasida muloqot mexanizmi mavjud va O'zbekiston Respublikasi Hukumati 2022-yil noyabr oyida bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha ikkinchi jahon konferensiyasini o'tkazdi, bu esa milliy subyektlarga nafaqat keyingi 10 yil davomida kichik sektor uchun maqsadlarni belgilash, balki barcha ishtirokchi mamlakatlar bilan tajriba almashish imkonini berdi. Maktabgacha ta'lim agentligi maktabgacha ta'limning yutuqlari va muammolarini muhokama qilishga ko'maklashish uchun ichki ilmiy seminar tashkil etdi.

Milliy miqyosda yangi qonunlar, rasmiy hujjatlar va takliflardan erkin foydalanish mumkin bo'lgan milliy platforma, jumladan, o'qituvchilarning faolligini oshirish uchun maxsus portal mavjud. Barcha bolalar bog'chalarida ma'muriy, monitoring va o'quv masalalari bo'yicha mahalliy hamjamiyat bilan fikr almashishga yordam beradigan maslahat organlari mavjud.

Respublika markazi barcha subyektlar bilan axborot almashish uchun kuchli vosita hisoblanadi; Markaz yangi dasturlarni ishlab chiqardi (masalan, fan doirasida) va o'qituvchilar bilan muntazam aloqani olib bormoqda. Shuningdek, diagnostika, ehtiyojlarni aniqlash va jamoatchilikni muloqotga jalb qilish bilan shug'ullanuvchi 8000 nafar mutaxassis ishtirokida o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlarini birgalikda ishlab chiqish kabilar muloqotning yaxshi amaliyotlari ekanini ta'kidlash lozim.

5.2. MUAMMOLAR

5.2.1. TA'LIMNI MONITORING QILISH VA BAHOLASH, MA'LUMOTLARNI YIG'ISH VA BOSHQARUV TIZIMLARI, OCHIQ MA'LUMOTLAR

The Ta'lim vazirligida nafaqat o'quvchilarni baholash natijalarini milliy islohotlar va strategiyalar monitoringi bilan bog'lash, balki vazirliklar va turli milliy va xalqaro agentliklar va boshqa hamkorlar o'rtasidagi muvofiqlashtirishni ta'lim bo'yicha mahalliy ekspertlar guruhi orqali yaxshilashga qodir bo'lgan maxsus monitoring bo'limi mavjud emas. Bundan tashqari, sifatli strategik texnik va moliyaviy monitoring vositalarini ishlab chiqishga yetarli vaqt ajratilmaydi.

Ishlab chiqilgan ma'lumotni rejalashtirish vositalariga muvofiq bo'shliqlar va faoliyat ma'lumotlarini aniqlash uchun to'planishi kerak bo'lgan ma'lumotlar turi bo'yicha kelishuvga erishish kerak. Mavjud ma'lumotlar bir-biri bilan bog'liq bo'lmagan va tizimni takomillashtirish uchun har tomonlama ma'lumot bermaydigan ko'plab ma'lumotlar manbalari (Avloniy, RTM va boshqalar) tufayli kamdan kam hollarda samarali foydalaniladi. Bu mutaxassislarga ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishning aniq mantig'ini yaratishga va qo'llashga

imkon bermaydi, chunki ushbu ma'lumotlarni tahlil qilish va hisobot berishga qodir bo'lgan MB mutaxassislari yo'q, lekin birinchi navbatda o'quvchilar faoliyatini monitoring qilishda tizimli yondashuv yo'q va natijalarni jamoatchilikka hamda manfaatdor tomonlarga taqdim etish usullarining mavjud emas. Ma'lumotlarning shaffofligi va mavjudligini ta'minlash uchun ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish tizimini mustahkamlash kerak (MMTV, 2022).

Shuningdek, maktablarga kirish va davomat monitoringi hamda barcha umumta'lim maktablarida joriy etilishi 2030-yilga mo'ljallangan konsepsiyasining asosiy maqsadlarining bir qismi bo'lgan elektron kundalik va o'quv vaqtini tekshirish jurnali kabi dasturlarning mavjudligi muhokama qilindi. Biroq ularni maktab darajasida qo'llashni yaxshilash uchun qanday foydalanish yoki ularni yuqori darajada (tuman, mintaqaviy, milliy) nazorat qilish bo'yicha aniq ko'rsatmalar berilmagan.

O'qituvchilarni attestatsiyadan o'tkazish o'qituvchilarning malakasini oshirish uchun ishlatiladi va asosan o'qituvchilarning malakasini professional standartlar asosida baholashga emas, balki fan bilimlariga qaratilgan. U o'qituvchilarga kasbiy rivojlanish haqida ma'lumot bermaydi, shaffoflik va korrupsiyaga qarshi mexanizmlarga ega emas. Bu MB sektorlarining umumiy tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilarni baholash va ularni tayyorlash o'rtasida nomuvofiqlik mavjud, chunki o'qituvchilar sinfdagi ish sifati bilan bog'liq bo'lmagan mezonlar bo'yicha baholanadi va o'quv natijalari pasayadi. Bundan tashqari, vazirlik va ota-onalar o'rtasida baholash tizimini aniq tushunish juda muhimdir.

Sifatni ta'minlash hali ham keng qamrovli yondashuv / islohotni talab qiladi. 2017-yildan 2022-yilgacha sifatni ta'minlash jarayonini muntazam ravishda attestatsiyadan o'tkazish uchun mas'ul bo'lgan asosiy tashkilot ma'muriy islohotlar natijasida tugatilgan Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi edi. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligida (MMTV) ta'lim sifatini nazorat qilish uchun mas'ul bo'lgan yangi bo'lim tashkil etildi.

Har yili kamida 2000 ta maktab attestatsiyadan o'tadi. Biroq MMTVning cheklangan resurslari (uning mintaqaviy bo'limlarida SN bo'yicha 2–4 nafar xodim ishlaydi) va ta'lim sifatini nazorat qilish uchun mas'ul bo'lgan mahalliy hokimiyat organlarining salohiyati va e'tibori yo'qligi sababli bu jarayon to'g'ri amalga oshirilmaydi. Amaldagi qoidalarga ko'ra, maktablar/maktabgacha ta'lim muassasalarini sertifikatlash jarayoniga tashqi mutaxassislar jalb qilinishi mumkin. Biroq bunday mutaxassislarni jalb qilish uchun byudjet ajratilmaydi va ko'rib chiqilmaydi. Shuning uchun mutaxassislar asosan universitet va maktab o'qituvchilarini jalb qilishadi. Bu maktablar faoliyatini shaffof va adolatli baholash imkoniyatlarini cheklaydi. 2022-yilda attestatsiya jarayoniga jamoatchilik asosida 2 600 nafar pedagog jalb etilgan.

Maktab rahbariyatining o'zini o'zi baholash bo'yicha cheklangan imkoniyatlari tufayli baholash va sifatni ta'minlash mas'uliyatini maktab darajasiga o'tkazishning dastlabki maqsadiga erishilmadi. Tashqi baholash har 5 yilda bir marta amalga oshiriladi. Natijada aksariyat hollarda maktab jamoasining ta'lim sifatiga e'tibori susayadi. Maktablarning o'zini o'zi baholash tizimini yaratish, shu jumladan, monitoring va baholash salohiyatini oshirish uchun ko'proq vaqt va kuch talab etiladi. Maktablarni qo'llab-quvvatlash uchun qo'llab-quvvatlovchi kuratorlik tizimi (uslubiy va monitoring) zarur.

Maktab darajasida yillik monitoringni yaxshilash uchun ikkita mexanizm mavjud. Birinchisi, maktabgacha ta'lim muassasalariga qatnash monitoringi, ammo, afsuski, u raqamlashtirilmagan, undan keng monitoring qilish uchun foydalanish mumkin emas. Ikkinchisi – amaldagi 2000 ta zamonaviy maktabda (maktablarning taxminan 20%) amalga oshiriladigan dastlabki loyiha bo'lib, maktablarning samaradorligini baholash uchun kelishilgan vositalarni ishlab chiqishdan iborat (har bir baholash maydonining ishlash darajasi va reyting mezonlari uchun rang kodlari bo'lgan maktab kartochkalari).

Raqamli yechimlarning paydo bo'lishi ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga imkon beradi. Ta'lim sohasining barcha darajalarida ko'plab raqamli ma'lumotlar manbalari mavjud, ammo foydalanish, sifat va boshqaruv nuqtayi nazaridan ta'lim tizimining yutuqlari to'g'risida ma'lumot beradigan yagona manba mavjud emas.

5.2.2. MILLIY MULOQOT

Sektorlar va idoralar o'rtasida muvofiqlashtirishning yetishmasligi aniqlangan zaif jihatlardan biri bo'ldi, xususan, sektorlararo kontentlar va standartlarning amaldagi mahalliy ekspertlar guruhi tomonidan ishlab chiqilishi doim ham milliy idoralar kelishuviga mos kelavermaydi. Boshqa tomondan, ayrim hollarda bog'lanish cheklovlari tufayli fuqarolar darajasida ta'lim masalalarini ko'tarish qiyin. Gorizontal muloqot katta muammoligi, maxsus tarzda uchrashuvlar tashkil etish o'rniga barcha ishtirokchilar guruhlari uchun sektor tekshiruvini ochish maqsadida takomillashtirishni talab qiladigan soha ekanligi to'g'risida umumiy tushuncha mavjud. Bundan tashqari, stereotiplarni kamaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatish uchun gender bilan bog'liq muammolarni tahlillarga/ijtimoiy tarmoqlarga kiritish zarur.

5.3. IMKONIYATLAR

Barcha darajadagi strategiyani kuzatish uchun rejalashtirish va MB vositalaridan foydalanish ta'lim sifatini ta'minlash tizimi (TSTT) va maktab monitoringi tizimiga muvofiq nazorat jarayonini osonlashtiradi. Maktablardan milliy darajagacha bo'lgan turli xil hisobotlar, agar ular tizim samaradorligi nuqtayi nazaridan kelishilgan va tahlil qilingan bo'lsa, mahalliy to'plangan ma'lumotlar asosida strategiyaga erishish darajasini aniqlashga imkon beradi. Bundan tashqari, ma'lumotlar yig'ish va natijalar to'g'risidagi hisobotlar milliy strategiyaning haqiqiy yutuqlari va asosiy natijalari asosida sektorning asosiy ustuvor yo'nalishlarini muhokama qilish uchun tematik uchrashuvlar orqali muntazam muloqot bilan to'ldiriladi. Bunday muntazam uchrashuvlar natijalarni amalga oshirish, monitoring qilish va qaror qabul qilishning turli darajalari subyektlari bilan umumiy tahlil qilishni osonlashtiradi va amalga oshirishning keyingi bosqichlarida islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilashga va ularning haqiqiyligi va samaradorligini oshirish uchun muayyan maqsadlarni qayta ko'rib chiqishga olib keladi.

5.3.1. TA'LIMNI MONITORING QILISH VA BAHOLASH, MA'LUMOTLARNI YIG'ISH VA BOSHQARUV TIZIMLARI, OCHIQ MA'LUMOTLAR

There Ta'lim tizimining MBlarida ma'lumotlarni yig'ish va boshqarish tizimlarining rolini, shuningdek, maktablarda yillik ma'lumotlarni yig'ish kampaniyasidan so'ng statistik yilnomani tuzishga olib keladigan ma'lumotlar (uskunalar, materiallar, format, tur, davomat darajasi, o'quvchilar, o'qituvchilar va xodimlar to'g'risidagi ma'lumotlar, ota-onalar qo'mitasi, maktab loyihalari va boshqalar) o'rtasidagi farqlarni va tizimning barcha darajalarida strategiyani amalga oshirish to'g'risida ma'lumot to'plash uchun MB rejasiga ilova qilingan MB ma'lumotlarini noto'g'ri tushunish holatlari mavjud. Ushbu ma'lumotlar mahalliy ekspertlar guruhi va vakolatli organlarni milliy strategiya va islohotlarga erishish darajasi to'g'risida xabardor qilish uchun yillik texnik va moliyaviy hisobotni tayyorlash uchun ishlatiladi. Ushbu ikkita manba bir-birini to'ldirishi mumkin, ammo o'xshash hisoblanmaydi.

Birinchi ma'lumotlar to'plamiga kelsak, tematik munozara ishtirokchilari ma'lumotlarni yig'ish va boshqarishning yagona tizimini ishlab chiqish zarurligini ta'kidladilar; maktab darajasidagi ma'lumotlar BRM bilan muvofiqlashtirilishi kerak; Aloqa, muvofiqlashtirish va (eng muhimi) texnik vositalardan foydalanish orqali maktablar va boshqa ma'lumotlarni yetkazib beruvchilarga bosimni kamaytirish orqali ma'lumotlarni yig'ish yukini kamaytirishga harakat qilish kerak.

Strategiyaning amalga oshirilishini monitoring qilish uchun ma'lumotlarga keladigan bo'lsak, tizim samaradorligini monitoring qilish va puxta ishlab chiqilgan tizimning natijalarini kuzatish uchun, ularning izchilligini ta'minlash uchun ko'rsatkichlar, samaradorlik matritsasi va yillik byudjet tadbirlar rejasi modeli, shu jumladan, mintaqaviy model ma'lumotni rejalashtirish, monitoring va baholash (RMB) vositalari to'plamini ishlab chiqish uchun yetarli vaqt ajratilishi kerak. Milliy, mintaqaviy va tumanlar darajasida RMB uchun mas'ul bo'lgan mutaxassislar ma'lumotlarni tahlil qilish va tavsiya etilgan ko'rsatkichlar orqali erishilganlik darajasini izohlash qobiliyatini kuchaytirishi kerak.

Shuningdek, har yili o'z vaqtida ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishni ta'minlash uchun MB strategiyalari uchun yetarli bo'lgan yillik byudjetni ta'minlash kerak. Hukumat xususiy sektor tadqiqotlari va boshqa mustaqil manbalardan olingan ma'lumotlarga tayanishi va tashqi baholardan foydalanishi kerak.

Maktab darajasida ishlashni kuzatish uchun maktab kartalari g'oyasi amalda o'qitish mexanizmi orqali direktorlar va o'qituvchilarning salohiyatini kuzatish va mustahkamlash uchun kuchli vosita bo'lib tuyuladi. Muntazam ishlashni baholash ma'lumotlariga ega bo'lish va shunga o'xshash vositalar yordamida ularning ta'lim sifatiga ta'sirini tahlil qilish uchun ularni boshqa omillar bilan taqqoslash imkoniyati o'qituvchilar va direktorlarga o'z maktablarida ta'lim va o'qitish jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning xususiyatlariga moslashtirilgan tuzatish rejalarini ishlab chiqishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ta'lim sohasidagi milliy strategiya va islohotlarning umumiy RMB uchun mas'ul bo'lgan milliy bo'linma orqali sektorlar va idoralar o'rtasida texnik muvofiqlashtirish va muloqotni yaxshilash

kerak. Moliya vazirligining “Ochiq byudjet” tashabbusi keyingi rivojlanish uchun potensial modeldir.

MMTV umumta'lim muassasalarini attestatsiyadan o‘tkazish va ta'lim sifatini monitoring qilish tizimini takomillashtirish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlarni taklif qildi, shu jumladan: majburiy attestatsiya muddatini 5 yildan 11 yilgacha oshirish; xatarlarni tahlil qilish asosida attestatsiya davrida maktablarda ta'lim sifatini masofadan monitoring qilish; MMTVning byudjetdan tashqari mablag‘lari va davlat byudjeti mablag‘lari hisobidan attestatsiyada ishtirok etuvchi mutaxassislarga ish haqini to‘lash; MMTVning onlayn platformasini joriy etish; attestatsiya jarayonlarini raqamli formatga o‘tkazish.

5.3.2. MILLIY MULOQOT

Ta'lim sohasidagi natijalarni tahlil qilish va ko‘rib chiqish uchun har yili muntazam ravishda uchrashuvlar o‘tkazish kerak, bunda manfaatdor tomonlar muammolarni va ularni qanday hal qilishni muhokama qilishlari kerak. Shu ma'noda, har yili hisobot berishga, shuningdek, islohotlar va milliy ustuvorliklar bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan aniq tadqiqotlarga va tadqiqotlarning sifatli ma'lumotlariga tayanadigan mahalliy ekspertlar guruhining yillik yig‘ilishlarini (masalan, sektorni birgalikda ko‘rib chiqish) o‘tkazish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Har yili avgust oyida o‘tkaziladigan milliy konferensiya kabilar va MMTV jarayonlari yaxshi amaliyot sifatida xizmat qilishi mumkin. Va nihoyat, milliy platforma va Telegram guruhlari orqali ta'lim sohasidagi aloqalarni nazorat qilish va mustahkamlash, milliy va mintaqaviy darajadagi aloqa rejasini ishlab chiqish, barcha darajalarda sifatli aloqa faoliyatini ta'minlash uchun mablag‘ ajratish kerak (ayniqsa, o‘quv ma'lumotlarini keng jamoatchilikka tushunarli qilish va qoidalarga muvofiq ishlab chiqilib, moslashtirilgan tuzatish rejalarini natijalar bilan taqdim etish).

Tizim subyektlarining barcha guruhlari o‘rtasida kundalik muloqotni yo‘lga qo‘yish uchun har yili milliy forum tashkil etilishi mumkin (masalan, 2021-yilda tashkil etilgan qo‘shma sektor sharhi). Agar bunday ko‘rib chiqish strategik jihatdan muhim vaqtda rejalashtirilgan bo‘lsa, u sektorning yutuqlari va samaradorligi darajasi, tavsiyalar va ustuvorliklar to‘g‘risida hisobotlar orqali yillik byudjet va texnik rejalashtirishda muhim rol o‘ynashi mumkin (qarang: samaradorlik matritsasi, O‘MT tushuntirish xati).

5.4. SINERGIYA HAMDA BIR-BIRINI TO‘LDIRISH

Jahon banki, “Iqtisodiy o‘sish uchun xalq ta’limini o‘zgartirish” loyihasi,
2023-yil, sentyabr – 2028-yil, iyun, 50 million AQSH dollari,

1-komponent: ta’lim va o‘qitish muhitini takomillashtirish

- maqsadli maktablarda qizlarning hayz ko‘rish salomatligi va SKG mavjudligi uchun gender talablarini qo‘llab-quvvatlash;
- o‘quvchilarning 21-asrning kelajakdagi inqirozlari va kasbiy faoliyatiga tayyorligini qo‘llab-quvvatlash; 1-komponent axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish va ulardan ta’lim jarayonida foydalanishni yaxshilaydi.

2-komponent: o‘qituvchilarning malakasini oshirish

- faoliyat boshlanguncha bo‘lgan tayyorgarlikni kuchaytirish, uni o‘quv rejasidagi o‘zgarishlarga moslashtirish va bo‘lajak o‘qituvchilarning amaliyotini kuchaytirish;
- pedagogik yondashuv bo‘yicha tavsiyalar berishi va o‘qitish sifatini yaxshilashi mumkin bo‘lgan maktab direktorlari va ixtisoslashgan o‘qituvchi-ustozlar tomonidan sinfni muntazam ravishda kuzatib borish orqali sinfda murabbiylik va rahbarlikni qo‘llab-quvvatlash;
- koviddan keyingi davrda shakllangan ta’lim tizimining yangi haqiqatlari talablariga muvofiq takomillashtirilgan mexanizmni joriy etishni qo‘llab-quvvatlash, UKR tizimini mustahkamlash. Bundan tashqari, o‘qituvchining kasbiy faoliyati bilan bog‘liq bo‘lishi kerak bo‘lgan martaba o‘sishi va ish haqi kabi rag‘batlantirish tizimi ham UKR tizimini kuchaytirish orqali mustahkamlanadi.

3-komponent: o‘quvchilar faoliyatini baholash salohiyatini oshirish

- milliy va xalqaro baholashlarni o‘tkazishda mamlakatning ekspertlik va institutsional salohiyatini yanada mustahkamlash;
- akademik samaradorlikni baholash bo‘yicha milliy va xalqaro tadqiqotlar o‘tkazish, shuningdek, ma’lumotlarni tahlil qilish va hisobot berish bo‘yicha salohiyatni yanada oshirishda vazirlik va TSNDIni qo‘llab-quvvatlash.

4-komponent: loyihalarni boshqarish, monitoring va baholash

- Loyihani boshqarish hamda MB bo‘yicha hukumat salohiyatini oshirish

6. MOLIYAVIY VA TEXNIK BOSHQARUV, SHU JUMLADAN, MARKAZSIZLASHTIRISH

6.1. TAHLIL

So‘nggi yillarda davlat moliya tizimini isloh qilish, byudjetni rejalashtirish tizimining samaradorligini oshirish, byudjetlashtirish va iqtisodiyot tarmoqlarini, shu jumladan, ta'lim tizimini rivojlantirish o‘rtasidagi bog‘liqlikni ta'minlash va natijalarga yo‘naltirilgan byudjetlashtirishga o‘tishga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar ko‘rildi. Xususan, 2020–2024-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh qilish strategiyasi qabul qilindi (O‘zbekiston Respublikasi, 2020-yil). Ushbu strategiyaning bir qismi sifatida:

1 “Sohalar bo‘yicha” byudjetni rejalashtirishdan “Vazirliklar va idoralar bo‘yicha” rejalashtirishga qisman o‘tish boshlandi;

2 Moliyaviy strategiya har yili tasdiqlanadi, shu jumladan, kelgusi moliyaviy yil uchun o‘rta muddatli byudjet asoslari (davlat byudjeti, byudjetdan tashqari jamg‘armalar va O‘R TTJ (O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi) daromadlari va xarajatlari prognozi va keyingi 2 yil uchun uning asosida hisoblangan maqsadli ko‘rsatkichlar) (IMV, 2023-y.)

3 2021-yildan boshlab to‘rtta vazirlikda, jumladan, Xalq ta'limi vazirligi va Maktabgacha ta'lim vazirligida dastur samaradorligi va rivojlanish ko‘rsatkichlari tajriba asosida joriy etila boshlandi. Strategik rejalashtirish darajasida 2030-yilgacha (maktabgacha, maktab va oliy) ta’limni rivojlantirish konsepsiyalari (O‘zbekiston Respublikasi, 2019; O‘zbekiston Respublikasi, 2022) muayyan maqsad va samaradorlik ko‘rsatkichlari bilan qabul qilindi. Bundan tashqari, xalqaro rivojlanish hamkorlari bilan birgalikda rivojlanish natijalari va ko‘rsatkichlarini belgilovchi bir qator hujjatlar ishlab chiqildi (Jahon banki, 2021; OTB, 2022; BMT O‘zbekiston, 2019; GST, 2019).

Mamlakatda tizimni raqamlashtirish yaxshilanmoqda. Xususan, davlat moliyasini boshqarish axborot tizimi (DMBAT) va UzASBO dasturiy ta'minoti (barcha maktab va maktabgacha ta'lim muassasalariga integratsiya qilingan) joriy etilishi biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish, byudjetni rejalashtirish va byudjet ijrosi samaradorligini oshirish imkonini berdi.

So‘nggi yillarda moliyalashtirish haqiqiy ma'noda amalga oshdi, shu jumladan, maktab o‘qituvchilarining ish haqini oshirish, ta'lim muassasalarini qurish, ta'mirlash va jihozlashga e'tibor qaratildi. Maktabgacha ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishi so‘nggi 6 yil ichida maktabgacha ta'lim uchun ajratilgan byudjet mablag‘larini 10 baravar oshirishga imkon berdi.

Vazirliklarga ularga ajratilgan byudjet mablag‘lari (parlament ajratmalari) doirasida mustaqil ravishda qaror qabul qilish huquqi berildi, bu esa darhol ularning moliyaviy masalalar bo‘yicha xabardorligi darajasini oshirishga olib keladi.

6.2. MUAMMOLAR

Ta'lim sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish quyidagi dolzarb muammolarga e'tibor berishni talab qiladi:

Strategik (texnik o'rta muddatli) rejalashtirish darajasida:

Ushbu bo'lim O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi (Strategik islohotlar agentligi, 2022-yil) tomonidan tayyorlangan "Strategik rejalashtirishning amaldagi tizimini tahlil qilish" tahliliga asoslangan.

Mamlakatda barcha sohalar, shu jumladan, ta'lim uchun strategik rejalashtirishni ishlab chiqadigan me'yoriy-huquqiy baza mavjud emas. Strategik (texnik o'rta muddatli) rejalarni ishlab chiqishning nazariy jihatlari va metodologiyasi, shuningdek, ularni shakllantirish, ekspertlarni tashkil etish, ishlarni muvofiqlashtirish va rejalarni amalga oshirishni keyingi monitoring qilish tartibi ishlab chiqilmagan.

Aniq metodologiyaning yo'qligi natijasida joriy strategik hujjatlar noaniq shakllangan tadbirlarni, takroriy va ko'pincha bir-biriga zid bo'lgan, shuningdek, tadbirlar bilan bog'liq bo'lmagan ko'plab samaradorlik ko'rsatkichlarini o'z ichiga olishi mumkin. Masalan, 2030-yilgacha xalq ta'limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi 2019–2021, 2025- va 2030-yillarga mo'ljallangan 48 ta samaradorlik ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi, boshqa tomondan 2021-yilga mo'ljallangan 14 ta va 2022-yilga mo'ljallangan 19 ta ko'rsatkich. Matritsalar bu – o'zaro bog'liq bo'lmagan xulosalar va natijalar ko'rsatkichlarining kombinatsiyasi. Mamlakat, mintaqaviy va tarmoq darajalarida texnik darajadagi amaldagi strategik me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish tuzilishi va tamoyili har xil, ko'pincha izchillik va rivojlanishning umumiy chizig'ida farq qilmaydi.

Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va prognoz qilishning mukammal bo'lmagan tizimi (shu jumladan, metodologiyaning yetishmasligi) byudjetda ko'zda tutilgan yuqori sifatli ko'p yillik harakatlar rejalarini tayyorlashda barcha ma'lumotlarning izchilligini ta'minlash jarayonini qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, aniq siyosat va tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan tadqiqotlar/tahlillarning yetishmasligi kuzatiladi.

Xatarlarni baholash yetarli darajada amalga oshirilmagan, milliy, sanoat va mahalliy darajalar o'rtasida texnik, investitsiya va moliyaviy rejalashtirish o'rtasida bog'liqlik mavjud emas.

Bularning barchasi strategik texnik rejani byudjet bilan muvofiqlashtirish, shuningdek, uni amalga oshirish bosqichida qiyinchiliklarga olib keladi. Texnik rejalar mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi nuqtayi nazaridan samarasiz. Bundan tashqari, muayyan siyosat va tadbirlarni shakllantirish uchun asosiy tadqiqotlar/tahlillar mavjud emas.

Byudjetni rejalashtirish darajasida:

Haqiqiy yillik byudjet jarayoni sohani texnik rejalashtirish bilan tizimning yil davomida ishlashini tahlil qilish bilan bog‘liq bo‘lmagan mahalliy hamda mintaqaviy ehtiyojlarni ifoda etadigan turli xil kichik tarmoqlar uchun ko‘rsatmalarga asoslanadi.

Byudjetni tuzishda o‘rta muddatli xarajatlar tizimi joriy etilganiga qaramay, texnik rejalashtirishda ushbu vositadan haligacha ma'lumotnoma sifatida foydalanilmaydi.

Davlat siyosati va byudjetni moliyalashtirishning izchilligini ta'minlashdagi qiyinchiliklar nafaqat siyosatdagi e'tiborning tez-tez o‘zgarishiga, balki byudjetni hisobga olmagan holda, aniq maqsadlar va vazifalarsiz ko‘p va qarama-qarshi yangi ustuvorliklarga bog‘liq bo‘ladi.

Byudjetlashtirish barcha darajalarda yaxshi muvofiqlashtirilmagan va tuman hokimlari ko‘pincha mablag‘larni ta'lim sifatiga unchalik foyda keltirmaydigan xarajatlarga qayta taqsimlaydilar. Ta'limni rejalashtirish va monitoring qilish uchun mas'ul bo‘lgan xodimlarning past salohiyati ayniqsa tuman/boshlang‘ich darajadagi samarasiz amaliyotga olib keladi.

Davlat byudjetini rejalashtirish hali dalillarga asoslanadigan darajada moslashuvchan emas. Byudjet tomonidan moliyalashtiriladigan asosiy tadbirlar infratuzilma, darsliklar, sport tadbirlari, o‘quv materiallari, musiqani rivojlantirish, ish haqi va texnik xizmat ko‘rsatishdir. Natijada raqamlashtirish va yuqori tezlikdagi Internetni ta'minlash, maktab xavfsizligi, jamoat tashabbuslari va o‘quvchilarning maktab binolariga kirishi uchun yo‘llarning ekologik xavfsizligi kabi sohalar yetarli darajada moliyalashtirilmaydi.

Byudjetni rejalashtirishni raqamlashtirish darajasi turli vazirliklarning turli xil ma'lumotlar bazalarini (ya'ni aholini ro‘yxatga olish ma'lumotlari, maktab ma'lumotlari va milliy byudjet ma'lumotlar bazalari) birlashtirishga yordam berish uchun hali ham yetarli emas. Natijada sanoat strategiyalarining milliy strategiya bilan sust muvofiqligi va “rivojlanish dasturi” va “byudjet dasturi” atamalari o‘rtasida chalkashliklar mavjud.

Bundan tashqari, byudjetni rejalashtirish uchun muhim bo‘lgan moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlar to‘liq raqamlashtirilmagan (masalan, maktablarning yordamchi va texnik xodimlari sonini bashorat qilish uchun zarur bo‘lgan hudud, maktab binolari va boshqalar).

Byudjet ijrosi va monitoringi

Strategiyani kuzatish va baholash uchun aniq mexanizm va metodologiya mavjud emas. Sanoatni rivojlantirish konsepsiyasi turli darajadagi turli ko‘rsatkichlarni taqdim etadi, bu esa tizimning ishlashini samarali kuzatishni imkonsiz qiladi, natijada ba'zi ko‘rsatkichlarning boshlang‘ich darajasining shubhali ishonchliligi va ba'zi ko‘rsatkichlarni muntazam baholashning yo‘qligi bilan kuchayadi. Byudjetni ijro etish jarayoni to‘liq raqamlashtirilmagan, bu barcha darajadagi ko‘plab qonunbuzarliklarga hissa qo‘shishi mumkin. Maktab darajasida mablag‘ sarflash ustidan jamoatchilik nazorati mavjud emas.

Ichki audit xizmatlari moliyaviy buzilishlarning oldini olish va ehtiyot chorasini ko'rish uchun xavflarni tahlil qilish, aniqlash va boshqarishga e'tibor qaratish o'rniga asosan jazolash funksiyasini bajaradi.

Hozirgi ichki mexanizmlar siyosat, huquqiy baza, tartibga solish, rejalashtirish, moliyaviy boshqaruv, sotib olish jarayoni, inson resurslari, talabalarni qabul qilish, stipendiyalar, maktab ma'muriyati va nazorati, o'quv dasturlari, o'qituvchilarning malakasini oshirish, baholash / sertifikatlash / imtihonlar) (OTB, 2010)ni takomillashtirishning kamchiliklari va usullarini aniqlashga imkon beradigan muassasa xavflarining tashqi tahlili hali o'tkazilmagan.

Muammolardan biri sifatida manfaatdor tomonlar xususiy sektorning maktab va maktabgacha ta'lim tizimini mustahkamlashda yetarli darajada ishtiroki mavjud emasligini ham ta'kidlab o'tdilar.

6.3. IMKONIYATLAR

Shartnoma ta'lim sohasida aniqlangan sifat muammolarini hal qilish uchun aniq byudjetning texnik rejalashtirish, yuqori darajadagi natijalarni monitoring qilish tizimi hamda boshqa monitoring va baholash rejalarini ishlab chiqish sharti bilan byudjetni qo'llab-quvvatlash shaklini olishi mumkin bo'lgan umumiy moliyalashtirish asosida rivojlanish bo'yicha sheriklar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Hukumatiga ko'rsatiladigan yordamni muvofiqlashtirishni rejalashtirgan. Shunday qilib, byudjet va texnik rejalashtirish o'rtasida yaqinroq aloqa zarur, chunki u sohani monitoring qilish va uni amalga oshirishning barcha darajalarida va Milliy strategiyaning MBlarida samaradorligini oshirish nuqtayi nazaridan samarali ekani ma'lum. Bu quyidagi sohalarda bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab qiladi:

Strategik (ko'p yillik texnik) rejalashtirish tizimini mustahkamlash:

- umumiy sohaviy texnik strategiyalar, tushunchalar va maqsadli dasturlarni ishlab chiqish uchun me'yoriy-huquqiy bazani (umumiy tamoyillar va standartlar, jarayon) ishlab chiqish, shu jumladan, maqsadlarni belgilash metodologiyasi va qisqa va o'rta muddatli ishlash ko'rsatkichlarini ishlab chiqish va boshqalar;
- ta'limni rivojlantirishning mavjud strategik rejalarini inventarizatsiya qilish va ularni yanada optimallashtirish va mavjud davlat dasturlari va rivojlanish strategiyalariga integratsiya qilish. Strategik maqsadlarni maqbullashtirish va sozlashni amalga oshirish muhimdir;
- strategik rivojlanish rejalarini ishlab chiqishda va ularni byudjet bilan bog'lashda mas'uliyatli davlat amaldorlari va tadqiqotchilarning salohiyatini oshirish;
- integratsiyalashgan rejalashtirish uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlarning mavjudligi va izchilligini ta'minlash uchun TBATni mustahkamlash, shuningdek, tegishli xodimlarning tizim ma'lumotlari asosida tahlil qilish va prognoz qilish imkoniyatlarini oshirish.

Strategik texnik rejalashtirishning byudjetlashtirish bilan muvofiqligi

- soha va asosiy ustuvorliklar to‘g‘risida aniq tasavvurga ega bo‘lgan dasturiy ta’minot byudjetiga o‘tishning aniq zaruriyati;
- muayyan natijalarga yo‘naltirilgan dasturiy byudjetlashtirish yoki byudjetlashtirish asosida davlat tomonidan moliyalashtirish metodologiyasini ishlab chiqish va tasdiqlash;
- o‘rta muddatli byudjet tizimini (O‘BT) yanada rivojlantirish, ta’lim sohasini rivojlantirish strategiyasi bilan bog‘liq sohalar bo‘yicha uzoq muddatli byudjetga bosqichma-bosqich o‘tish;
- belgilangan ko‘rsatkichlar bajarilgan taqdirdagina qo‘shimcha rivojlanish byudjeti yoki qo‘shimcha mablag‘lar ajratiladigan tizimni joriy etish;
- o‘qituvchilarning ish haqini hisoblash metodikasini qayta ko‘rib chiqish, soatlik tizim, stavkalar va boshqalardan voz kechish;
- davlat xarajatlari samaradorligini oshirishga imkon beradigan tovarlar, ishlar va xizmatlar bo‘yicha davlat xaridlarini amalga oshirishda byudjetni aniqlashning shaffof mexanizmlarini ishlab chiqish.

Nazorat, baholash va audit tizimini takomillashtirish, shuningdek, byudjet ijrosi samaradorligini oshirish maqsadida hisobdorlik va ochiqlik

- ta’limni rivojlantirish strategiyasini amalga oshirishni monitoring qilish, baholash va nazorat qilish metodologiyasi, vositalari va mexanizmini ishlab chiqish, amalga oshirish va maqsadli hujjatlarni samarali muvofiqlashtirish va bajarilishini nazorat qilish uchun ta’sir ko‘rsatkichlari, xulosalar, natijalar, oraliq natijalar, kirish ko‘rsatkichlari, samaradorlik matritsasi va MB rejasini ishlab chiqish bilan byudjetni ijro etish maqsadlariga erishish;
- butun ta’lim strategiyasini rejalashtirish, amalga oshirish va monitoring qilishning murakkab jarayonini boshqarish, monitoring vositalari bilan muntazam ta’minlash uchun tarmoq miqyosidagi muvofiqlashtiruvchi bo‘linmani yaratish;
- rejalashtirish, byudjet tuzish va byudjet ijrosini ta’minlash jarayonlarini aks ettiruvchi moliyaviy va nomoliyaviy ko‘rsatkichlarni yig‘ish, jamlash va tahlil qilish jarayonini yanada raqamlashtirish. Muhim chora-tadbirlar quyidagilardan iborat bo‘ladi: a) mavjud biznes jarayonlarni inventarizatsiya qilish, ta’lim tizimini raqamlashtirish arxitekturasini qurish; b) yangi biznes jarayonlarini tartibga solish; c) ta’lim tizimini raqamlashtirish arxitekturasi asosida integratsiyalashgan axborot tizimlari, ma’lumotlar bazalarini ishlab chiqish va takomillashtirish. Shu bilan birga, boshqa vazirliklarning ma’lumotlar bazalarini raqamlashtirish, ularni ma’lumotlar bazalari va ta’lim sohasida rejalashtirish va byudjetlashtirish vositalari bilan to‘liq integratsiyalash;
- byudjetni rejalashtirish va ijro etish o‘rtasidagi tafovutlarni, shuningdek, korrupsiyani oldini olish uchun tashqi va ichki auditni kuchaytirish: huquqiy va uslubiy bazani aniqlash, vakolatlarni aniqlashtirish, shuningdek, ta’lim tizimining barcha darajalarida ichki audit xizmatlarini samarali tashkil etish;

- fuqarolik jamiyatining (shu jumladan, ommaviy axborot vositalari, ta'lim xizmatlari iste'molchilarining) jamoatchilik nazoratini amalga oshirish va barcha darajadagi ta'lim sohasida qarorlar qabul qilishda ishtirok etish salohiyatini oshirish;
- ichki dastlabki xaridlarni tartibga solish hamda xarid qilish tartib-taomillarini tartibga solishdagi kamchiliklarni bartaraf etish, xarid uchun mas'ullar va buxgalterlar malakasini oshirish orqali davlat xaridlarining raqobatbardoshligini ta'minlash;
- e'lon qilingan ma'lumotlar ro'yxatini kengaytirish va ulardan foydalanish qulayligini oshirish.

Manfaatdor tomonlar, shuningdek, maktab va maktabgacha ta'lim natijalarini yaxshilashda muhim rol o'ynash uchun xususiy sektordan yanada samarali foydalanish, shuningdek, maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalarida natijalarni qo'llab-quvvatlash uchun samarali xususiy sektor hamkorliklarini yaratish va mahalliy tadbirkorlar va xalqaro investorlar ishtirokida bunday sheriklik rivojlanishi mumkin bo'lgan muhitni yaratish imkoniyatini aniqladilar.

6.4. TARAQQIYOT BO'YICHA HAMKORLARNING FAOLIYATI

UNODC ROCA "Adolat uchun ta'lim" tashabbusi *18-may – 21-dekabr, O'zbekiston uchun 500 000 AQSH dollari (dasturning global byudjeti 50 000 000 AQSH dollarini tashkil etadi – O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, Braziliya, Peru, Meksika, Salvador, Qatar, G'arbiy Afrika va boshqalar).*

The "Adolat uchun ta'lim" tashabbusi jinoyatchilikning oldini olish, maktablar uchun ishlab chiqilgan ta'lim faoliyati orqali qonuniylik madaniyatini targ'ib qilishga qaratilgan. Ushbu tadbirlar o'qituvchilarga keyingi avlodlarga qonun ustuvorligining ahamiyatini, o'quvchilarni o'z jamoalari va kelajakdagi kasblarida faol ishtirok etishga undashi mumkin bo'lgan muammolarni yaxshiroq tushunish va hal qilishni o'rgatishga yordam beradi. UNESCO bilan hamkorlikda maktablar uchun korrupsiya, zo'ravonlik, odam savdosi, kiberjinoyatchilik va hokazolarning oldini olishga, shuningdek, halollik, axloq va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bir qator tadbirlar ishlab chiqildi; O'zbekistonda ushbu tashabbus barcha geografik hududlarni, 1 000 dan ortiq o'rta maktabni va 70 000 o'quvchini qamrab oladi. Qamrab olish darajasiga kelsak, tashabbusning ta'lim vositalari ("Zorbs" multfilmlar seriyasi) har o'quv yilida 500 000 dan ortiq bolani qamrab olgan boshlang'ich maktab o'quv dasturlariga kiritildi.

BMT TDning “O‘zbekistondagi samarali, hisobdor va shaffof boshqaruv institutlari orqali korrupsiyaga qarshi kurashish” loyihasi

2022-yil, may – dekabr, $8 000 000 – milliy miqyosda

Loyiha korrupsiyaga qarshi ta'limni butun milliy ta'lim tizimiga joriy etdi, jumladan:

1. Xalq ta'limi vazirligi bilan birgalikda 4–8-sinf o‘quvchilari uchun “Halollik va vijdonlilik”, 9–10-sinf o‘quvchilari uchun “Korrupsiyaga qarshi kurash asoslari”, o‘qituvchilarni qayta tayyorlash markazi negizida o‘qituvchilar va murabbiylar uchun “Korrupsiyaga qarshi” o‘quv-metodik fanini o‘rgatuvchi ta'lim fanlari joriy etildi.
2. Oliy ta'lim vazirligi bilan birgalikda oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun “Korrupsiyaga qarshi kurash – halollik asosi” o‘quv-uslubiy kurslari joriy etildi.
3. Tajriba loyihalari sifatida xalq ta'limi hamda oliy va o‘rta maxsus ta'lim vazirliklari, viloyat xalq ta'limi boshqarmalari, umumta'lim maktablari, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat yuridik universitetida korrupsiyaga qarshi qonunchilikka rioya etish bo‘limlarining salohiyatini oshirish ta'minlandi.

UNICEF va BMTning “O‘zbekistonda integratsiyalashgan milliy moliyalashtirish tizimini yaratishni qo‘llab-quvvatlash” qo‘shma dasturi

2021-yil, yanvar – 2022-yil, oktyabr – texnik va moliyaviy hissa – milliy miqyosda

Ushbu loyiha ijtimoiy sohalarda (sog‘liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya) bolalar ehtiyojlariga davlat xarajatlarini yaxshilash orqali O‘zbekistonda integratsiyalashgan milliy moliyalashtirish tizimini yaratishni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan. Loyiha doirasida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirildi:

1 Ijtimoiy himoya, ta'lim va sog‘liqni saqlash uchun tegishli davlat xarajatlarini rejalashtirish, ijro etish, monitoring qilish va baholash sohasida MV va ijtimoiy sektor vazirliklari xodimlari uchun salohiyatni oshirish dasturi bolalar manfaatlarini hisobga olgan holda va dalillarga asoslangan holda amalga oshirildi.

2 O‘quv kursiga asoslanib, ishtirokchilarga bolalarning manfaatlarini hisobga oladigan ijtimoiy tarmoqlar uchun davlat xarajatlarining byudjet tahlilini o‘tkazishda sifatni ta'minlash masalalari bo‘yicha murabbiylik/kuratorlik, shuningdek, ushbu xarajatlarning yetarliligi, izchilligi, samaradorligi va adolatliligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar tayyorlash uchun turli tahliliy vositalardan foydalanish huquqi berildi.

Ushbu tadbirlar ishtirokchilarga o‘z sohalarida nazariy bilimlarni qo‘llashga, aqliy hujumga o‘tishga, byudjet mablag‘lari va xarajatlarini ijtimoiy sektorning asosiy strategiyalari bilan bog‘lashga yordam berishi kutilmoqda.

UNICEFning “Dasturiy ta’minotga yo‘naltirilgan byudjetlashtirishda hukumat imkoniyatlarini kengaytirish orqali BRMni moliyalashtirishni kuchaytirish” loyihasi *2022-yil, sentyabr – shu kungacha*

“Global moliyalashtirish tashabbusi” doirasida UNICEF va BMT TDning O‘zbekistondagi filiallari rivojlanish dasturlari doirasida erishilgan natijalarga, shu jumladan, asosiy milliy BRMga erishishga hissa qo‘shadigan natijalarga ko‘proq e’tibor qaratib, natijalarga erishish uchun boshqaruv va moliyalashtirish amaliyotini ilgari surishda qo‘shimcha yordam ko‘rsatishga intilmoqda. Bunga qashshoqlikni kamaytirish, ta’lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya, gender tengligi va “yashil” o‘sish sohalarida BRMni yaxshiroq va kengaytirilgan moliyalashtirish uchun DTAB (dasturiy ta'minotga asoslangan byudjetlashtirish)ni amalga oshirishni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha vazifalar kiradi. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi tadbirlar rejalashtirilgan:

(1) O‘zbekistonda dasturiy-maqsadli byudjetlashtirishni joriy etish bo‘yicha joriy ishlarni baholash, mahalliy sharoitga moslashtirilishi mumkin bo‘lgan eng yaxshi xalqaro amaliyotlarni aniqlash, bo‘shliqlarni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish, shuningdek, dasturga yo‘naltirilgan byudjetlashtirishni joriy etish bo‘yicha maqsad va vazifalarga erishish bo‘yicha ishlarni davom ettirish uchun eng yaxshi dasturni ishlab chiqish.

(2) Vazirlik tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan metodologiyalarga muvofiq, XO‘D bo‘yicha o‘quv dasturini ishlab chiqish.

(3) Moliya vazirligi huzuridagi o‘quv markazi orqali doimiy ravishda ta’lim imkoniyatini ta’minlash uchun o‘qituvchilarni tayyorlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

OTB (2010). Rahbarlik, ta'lim sektorida xavflarni baholash. Osiyo taraqqiyot banki.

OTB (2022). 2022-yilda O'zbekistonda malaka oshirishni baholash. Osiyo taraqqiyot banki.

Strategik islohotlar agentligi (2022). Joriy strategik rejalashtirish tizimining tahlili. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi.

Maktabgacha ta'lim agentligi (2023). O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi. Ochiq ma'lumotlar portalidan olindi: *https://opendata.gov.uz/uzbKr/data/61bc1e8aae25c8ecefbfe05b*

O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (2023). Turmush standartlari. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi veb saytidan olindi: *https://stat.uz/ru/ofitsialnaya-statistika/living-standards*

Britaniya kengashi hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2020). Ta'sir va barqarorlikni baholash: O'zbekistonda PRESETT, Britaniya kengashi, Richard West.

Britaniya kengashi va XTV (2021). O'zbekistonda ingliz tili milliy dasturini isloh qilish bo'yicha ma'ruza: xulosa va tavsiyalar. Britaniya kengashi, Kembrij ta'lim bo'yicha hamkorligi.

Britaniya kengashi, XTV, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2021). "Yangi yo'nalishlar seriyasi" konferensiya hisoboti, Britaniya kengashi.

TUGH (2019). O'zbekiston ta'lim sohasining 2019–2023-yillarga mo'ljallangan rejasi, Global ta'lim hamkorligi.

Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti (2022-yil, 12-oktyabr). Yuqori tug'ilish ko'rsatkichlarining sabablari va ularning ijtimoiy sohaga ta'siri. Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti saytidan olindi: *https://imrs.uz/publications/articles-and-abstracts/birth_rate*

MF&E (2023). Byudjet bosimi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi saytidan olindi: *https://www.mf.uz/activity/markaziy-apparat/davlat-budjeti*

Kaplan L. (2022). USAIDning O'zbekiston yoshlarini ish bilan ta'minlash va tadbirkorlik dasturi, 2022-moliya yili uchun yillik amalga oshirish rejasi – 1-yil: 2022-yil, yanvar – 2022-yil, sentyabr, USAID.

MTV (2022). "Ta'lim rejalari monitoringi – hisobot berish usullarini takomillashtirish va rejalashtirish maqsadlarida ma'lumotlardan foydalanish", ITSM metodologiyasi.

O'zbekiston Respublikasi (2019-yil). O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat ta'lim muassasalarini hamda nodavlat ta'lim tashkilotlarini attestatsiyadan o'tkazish va davlat akkreditatsiyasidan o'tkazish tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi 06.07.2019-yildagi 470-son qarori. O'zbekiston Respublikasi.

O‘zbekiston Respublikasi (2019-yil, 29-aprel). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son qarori. LexUz Online'dan olindi: *https://lex.uz/docs/4312783*

O‘zbekiston Respublikasi (2020-yil). Vazirlar Mahkamasining 24-avgustdagi 506-son “2020–2024-yillarda O‘zbekiston Respublikasining davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi”. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati.

O‘zbekiston Respublikasi (2021). Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 17-sentyabrdagi “Maktabgacha, umumiy o‘rta, o‘rta maxsus, kasb-hunar va maktabdan tashqari ta’lim tashkilotlarining pedagog kadrlarini attestatsiyadan o‘tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 572-son qarori. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati.

O‘zbekiston Respublikasi (2021-yil, 12-oktyabr). O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Alohida ta’limga muhtoj bolalar ta’limini tashkil etish to‘g‘risida”gi 638-son qarori, 2-ilova, 38-band. LexUz Online'dan olindi: *https://lex.uz/ru/docs /5679836*

O‘zbekiston Respublikasi (2022-yil, 11-may). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni, PF-134. LexUz Online'dan olindi.

O‘zbekiston Respublikasi (2022-yil, 28-yanvar). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. LexUZ Online'dan olindi: *https://lex.uz/ru/docs/5841077*

O‘zbekiston Respublikasi, bir qator vazirliklar (2020). Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasining 2020-yil 27-yanvardagi “Ta’lim tashkilotlarini attestatsiyadan o‘tkazish mezonlarini (standartlari va ko‘rsatkichlarini) tasdiqlash to‘g‘risida”gi qo‘shma qarori. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, OMTV, Innovatsion rivojlanish vazirligi.

Davlat statistika qo‘mitasi (2023). O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O‘zbekiston Statistika agentligidan olindi: *https://stat.uz/uz/*

The Economist Intelligence Unit (2021). “O‘zbekiston: Mavjudlik: Foydalanish: Internet foydalanuvchilari” Inklyuziv Internet Index 2021dan olindi: *https://theinclusiveinternet.eiu.com/explore/countries/UZ /performance/i.*

BMT O‘zbekistonda (2019). O‘zbekistonda nogironligi bor bolalar va voyaga yetganlar ahvolining tahlili. BMT O‘zbekistonda.

UNICEF va XTV (2019). O‘zbekistonda boshlang‘ich maktab ta’limi: natijalar, muammolar va imkoniyatlar: O‘zbekistonda ta’lim yutuqlari bo‘yicha milliy tadqiqotning qisqacha mazmuni, IV sinf, UNICEF, 2018-yil.

UNICEF va XTV (2020). Kompetensiyaga asoslangan o‘quv dasturlarini ishlab chiqish jarayonida UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasiga texnik yordam ko‘rsatish. Siyosatchilar uchun qisqacha eslatmalar. Xalq ta’limi vazirligi va UNICEF.

UNICEF (2017). O‘zbekistonda ovqatlanish bo‘yicha tadqiqotlar. UNICEF va O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi.

UNICEF (2018). O‘zbekistonda boshlang‘ich maktab ta'limi: natijalar, muammolar va imkoniyatlar: O‘zbekistonda ta'lim yutuqlari bo‘yicha milliy tadqiqotning qisqacha mazmuni, IV sinf, UNICEF, 2018-yil.

UNICEF (2020). Ota-onalarning ta'lim sifati va maktabni boshqarish yuzasidan bilimlari, munosabati va amaliyoti, UNICEF.

UNICEF (2020). O‘zbekistondagi bolalar ahvolining tahlili. UNICEF

UNICEF (2020). O‘zbekistondagi maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalarida suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena (SKG). UNICEF

UNICEF (2022). O‘zbekistonda ko‘p ko‘rsatkichli klaster tadqiqoti, Statistik hisobot. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bolalar jamg‘armasi.

AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasi (2022-yil, 5-may). USAID va Xalq ta'limi departamenti boshlang‘ich sinflarda o‘qish va matematika fanlarini milliy baholash natijalarini tarqatmoqda. AQSHning O‘zbekistondagi elchixonasidan olindi: *https://uz.usembassy.gov/national-early-grade-reading-and-math-assessments/.*

USAID (2022-yil, 22-dekabr). O‘zbekistonda 2021-yil uchun boshlang‘ich sinflarda o‘qishni baholashning milliy bahosi (EGRA). Boshlang‘ich o‘qish barometridan olindi: *https://earlygradereadingbarometer.org/news/uzbekistan-2021*

USAID (2022). O‘zbekistonda 2021-yil uchun boshlang‘ich sinflarda o‘qish va matematika fanlarini milliy baholash. AQSH Xalqaro taraqqiyot agentligi.

Jahon banki (2021). O‘zbekistonda inson kapitali va iqtisodiy o‘sish yo‘lida yuqori sifatli ta'limni ta'minlash, Jahon banki.

Jahon banki (2022). Mamlakat profili, O‘zbekiston, nogironligi bor shaxslar inklyuziyasi. Jahon banki guruhi.

II-ILOVA. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- AVLONIY nomidagi institut. (2023-y.). Avloniy, institut haqida. Pedagogik kadrlarni yangi usullarda malakasini oshirish va tayyorlash milliy ilmiy-tadqiqot institutidan olingan. A. Avloniy: *https://avloniy.uz/en/about*
- TGH (2019-y.) O'zbekiston ta'lim sektorining 2019–2023-yillarga mo'ljallangan rejasi. Ta'lim uchun global hamkorlik.
- Kuchkarov, D. (2022-yil 3-noyabr). Yangi O'zbekiston, yangi boshqaruv. O'zbekiston global bozorlari bo'yicha maxsus ma'ruza, 3-bet.
- Kun.uz (2020-yil 11-mart). O'zbekiston maktablarga kirishdan oldin bir yillik majburiy tayyorgarlik kurslarini joriy etadi. Kun.uz saytidan olingan: *https://kun.uz/en/news/2020/03/11/uzbekistan-to-introduce-one-year-mandatory-preparation-courses-for-school.*
- MyGov (2023). Mening hukumatim, Davlat xizmatlari interaktiv portali: *https://my.gov.uz/uz.*
- President.uz (2023-yil). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti: *https://president.uz/uz.*
- O'zbekiston Respublikasi (2019-yil 29-aprel). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 5712-son farmoni. LexUZ Onlinedan olingan: *https://lex.uz/docs/4383.*
- O'zbekiston Respublikasi (2019-yil 22-oktyabr). O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi O'RQ-595-sonli "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Xalqaro mehnat assotsiatsiyasidan olingan: *https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/114171/143330/F988034184/UZB-114171.pdf.*
- O'zbekiston Respublikasi (2022-yil 23-yanvar). O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risidagi farmoni. LexUZ Onlinedan olingan: *https://lex.uz/ru/docs/5841077.*
- Davlat statistika qo'mitasi (2023-y.). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston statistika agentligidan olingan: *https://stat.uz/en/*.
- BMTning O'zbekistondagi faoliyati. (2019-y.). O'zbekistonda nogiron bolalar va kattalar uchun vaziyatni tahlil qilish. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, O'zbekiston.
- UNICEF va XTV (2019-y.). O'zbekiston boshlang'ich sinflarida o'quvchilarni o'qitish: natijalar, muammolar va imkoniyatlar: O'zbekiston ta'lim yutuqlari milliy tadqiqotining qisqacha mazmuni, IV sinf, 2018. UNICEF.
- UNICEF (2017-y.) O'zbekistonda ovqatlanishni tadqiq qilish. UNICEF va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi.
- UNICEF (2020-y.) "Ta'lim sifati va maktabni boshqarish masalalarida ota-onalarning bilimlari, munosabatlari va amaliyoti". UNICEF.

- UNICEF (2022-y.) O'zbekistonda bir nechta ko'rsatkichlar bo'yicha klaster tekshiruvi, statistik hisobot. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va BMT bolalar jamg'armasi.
- UNICEF O'zbekiston (2020-y.) O'zbekiston maktablarida suv ta'minoti, sanitariya va gigiyena (SSG) sharoitlarini tezkor baholash. UNICEF.
- AQSHning O'zbekistondagi elchixonasi. (2022-yil 5-may). AQSH xalqaro taraqqiyot agentligi va Xalq ta'limi vazirligi boshlang'ich sinflarda o'qish va matematikani milliy baholash natijalarini tarqatmoqda. AQSHning O'zbekistondagi elchixonasi materiallari asosida: *https://uz.usembassy.gov/national-early-grade-reading-and-math-assessments/.*
- USAID (2022-yil 22-dekabr) 2021-yil O'zbekiston uchun boshlang'ich sinflarda o'qishni milliy baholash (EGRA). "Boshlang'ich sinflarda o'qish barometri"dan olingan: https://earlygradereadingbarometer.org/news/uzbekistan-2021.
- O'zA (2022-yil 26-may). Xalq ta'limini rivojlantirish Milliy dasturining ijrosi ko'rib chiqildi. O'zbekiston Respublikasi hukumat portalidan olingan: *https://gov.uz/en/news/view/34353.*
- UzDaily (2022-yil 14-oktyabr). O'zbekistonda birinchi marta o'smirlarning ruhiy salomatligini o'rganish natijalari e'lon qilindi. UzDailydan olingan: *https://www.uzdaily.uz/en/post/76325.*